PRÆMIUM
SCHOLASTICUM
DATUM
DIGNISSIMO

A·D· 1772

Sobolewska

HISTORYA
POLSKA

Z opiſaniem Rządu i Urzędów Polſkich przez J. W. Jmśći X.
WŁADYSŁAWA

ŁUBIENSKIEGO

Piſarza W. Koronnego teraz Arcy-Biſkupa Gnieznieńſkiego Prymaſa Korony Polſkiey i W. X. L.

NAPISANA
na cztery Częśći
PODZIELONA,
á
na żądanie wielu
PRZEDRUKOWANA.

w WILNIE
w Drukarni J. K. M. Akademickiey
Societatis JESU,
Roku Pańſkiego 1763.

CZĘSC PIERWSZA

Od LECHA I. do BOLESŁAWA Smiałego.

POLSKA, od Pola i rôwnin ma Imię, w ktôrych ſobie Lech upodobał. LECHIA zaś dawniey zwana od Lecha maiąc ſwoje przezwiſko.

Kray ten rôżnych nacyi podpadał Rzadowi, o czym nie zgadzaja śię prawda Autorowie, z temi jednak trzymam, ktôrzy naywięcey śię zgadzaja z ſoba, jako Miechowius, Długoſz, Kromer, i Gwagnin, ktôrzy i dawnieyſzych przed ſoba Hiſtorykôw cytuja.

Po potopie uniwerſalnym kiedy Wieża Babilońſka rozrôżniła odmianę mowy i języka miedzy Synami Noego, na ôw czas rozmnożone Familie Synôw Noego, rozdźielac śię poczeły na partye po całym świecie, na co zapatrzywſzy śię na ôw czas jeſzcze żyjący Patryarcha Noe, podźielił miedzy Synôw ſwoich cały świat, z ktôrych JAFETOWI naymłodſzemu doſtała śię Europa, tego Synowie podźielili miedzy siebie Państwa Europeyſkie, z ktôrych Syn czyli Wnuk ALANUS z potencya ſwojey Familii ośiadł znaczna część Europy z Synami trzema IZYKONEM, ARMENONEM, i NEGNONEM, z Ktôrych naymłodſzy

NEGNO ma być Słowackiego Narodu Patryarcha, jako Długoſz piſze, ktôry ośiadł Pannonia, zwane teraz Węgry, jego zaś Synowie ośiedli Ruś, Sklawonia, Pomerania, Kaſzuby, i podbili pod ſwôy rzad ledwie nie większa połowę Europy, jako: Miżya, Dacya, Dardania, Liburnia, Dalmacya, Illirya, Iſtrya, i wiele innych Prowincyi. Z tych że Synôw Negnona nayſtarſzy WANDALUS upodobał ſobie Kray nad Wiſſa, nazwawſzy od Imienia ſwego Rzekę Wiſſę *Wandalus*, á Kray i Narod Wandalami. Ciż Wandalowie dali śię potym we znaki Rzymſkim Państwom, bo kiedy znaczne Familie ich śię rozrodźiły, poczeli śię rozpoſtrzeniać po inſzych Państwach, jakoż za Konſtantyna Wielkiego Ceſarza, we 300000. wtargneli w Pannonia, i onę ſobie podbili, tam przez 40. lat tym liczniey rozmnożywſzy śię, pod Wodzem Styllikonem Włoſkie Państwa naſzli, ſpladrowali, potym przez Hiſzpania, Afrykę nawiedźili, i tam poſſeſſya ſobie ugruntowawſzy, przez 200. lat Włoſkie Państwa nawiedzali, i najeżdżali, ktôrych Roku 538. Bellizaryuſz W. Wodz Juſtyniana Ceſarza w Afryce zgromił, Gilimera Krôla ich poimał, reſztę roſproſzył, z ktôrych wiele uſzło do Słowackich *Państw*, jedni nad Wiſſę do pierwſzego ſwego Kraju, drudzy do Prus, gdźie Xięſtwo jedno nazywa śię od nich *Vandalia*. Po wyniściu Wandalôw z Kraju ſwego Oyczyſtego (Kromer piſze z przytwierdzeniem dawnych Hiſtorykôw Blanda, i Bernarda Wapowſkiego) do Rzymſkich Państw, Słowacy rozmnożeni na ôw czas w Sarmacyi Ruſkiey, ruſzyli śię Obozami, i ośiedli Kray Wandalôw. Antonius Sabellicus przydaje, że śię rozdźielili na dwie Partye, jedna Partya w prawa rękę, ośiedli kray Wandalôw, gdźie teraz Polſka, Slaſk, i Czechy, á druga Partya przeprawiwſzy śię przez Iſter, nad Sawa ośiedli, Pannonia, Dalmacya, Sklawonia ſobie przywłaſzczywſzy.

Z Sklawonii tedy, Dalmacyi, i Kroacyi zebrawſzy ſobie znaczna Partya Familii i Woyſk, á ſprzykrzywſzy ſobie uſtawiczne Scyſſye, kłotnie, i przenoſzenia śię z Kraju do Kraju Wielcy Wodzowie

LECH i CZECH ruſzyli śię z Państw tamtych, z Zamku własnego nazwanego Piary, w Prowin-

Prowincyi Kroackiey leżącego, i poszli nad Rzekę Elbę i Wezerę, tam podbiwszy sobie Kray i tamecznych Obywatelów, nad Wezerą Miasto Breme założyli, jako się dotąd nazywa. Że zaś sobie młodszy Brat Czech upodobał Kray, gdźie teraz Królestwo Czeskie, uprosił sobie u starszego Brata, że mu tam pozwolił odźiedźiczyć tenKray dla Sukcessorów swoich, ufundowawszy Miasto Pragę nad Mołdawą, á Wielograd nad Morawą, do tego podbił sobie potym Austrya, Morawę, Misnią, Luzacyą, o czym obszerniey wolno widźieć pod Królestwem Czeskim, na co wszystko zgadzają się Historycy Polscy.

LECH pożegnawszy się z Bratem swoim Czechem, ruszył się z Familiami swojemi, i z znaczną Partyą Woyska, przebywszy Gory Czeskie.

Roku 550. według Gwagnina, wszedł w Pola znaczne nad Wissą, i tam spoczął na mieyscu Wandalów, podbiwszy sobie Obywatelów tamecznych. Od Wissy szerzyć się począł w Panstwie sobie przywłaszczonym, Sląsk, Brandeburgią, i wszystkie Kraje nad Odrą leżące aż do Morza Baltyckiego zawojował, Pomeranią, Prusy, Holzacyą, Saxonią osiadł, zgromiwszy przeciwnych sobie Niemców, i Królika ich na ów czas w Pomeranii w pojedynku zabił, á tak uspokoiwszy się w rozszerzonych znacznie granicach, przejeżdżając przez ten Kray, gdźię teraz Wielka Polska, trafił na jedno mieysce pełne Gniazd Orlich, w Pogaństwie na ów czas ominując sobie za dobry znak, wźiął sobie za Herb, i całemu Narodowi na ów czas nowo fundowanemu Polskiemu ORŁA BIAŁEGO, i na tym mieyscu fundował Miasto nazwawszy je od gniazda Orlego GNIEZNO, Kromer przydaje, że Lech rządźił się nie według Praw, których na ów czas nie było w Pogaństwie, ale naturalnie i nie ostro; Wapowski dodaje, że dopiero na ów czas kiedy fundował Monarchią Polską, nad Wezerą Miasto Bremę wystawił, Miechowski zaś dokłada, że i

że i nad Morzem Baltyckim zawojowawszy Kray cały, wystawił Miasta Lubek i Rostok. Jak długo zaś Panował w żadney Historyi pewności nie masz; Wapowski tylko namienia, że Sukcessorowie jego, po nim 150. lat panowali aż do 700. Roku po Narodzeniu Pańskim. Z tych Sukcessorów jednego tylko dochodzą Wapowski, Kromer, i Gwagnin, nie upewniaią czyli Wnuk, czyli był Syn Lecha

WISSIMIR, dosyć że miedzy temi 150. lat rządźił Państwem Polskim. Za niego SYWART Król Duński począł się naprzykrzać Granicom Polskim, ale WYSSYMIR Flotę jaką na ów czas mógł wystawił; i sam z Woyskiem wśiadłszy w Okręty naypierwiey Wyspy Duńskie, Rugią, i Fionią sobie podbił, wyśiadłszy w granice Duńskie Sywarda zbił, i hołdownikiem Polskim uczynił, Syna jego w zastaw wźiął, i znacznego niewolnika z tamtąd zabrawszy, Miasto WISMAR wystawił, od Imienia swego nazwawszy je, i Niewolnikiem Duńskim osadźił. W tenże sam czas wystawił w Pomeranii Miasto GDANSK, blisko nad Morzem Baltyckim, dla tego zaś, że je Niewolnikiem Duńskim osadźił, Miasto nazwał Gdańskiem, Wyspy do Danii należące sobie przywłaszczył, Rugią, Hemerya, Fioniya, Selandya, jako i Fortec wiele, i Polakami osadźił. Sywart nie mogąc Hołdu Polskiego znieść, Woysko z Danii, z Szwecyi zebrał, ale i to Wissymir zniosł, i połowę Danii sobie podbił. Że zaś bez Sukcessora umarł, dla tego podobno to wszystko od Polski odpadło, bo żaden Historyk nie pisze, kiedy z Hołdu Królowie Duńscy się wybili, ale naypewniey podobno, że wkrótce bo Polacy widząc się być ośieroconemi bez Wódza, i nie mając żadnego Sukcessora ze krwi Lecha do rządu, á nie chcąc cierpieć na ów czas Cudzoźiemca nad sobą, 12. WOJEWODOW w Gnieznie z miedzy siebie obrali, każdemu dawszy intytulacyą od Prowincyi, których rząd jak długi był, pewności się nigdźie nie doczytać. Że zaś miedzy niemi

niemi podobno Scyſſye być muśiały, kiedy nic nie
zmocnili Granic Polſkich: i owſzem Niemcy wy-
bili śię wcale z ich Rzadu, tak poſtrzegłzy się Po-
lacy zbrzydźili ſobie Rzad wielu i zgromadźiwſzy
się nad Wiſła, obrali ſobie

KRAKUSA I. Wnuka Czecha za Wòdza i
Xiażęcia Polſkiego, który kłòtnie wewnętrzne u-
ſpokoił, Francuzòw chcacych nawiedźić Polſkę
zniòſł, Nieprzyjaćioł uſkromił, Miaſto KRAKOW
od Imienia ſwego wyſtawił, i Zamek na Gòrze
Wawel nazwaney w którey jaſkini Smok ſtraſzny
śię znaydował, wiele ludźi pożerajacy, ale za rada
Krakuſa ſkura bydlęca śiarka napchana napaśiony,
i wewnętrznie zamordowany ogniem śiarczyſtym:
jak długo Krakus panował, i którego Roku nie
namieniaja Hiſtorycy, tylko że po śmierći na Gro-
bie jego mogiła wyſypana dotad konſerwuję śię
za Wiſła na Gòrze: zoſtawił dwòch Synòw:

KRAKUSA II. którego na Tron obrali Pola-
cy, i LECHA, który Krakuſa Brata zdrada zabił,
i na mieyſcu jego od Polakòw obrany Tenże
LECH II. ale odkryte prętko jego Bratobòyſtwo,
nie długo ćierpiane od Polakòw, ktòrzy go z Tro-
nu zrzućili, i wygnali, á

WANDĘ, Còrkę Krakuſa na rzad Polſki obra-
li według Gwagnina Roku 730. Ta pięknie i
odważnie rzadźiła Panſtwem, prawdźiwie cnota
Oyca ſwego. RYTTYGARUS Xiaże Niemiecki
ſtarajacy śię o przyjaźń jey, wzgardzony; i chcacy
się zemśćić, za dyshonor ſwòy, ſprowadźił Woy-
ſka Niemieckie, które Wanda Woyſkami Polſkie-
mi znioſła, i za ſzczęśliwe zwycięſtwo ſama śię
na ofiarę Bogom Pogańſkim oddała, wſkoczywſzy
w Wiſłę, Ciało jey o milę od Krakowa znaleźio-
ne, i tam na Gòrze pochowane, á nad Ciałem mo-
giła wyſypana, dotad konſerwuje śię. Po smierći
jey Stany na òw czas Polſkie, nie widzac żadnego
Sukceſſora ze Krwi Lecha ani Czecha obrali ſobie
do Rzadu uniwerſalnego 12. WOJEWODOW,

ale i

ale i ći podobnym ſpoſobem śię rzadźić poczeli ja-
ko i pierwśi, łakomſtwem, domowemi Scyſſyami,
niezgoda miedzy niemi, ani śię zbraniali Granic
Polſkich nieprzyjaćiołom, i owſzem Pannonòw, i
Morawow inkurſyom śię nie ſprzećiwili, przeći-
wko którym Przemyſław Rycerz jeden odważny
zażył fortelu pod Łyſa Gòra, gdźie teraz S. Krzyż
w Sendomirſkim, nieprzyjaciela zbliżajacego śię
w nocy, nawieſzawſzy zbrojòw, ſzyſzakòw, na
pniakach na to przygotowanych w leśie przećiw-
ko Wſchodowi ſłońca, jakoby Woyſkiem wielkim
w leśie czatujacym, znacznie przeſtraſzył, że u-
chodźić muśiał, á ſam z podjazdem nie wielkim
wypadłzy z laſa, uchodzacego nieprzyjaćiela zniòſł,
i za to od ſtanòw Polſkich Przemyſław obrany na
Tron, i nazwany

LESZEK I. Ten ſpokoynie panował, a°c bez
potomnie zſzedł z tego świata w niedługim czaśie.

Po smierći jego Stany Polſkie zgromadzone w
Krakowie, unikajac emulacyi, z Rady ſwojey de-
cydowali miedzy ſoba, że ktoby na zajutrz na ko-
niu pierwſzy dobiegł do Kolumny na to wyſtawio-
ney pod Pramnikiem; ten miał być Xiażęćiem Pol-
ſkim. Leſzek jeden zuchwały na mieyſcu Mety,
goźdźie oſtre powbijał w źiemię, dla siebie śćie-
żkę zoſtawiwſzy, tym czaſem Studenći dway,
wſtawſzy rano, pod czas rekreacyi probowali śię
ubiegajac do owey kolumny boſo, i pokaleczyli
ſobie nogi, ſekretu jednak dotrzymali, i kiedy Ry-
cerze Polſcy ubiegali śię na koniach, Leſzek zdray-
ca śćieżka ſobie naznaczona naypierw zy dobiegł
do kolumny, i wykrzykniony Xiażęćiem, á inni
wſzyſcy koniom nogi pokaleczyli o goźdźie. Stu-
dent ze dwòch jeden śćieżka wolna od
goźdźi za Leſzkiem w też tropy lubo pieſzo do-
biegł do kolumny, i wydał zdradę Leſzka, ktòry
w tym punkćie końmi rozſzarpany za zdradę, á
ten Student za docieczony ſekret Xiażęćiem Pol-
ſkim wykrzykniony i

LESZEK

LESZEK II. nominowany z proſtey kondycyi, ale rozumnie rządził i ſercem Rycerſkim przeciw wſzelkim nieprzyjacielom, pokornie bo pod czas każdey publiki wieſzać ſobie na oczach kazał ſuknie ubogie, w których Xiążęciem obrany: Długoſz cytuje Martinum Gallicum, że miał mieć Woynę z Karolem Wielkim Ceſarzem, i na niey miał zginąć, jednak nie twierdzi. Po śmierci jego naſtąpił Syn

LESZEK III. Na Tron Oyca, i ten się rządził cnotą Oyca ſwego, Gwagnin piſze, że miał dodać Woyſka Węgrom i Saſom przeciw Karolowi Wielkiemu, które znieſione od Karola Roku 801. tak jako i inſze Woyſka: Kromer przydaje, że Trybut z Polſki miał pozwolić Karolowi Wielkiemu, ale żaden tego nie ſtwierdza, tylko nieprzyjaźni Polſzcze Autorowie, zoſtawił po ſobie z nałożnic Synów 20. którym przez dyſpozycyą oſtatnią naznaczył Xięſtwa w Pomeranii, Magdeburſkie, Brandeburſkie, Mekelburſkie, Pomorſkie, Bremſkie, Olzackie, Lubeck e, Kaſzubſkie, Serbiyſkie, Wiſmarſkie, i inne po nad Morzem Baltyckim leżące, z obligacyą jednak ſubjekcyi Xiążętom Polſkim, zoſtawił po ſobie Syna nazwanego

POPIEL I. Który po śmierci Oyca na Tronie Polſkim oſadzony ale w lubieżności wiek ſwóy prowadził, przenióſł Stolicę z Gniezna do Kruſzwicy, miał u ſiebie zwyczay przeklęctwa; bogday mię myſzy zjadły, jednak ſwoją śmiercią umarł, zoſtawił po ſobie Syna zwanego

POPIEL II. Który na Tronie Polſkim po śmierci Oyca ſwego oſadzony ale i ten lubo pięknie edukowany przez Stryjów ſwoich 20. Xiążąt Pomorſkich, i ożeniony z Xiężniczką Niemiecką, i na Tronie oſadzony, jednak bezbożnie żył, i ſtrofujących się o to Stryjów 20. otruł, z których otrutych ciał, namnożyło się liczne mnóſtwo myſzy, które uchodzącego Popiela z Zoną i Synami dwiema, przez jezioro Gopło nazwane na Zamek Kru-

Kruſzwicki z dopuſzczenia Boſkiego. I po wodzie zgoniły i zjadły. Po niezwyczayney śmierci Popiela

Stany Polſkie zgromadzone w Kruſzwicy przez emulacyą zerwały Elekcyą, powtornie zgromadzone za dyſpozycyą ſamego Pana Boga obrali.

PIASTA: niżeli do Rządu jego przyſtąpię wſpomnę tu dziwne wyroki Boſkie nad tą Elekcyą, o czym twierdzą wſzyſcy Hiſtorycy. Piaſt będąc tylko Rolnikiem, i Bartnikiem w zabawie Roli i Pſzczół za życia Popiela drugiego ſpłodził Syna, na którego urodzenie zabił wieprza i Miodu przyſpoſobił z właſney pracy na utraktowanie Sąſiadów, w ten ſam czas dwie Oſoby nieznajome przyſzły do Popiela na Zamek proſząc o audyencyą, że zaś nie przypuſzczone, odwróciwſzy się od Zamku poſzły w Dom Piaſta, który je mile przyjął, i zaproſił na traktament urodzenia Syna ſwego, na który Traktament i Popiel Xiąże Polſki z Dworem ſwoim przybył, i odprawiwſzy Ceremonią Pogańſką nad Synem urodzonym Piaſta, Popiel dał mu Imię Semowit, po Ceremonii Piaſt czeſtował Popiela, i cały Dwór, tak; że z wieprza zabitego i miodu przyſpoſobionego dla ſamych tylko Sąſiadów, a przy owych dwóch Oſobach i oſobliwey Opatrzności Boſkiey na cały Dwór mięſiwa i miodu wyſtarczało, i kiedy po śmierci Popiela Stany się zgromadziły do Kruświcy, głód na ów czas wielki panował w Polſzcze, á w Dom Piaſta, też ſame dwie oſoby przyſzły, uczeſtowane od niego, przy których bytności oczywiſtą Opatrznością Boſką Dom Piaſta wſzyſtkiemi żywnościami opatrzony był, tak; że wſzyſcy Polacy nie mogąc nic w Mieście doſtać do żywności, w domu Piaſta wſzyſcy się żywili, á za Proroctwem tych dwóch oſób z zapatrzenia się ſtanów nad niezbywającym w Domu Piaſta dla wſzyſtkich chlebem i trunkiem, obrany trzeciego dnia Xiążęciem Polſkim Piaſt.

Piast. Historye dodaią, i jedni mniemaią, że te dwie Osoby znaczyły Swiętych dwóch Męczenników Rzymskich Jana i Pawła, inni zaś rozumieią, że to byli Swięci Aniołowie. PIAST obrany na Tron przeniósł Stolicę z Kruszwicy do Gniezna, spokoynie, i sprawiedliwie rządził, Syna Semowita Hetmanem nad Woyskiem kreował, Suknie swoje rolnicze i obuwie konserwował Sukcessorom dla pamiątki pierwszego Stanu, W tym go zaś gani Kromer, że Synów potrutych Xiążąt Pomorskich á Stryjów Popiela nie zgromił, którzy wzgardziwszy Elekcyą Piasta, odpadli od Posłuszeństwa Polski, i odtąd Xięstwa Pomorskie odpadły od Polski. Piast 120. lat wieku swego maiąc po śmierci swojey zostawił na Tron Polski Syna

SEMOWITA, który zawojowane za Popiela Prowincye, Węgrom, Morawom, i Niemcom poodbierał, Xiążętom Pomorskim Synom Stryjów Popiela wypowiedział Woynę, i nieomylnieby ich był zwrócił do posłuszeństwa Polszcze, tylko że nagle umarł, w Dziecięcym Stanie zostawiwszy Syna

LESZKA IV. który po Oycu wyniesiony na Tron Polski delikatnie wypielęgowany, spokoynie, i długo panował, nie prowadząc żadney Woyny przeciwko Xiążętom Pomorskim: po śmierci zostawił Syna

ZEMOMYSLA, który spokoynie rządził Państwem Polskim bez żadney Woyny. Temu urodził się Syn slepy z wielkim nieukontentowaniem jego, i całego Dworu, że jednak tylko jednego miał, zaprosił znaczny konkurs Polaków do Gniezna na urodzenie Syna w siedm lat po urodzeniu jego, i dał mu Imię MIESZKO. Tym czasem kiedy ochota nay większa tey publiki trwała, dano znać sfrasowanemu Xiążęciu.

Xiążęciu Oycu nad slepotą Syna swego, że przeyrzał, z radości Oyciec, i Stany Polskie radzą się Wieszczków swoich, coby się przez to znaczyło, odpowiedzieli; że za panowania jego, oświeci się całe Państwo Polskie, jakoż po śmierci Oyca

MIESZKO na Tron obrany począł życie swoje szpecić z siedmią nałożnic, które widząc nie płodne, za radą Katolików, przy Dworze jego potajemnie będących, wysłał Posłów do Bolesława Króla Czeskiego zabóycy S. Wacława prosząc w Małżeństwo oDąbrówkęCórkę jego, na co łatwo zezwolił Bolesław, i Dąbrówka, z kondycyą przyjęcia Chrztu S. przez Mieszka, odesłana do Gniezna, który na przyjazd Dąbrowki, ochrzcił się. i Wiary S. Katolickiey wyuczony, na Chrzcie S. mianowany

MIECZYSŁAW: Stanom zaś Polskim, i całemu Państwu, naznaczył Chrzest S. na dzień 7. Marca, R. 975. po Chrzcie S. wziął ślub z Dąbrówką, złączywszy wraz Państwo swoje z Kościołem S. Siostrę swoję ADLEIDĘ ochrzczoną wydał za GEIZĘ Xiążęcia Węgierskiego, który także z Państwem swoim Chrzest S. przyjął, i S. Stefana z Adleidy Króla Węgierskiego spłodził Syna, tak jako i Mieczysław z Dąbrówki spłodził Bolesława Chrabrego Roku 976. Mieczysław widząc rozmnożoną Wiarę S. w Państwach swoich za manudukcyą Stolicy Apostolskiey, fundował Metropolie dwie w Gnieznie, i Krakowie, i siedm Katedr. w Kruszwicy Kujawska, przeniesiona teraz do Wrocławka, druga w Smogorzowie przeniesiona potym do Byczyny, á teraz do Wrocławia Slaskiego. Trzecia w Poznaniu, 4. w Płocku, 5. w Chełmży, 6. w Lubucku, 7. w Kamieniu. (*) Za Mieczysława S. Woyciech Arcybiskupem Gnieznieńskim już czwartym kreowany i od Mieczysława mile przyjęty do Prus wyszedł, i tam umęczony.

(*) *Tych czasów Polacy mieli zwyczay dobywać Szabel podczas Ewangelii na znak ochoty woiowania za wiarę.*

czony. Posłał Mieczysław do Rzymu Lamberta Arcy-Biskupa Krakowskiego po Koronę, ale mu odmowiona od Benedykta VII. Papieża dotąd, ażby zupełnie ten Kray oduczył się nałogów Pogańskich, w krotce też Mieczysław umarł Roku 999. zostawiwszy po sobie na Tron Polski Monarchę.

BOLESŁAWA Chrabrego, to jest krzepkiego, mocnego, na Tronie Polskim Monarchę, i Wodza zwycięstwami sławnego, ten naypierwey wykupił Ciało S. Woyciecha od Prusow umęczonego, na wadze tylko ważące czerwony złoty, i do Gniezna sprowadził, gdzie przy grobie jego wielkie Pan Bog świadczy dotąd łaski, i Cuda nabożnym do tego Swiętego. Czym Otto Cesarz przerażony w chorobie Votum uczynił, i nawiedził z choroby wyszedłszy Grob tego Swiętego, od Poznania pieszo idąc do Gniezna, z wielkim applauzem przyjęty od Bolesława, ktoremu za tę ludzkość Cesarz Koronę Krolewską ofiarował, i przy sobie koronować kazał Gaudencyuszowi Arcy-Biskupowi Gnieznieńskiemu Bratu rodzonemu S. Woyciecha, przy tym ofiarował mu Gozdź Chrystusa Pana i Włocznia S. Maurycego, i od Posłuszeństwa na ow czas Cesarzom pretendowanego Polskę uwolnił. Krol zaś Bolesław Ottonowi ofiarował procz Skarbow wielkich, Ramię S. Woyciecha, ktore jest złożone w Rzymie w Kościele S. Bartłomieja na Wyspie.

Po odjezdźie Ottona Bolesław trzeci Xiaże Czeski, po dwa razy najechał na granice Polskie, ktorego Bolesław Krol Polski zbił, Woysko jego zniosł, i Bolesława Xiażęcia Czeskiego złapał, i oczy wyłupić kazał, Czechy i Morawę do Posłuszeństwa przymusił i przyłączył do Polski. Jarosława Xiażęcia Ruskiego po dwa razy zniosł, Kijow odebrał i w nim zimował i tam granice Polskie rozszerzył, kolumny żelazne wystawiwszy nad Szułą i Borysteńem abo Dnieprem. Z Rusi zawojo-

wojowaney powrociwszy Saxonią najechał, i zawojował aż do Rzeki Elby, i tam kolumny żelazne wystawił nad rzeką Sala Granie Polskich, potym Kaszuby, Pomerania i Nadmorskie Prowincye przymusił do posłuszeństwa, i przyłączył do Polski, Prusow do hołdu przymusił, i tam wystawił kolumny żelazne w srzodku rzeki Ossy, gdźie Wieś zowie się Słup od tych kolumn. Rusniakow rebellizujących znowu po cztery razy zniosł, zbił, przywiodł do posłuszeństwa, i przyłączył do Polski, Granice rozszerzył, aż po granice Duńskie i Morze Baltyckie, Sukcessorow od stryjow Popiela idących, pokonawszy do posłuszeństwa, i wszędźie Wiarę S. rozkrzewił w podbitych Państwach. Potym spokoynie panując, 3. Kwietnia Roku 1025. umarł, ukoronowany Roku 1001. w Poznaniu pochowany. Po nim Syn jego nastąpił.

MIECZYSŁAW II. i na Tron wysadzony w Poznaniu przez Rzeczpospolitą, ale bynamniey Oycowskich cnot, i odwagi nie naśladował, Brzecisław Czechy, i Morawę sobie podbił, Kaszuby Prowincye nad Morzem Baltyckim zrebellizowały i odpadły, Brandeburgia i Saxonia także, Pomeranow przecież utrzymał, i Ruś przy posłuszeństwie. Zonę miał Ryxę Wnuczkę Ottona Cesarza, ktorey rada żył bezbożna, i niepodobająca się Polakom, umarł Roku 1034. w Poznaniu pochowany przy Oycu. Po nim Ryxa Krolowa z Synem Każimierzem zabrawszy wszystkie Skarby i Korony umknęła do Niemieckich Państw. Syna Kazimierza dała do Paryża, ktory pięknie w naukach wyćwiczony, Mnichem w Kluniaku został, i już Dyakonem konsekrowany był. A Polacy widząc się być bez Głowy i Rządu w niepokoju, bo Czechowie najechali Polskę, Gniezno zrabowali, i Wielką Polskę i Sląsk. Pomerania zrebellizowała, domowe Scysiye gorę wźięły, i uteskznieni zgromadźili Stany Rzeczypospolitey, i wzgardzonego Niemie-

Niemiecka edukacya Kaźimierza umyślili rewokowąć na Tron, po którego zaraz wyprawili Posłów,(*)którzy za dyspensą Oyca S.Benedykta IX. przez Interpozycya Henryka Cesarza sprowadźili, i ukoronowali Królem

KAZIMIERZA I. Mnicha Odebrawszy od Henryka Cesarza Korony przez Ryxę jemu darowane: Kaźimierz ożenił śię z Marya Dobrogniewną Siostrą Jarosława Xiążęćia Ruskiego ukoronowana w Gnieznie, za co ustąpił Jarosławowi Xięstwa Ruskie zawojowane przez Chrabrego. Uspokoił potym wszelkie najazdy, Masława Koniuszego Oyca swego chcącego Xiążęćiem Płockim się uczynić, przy pomocy Jaczwingów, i Prusaków mu pomagających zniósł, za co go potym Prusowie obieśili i nagrobek napisali: *Alta petisti, alta tene*. Umarł Roku 1058. zostawiwszy trzech Synów, Bolesława, Władysława i Mieczisława, i Swiętochnę Córkę. Po nim

BOLESŁAW II. Smiały nazwany, Syn starszy, obrany na Tron, i w Gnieznie Koronowany. Ten początki swoje odwagą męstwem i wielkiemi Zwycięstwami przyozdobił. Czechów naypierwey Najezdników Sląska i Gniezna zgromił, i Xiążęćiu Wratysławowi Swiętochnę dał za Zonę. Prusów nad Ossą zniósł i uspokoił, Węgrów wsparłych Woyskami Henryka IV. Cesarza i Czeskiemi zbił, i przymusił do posłuszeństwa ich właśnemu Królowi Beli, á Jędrzey Pretendent zginął na tey Batalii, Belę przy sobie koronować kazał. Ożenił śię potym z Wisesława Córką Xiążęćia Ruskiego, Kijów odebrał, i osadźił Zasława wygnanego na Xięstwie Kijowskim, Przemyśl odebrał, w Węgrach powtórnie kłótnie uspokoił, z Węgier powróciwszy, znowu Zasława zrzuconego powtórnie osadźił w Kijowie, ziemię Ruską, Chełmską, Włodźimierz, Wołyn sobie podbił, na ostatek znowu Kijówa dobył, ale tam niecnotliwie żył,

(*) Papież przykazał głowy golić, i pogłowne go po groszu od głowy do Rzymu płacić Polakom.

żył, zimując, o czym Miechowski *cap:* 19. *lib:* 2. i powróciwszy do Krakowa podobnież życie prowadźił, i ani uważając S. Stanisława przestrog, ani jego cudów przez wskrzeszonego Piotrowina żył sromotnie, exkommunikowany na ostatek. Tegoż Swiętego własna Ręka zabił u Ołtarza, pod czas samey konsekracyi, jako Historya pisze. Przez to zabićie wzgardzony od wszystkich, i Censurami od Grzegorza VII. klęty, jako i cała Polska, z jedynym Synem uszedł do Węgier, i tam życie miał skończyć. Kromer *lib:* 4. á Długosz pisze, że z Węgier z jednym tylko człekiem miał pójść na pokutę do Karyntyi, do Klasztoru Wiltyni, i tam skryćie za Kucharza służyć, i umrzeć, po śmierci poznany, blisko Insprugu, i Willaku. Inni twierdzą że oszalał i miedzy górami Węgierskiemi wałęsał się i umarł. Odtąd Grzegorz VII. Papież zakazał Biskupom Polskim koronowąć Królów bez konsensu Rzymskiego. Po wyiśćiu Bolesława Stany zgromadzone, obrały na Tron WŁADYSŁAWA Hermana Brata jego rodzonego.

PYTANIA
z Częśći pierwszey.

1. Od czego Polska Polską nazwana á od czego Lechią? i co za narody w tych krajach przedtym mieszkały?
2. Z kąd Lech, i kiedy tu przybył? co za kraje trzymał? jakie Miasta wystawił? co za herb wźiął? jakich potomków zostawił?

3.

3. Wiſimierzowi jak ſię woyna z Dania powiodła? ktòre Miaſta zbudował? kto po nim naſtapił?

4. Pod 12. Wojewodami jak ſię powodźiło Polſzcze?

5. Krakus jakie Miaſto założył, i jakim ſpoſobem ſmoka zabił?

6. Co oſobliwego o Kraku II.? Lechu II.? Wandźie? Leſzku I. abo Przemyſławie? Leſzku zdradliwym? i Leſzku II.

7. Leſzek III. z kim wojował? jakie Xięſtwa 20. Synom podźielił?

8. Ktòry Popiel Stolicę do Kruſzwicy przeniòſł? co miał za przyſłowie? Popiel II. jak umarł?

9. Piaſt kto był rodem? jak obrany? co za ſuknie chował? jak Ziemowit, Leſzek IV. Zemomyſł, Panowali?

10. Mieczyſław kiedy przeyzrzał? kiedy i jak do Wiary nawròcony? ktòre Biſkupſtwa fundował? czemu Polacy ſzabel dobywali? jeśli miał koronę?

11. Bolesław Chrabry z kim wojował? gdźie ſłupy żelazne bił? od kogo wykupił S. Woyćiecha? od kogo koronowany?

12. Pod Mieczyſławem II.? Ryxa? Każimierzem Mnichem co ſię dźiało? co Papież przykazał Polakom?

13. Jakie zwycięſtwa odniòſł Bolesław Smiały? za co zabił S. Staniſława? jak umarł? co z Polſka ſię ſtało?

CZĘSC

CZĘSC DRUGA

Od BOLESŁAWA Smiałego do Władyſława JAGIEŁŁY.

WŁADYSŁAW Herman Brat Boleſława Smiałego naſtapił R. 1082. ale nie był Koronowany dla Interdyktu Papieſkiego, ktòrego znieśienie uprośił u Grzegorza VII. przez Lamperta Kanonika Krakowſkiego, a potym Sukceſſora S. Staniſława, ale korony nie otrzymał. Ten naypierwey ſprawiedliwość S. wykorzeniona przez Bolesława, zaſzczepił w Polſzcze, ożenił ſię z Julyta Còrka Wratyſława Xiążęćia Czeſkiego, ktòra mu Syna Boleſława urodźiła, przez Interceſſya S. Idziego o czym Miechow. *lib: 3. cap: 1.* I powtòrnie Władyſław ożenił ſię z Zofia Còrka Henryka III. Ceſarza, a Wdowa Kròla Salomona Węgierſkiego żona, z ta miał trzy Còrki. Ruś za niego odpadła od Polſki, Pomeranòw zaś i Prusòw po trzy razy przymuśił do poſłuſzeńſtwa, Pryncypałom Rebellii zakazawſzy głowy poućinać. Ze zaś Brzećiſław Xiaże Czeſki najechał Prowincye Sla-

ſkie, Bolesław Syn dziewięcioletni Władysława, naparł śię z Woyſkiem iść przeciw niemu, któremu dodany Sieciech Wojewoda Krakowſki, ale tylko Morawę zluſtrowali, Prowincya do Czech należąca, i z znaczna zdobycza powròcili, Bolesław jednak na tey Kampanii Zołnierſkie powinności już odprawiał, jako go chwali Hiſtorya. Tenże młody Xiaże posłany przeciw Pomeranom z Sieciechem, obległ ich w Miedzyrzeczu, i przymuśił do poddania śię. Miał drugiego Syna Władysława Zbigniewa, ale z nałożnicy, ktòrego dał na edukacya do Klaſztoru jednego do Saxonii. Tego Xiaże Brzećisław Czeſki wźiął, i dawſzy mu Sukkurs Wojenny z wygnańcòw Polakòw, i wielu Czechòw, Zbigniewa przeciw Oycu wyprawił, ktòry Wrocław odebrał, ale wygnany z niego, udał śię do Prusòw, i Pomeranòw, ale i tych Władysław zgromił, i Zbigniewa poimał w Niewola, ktòrego potym uwolnił pod czas Konſekracyi Kośćioła Gnieznieńſkiego za Inſtancya Marćina Arcy-Biſkupa Gnieznieńſkiego, i innych Panòw. Kromer dodaje że Bolesław z Zbigniewem ſpikneli śię byli przeciw Oycu, i Rebellia uczynili z przyczyny Sieciecha Wojewody Krakowſkiego, rzadzacego ſamym Władysławem, ale że Sieciech był wygnany prętko na Ruś, uſpokoili śię. Widzac zaś Władysław mocnego w Zwyćięſtwach Bolesława Syna, ktòry potym i Pomorzan zbił i Rusòw rozgromił, dla niezoſtawienia jakiey jemu zazdrośći z Zbigniewem Bratem i Scyſsyi, dyſponował Teſtamentem Bolesławowi Xięſtwo Krakow. Siradz. Sendom. Slaſk. A Zbigniewowi Wielka Polſkę, Mazury, Prusy, potym umarł Roku 1102. pochowany w Płocku. Po nim

BOLESŁAW III. Od krzywych Uſt, Krzywouſty nazwany, Syn, na Rzad Polſki naſtapił, ożeniony z Zbisława Còrka Swatopełka, Xiażęcia Kijowſkiego. Zbigniew zaś miało ſprzyjania Bratu Uzur,

Uzurpatorem Rzadu w Państwie pokazał śię być, jako ſtarſzy, i zażyć chćiał śił Borzywoja Czeſkiego, i Swatopełka Morawſkiego Xiażat, ale ći niesłuſzna pretenſya jego widzac, zwroćili śię z Woyſkami nadruynowawſzy Slaſka, á Zbigniew udał śię do Pomeranòw. Ale Bolesław i Morawow zbił i Kray ſpuſtoſzył po dwa razy, Pomarzanòw także dwa razy zbił, z oſtatniey wygraney Bolesław powracajac zoſtał śię we ſtu koni na weselu pewnym, zkad na łowy wyjechawſzy napadł na Podjazd Pomeranòw 3000 koni, Bolesław we 100. koni po trzy razy przez ſzyki śię przebił i Nieprzyjaćiela zniòsł ſzczęśliwie wraz z Skarbimierzem, i we 30. koni powròćił. Na zemſtę tey zdrady Skarbimierza posłał przećiw nim do Pomeranii, á ſam przeciw Czechom poſzedł, kray ich zniſzczył, Skarbimierz zaś Pomerania podbił, Miaſta poodbierał, i przywłaſzczył Polſzcze. Zbigniew złapany ale darowany wolnośćia, i przy Mazowſzu zoſtawiony, á Wielka Polſka i Łęczyca mu odebrane i inne

Roku 1108. Bolesław z Kolomanem Kròlem Węgierſkim przymierze zawarł przećiwko Nieprzyjaciołom wſzelkim, Còrkę ſwoję dawſzy Synowi jego Stefanowi i Spiſz w Posagu, przećiwko Henrykowi Ceſarzowi dał Sukkurs Kolomanowi, á ſam poſzedł przećiw Czechom, trzymajacym, i pośilajacym Woyſkami Henryka Ceſarza, Kray zruynował, ale powròćiwſzy, zaſtał Zbisławę zmarła, i Uśice od Pomeranòw wźięte, ktòre w kròtce odebrał i Pomeranòw zbił, Zbigniewa powtòrnie złapał, i wygnać kazał, jako zdraycę Oyczyzny, ktòry do Czech uſzedł.

Roku 1109. Henryk V. Ceſarz mſzczac śię przećiw Bolesławowi pośiłkujacemu Nieprzyjaćioł ſwoich, zebrał Woyſko znaczne wraz z Czechami i z Swatopełkiem, z cała Potencya przećiw Polſzcze

ſzcze poſzedł. Lubus odebrał, i Głogów obległ, ale Głogowianie aż do utracenia pierworodnych Synów Wiary dotrzymali Królowi, mocno się broniac tak, że Henryk odſtąpił, i pod Wrocław poſzedł, Woyſko jego podjazdami tylko niſzczone, Swatopełk od Oxy (jako Gwagnin piſze) czyli od Rawity (jako Miechowſki) zdrada zabity, i kiedy Henryk proſzony od Bolesława o pokóy przez Poſła Skarbka, Ceſarz mu pokazał Skarby wyſtarczajace na zawojowanie Polſki,á Skarbek pierścień w te ſkarby wrzućił mówiac: *Aurum addimus auro*, á Ceſarz odpowiedźiał *Hab dank*, i odtąd Habdankiem pieczętuje śię ta Familia. A Bolesław widzac upartego Henryka przećiw niemu pod Wrocław poſzedł, Woyſko jego zniósł, Ceſarz ledwie uſzedł, że zaś na tym mieyſcu gdźie Trupów wiele leżało Nieprzyjaćielſkich psi się kupami ſprowadźili na pożarćie ciał ludzkich, nazwane mieyſce to pśie pole, o milę od Wrocławia i dotad śię nazywa tak to Miaſteczko.

Roku 1110. Henryk z Bolesławem przymierze zawarł, dawſzy mu Sioſtrę ſwoję za żonę, á Córkę Synowi Władysławowi. Bolesław więzniów oddał, á Ceſarz Fortece zdobyte. Potym Bolesław w Czechach Władysława zbił, i przymuśił do wydźielenia Xięſtw Braciom jego w Czechach. W tym Prusowie w'az z Pomorzanami najechali Xięſtwo Mazowieckie, ale porażeni od Mazurów, Bolesław zaś na zemſtę poſzedł przećiwko nim pod Nakło według Miechowſkiego przy Wodzu S. Angele w dziecinney poſtaći, i w ręku jabłko złote trzymajacym, i aż pod Nakło Woyſko prowadzacym, gdźie w Dźień S. Wawrzyńca 40000. Nieprzyjaćiela tr upem padło á 2000. w Niewola, Nakło śię poddało, i innych wiele Miaſteczek, i Swatopełka z Domu Gryfów uczynił Staroſta Pomorſkim, żeby ich uſkromił częſto rebellizujacych. Zbigniew odezwał śię z pokora Bolesła-

Bolesławowi, i powrócił, ale prętko zabity jako zdrayca. Skarbimierz zaś o praktykę zdrady przećiw Monarſze oślepiony, i na pamiatkę za to Kaſztelanii prym dany, przed Wojewoda Krakowſkim, jako Miechowſki, Kromer i inni piſza. Za te jednak dwa exceſſy Bolesław pokutował, przez uczyniona peregrynacya do S. Idzego w Prowencyi Francuſkiey; u S. Stefana w Albie, i w Gnieznie u S. Woyćiecha, o czym Miechowſki. *lib*: 3. *cap*: 12.

1118. Swatopełka Staroſtę Pomorſkiego rebellizujacego zniósł, Nakło odebrał, i jego ſamego w Więźieniu zgnoił, jako zdraycę. Pomeranów Krzadowi ſwemu poddał, i do Wiary S. przywiódł, po trzy razy apoſtatujacych: jako Kromer piſze.

Roku 1123. Wolodora Xiażęcia Przemyſkiego zniósł, i złapał graſſujacego w Polſzcze, którego Waśilko wykupił.

Roku 1124. Bolesław na Perſwazya Piotrka Duńſkiego Miniſtra wśiadſzy z Woyſkiem na Okręty popłynał do Danii, na windykowanie Henryka Króla Duńſkiego, przez Brata Abla zabitego, Abel uſzedł, á Dania mile przyjęła Bolesława, Fortecę oddała, á Bolesław kazawſzy im ſobie obrać Króla inſzego, i zmocniwſzy go na Tronie, Skarby zabrawſzy przez Skarbka, ukryte po śmierći Henryka, i jemu powierzone, wróćił do Polſki z całą Familia Skarbka, którego Grafem uczynił Skrzynſkim, i ten Dom potym rozkrzewił się w Familie Łabędziem pieczętujace śię. Tenże Skarbek wielkie dobra pokupił i 72. Kośćiołów zmurował. Ten potym od Władysława Syna Bolesława oślepiony o żart wzajemny z Zon ſwoich na polowaniu za perſwazya Chryſtyny Zony Władysława, ale cudownie znowu przewidźiał, o czym Hiſtorya obſzerniey piſze. Bolesław powróćiwſzy zaſtał Kraków ſpalony, á Kray Polſki z dezelowany przez Wolodora Xiażęcia Przemyſkiego, którego potym zebrawſzy

Woyſko zniôſł, Wolodor uſzedł do Halicza, i tam z deſperacyi umarł. Potym Boleſław Mury i wieże Katedry Krakowſkiey wyniôſł, 20. Kanonii fundował, i ſkarbami Kościół przyozdobił. W Węgrach uſkromił Woyſka Alberta Xiażęcia Auſtryackiego opponujacego się przy Beli ślepym na Królestwo Węgierſkie, á Synów Stefana zgromić chcacego. Czechôw najeżdżajacych Slaſk zgromił, i Kray ich zdezolował, na oſtatek za Interpozycya Konrada Ceſarza z Sobieſławem Xiażęciem Czeſkim wieczny zawarł pokôy w Klocku Slaſkim. Xiażęta Ruſcy chcieli się wybić z hołdu Boleſławowi, ale zgromieni z złapanym Pryncypałem ich Jaropolkiem przez Piotra Włoſzczowicza, wykupionym potym przez Waśilka Oyca. Roku 1135. przez zdradę Węgrzyna jednego Wiślica dobyta, od Ruśniaków zrabowana, i wiele Krwi Szlacheckiey rozlaney uchodzacey jako do Fortecy przed pladrujacemi Polſkę Ruſſami, Boleſław zagniewany cała Ruś ſplondrował, bez żadney rezyſtencyi i zdezolował. O co Xiażęta Ruſcy ſkupiwſzy się zdrady zażyli na Boleſława, i wyrzuciwſzy z Xięſtwa Halickiego krewnego jego, namôwili Haliczanôw, aby uprośili Boleſława, aby im zwrôcił Xiażęcia ich, przy prezencyi ſwojey, ten w niewielkiey partyi Woyſka przybył do Halicza, mile przyjęty od Haliczanôw, i Węgrôw, tym czaſem Ruſkie i Węgierſkie Woyſka tył wźięły Boleſławowi, ten widząc zdradę môwi do Wiſſebora Wojewody Krakowſkiego żeby oſtrożnym być, i przebić się przez woyſka, jakoż tak się ſtało, że Krôl Rycerſkim Bojem przez Nieprzyjaciół się przebił, ale koń ſzwankował pod nim, ſalwowany jednak przez żołnierza proſtego, ktôry potym wielka fortuna od Pana regalizowany, á Wojewoda z partya odſtapił Monarchy i uſzedł, za co Boleſław poſłał mu w regał kadźiel i zajęcza ſkurkę, á Gwagnin przydaje, że za tę akcya Województwo Krakowſkie poniżył nad Kaſztelania, á Wiſſo-

á Wiſſebor za to miał się obieśić, piſze Miechowſki, Kromer, i Długoſz. Boleſław zaś z niekontentowania zdrady i ſwojey Rycerſkiey impreзy zachorował i dyſpozycya uczynił miedzy Synôw Pańſtwa ſwego, Władyſławowi ſtarſzemu Krakowſkie, Sierackie, Łęczyckie Wojewôdztwa i rzad generalny, Boleſławowi Kryſpowi Mazury, Kujawy, Dobrzyńſka i Chełmińſka Ziemie; Mieciſławowi Poznańſka, Kaliſka, i Gnieznieńſka Ziemi, Henrykowi Sendomirſkie, i Lubelſkie. A Każimierzowi miedzy czterema kołami wôz, to jeſt ſamę Opatrzność Boſka. Umarł Roku 1139. w Roku 54. życia 36. Lat panujac, w Płocku przy Oycu pochowany, wygrał 47. Batalii znacznych, pomnieyſzych niezliczona moc, jako Miechowſki, Kromer, Długoſz, i inni twierdza. Po śmierci Boleſława Stany zgromadzone wola i dyſpozycya wypełniły.

WŁADYSŁAW II. ſtarſzy Syn Boleſława na Tron wywyżſzony, ale za perſwazya Chryſtyny Żony, a Côrki Henryka Ceſarza Kontrybucyami Pańſtwa Braći ſwoich obciażył, i innemi daninami, dla wyzucia ich z Xięſtw ich, jakoż i wyſtraſzył Kryſpa i Henryka z Pańſtw ich aż uſzli do Mieciſława, do Poznania, ale i tam ich Władyſław prześladował, i Miaſto Poznań obległ niedbajac na przeſtrogi, i exkomunikę Jakuba Arcy-Biſkupa Gnieznieńſkiego w Obozie ferowana. Bracia zas niechcac dłużey cierpieć Pretenſyi jego, odwagi zażyli, i wypadſzy nieznacznie z Miaſta obleſem w obôz, Władyſława woyſko rozpędzili, á ten ledwie uſzedł do Krakowa, á z tamtad do Konrada Ceſarza. Bracia Krakow i Zamek odebrali, i Żonę Kryſtynę wyprawili za Mężem, w Roku tedy 1146. wywyż zony na Tron.

BOLESŁAW *Criſpus* Xiaże Mazowiecki i Kujawſki wraz i Krakôw trzymał dla opieki Każimierza naymłodſzego Brata, ten pięknie rzad Pańſtwa prowadźił, podatki zniôſł wnieśione przez Włady-

Władysława, Posłów od Cesarza, i samego Konrada mile przyjał, i konwojował idacego z Woyskiem do Ziemie S. na obronę. Ze zaś na prożbę Cesarza nic nieuczynił dla Władysława, Konrad rozgniewany Woyskiem pogroźił Polszcze, i w Sląsk wtargnał, ale ustapił obaczywszy się z Bolesławem, Konrad potym w krótce umarł. Uspokojony zewsząd Bolesław ożenił się z Anastazya Xiężniczka Halicka, á Mieciſław z Siostra jey Eudoxa. Po śmierci Anastazyi Kryspus ożenił się z Gertruda Córka Beli ślepego Króla Węgierskiego. Henryk zaś w Młodzieńskim stanie żył, i Bolesławowi zaleciwszy Xięstwa swoje, woluntaryuszem się uczynił na Woynę do Ziemi S. Fryderyk Barossa Cesarz Posłów wyprawił do Bolesława upominajac się własności Władysława i 500, grzywien pretendujac od Polski, ale z niczym się wrócili; o co zagniewany Cesarz z Woyskiem licznym wkroczył w Sląsk ale podjazdami i chorobami wyniszczone widząc Woyska Fryderyk wrócił się na odwrót; wyrobiwszy sobie tylko 300. Hussaryi przeciw Medyolańczykom, i dla Władysława Xięstwo Krakowskie, który że umarł w krótce Roku 1159. dla Synów jego 3. oddzielony Sląsk. Bolesławowi wyznaczone Xięstwo Wrocławskie, Mieciſławowi Raciborskie i Opawskie, Konradowi Głogowskie i Krośnińskie. Mieciſław utracił w krótce Opawskie, donacya uczyniwszy; jako Miechowski, *cap:* 19. *lib:* 3. Uspokojony zewsząd Bolesław expedycya uczynił przeciw Prusom, ale ci przestraszeni deklarowali się przez Posłów trybut Polszcze dawać, i Chrzest S. przyjać; jakoż przyjęły całe Prusy Chrzest S. Roku 1164. i poprzysięgli hołd Monarchom Polskim, ale jak prętko odstapił z Woyskiem Bolesław, tak zaraz i Wiary S. odstapili; o czym Długosz pisze; nieupomniał się Kryspus, dopiero jak poczeli najeżdżać granice Polskie, i hołdu abo trybutu nieoddawać, ruszył się przeciw nim z Woyskiem, ale zdrada

zdrada naprowadzony na błota z Woyskiem w lasach, i zewsząd otoczony Nieprzyjacielem, uchodzić musiał: gdzie Henryk Xiaże Sendomirski zginał, ledwie Bolesław i Mieciſław uszli. Pan Bóg skarał, że nie pierwey o krzywdę Wiary S. się upomniał, jako Długosz twierdzi. Po Henryku Xięstwo Sendomirskie dostało się Kazimierzowi naymłodszemu, w krótce Crispus umarł zostawiwszy Synowi Leszkowi Xięstwo Mazowieckie i Kujawskie i opiekę jego Kazimierzowi umarł Roku 1173. w Krakowie pochowany. Za jego Panowania Werner Biskup Kujawski zabity przez Bolestę Herbu podkowa z Krzyżem, za co Crispus w Gnieznie go publicznie żywo spalić kazał, był Starosta Kujawskim i Gubernatorem. O czym Kromer *Fol:* 504.

MIECISŁAW Syn trzeci Krzywoustego, po śmierci Bolesława od Stanów Rzeczypospolitey zgromadzonych wyniesiony na Tron, przy obecności Xiażat Slaskich, Województwo i Zamek Krakowski oddany mu w Rząd, lubo sobie Województwo życzyło Kazimierza. Ze zaś Mieciſław poczał wymyślać podatki dla nasycenia łakomstwa swojego, á do tego Tyrania chciał wywieść przeciw Senatorom Polskim, i Gedeona Biskupa Krakowskiego na wygnanie posłać, dufajac siłom auxyliarnym swoich Zięciów wydawszy jednę Córkę za Czeskiego Króla, druga za Xcia Saskiego, trzecia za Lotaryńskiego, Czwarta i piata za Pomorskie Xiażęta; á trzy Ruskie Xiężniczki za trzema Synami swojemi, nie uważajac jednak Gedeon tych potencyi wziawszy Radę z Senatorami, wokowali na Tron. Kazimierza widzac piękne jego akcye, który lubo się exkuzował, jednak zezwolił, i ogłoszony

KAZIMIERZ II. Xiażęciem Polskim na Tronie, i wprowadzony przez Gedeona, i Senat

nat na Zamek Krakowſki, bo na ten czas Mieciſław bawił ſię w Wielkiey Polſzcze, gdźi, Syn jego Otto przećiw Oycu rebellia podniòſłe i odebrawſzy Wielką Polſkę homagium uczynił Kaźimierzowi. Mieciſław zagniewany o śiebie zrzucenie z Tronu, wokuje Zięćiów na ſukkurs, ale wymówili śię Woynami; w tym Pomerania przyznała Kaźimierza za Pana, toż ſamo wykonał i Leſzko Mazowiecki Xiaże Syn Kryſpa, jako i Xiażęta Slaſcy przyznali Kaźimierza za Monarchę. I tak ſprawdźiła śię na Kaźimierzu dyſpozycya Teſtamentowa Oyca Krzywouſtego, że mu Opatrzność Boſka zoſtawił. Kaźimierz nie chcąc próżnować rekuperował Polſzcze Brzeście Litewſkie, Włodźimierſkie, Drohickie, i Przemyſkie Xięſtwa zdawna zawojowane, ale wyzute dotąd z Poddaństwa. Seym pierwſzy w Łęczycy złożył, gdźie zniòſł przez pierwſza Konſtytucya wſzelkie podatki i krzywdy przez Mieciſława na Oyczyznę wnieśione, Dobra Duchowne ubeſpieczył od wſzelkich Danin, wyprawił potym Posłów do Alexandra III. Papieża, proſząc o utwierdzenie tych Praw, i Ciało jednego Swiętego. Na co reſkrypt od Papieża jeſt w Archiwie Krakowſkim, Ciało zaś S. Floryana Lucyuſz III. przyſłał Kaźimierzowi, bo Alexander umarł, które Kaźimierz z wielka pompa przyjał, i lokował w Kośćiele S. Floryana przez śiebie fundowanym. Mieciſław zaś przy ſukkurśie Mſzczugiuſza Xiażęćia Pomorſkiego, Wielka Polſkę Ottonowi Synowi odebrał, i przywłaſczył ſobie Mazowſze i Kujawy, wydarſzy je Leſzkowi Synowi Kryſpa; ale Leſzko rezygnował te Xięſtwa Kaźimierzowi, ſam w krótce umarł. Kaźimierz miał zaś zabawy z Ruſami, i Węgrami, ale że mu zrebellizowało 20. Senatorów, udawſzy że umarł ſtruty na Ruśi, i Mieciſława wprowadźili do Krakowa, który Zamek zoſtawſzy zamknięty, prze-

śiw

ćiw niemu drugi wyſtawił i ufortyfikował. Że zaś Kaźimierz prętko wróćił śię z woyſkiem z Ruśi, przed nim Mieciſław uſzedł, zoſtawiwſzy w nowo erygowaney Fortecy Syna Boleſława, i Kietlicza, którą Kaźimierz ſpalił, Boleſława odeſłał Oycu, á Kietlicza na Ruś; żeby nie kłóćił Mieciſława, Panom zaś wſzyſtkim rebellia darował, z Mieciſławem też w krótce pokóy uczynił. Uſpokoiwſzy śię w Domu przymuśił potencya ſwoja Pruſaków do poprzyśiężenia Polſzcze poddaństwa, z Węgrami pokóy zakończył z kondycyą, żeby odtąd więcey nie intrygowali śię Węgrowie do żadney Prowincyi Ruſkiey, Halicz im odebrawſzy uzurpowany dotąd przez ich. Roku 1194. Kaźimierz w dzień S. Floryana Nabożeństwo odprawiwſzy, ubogich naſyćiwſzy, na zajutrz Panów wſzyſtkich czeſtował; gdźie z Biſkupami zacząwſzy dyſkurs o nieśmiertelności duſzy pijąc trunek zachłyſnął śię, i nagle umarł: pochowany w Tumie Krakowſkim, zwany był ſprawiedliwym, bo w ſamey rzeczy był. Po nim

LESZKO Biały przez Stany Rzeczypoſpolitey Syn ſtarſzy jego obrany w młodym wieku, i przydani mu za Opiekunów Fulko Biſkup, i Mikołay Brat jego Wojewoda Krakowſki. Młodſzemu Konradowi Synowi Kaźimierza Xięſtwo Mazowieckie, i Kujawy wyznaczone, i Opiekun Kryſtyn Wojewoda Płocki. O co rozgniewany Mieciſław że nie jemu ani Elekcya, ani opieka od Stanów przyznana, wzywa ſukkurſu Xiażąt Slaſkich, i Pomeranów, którego i z ſukkurſowemi partye woyſk Leſzka zniosły, Syn Mieciſława Boleſław zginął, ſam Oyćiec porażony ledwie nie zabity uſzedł do Poznania, w lektyce zanieśiony: wielkie krwi rozlanie z obódwóch ſtron było á Leſzko ubeſpieczony na Tronie. Roku 1198. Włodźimierz Xiaże Halicki umarł in-

weſty.

weſtyowany przez Każimierza. Po nim Leſzko inweſtyował Romanuſa Xięſtwem Halickim, ale ten niewdzięcznik począł źle traktować Haliczanów, Granice Polſkie najeżdżać, którego Leſzko złączywſzy Woyſka z Konradem pod Zawichoſtem zniòſł, gdźie i Romanus ſam zginął, za co Leſzko że w dźień SS. Gerwazego i Protazego tę batalia pod Kommenda Kryſtyna Wojewody Płockiego wygrał, tym Swiętym w Krakowie Kośćioł wymurował. Mieciſław zaś, już nie śiłami, ale ſpoſobami i perſwazya ſtarośći ſwojey namawia Helenę Matkę Leſzka, aby mu uſtąpiła rząd Polſki obiecując Synowi jey ſukceſſya Xięſtw Wielkopolſkich. Ta uwiedźiona nadźieja za konſenſem Stanów, przenośi śię z Synem w Xięſtwa Sendomirſkie, i Lubelſkie, uſtępuje Zamku Krakowſkiego Mieciſławowi z kondycya, aby jey śię Wiślicki Powiat zoſtał. Ten odebrawſzy Rząd, obietnica poſponuje, Powiat Wiślicki odbiera Leſzkowi, Helena oſzukana Panów Polſkich wzywa na pomoc, tym czaſem Mieciſław odjechał do Wielkipolſki, Panowie Helenie Kraków oddają i Zamek, Mieciſław i powtórnie tegoż ſpoſobu zażywa z Helena, żeby miała wzgląd na ſtarość jego. Ta znowu uſtępuje jemu Rzadu Krakowſkiego, Mieciſław intronizowany, znowu myślał Leſzkowi wſzyſtko wźiąć, ale tym czaſem umarł pochowany w Kaliſzu w Kośćiele S. Pawła przez śiebie wymurowanym, gdźie teraz Kollegiata Panny Maryi, zoſtawił Synów Władyſława Laſkonogiego, i Ottona. Po śmierći jego znowu Leſzko Biały przez Stany obrany Monarcha Polſkim Roku 1206. który uſpokoiwſzy śię wewnętrznie z Władyſławem Laſkonogim, którego była wezwała na Tron fakcya Mikołaja Wojewody Krakowſkiego, i trzy lata rządźił, ale uſtąpił Leſzkowi, jako Kromer świadczy. Swatopełka po śmierći Mſczugiuſza Oyca jego kreował Starcſta Pomorſkim

ſkim z obligacya, żeby mu corocznie wypłacał z Pomeranii podatku 1000. grzywien ſrebra, i to Xięſtwo adminiſtrował na Leſzka, i Sukceſſorów jego. Przećiw Litwie i Ruśniakom graſſującym w granicach Polſkich, wyſłał z Woyſkiem Suliſława Kaſztelana Sendomirſkiego, których znacznie zbił, i odebrał zdobyczy Polſkie; Długoſz przydaje, iż za to była najechała Ruś Polſkę, że kiedy przegrał Romanus pod Zawichoſtem Batalia, Węgierſki Król Andrzey wpadł z Woyſkiem do Halicza, i Syna ſwego Kolomana koronować kazał Królem Halickim, i Zonę Salomea Sioſtrę Leſzka, przez Ręce Kadłubka Biſkupa Krakowſkiego, przy prezencyi Iwona Kanclerza Wielkiego Koronnego, o co zagniewani Ruśniacy Połowczów zaciągnawſzy Halicz odebrali, Węgrów znieśli, Kolomana w niewola wzieli, ale prętko wyzwolony trzy lata Królował Haliczanom, i ta wygrana zhardźieli Ruśniacy, i wpadali w Polſkę, których Suliſław znacznie zniòſł. Tenże Koloman żył w Panieńſtwie i czyſtośći z Salomea Sioſtra Leſzka, który Brata ſwego Konrada oſadźił na Xięſtwie Mazowieckim, i Kujawſkim. Ten Widząc śię być mającym Miecz w ręku wywarł Tyrannia ſwoję na Kryſtyna Wojewodę Płockiego, kazawſzy go oślepić, i potym zabić; za co KaraBoſka ſpuśćiła na jego kray Nieprzyjaćioł, Litwę, Pruſaków, i Ruśniaków, którzy zrabowali Xięſtwa jego. Wezwał potym Konrad Krzyżaków przećiw Pruſakom, uſtąpiwſzy im Ziemię Dobrzyńſka, i Chełmińſka, dla zaſtawienia śię niemi Nieprzyjaćiołom wſzelkim, ale ci mało pomogli, więcey dyſſenſyi i woyny przybyło, przez nich, Polſzcze dotąd pamiętnych, o czym Hiſtorye piſza, i niżey wolno czytać. Familia Gryfów zagniewani na Leſzka o odſadzenie od czći i Honorów Jana Gryfa za zdradźiecka ucieczkę podczas batalii przeciw Pruſakom, zbuntowali śię przećiw Leſzkowi, i

wi, i Henryka Brodatego Xiażęcia Wrocławskiego namówili na Xięstwo Polskie, który z Woyskami wtargnął ku Krakowu, ale zmiękczony krwią Polską, z Leszkiem się pojednał i odstąpił imprezy, o czym Kromer. Że zaś Władysław plwacz Syn Ottona poklócił się o opiekę z Laskonogim, najechawszy Xięstwa Wielkopolskie, á do tego Swatopełk Starosta Pomorski, Leszkowi Dobrodźiejowi swemu zbronił się oddać trybutu, Leszko Seym naznaczył w Gąsawie, na którym miał być Swatopełk, i Xiążęta Polscy, dla medyowania Sessyi zachodzących: ale Swatopełk niewdzięcznik Seym zdradą najechał, Leszka zabił, Henryka Brodatego w Wannie na ten czas zranił, innych wiele Panów nazabijał. Ta scena stała się Roku 1227. Leszka Ciało do Krakowa zawiezione, i tam pochowane, á Swatopełk odtąd Xiążęciem Pomorskim proklamował się. Roku 1228. zgromadzone Stany na Elekcyą obrały na Tron

BOLESŁAWA Pudyka, który że jeszcze w dźieciństwie został się po Leszku Oycu, naznaczyli mu za Opiekuna Henryka Brodatego Xiażęcia Wrocławskiego; o co zagniewany Konrad ruszył się z Woyskiem ku Krakowu, ale poprzedzony od Henryka i zbity z stratą Syna Przemysława wrócić się musiał. Konrad potym zemścił się krzywdy swojey, i zdradą Henryka w Spytkowiczach o 4. mile od Krakowa Mszy S. słuchającego złapał, który potym wyzwolony przez interpozycyą S. Jadwigi Zony swojey, z kondycyą; że musiał odstąpić opieki Bolesława, i zdać ją Konradowi: W tym czasie i Władysław Plwacz kłócił się z Laskonogim Stryjem o Państwa Wielkopolskie, który wsparty potencyą Swatopełka, Laskonogiego zgromił, Laskonogi w krótce umarł, á Władysław Plwacz całey Wielkipolski Xiążęciem został dźiedźicznym;

Ze zaś

Ze zaś i na niego Gąsawska fakcya pokazała się, Henryk Brodaty wsparty Wielkopolskiemi Panami, wygnał go z Państw jego dźiedźicznych: W tym czasie Konrad Krzyżaków lokował w źiemi Dobrzyńskiey, i Lubawskiey, których wźiąwszy na pomoc jako i sił Henryka i Swatopełka, Prusy najechał, i wyćiąwszy Prusów na 5000. zrabował ich Państwo Roku 1234. Kiedy Konrad zabawił się woyną Pruską, Bolesław *Pudicus* politycznie zamknięty od Konrada w Czersku, a potym w Sieciechowie z Matką Grzymisławą, żeby się wyzuł z Opieki, jako już 15. lat mający, przy pomocy Mikołaja Opata Sieciechowskiego wyzwolony w nocy udał się do protekcyi Henryka, który zebrawszy Woysko poszedł z nim, mile od Krakowa i Jędzejowa przyjęty, i Fortece poodbierał Roku 1235. Konrad zebrał Woysko i najechał Województwo Krakowskie palił i pustoszył, á zostawiwszy u S. Jędrzeja prezydya i w Szkalmierzu, wrócił się, ale to wszystko poodbierał Henryk. Z tamtąd poszedł Gniezno attakować jeszcze Plwaczowi pozostałe, ale nie dobywszy odstąpił, á Plwacz potym najechał, i ruynował Wielkapolskę, Panów jednak nie przymusił do wierności sobie, w krótce umarł Roku 1239. w Poznaniu pochowany, Synów dwóch zostawił Przemysława, i Bolesława. Henryk zaś umarł Roku 1238. w Krośnie, pochowany od S. Jadwigi Zony swojey w Trzebnicy: Po śmierći jego dopiero Pudyk został Rządcą Krakowskim, i całey Polski, bo Henryk nie Opiekunem ale Monarchą całey Polski tytułował się, á Henryk pobożny Syn po Oycu Wrocławskie Xięstwo odźiedźiczył Konrad zaś m edzy Synów swoich Xięstwa rozdźielił, Bolesławowi Mazowieckie, Kaźimierzowi Łęczyckie i Kujawskie Miecisława zaś trzeciego myszy zjadły, za krzywdy ćięzkie poddaństwu czynione, zwanego Koszyczko dla szpetnych Włosów. Bolesław Pudyk ożenił się

Roku

Roku 1239. z Kinga Córka Beli Króla Węgierſkiego, z którą czyſto i w Panieńſtwie żył, dla czego nazwany *Pudicus*. Ta kolligacya cokolwiek uſtraſzyła Konrada że ſpokoyniey żył, ale w Domu nieſprawiedliwie się obchodźił, bo Czaplę Scholaſtyka Kujawſkiego i Płockiego obwieśić kazał, ale dla Cenſur przez Piotra Arcy-Biſkupa Gnieznieńſkiego na śiebie ferowanych, na Seymie Łęczyckim pokutować muśiał Roku 1240. Arcybiſkupom Gnieznieńſkim Łowickie Xięſtwo dał, i Kapituły Kujawſka i Płocka znacznie regalizował, o czym Miechow. *Lib*: 3. *cap*. 37. od Grzegorza IX. Papieża abſolwowany przez Biſkupa Wrocławſkiego, i Scholaſtyka Krakowſkiego Kromer dodaje.

Roku 1241. Tatarowie w 50000. Ruś ſplondrowawſzy weſzli do Polſki, Lubelſkie Województwo zrabowali, i wróćili z zdobyczą, powtórnie znowu źima wpadli do Sendomirza, i zrabowali, Xięży wyćieli, ludźi pozabijali, Szkalmierz, Chmielnik naſzli z ſtraſznym rozlaniem krwi Chrześćiańſkiey; uderzył na nich pod Turkiem Włodźimierz Wojewoda Krakowſki, ale łatwo mała kwotę, Pogańſtwa mnóſtwo złamało, jednak obawiając się więcey Polaków, ſchronili się w laſy pod Siećiechów, ale zebrawſzy się ich całe Woyſko poſzli, Kraków zrabowali jedni, drudzy Łęczyckim i Kujawſkim Województwami ſzli, pladrując proſto ku Wrócławowi cały Kray, pod Chmielnikiem zaſtapiła im Partya Woyſka Polſkiego, ale i ći przełomani wielka kupa Poganów, wiele ich jednak położyli na placu, i ledwie naśi zwyćięſtwa nieotrzymali; jako piſze Kromer. Pudyk zaś z Kinga uſzli w Góry. Tatarowie ſplondrowawſzy Kraków i Polſkę o Wrocław się oparli, i tam śię zeſzły wſzyſtkie ich Woyſka i poſzli ku Lignicy, gdźie Henryk pobożny Xiaże Wrocławſki zebrawſzy znaczne Woy-

Woyſka zaſtapił im, ſpotkał śię z niemi, i ten jednak od niezliczoney potencyi, obtoczony, wiele Chrześćian zgubił, i ſam zginał. Piſze Miechowſki i Kromer, i inni, że każdemu Chrześćianinowi Poganie kazali po jednym uchu poucinać, z których było 9. worów wielkich. Długoſz i Kromer piſze, że kiedy po inkurſyi Tatarſkiey Pudyk nie wróćił śię do Krakowa, Krakowianie wokowali na rzad Państwa ſwego Bolesława Łyſego, Syna Henryka Pobożnego, który prętko intronizował śię, i wakanſe rozdał: Ale Konrad poſzedł przećiw niemu, i zniósł Slężaków, ſam śię intronizował na Rzad Xięſtwa Krakowſkiego, podatki wielkie założył na poddanych, i Seym złożył w Wiślicy, gdźie nayprzednieyſzych Panów Polſkich w niewola pobrał którzy cudownie w dźień S. Piotra w Okowach uwolnieni od kaydan, wyſzli ſzczęśliwie, noca do Pudyka pobiegli, którego ſprowadzili z wielka radośćia poddańſtwa. Ten zebrawſzy Woyſko, Konrada zbił, i Litwę pośiłkujaca. Bolesław zaś Łyſy znowu poczał śię intrygować do Wielkipolſki, ale że zle traktował Polaków, wzgardzony od nich, á Przemysław, i Bolesław pobożny Synowie Plwacza wezwani do własnego Dziedźictwa, potym Łyſy dał Córkę Przemysławowi, i uſpokojone ich Panowanie było. Konrad znowu Litwę zebrał i Bolesława Państwa najechał, Partya woyſka jego zniósł, ſam Pudyk ledwie uſzedł, ale też w krótce Roku 1247. Konrad umarł, w Płocku pochowany, á Pokóy Polſzcze ogłoſzony. Swatopełk zaś Krzyżaków infeſtował, Pruſów od Wiary S. odwiódł, dla czego Miechowſki piſze: że co Tatarſka ręka nie dotknęła, Konrada i Swatopełka niecnotliwe imprezy na Oyczyznę wywarły. Konrad zoſtawił Synów Bolesława, który w krótce umarł, Każimierza, i Semowita, ale tego Kazimierz wyzuł z Xięſtwa Sieradzkiego, i w niewola wziął. Po śmierci Konrada

dopiero Pudyk utwierdźił panowanie swoje, á złaczywszy śiły z Bela Królem Węgierskim, i Danielem Xiażęćiem Ruskim, najechał Morawę Roku 1253., toż samo i w drugim Roku uczynił w Xięstwie Opawskim zabrawszy wszystko, za to że Ottokarus Król Czeski przywłaszczył sobie to Państwo, odstrychnawszy je od Polski, toż samo śię potym stało, z inszemi Xięstwami Slaskiemi, że wszystkie odstrychnione od Polski, do tego czasu ani śię o to Rycerskim, i Staropolskim Sercem upomnieli Polacy.

Roku 1252. w Bochni sól naleźiona przez interpozycya Kingi abo S. Kunegundy, którey pierścien wrzucony w szyby solne w Węgrzech, tu w Bochni znaleść się miał.

R. 1253 Bolesław Pudyk abo wstydliwy wyprawił Posłów do Rzymu za perswazya Prandoty Biskupa Krakowskiego prosząc Oyca S. o Kanonizacya S. Stanisława, która Kanonizacya z jakiemi Cudami od Innocentego IV. w Assyżu nastapiła, i z jakim applauzem w Krakowie odprawiona, życie tego Swiętego nauczy każdego. Roku 1257. S. Jacek z Kanonika Krakowskiego Dominikan, do chwały S. przeniósł się.

W tym czaśie domowa Woyna miedzy Xiażętami Wielkopolskiemi trwała, i Kaźimierzem Synem Konrada, á Xiażęćiem Siradzkim, Łęczyckim, i Kujawskim, ale Synowie Kaźimierza rozstrychneli tę Scyssya, Zemomysł i Leszko czarny: bo przećiw Kaźimierzowi Oycu powstali, i odebrał mu Leszko Czarny Siradzkie á Zemomysł Łęczyckie Xięstwa. Roku 1259. Tatarowie znowu z niezliczonemi Woyskami naszli Polskę, Sendomirz zrabowali, Zamek Sendomirski zdrada dobyli, i wszystkich ludźi wyćieli, Pannom tylko dla nierzadu nasycenia przepuśćili, i jako Historya

storya pisze, że z Zamku Sendomirskiego na ten czas Krew zrzódłami do Wisły płynęła z pobitych Chrześćian. W Krakowskie także wpadli Województwo, i Kraków spladrowali, przez 3. Mieśiace grassujac, á nie mogac Zamku Krakowskiego dobyć, wróćili śię. Ale znowu w Roku 1260. do Polski wpadli, Sendomirz złupili, 40. Dominikanów Męczenników zabili, o czym wolno czytać Historya żyćia ich, i dwa Mieśiace pograssowawszy w Polszcze wraz z Jadzwingami, i Ruśia, wróćili do Kraju swego. Ale powróćiwszy Pudicus z Węgier do Krakowa, zebrał Woysko i batalia wydał Jadzwingom, których wcale zniósł i resztę do Chrztu S. przywiódł, i jako Kromer pisze, Państwo sobie ich przywłaszczył, i Biskupstwo w Łucku fundował.

Roku 1265. Rusniacy znowu naszli Sendomirskie Województwa, ale Szlachta tych Państw ich dogonili i zbili, i zdobycz odebrali. Bolesław zaś zebrawszy Woysko posłał je pod Kommenda Piotra Wojewody Krakowskiego 1266. plondrować Ruś, przećiw któremu Swarnon Xiaże Ruski Tatarów wezwawszy poszedł, ale zbity, i wcale znieśiony w dźień SS. Gerwazego i Protazego, i spustoszywszy Kray Swarnona, wróćiło z wielkiemi zdobyczami szczęśliwie Woysko nasze.

Roku 1267. Kanonizowana S. Jadwiga przez Klemensa IV. Papieża, przez którey intercessya Córce swojey ślepotę oddalił. Roku 1268. S. Salomea Zona Kolomana Króla Halickiego, á potym Xieni Zawichostkich potym do skały przenieśionych Panien, teraz do S. Jędrzeja w Krakowie, do chwały wieczney śię przeniosła.

Miał Pudicus domowe Woyny z Bolesławem

wem Xiążęciem Opolskim, ale ich Bolesław Pobożny Xiąże Kaliski pogodźił Roku 1274. á w Roku 1279. Bolesław Pudicus umarł pochowany w Krakowie u Franciszkanów, w tymże Roku i Bolesław Pobożny Xiąże Kaliski umarł, obòdwòch zaś Zony Kinga, abo S. Kunegunda, i Helena Zakonnicami w Sączu zostały

Ze zaś zażycia swego Pudicus przybrał był sobie Leszka Czarnego jako Krwią naybliższego Xiążęcia Siradzkiego za Sukcessora na Państwa Krakowskie, czyniac zadosyć woli jego: Stany Rzeczypospolitey zgromadzone

LESZKA Czarnego obrały Xiążęciem Polskim na Tron Polski, ktòry obrany w Roku 1279. bo też był Oyciec jego Każimierz umarł, Syn Konrada, zostawiwszy Synom swoim Leszkowi Czarnemu Siradzkie, Zemomysłowi i Łokietkowi Kujawskie, Każimierzowi Łęczyckie, á Semowitowi Ziemię Dobrzyńską, jako Kromer Swiadczy. Swatopełk też zdrayca zestarzały umarł 4. Synòw zostawiwszy ròwnych sobie kłòtnikòw; Kromer dodaje, że Pudikus uprżywilejował był Biskupòw Krakowskich Xiążętami się tytułować, za co powinność Biskupom zostawiona, aby raz w Rok za to Kròla częstowali, i przez Dobra ich Kròlowi przejeżdżającemu radźi byli. Ale jak Zbigniew kupił Xięstwo Siewierskie do Biskupstwa Krakowskiego, tak Biskupi Xiążętami się mianują Siewierskiemi.

Leszko na początku panowania naypierwey Leona Xiążęcia Ruskiego zniòsł, i Kray jego dezolował, za to, że najechał Lubelskie i Sendomirskie Wojewòdztwa. Xięstwo Wrocławskie najechał, za Kaptywacyą Przemysława Wielkopolskiego i Henrykòw Lignickiego i Głogowskiego Xiążąt, przez Henryka Xiążęcia Wrocławskiego, ale

ale nie wyzwolił ich, aż mu Przemysław musiał cessya uczynić Ziemie Wieluńskiey.

Roku 1282. Leszko Litwę najezdnikòw, kilka Tyśięcy, kilkadźieśiat Tyśięcy zniòsł, z swoich nie straciwszy i jednego miedzy Narwą i Niemnem, za manudukcyą S. Michała na ktòrego Honor w Lublinie Kościòł wymurował.

Roku 1283. Znowu zniòsł Litwę najezdnikòw, zdobycz ich odebrawszy im, i Niewolnikòw odebrawszy znaczną liczbę.

Roku 1285. Zrebellizowali Panowie Polscy Leszkowi, i przyzwali Konrada Xiążęcia Mazowieckiego na Rząd Polski, Leszko Krakow i Zamek zostawiwszy wierności Krakowianòw, poszedł po sukkurs do Węgier, ktòrym sukkursem Konrada zniòsł, Krakowianom za wierność dotrzymana Prawa Teutoniczne nadał. Panom krzywdę darował, ktòrzy go za Pana przyznali.

Roku 1287. Leszko wypowiedźiał Generalna z Polski expedycya przećiw Poganom Litwie, ale że ta expedycya obròcona na Kray Konrada Xiążęcia Mazowieckiego, i zniszczone całe Xięstwo. Za odmieniona intencya przećiw Poganom, Długosz dodaje: Pan Bòg skarał Leszka, bo Tatarowie w Polskę znowu wpadli, splondrowali, krwi Polskiey wiele rozlali, potym nastąpił głòd wielki, mòr wielki na ludźi, i wszelka bieda; dodaje Miechowski: Tatarowie w ten czas samych Panien z Polski nabrali 21000. innych wyrznęli, i serca ich napoiwszy trućizna, Rzeki pozarażali na Rusi, z ktòrych wòd potym wiele Rusi marło.

Roku 1289. Leszko Czarny znowu najechał Mazury, ale tegoż Roku umarł, pochowany u Dominika-

minikanów w Krakowie. Po nim Województwo Krakowſkie doſtało się Władysławowi Łokietkowi jako rodzonemu Bratu, á na Xięſtwo Krakowſkie Panowie w Sendomirzu obrali Bolesława Xiążęcia Mazowieckiego, Krakowianie zaś obawiając się zemſty za Konrada Brata ſwego za wierność dotrzymaną Leſzkowi wokowali na Państwo Krakowſkie.

HENRYKA IV. Xiążęcia Wrocławſkiego, który poprzedził Bolesława do Zamku Krakowſkiego, á Bolesław uſzedł do Mazowſza, Panowie zaś Henrykowi przyśiąc muśieli, który uſpokoiwſzy rzeczy wrócił do Wrocławia, tym czaſem Kaźimierz Xiaże Opolſki i Birumſki wyzuł się z Rządu Polſkiego, przyśiągſzy wierność ſwoję Wacławowi Królowi Czeſkiemu, o co nikt się nie upomniał.

Władysław Łokietek zaś jako Brat po Leſzku zebrawſzy woyſko poſzedł ku Krakowu, woyſko Henryka zniósł, Miaſto Kraków odebrał, którego znowu Henryk, posławſzy woyſko pod kommendą Xiążęcia Lignickiego, zniósł, Kraków odebrał, i jego ledwie nie wźiął, ſalwowanego po murze od Franciſzkanów. Tym czaſem Henryk bezpotomnie umarł, uczyniwſzy Sukceſſorem Xięſtwa Wrocławſkiego, Konrada Stryja Xiążęcia Głogowſkiego, á Xięſtwa Krakowſkiego i Sendomirſkiego Przemysława Xiążęcia Wielkopolſkiego.

Przemysław Kraków odebrał, według dyſpozycyi Henryka, á Łokietek Sendomierz, zkąd uſtawicznie infeſtował Przemysława. Grytina zaś Zona Leſzka Czarnego uzurpując ſobie zapis od Xięſtwa Krakowſkiego, Ceſſyą Prawa uczyniła Wacławowi Królowi Czeſkiemu, który lubo już był w Krakowie, ale zbity od Łokietka, i od Sieradza odpędzony, umknął do Czech, á Łokietek profitował w Niebytności jego. Tylko że Ta-

że Tatarowie wielkie woyſka ſprowadźili w Sendomirſkie, gdźie wiele ſzkod poczyniwſzy w Ludźiach, zniſzczonym Krajem Łokietka śiły osłabili.

Roku 1295. 26. Czerwca Stany Rzeczypospolitey złączywſzy się w Gnieźnie obrali na Tron Polſki, i Koronowali

PRZEMYSŁAWA Xiążęcia Wielkopolſkiego przez Swinkę Arcybiſkupa Gnieźnieńſkiego przy aſſyſtencyi wielu Biſkupów Polſkich, wraz z Zoną, Przemysław już na ten czas i Pomorſkie Xięſtwo odźiedźiczył był. Przemysław już Król, począł myślić o złączeniu w jedno całego Państwa, i na Monecie bić słowa Łacińſkie około Orła: *Reddidit ipſe ſolus victricia ſigna Polonis.* Ale zazdrość Brandeburſkich Xiażąt nie pozwoliła mu zamysłów jego dokonać, bo przy zapuſtney chwili ćieſzącego się Przemysława, zdrada najechali Ottonowie dway Bracia, i Jan Xiążęta Brandeburſkie, i lubo broniącego się zabili; który tylko lat żył 38. Mieśięcy 3. á panował Mieśięcy 7. i dni 7. w Poznaniu pochowany, po śmierći jego tylko Corka 8. lat mająca zoſtała się, R. 1296. Stany zgromadzone obrali na Tron.

WŁADYSŁAWA ŁOKIETKA jako naybliżſzego Sukceſſora Leſzka Czarnego, który nie chćiał się koronować, ażby pierwey expedycya uczynił przeciw Xiążętom Słaſkim poſtępującym Elekcya jego, których Kraje ſpuſtoſzył, ale że wróćiwſzy z woyſkiem puſtoſzył właſne Kraje wprowadźiwſzy je do Wielkopolſki, i niektóre ſwawole po dworach Szlacheckich płodźił. Zagniewane Stany Roku 1300. zgromadźiwſzy się w Poznaniu annihilowali Elekcya jego, á do Wacława Króla Czeſkiego wysłali Posłów ofiaru-

śaruiąc mu Ryxę Córkę Przemysława za Zonę, i Monarchia Polska: za co

WACŁAW mile podźiękował, i akceptował, ile że już miał Prawo sobie ustąpione doXięstwa Krakowskiego, i Sendomirskiego, przez GryfinęZonę Leszka, i zebrawszy woysko przybył do Gniezna gdźie koronowany przez Swinkę Arcybiskupa Gnieźnieńskiego, á potym z Elżbietą Córka Przemysława wźiął ślub w Poznaniu, i Monarchia Polską ośiadł, wygnawszy Łokietka za granice, i z własnych jego Dźiedźictw, który w Węgrach muśiał się tułać, i po pielgrzymsku pokutę odprawił do Rzymu podczas Jubileuszu wielkiego. Potym powrócił do Amedeusza Wojewody Węgierskiego, mile przyjęty od niego. Wacław tym czasem uspokoiwszy interessa Polskie pojechał z Zoną do Czech, ale tam uczyniwszy Sukcessorem, Wacława Syna z Gutty Zony, Korony Polskiey, sam w krótce umarł. Za niego do Polski Moneta Czeska wprowadzona. Syn po śmierći Oyca wybrał się z Woyskiem do Polski R. 1035. ale w Ołomońcu przez subordynowanych od Austryi śpiegów zabity, ostatni sukcessor Królestwa Czeskiego, á w tym czaśie też powróciwszy,

WŁADYSŁAW Łokietek do Amedeusza z Rzymu, wyprośił sobie u niego śił dla odebrania własnych Xięstw Dźiedźicznych, które i łatwo odebrał, ale i mała Polska cała wróciła possuszeństwo jemu, zprzykrzywszy sobie Rząd Czechów. Po śmierći zaś Wacława tym barźiey utwierdzony na Tronie Łokietek od Małopolanów, Kujawianów, i Pomorzanów. Poznańskie zaś i Kaliskie Województwa obrali sobie Henryka Głogowskiego Xiążęcia, ale Łokietek z woyskiem Kray jego zruynował, z tamtad Pomorzanów rebellizujacych uskromił. Ale zażył

na tę

na tę Expedycya śił Krzyżackich, bo kiedy Łokietek zabawny był domowa woyna, Piotr Swiancy Kanclerz Pomorski, a Wojewody Gdańskiego Syn podniósł rebellia przećiw Łokietkowi, przyzwawszy śił Xiążąt Brandeburskich, Gdańsk im oddał. Ale Bogusz Kommendant Zamku Gdańskiego oparł śię, i za konsensem Łokietka Krzyżaków wźiąwszy na pomoc, nie pozwolił Zamku dobyć, Brandeburczyków wygnał, i według akkordaty Krzyżakom połowy Zamku w Praesidium oddał, á Krzyżacy przy okazyice od tad Zamek przywłaszczyli, Bogusza wygnali, Gdańsk przez zdradę Niemcom odebrali, wyćiawszy Polaków wszystkich podczas jarmarku S. Dominika, i Pomerania sobie przywłaszczyli, o co znaczne woyny były z Krzyżakami; o czym Miechow. *Lib:* 4. *cap:* 7. & 8. Kromer *T.* 11. *lib:* 11. *fol:* 582 i tak Polacy Dobrodźiejami się uczyniwszy Krzyżakom, na karki swoje nieprzyjaćiela sprowadźili.

Roku 1310. Henryk umarł, á Wielkopolanie Łokietkowi ofiarowali Państwa Wielkopolskie i za Pana przyznali, ale mu Kraków 1312. zrebellizował, wezwawszy za Pana Bolesława Xiążęcia Opolskiego, i jemu się poddawszy, ale Bolesław za rekwizycya Łokietka ustąpił pretensyi swojey, Pryncypałowie Miasta Krakowa skarani, Woyćiech zaś Wóyt Krakowski do Pragi uszedł, á odtad Wóytostwo Krakowskie skonfiskowane. Miechow: *Lib:* 4. *cap:* 8.

Roku 1316. Łokietek ubespieczony zewsząd Panem Polski, wyprawił Gerwarda Biskupa Krakowskiego do Jana XII. Papieża, z expostulacyą dla siebie Korony i Processu dla Krzyżaków względem pretendowanego przez nich Xięstwa Pomorskiego, i Roku 1320. koronowany Królem i Jadwiga Królowa w Krakowie przez ręce Ja-

nisława

nisława Arcybiskupa Gnieznieńskiego, przy assystencyi Muskaty Krakowskiego, Domarata Poznańskiego, Biskupów &c. odtąd postanowiono żeby koronacye w Krakowie się odprawiały nie w Gnieznie, dla bespieczeństwa obronnieyszego mieysca. Względem zaś Processu z Krzyżakami, naznaczeni na Komissya Janisław Arcybiskup Gnieznieński, i Kujawski Biskup, i Opat Mogilnicki, ale Krzyżacy ani na Cenzury Apostolskie dbali, i owszem naieżdżali granice Polskie.

Roku 1325, Łokietek dla Zawarcia z Litwą przyjaźni dla Syna swego Kazimierza wziął za Żonę Annę Córkę Giedymina Xiażęcia Litewskiego, i z nią w Posagu wszystkich Niewolników Polskich, która ochrzczona przez Nauklera Biskupa Krakowskiego Roku 1326. Król Władysław wezwawszy Litwę najechał Państwa Brandebnrskie mszcząc się zabicia Przemysława, i one spustoszył. Roku 1328. Widząc Krzyżaków upornych Łokietek, ani dbających na Cenzury Rzymskie zebrał woysko i poszedł przeciw nim, ale unikających od bitwy Kray spustoszył. Wankona Xiażęcia Mazowieckiego zniósł, i auxyliarnych z nim Krzyżaków, i wrócił do Domu. Roku 1329. Krzyżacy wziawszy na pomoc Woyska pod Kommendą Jana Króla Czeskiego najechali Dobrzyn, Wrocławek, Raciąż, Wyssogrod, Nakło, Mazury, i wniwco pustoszyli, Łokietek też zebrawszy Woyska wraz z Litwą Krzyżackie Państwa najechał, którzy widząc Kray spustoszony, i obawiając się potkać z Władysławem, uprosili sobie u niego Armisticium do S. Tróycy, ale oni sami nie dotrzymali, i owszem zebrawszy siły przy manuducyi Wincentego Szamotulskiego zagniewanego na Króla, najechali Polskę, Województwa Łęczyckie, Kaliskie, Sieradzkie spustoszyli. O co Roku 1331. zagniewany Łokietek, lubo pomnieyszemi ze zebrawszy Woysko, zwróciwszy gniew Szamotulskiego przy kooperacyi jego zdrady nad Krzyżakami, z niemi się spotkał pod Połowcami, zniósł, i zdobyczy odebrał; Miechowius pisze iż 40000, á Kromer 20000. nieprzyjaciela trupem padło, á Polskich Żołnierzy tylko 30. i 20. Szlachty. Ta wygrana przypisana Protekcyi S. Stanisława. bo w dzień *Translationis* tego S. stała się, prosekwowałby był daley szczęście swoje Łokietek, ale Król Jan Czeski obległ był w ten sam czas Poznań, i przeciw niemu poszedł, ale ten uszedł. Roku 1332. znowu zmocnili się Krzyżacy i Kujawy najechali ale odpędzeni, znowu do S. Tróycy o Pokóy prosili, i otrzymali. A Łokietek tym czasem Slask najechał, bo wielu Xiażąt Slaskich od stryjecznego się od Polski, jedni Xięstwa swoje poprzedali Janowi Królowi Czeskiemu, drudzy mu się poddali, i odtąd Slask oderwany niewinnie od Rzadu Polskiego, bez żadnego mianego na to konsensu od Rzeczypospolitey, ani się dotąd Polacy upominają o swoję własność, o czym w Slaskim Kraju wolno czytać, Łokietek zaś tylko spustoszywszy Slask wrócił do Domu, i w Roku 1333. umarł pochowany w Krakowie, Łokietkiem nazwany, bo niskość Osoby mało nad łokieć była, ale bitny. Po śmierci Władysława Stany Rzeczypospolitey zgromadzone obrały

KAZIMIERZA III. Wielkiego, Syna Łokietkowego na Tron jednostayna wolą, który wraz i z Anną w Dzień S. Marka koronowany przez Janisława Arcybiskupa Gnieznieńskiego, przy assystencyi, Jana Krakowskiego, Jana Poznańskiego, Macieja Kujawskiego, Stefana Lubuckiego &c. Biskupów, w Krakowie. Kazimierz lubo przymłody, jednak za radą Jaszka Melsztyna Kasztelana Krakowskiego za Prokuratora przydanego, zaczął Rząd piękny, Rozboyników, Zaboy-

Zabòyców, Swawole uſkromił, zgodę z Krzyża-
kami Roku 1335. ſtwierdził, uczyniona przez
Karola Węgierſkiego i Jana Czeſkiego Krolòw,
przez ktòra Chełminſka i Pomorſka Ziemia przy
Krzyżakach, á Ziemia Dobrzynſka i Kujawy
przy Polſzcze ſię zoſtały, ale Stany Polſkie nie-
chciały zezwolić na to, i owſzem wyſſali do
Rzymu Jana Grota Biſkupa Krakowſkiego do Be-
nedykta XII. Papieża uſkarżajac ſię na Krzyża-
kòw, Papież wyſſał Legatòw do Polſki, ktòrzy
przez intentowany Proceſs, i Sadowy Dekret przy-
znali Polſzcze Pomorſka, Chełminſka, Dobrzyn-
ſka, Michałowſka, i Kujawſka Ziemie. i według
Kromera 194500. Grzywien Polſkich za ſzkody
poczynione, i za expenſy 1600. grzywien, żeby
Kościoły popalone, i ſpuſtoſzone wyreparowali,
o czym Kromer *Tit:* 11. *lib:* 12. Działo ſię to
w Warſzawie Roku 1339. Że zaś Roku 1340.
Boleſſaw Xiaże Lwowſki i Włodzimierz Syn
Troidena Xiażęcia Mazowieckiego od Ruśnia-
kòw ſtruty umarł, więc Każimierz z Woyſkiem
Lwòw odebrał, i ſkarby znaczne zabrał; Wło-
dzimierz odebrał, Zamki dla rebellii popalił, i
potym powrócił do Krakowa, większe woyſko
zebrał, wròcił na Ruś, i zawojował, inkorporo-
wawſzy do Polſki Przemyſlſka, Łucka, Włodzi-
mierſka, Sanocka Ziemie, Lubaczow, Trębowla,
i Kuſtan, i wiele innych Miaſt Ruſkich jedna
wiolna zawojował, i odebrał, ktòre dotad nie
ſa oderwane. Ze zaś Każimierzowi Zona pier-
wſza umarła w przeſzłym Roku, więc ożenił
ſię w Roku 1341. z Adleida Còrka Landgrafa
Haſſyi, ale nia w krotce wzgardził, jawſzy ſię
nałożnic. Roku 1343. Każimierz z niedbajace-
mi na Dekret, ani Cenzury Krzyżakami Po-
kòy w Wrocławku uczynił, uſtąpiwſzy im Po-
morſka Chełminſka Ziemie, i Michałowſka z
konſenſem Panòw Swieckich, ale Duchowni ze-
zwolić nie chcieli, co ſię potym przydało, jako
swiad-

świadczy Kromer *Tit:* 11. *lib:* 12. Po uczynio-
nym Pokoju ruſzył z Woyſkiem przeciw Xiażę-
ciu Zegańſkiemu Henrykowi, i odebrawſzy mu
Ziemię Wſchowſka inkorporował do Polſki á
Xięſtwo Zegańſkie ſpuſtoſzył, popalił i wròcił do
Polſki. Tatarów idacych na ſpuſtoſzenie do Pol-
ſki, od Wiſſy odpędził. Roku 1345. Jana Krò-
la Czeſkiego chcacego ſię mścić za Ziemię Wſcho-
wſka od Krakowa odſtraſzył, aż ze wſtydem u-
ſzedł do Czech.

Roku 1347. Prawa Polakom w Wiślicy na-
dał i poſtanowił.

Roku 1349. zebrawſzy Woyſko, Ruſkie Pań-
ſtwa do poſłuſzeńſtwa przymuśił, uſkromiwſzy
rebellizantòw, Łuck, Włodzimierz, Brześć
Litewſkie, Chełmſka Ziemię odebrawſzy, Wo-
łynſki i Belſkie Xięſtwa zawojował, garnizona-
mi oſadziwſzy. Z tey expedycyi Każimierz po-
wròciwſzy, zle żyć poczał, (*) niedbajac na admo-
nicye Duchowne ani na Cenzury, Xiędza Bary-
czkę utopić Kazał za przynieſione mu w ręce
Cenzury Papieſkie, i Klatwę od Bodzanty Biſku-
pa Krakowſkiego. Za te exceſſa jego, P. Bòg dwa
roki Powietrzem cięſzkim karał Państwa Polſkie
Tatarami i Litwa, na ktòrych zagniewany Krôl
z Woyſkiem ruſzył, Litwę zniòſł, Keyſtuta Xia-
żęcia Litewſkiego złapał według Miechowiuſza,
czyli Lubarta według Kromera, w krótce wy-
zwolonego, znowu niektòre Fortece Ruſkie po-
odbierał Każimierz, Tatarów odpędził, á powrò-
ciwſzy z wielkim przykładem pokutował za
niedoſkonałości ſwoje, do Oyca S. wyſſał Poſłòw
o abſolucya i indulgencye proſzac, Kościoły zbo-
gacił, i wiele im wolności nadał.

Roku 1355. po zmarłych Xiażętach Mazo-
wieckich oſtatni Semowit za perſwazya Każi-
mierza

(*) *Eſterę Zydòwkę miał za nałożnicę, i wiel-
kie Zydom przywileje nadał.*

mierza infeudowany przez niego na to Xięſtwo, Dźiedźictwa uſtąpiwſzy, o czym Kromer *fol:606.* Roku 1356. w Krakowie Krol Kaźimierz Prawo Teutoniczne utwierdźił, Miaſt wiele murem opałał, Zamki wyſtawił. Po śmierci Adleidy wzgardzoney ożenił śię z Jadwigą Henryka Xiążęcia Głogowſkiego Corką barzo piękną. Roku 1363. Karol IV. Ceſarz w dyſkurśie zadał Krolowi Węgierſkiemu bękarſtwo, o co zagniewany woynę wypowiedźiał Karolowi, przy ſukkurśie Polſkiego i Duńſkiego Krolow, ale Urban V. Papież pogodźił ich zaślubiwszy Karolowi Elżbietę Wnuczkę Kaźimierza Polſkiego a Sieſtrzenicę Ludwika Węgierſkiego Krolow, o czym Długoſz á Miechow: zaś piſze, że w tymże Roku odprawił śię Akt weſelny Karola na ten czas Krola Rzymſkiego i Czeſkiego, á potym Ceſarza w Krakowie, gdźie przy prezencyi Ludwika Węgierſkiego, tudźież Duńſkiego, i Cypryiſkiego Krolow, Krol Kaźimierz przytomnemu Karolowi wyliczył 100000. złotych poſagu, procz podarunku wielkiego ſzacunku. Tych Krolow i Ceſarza, oraz Bawarſkiego, Mazowieckiego, Swidnickiego, Opolſkiego Udźielnych Xiążąt Wierynok Mieſzczanin Krakowſki do śiebie powefelu zaprośił, hoynie uczeſtował, i udarował.

Roku 1366. Kaźimierz Litwę wygnał z Ruśi, i tam poosadzawſzy Polſkich Gubernatorow, Powrocił. Roku 1370. z piękną dyſpozycyą umarł, zbogaćiwſzy wielę Kośćiołow, w Krakowſkiey Katedrze pochowany. Po śmierći Kaźimierza.

LUDWIK Krol Węgierſki od Kaźimierza Sukceſſor naznaczony, i przez approbacyą zgromadzonych Stanow Polſkich ſtwierdzony przy Tronie Polſkim, i ſprowadzony przez Poſłow, 17. Liſtopada, przez Jarosława Arcybiſkupa Gnieznień. ukoronowany, po koronacyi był w Gnieznie i Poznaniu, z tamtąd powrocił do Krakowa, i zabrawſzy Koronę i Sceptrum pojechał do

do Węgier, obawiając śię, aby w niebytnośći jego, innego Polacy nie przybrali do Korony. Jadwiga zaś Zona Kaźimierza, zabrawſzy naznaczona ſobie od Męża ſubſtancyą, wrociła do Xięſtwa Głogow: á Corki jey, Elżbieta Matka Ludwika do Węgier wźięła, i wydała Annę za Grafa Cyliiſkiego, á Jadwigę za Xiążęcia Romera w Węgrzech, Zeby zas Kazimierz Xiąż- Szczećiński Wnuk Kaźimierza nie grał o Sieradz., Kujaw., i Dobrzyńſka Ziemie, Ludwik żeby nie odrywał od Polſki Prowincyi za konſenſem Stanow ukontentował go Dobrzyńſka Ziemia, á Władyſławowi Xiążęciu Opolſkiemu, także Wnukowi Kaźimierza darował Ziemię Rudzka, zwana teraz Wieluńſka, i Zamki Olſztyńſki, Krzepicki, Brzeznicki, i Bobolicki, ale obadwa przyśiąc muśieli na poddańſtwo Krolom Polſkim, z kondycyą wrocenia tych Xięſtw do Polſki po bezpotomnie zeſzłych, o czym Długoſz i to przydaje, że po śmierći Kaźimierza Saśi odebrali Santok, á Litwa Włodźimierz, i inne Xięſtwa Ruſkie. Ze zaś Krol Ludwik owdowiałą Polſkę zoſtawił, Elżbieta Matka jego Roku 1376. naparła śię Rządu Polſkiego i do Krakowa przyjechała, ale nie długo bawiła dla wſzczętey kłotni między Węgrami i Polakami, do ktorych medyacyi wybiegł był z Zamku Krakowſkiego Kmita Staroſta Krakowſki i w tumulćie zginął, za co Węgrowie ledwie nie wſzyſcy krwią przypłaćili, i z tey przyczyny wrociła śię do Węgier, á Ludwik z Woyſkiem złączywſzy śię Polſkim, wygnał Litwę z Ruśi, á potym wroćiwſzy do Węgier Rząd Polſki zdał Władyſławowi Xiążęciu Opolſkiemu, ale wzgardzonemu od Polakow Rząd tylko pozwolił Prowincyi Ruſkieh darowawſzy mu Ziemię Dobrzyńſka po bezpotomney śmierći Xiążęcia Szczećińſkiego. Ze zaś Ludwik widźiał śię być ſłabym, wokował na Spiiz Stany Polſkie, gdźie

wielu

wielu Panòw ſprzysięgli mu śię, Zygmunta Sy-
na Karola IV, Ceſarza (ktòremu dał był Ma-
rya Còrkę ſwoję) utrzymać przy Koronie, i
po tey deklaracyi Zygmunt był w Polſzcze, ale
nie życzliwey ſobie. Tym czaſem Ludwik u-
marł przez 12. lat panowania raz tylko by-
wſzy w Polſzcze na koronacya. Kromer i inni
ſkarża go o przykre panowanie przez Cudzo-
żiemcòw, że chćiał Ruś przyłaczyć do Węgier,
że do Budy na Seym wokował Polakòw, Krom.
Tom: I. lib: 19. i za niego miała być tragedya
Gliniańſka, o ktòrey że żaden Autor nie piſze,
ja też nie wylatuję z piòrem nie pewnych lubo
zagęſzczonych manuſkryptòw. Po śmierći Lu-
dwika Stany Rzeczypoſpolitey zgromadzone, w-
dług Długoſza w Radomſku, złaczywſzy rozrò-
żnione myśli, umyślili decyzya ſtwierdzona Sey-
mem Wiślickim wyſłania Poſłòw do Węgier po
Jadwigę Còrkę młodſza Ludwika, wzgardźi-
wſzy Zygmuntem Mężem Maryi ſtarſzey, ale
Elżbieta Matka jey nie tracac nadźiei Poſłom
zwłòczyła Jadwigi na ten czas młodey wyſła-
nie do Polſki, á tym czaſem w owdowiałey Oy-
czyźnie kłòtnie i Scyſſye gòrę wźięły, i Semo-
wit Xiaże Mazowiecki, według Kromera, przy-
właſzczył ſobi Łęczyckie i Kujaw. Województwa.
Elżbieta perſwazyami Poſłòw codziennych, i po-
ſtrachem odmiany Elekcyi zmiękczona, musia-
ła na koniec lubo młoda Damę na Tron wo-
kowana wyſłać do Krakowa.

JADWIGA ſprowadzona do Krakowa R.
1384. w Dźień S. Jadwigi, koronowana przez
Bodzantę Arcybiſkupa Gnieznieńſkiego, przy
zgromadzeniu Rzeczypoſpolitey i Panòw Węgier-
ſkich, i Rzad jey dotad oddany aż by jey był Maż
dobrany. Ludwik już był deklarował Jadwi-
gę Wilhelmowi Xiażęciu Auſtryackiemu za Żo-
nę, ktòry przybył z ta pretenſya do Krakowa, od

Jadwigi mile przyjęty, ale od Polakòw wzgar-
dzony. Tym czaſem R. 1385. Poſłowie z Li-
twy przybyli od Jagiełła Xiażęcia Litewſkie-
go, ktòry pięknośćia Jadwigi upewniony, wy-
ſłał do niey naypierwey z otworzeniem myśli
ſwojey, potym z wielkiemi podarunkami, á
nadewſzyſtko deklarujac Xięſtwo Litewſkie przy-
wieść do wiary S. i inkorporować do Polſki.
Stany Polſkie ukontentowane tak piękna offer-
ta, Poſłòw odeſłały do Elżbiety Matki Jadwi-
gi, ta napełniona radośćia z nadźieja Poſłòw o-
deſłała, Jadwiga jednak mniey kontenta, ma-
jac w przedśięwźięćiu ſwoim, i myśli Wilel-
ma Auſtryackiego. Jagiełło Jednak czym prę-
dzey ſam przybył do Krakowa R. 1386. 12.
Lutego z znacznemi Skarbami i Braćia ſwemi
rodzonèmi, ktòry tegoż dnia był przy aſſy-
ſtencyi wprowadzony do Kròlowy, drugiego dnia
podarunki wielkiego ſzacunku poſłał Kròlowy,
trzećiego dnia wyuczony Artykułòw Wiary S.
Chrzeſt S. przyjał wraz z Braćia i na Chrzcie
Imię Władyſława

PYTANIA
z Częśći wtòrey.

1. Władyſław Herman czy śię koronował?
wielu miał Synòw, i co ktòremu zoſta-
wił? z Brzećiſławem Kròlem Czeſkim cze-
mu wojował? kto Zbigniewa przeciw Oy-
cu wſpomagał? kiedy Władyſław umarł,
i gdźie pochowany?
2. Boleſław Krzywouſt z Bratem Zbigniewem
z jakim ſzczęśćiem wojował? komu Spiſz
w potągu oddał? o co wiòdł woynę z Hen-
rykiem Ceſarzem, co to za psie pole? jak

się szczęściło z Pomorzanami pod Nakłem? z Duńczykami? z Rusią pod Haliczem? Województwo Krakowskie za co poniżone?

3. Władysława II. za co wygnano z Polski? Bolesław kędzierzawy co za sprawę miał z Konradem i Barbarossa Cesarzami? miedzy kogo Slask podzielił? z Prusami co miał za szczęście? z Bolesła co się stało?

4. Mieczysław za co zrzucony z Tronu? Kazimierz II. co odyskał Polszcze? jakiego Swiętego sprowadził? jak uspokoił Brata? z czego umarł? co miał za cnoty.

5. Leszko Biały jak z Mieczysławem obszedł się? kogo pod Zawichostem zbił? jak z Pomorzany postapił? kiedy Królestwo Halickie powstało? Krzyżacy wezwani? od kogo Leszko zabity?

6. Bolesław Wstydliwy jak młodość przebył? z Tatarami co za szczęście mieli Polacy, osobliwie pod Lignica? tudzież z Jadzwingami, Litwa, Rusią? co z Konradem? za co Konrad dał Łowicz Prymasowi? kiedy sól w Bochnie znaleziona? S. Stanisław kanonizowany? gdzie leży Pudyk?

7. Leszko Czarny wielekroć zbił Litwę? za co Tatarowie, głód i mór trapiły Polskę?

8. Władysławowi Łokietkowi jak z Henrykiem IV. Przemysławem, i Wacławem Czeskim, Krzyżakami powodziło się? kto koronował Przemysława, gdzie on umarł? kto grosze srebrne wprowadził do Polski? kogo ożenił Łokietek z Xiężna Litewska? Slask kiedy odpadł od Polski?

9. Kazimierz Wielki jaka Ruś do Polski przyłączył? komu się więcey mężnie oparł? z kim żył nieprzykładnie, kogo utopił? jeśli pokutował? co Miastom uczynił? jakie wesele sprawował w Krakowie?

10. Ludwik Węgierski co uwiózł do Węgier? przez kogo i jak Polskę rządził? Jadwiga Corka jego za kogo wydana.

CZĘSC

CZĘSC TRZECIA

Od WŁADYSŁAWA JAGIEŁŁY do naszych czasów.

WŁADYSŁAW JAGIEŁŁO 14. Lutego 1386. wziął ślub z młoda Królowa we Czwartek, tegoż dnia inkorporował Xięstwo Litewskie do Polski przez akt solenny przysięga stwierdzony: W Niedzielę zas Korona z soba przywieziona koronowany przez Bodzantę Arcybiskupa Gnieznieńskiego bo Polska Korona była zabrana przez Ludwika do Węgier. Po koronacyi Władysław Wjazd do Miasta odprawił, gdzie Panowie wszyscy Polscy, Xiażęta Litewscy po przyjętym chrzcie S. i Xiażęta Ruscy przysięgli mu wierność, na co sa Dyplomata w Archiwie Krakowskim. Zaproszony był na ten akt Konrad Czolnier, Magister Pruski, ale wolał iść Litwę rabowac, przeciw któremu Król Witołda wyprawił z Polskim Woyskiem, który Krzyżaków wygnał i u-

i ukromił. A Krôl w pôł postu z Krôlową się wybrał do Wielkipolski, i uspokoił w Gnieznie i w Poznaniu tam trwające dyssensye, Długosz przydaje, że w Gnieznie będąc Krôl od Prałatôw tamteyszych postraszony był interdyktem za Prowianty zDôbr Duchownych brane na Dwôr Krôlewski, ktôre zaraz kazał wrôcić, na co mu Krôlowa odpowiedziała: oddać każemy poddanym krzywdy ich, ale płacz ich kto nadgrodzi? R. 1387. Krôl z Krôlową przy assystencyi Duchownych i Swieckich Panôw ruszył do Litwy, i tam Wiary S. nauczać kazał Pôspôlstwo gdzie z wielkiemi tumultami cisnęli się do Chrztu S. á Krôl dla każdego z nich rozdawać kazał suknie białe sukienne, i odtad Litwa sukien poczęła zażywać, bo przedtym tylko Płocienne nosili. Krôl także w Wilnie Kościoł Katedralny fundował, i innych 7. Parafialnych w Powiatach 7. potym Krôlowa do Polski wrôciła, á Krôl koło Religii w Litwie pracując został się, i Skirgella Brata osadził na rzadzie Xięstwa Litewskiego, o co zazdrosny Witold poszedł do Krzyżakôw, i po kilka razy najeżdżał z niemi i rabował Litwę, Krôl zaś widząc Skirgella niezdolnego na odpôr Krzyżakom wezwał Polakôw na Starostwo Wileńskie i inne, ktôrzy mocno zawsze bronili się Krzyżakom, á Skirgellowi dał Xięstwo Kijowskie R. 1392. Krôl z Witoldem pogodził się i kreował go Xiażęciem Litewskim, innych zaś Braci rodzonych często rebellizujacych ukromił. Kiedy zaś Krôl w Litwie uspokajał interessa Litewskie, Krôlowa też Woyskiem Polskim Przemyśl, Jarosław, Grodek, Halicz, Lwôw, Trębowla, i wiele innych odebrała rebellizantom, ktôrych tam był Ludwik poosadzał Węgrôw, chcac Ruś do Węgier przyłączyć, i ich wygnawszy Polakom rodowitym Starostwa rozdała, i w Fortecach osadziła. R. 1396. Krôl powrôciwszy z Litwy, zastał

wiadomość, że Władysław Opolski zastawił Krzyżakom Ziemię Dobrzyńską za 40000. Złotych, i zaraz przeciw niemu poszedłszy w 7. dniach odebrał mu Wieluńską Ziemię. Olsztyn, Krzepice, Bobolice, Brzeźnice, Ostrzeszow, i Grabow, Bolesławiec zaś aż potym w 7. lat odebrany Eufemii Xiężnie Opolskiey, á drugie woysko w Kujawy wyprawił, pod kommendą Ostrolskiego Kasztelana Sendomirskiego przeciw Krzyżakom, ale Krôlowa wdała się w zgodę w Wrocławku według Miechow: ktôrey że nie mogła dokonać, po śmierci jey woyna z Krzyżakami wynikła, tym czasem Jadwiga powiła Côrkę, ale po chrzcie zaraz umarła, po ktôrey dyspozycyi trzeciego dnia i Matka z przykładną dyspozycya umarła R. 1399. w Katedrze Krakowskiey przy Zakrystyi pochowana. Podczas Wieluńskiey woyny i Witold Tatarôw zniosł, i wiele z nich Familii w niewolą zabrał, ktôrzy się do tąd rozrodzili w Litwie, ale powtôrnie od Tamerlanesa zbity według Krom. *Tom: 2. fol:* 95. Po śmierci bezpotomney Krôlowey, Jagiełło zmieszany był, ale za radą Polakôw wysłał Posłôw do Wilelma Grafa Cyliiskiego proszac o Annę Côrkę Anny Côrki Kazimierza Wielkiego za Zonę, z ktôrą sprowadzona R. 1400. wziął ślub, á R. 1402. ukoronowana, potym w Litwie przymusił Witolda że po bezpotomney jego śmierci Litwa do Polski należeć powinna, Krom: *Tom: 2. lib:* 16. R. 1403. Wojewoda Wołoski przysiągł Krôlowi i Rzeczypospolitey na posłuszeństwo. Tegoż Roku Witold Xięstwo, Smoleńskie inkorporował do Litwy odebrawszy Smoleńsk Rusniakom. R. 1404. Krôl Władysław Witold, i Konrad de Jungen Magister Pruski czyli Krzyżacki w Raciażu zjechawszy się Pokoy miedzy sobą ustanowili, Zmudzi Krzyżakom pozwolił, á Dobrzyńska Ziemia Rzeczypospolitey oddana za to od Krzyżakôw, ktôrym 40000.

40000. miał ſkarb Polſki wyliczyć, ale że Witold Zmudźi nie oddał, Krzyżacy za to Litwę rabowali, ale Roku 1405. Witold im Zmudź oddał á ſobie pokòy. Ze zaś R. 1408. głòd wielki w Litwie Pánował, Kròl Władyſław 20. ſtatkòw zboża do Litwy poſłał przez Niemen, ktòre Krzyżacy zabrali, ani rekwirowani wydać chćieli, i owſzem Kupcòw Litewſkich po drogach ſzarpali, o co zagniewany Kròl, ale Witold pierwey Zmudź im odebrał, á Roku 1409. Krzyżacy poczęli niſzczyć najazdami źiemię Dobrzyńſką i Kujawy. Kròl zebrawſzy woyſko, naypierwey im Bydgoſzcz odebrał, á potym armiſticyum z niemi zrobił do S. Jana za Fidejuſſya Wenceſława Kròla Rzymſkiego i Czeſkiego. R. 1410. Na S. Jan Kròl złączył ſię z woyſkami pod Wolborzem á potym z Litewſkiemi nad Wiſłą, Polſkich Chorągwi według Długoſza było 51. á Litt: 40. opròcz Tatarſkich, Pole Krzyżakom naznaczone pod Grunwaldem o 2. mili od Dąbrowny, gdźie Magiſter Krzyżacki uſzykowawſzy woyſka przećiwko naſzym na wzgardę Kròlowi i Witoldowi poſłał dwa Miecze, ktòre z piękną odwagą przyjął Monarcha deklarując Poſłom, że mu więcey mieczòw przybyło na karki nieprzyjaćielſkie, tym czaſem kiedy Mſzy S. Kròl ſłuchał, Woyſka Krzyżackie napaśći dali naſzym do batalii, ale Kròl lubo przeſtrzeżony po kilka razy aż po ſkończoney zupełnie Mſzy S. wśiadł na konia i ſerca woyſku dodawſzy ſpotkać ſię ſkrzydłom Tatarſkim kazał, te z początku pierzchać poczęły, i zupełnie uſzli Tatarowie przed goniącemi ich Krzyżakami, ale Kròl z Witoldem z Korpuſami ſwemi dopiero ſię ſpotkali, gdźie nieprzyjaćiel ſzwankować muśiał, o czym obſzerniey hiſtorya piſze, dość że na tey batalii legło Krzyżakòw 50000. á w niewolą doſtało ſię 40000. według Krom: i Dług: Wſzyſcy

nay-

nayprzednieyśi Wodzowie, i Magiſter Krzyżacki, i Xiążęta Niemieccy wyginęli na tey batalii. Po ſzczęśliwie wygraney batalii Miaſta Pruſkie poddały ſię Kròlowi, Zamkòw wiele, Szlachta Pruſka, i Biſkupi Warmińſki, Chełmińſki, Pomezańſki, i Sambieńſki przyśięgli poddaństwo Kròlowi. Potym Kròl Zamek Malborſki attakował, ale mało zrobiwſzy wròćił do Wrocławka, á tym czaſem Plaweniuſz już obrany Magiſtrem Krzyżackim, zebrawſzy śiły Tucholą attakować począł, w tym Kròl już był Woyſko roſpuśćił, ale przećież 6. Chorągwi nadwornych poſłał, ktòrzy złączywſzy ſię z Wielkopolſkiemi, pod Koronowem ſię potkali z Krzyżakami, i jako Krom: Dług: i Miechow: świadczą, że po 3. razy ſpoczywały ſtrony wojenne i po 3. razy ſię rycerſkim ſercem potykali, ale na koniec Połacy Chorągiew Nieprzyjaćielſką zabrali, czym Krzyżacy zmieſzani uchodźić muśieli, zoſtawiwſzy na placu trupa 10000. według Miech: á według Krom: 8000. Długoſz dodaje, że ten Rok dla Polakòw był nieſzczęśliwy, bo i pod Tucholą Auxyliarne Niemieckie Woyſka znieśli, jako i pod Golubem, także pod Bardowem na Spiſzu Zygmunta Ceſarza najazd Niemiecki znieśli, według Dług. *lib:* 2. Roku 1411. Kròl Władyſław Pokòy uczynił z Krzyżakami, á lubo zwyćiężca z ſzkodą jednak Polakòw, bo im wròćił wſzyſtkie poodbierane Miaſta, fortece, w Pomeranii i Pruſach, niewolnikòw oddał zoſtawiwſzy tylko ſkarbowi Polſkiemu coroczną penſyą od nich 100000. Sexagen Pruſkich, i Zmudź do Litwy przyłączył. Tegoż Roku Kròl z Niepołomic do Katedry Krakowſkiey pieſzo przyſzedł ofiarując Chorągwie Krzyżackie na pamiątkę zwyćięſtwa. Tegoż Roku był w Litwie, i Ruśi, wizytował Kijow, Lwòw, &c. tegoż R. Erneſtowi Xiążęciu Auſtryackiemu dał Sieſtrzenicę ſwoję

Còrkę

Cörkę Semowita Xiażęcia Mazowieckiego za Zonę z znacznym Poſagiem weſele odprawiwſzy w Krakowie. R. 1412. Jagiełło z Zygmuntem Krôlem Rzymſkim i Weneckim pokôy uczynił, i w Budźie będac udarowany od Zygmunta Korona od OttonaCeſarza dana Chrabremu, jako i jabłkiem, Sceptrum, i Mieczem Chrabrego źwanym ſzczerbiec, ktôre był Ludwik wywiôzł do Węgier, i wiela relikwiami, te podarunki publicznie wprowadzał na Zamek Krakowſki, i tam złôżył Tegoż Roku Władyſław Zygmuntowi pożyczył 40000. Sexagenôw wźiawſzy od niego w zaſtaw Spiſka Ziemię R. 1413. Krôl Jagiełło Litt: Szlachcie Polſkie Herby rozdał, i powtôrnie Litwę przyłaczył do Polſki naznaczywſzy mieyſce w Senaćie Biſkupom i Senatorom Litt: i Miniſterya dla nich kreował, takim porzadkiem jak w Polſzcze. Tegoż Roku Zmudź Wiarę S. przyjęła przy odprawowanych Miſſyach ſamego Krôla i w Miednikach im Krôl Katedrę fundował, i wiele Parafialnych Kośćiołôw. R. 1414. Krôl z Witoldem zebrawſzy woyſka Pruſy nawiedźili, o niedotrzymanie Pokoju przez niewypłacona penſya coroczna i już poczęli fortece odbierać, ale Nuncyuſz z Imieniem Jana XIII. Papieża wyprośił dla nich przedłużenie woyny na dwie lećie, upewniajac że Concylium Konſtancyenſkie tę ſprawę miało zakończyć, ale nic z tego nie było jako niżey. R. 1416. Anna Krôlowa umarła, á Krôl z Elżbieta Granowſka ślub wźiał z nieukontentowaniem Stanow, ale też tylko 3. lata żyła. Po śmierci jey Krôl się ożenił z czwarta Zona Zofią Côrka Xiażęcia Kijowſkiego w IV ſtopniu pokrewieńſtwa piękna barzo i Roku 1422 ślub z nia wźiał, za błogoſławieńſtwem Macieja Biſkupa Wileńſkiego. Ze zaś Krzyżacy w żadnych kondycyach prawdy nie dotrzymali, ani Concilium się wdało w to, Krôl zagniewany począł myślić o Potencyi przeciw nim, ale Zygmunt Ceſarz wdał się w Sad tey Sprawy i w Wrocławiu Sentencya ferował niepomyślna Polakom, Krôl jednak i tę akceptował, ale Krzyżacy i tey nie dotrzymali. R. 1421. Czechowie rebellia podnieśli przećiw Zygmuntowi Ceſarzowi zapraſzajac na Krôleſtwo Jagiełła, ale wzgardźił ich prożba, z przyczyny Sekty przez Huſa tam zaſzczepioney, Witold o toż ſamo proſzony, wzgardźił z teyże przyczyny, jednak Krôl Zygmunta Korybuta z woyſkiem im poſłał mile przyjętego od Czechôw. Tegoż Roku Krôl z woyſkiem naſzedł Kray Krzyżacki, ale ći zatrwożeni uprośili u Krôla Pokôy ſtwierdzony R. 1423. przy widzeniu się Zygmunta Ceſarza z Władyſławem w Luboczy Węgierſkiey, i tam za ordynanſem Korybut wyprowadzony z Czech. R. 1424. Zofia Zona Jagiełła koronowana w Krakowie przy obecnośći Zygmunta Ceſarza i Zony jego i Eryka Krôla Duńſkiego, Kardynała Branda od Marcina V. Papieża przyſłanego, i wielu Xiażat, według Miechow. *lib*: 4. *cap.* 47. Tegoż Roku Zofia urodźiła Syna Krôlowi Władyſława z wielka radośćia Krôla i Stanôw, bo dotad bezpotomnego. R. 1426. urodźiła drugiego Każimierza, ale w rok zmarłego. R. 1427. urodźiła trzećiego Syna Każimierza. Tym ſzczęśliwym dla Władyſława i Polſki płodem, zdeſperowany Witold począł myśleć o Koronie Litewſkiey przez ſkryta ligę z Ceſarzem Zygmuntem, i Papieżem uczyniona, podczas bytnośći Zygmunta w Łucku, i tam widzenia się z Jagiełłem i Witoldem, á to dla rozerwania Litwy, z Polſka ale to się nie udało, bo Poſłôw biegnacych do Litwy od Zygmunta w Wielkiey Polſzcze złapano, ani korreſpondencyi Witoldowi pozwolono, ale też i Witold tegoż Roku 1430. umarł przyłaczywſzy Nowogrodzkie Xięſtwo

ſtwo do Litwy przed śmiercią. Po śmierzi Witolda Król zdał Rząd w Litwie Swidrygełłowi, Bratu ſwemu, od którego wraz z Polakami pod areſzt wźięty, ale przeſtraſzony poſpolitym Ruſzeniem na Seymie Wartckim wyzwolił Króla, ale najeżdżał Ruſkie kraje, Król zaś widząc jego nieſtatek Zygmunta Brata Witoldowego kreował Xiążęciem Litewſkim. Podczas tych kłótni w Litwie Paweł Biſkup Kamieniecki z Panami Podolſkiemi odebrali Kamieniec Litwie, i odtąd Podole oderwane od Litwy, o czym Miechow: Zygmunt unia Litwy z Polſką ſtwierdźił, przeciw Kozakom o interesa Polſkie mocno wojował; i zawſze był przyjazny Polakom. Że zaś Krzyżacy nowo najechali Kujawy, i na 1000. wsiów ſpalili prócz Miaſt wielu R. 1433. Król z Woyſkiem wtargnał w Państwa ich, Miaſt wiele popalił, ale Krzyżacy upokorzyli się znowu i na 12. lat Pokóy uprosili, Wołoſza także zrebellizowana Partya Polſka uſkromiona. R. 1434. Król wysłał Posłów na Concilium Bazyleyſkie, ale w tym Roku będąc w Grodku po S. Woyćiechu Król ciekawy ſłuchania ſpiewającego Słowika oźiabł i w Febrę w padſzy umarł pochowany w Katedrze Krakowſkiey według Miechow: *lib: 4. cap: 48.*

WŁADYSŁAW III. Syn ſtarſzy po Jagiellonie od Stanów na Tron wſadzony, i w dźień S. Jakuba tegoż Roku koronowany przez Woyciecha Jaſtrzębca Arcyb: Gniezn: w młodym wieku ſwoim. R. 1435. Swidrygełło rebelizant uſkromiony, i z Krzyżakami Pokóy ſtwierdzony w Brześciu. R. 1436. Eliaſz Wojewoda Wołoſki Homagium Królowi we Lwowie wypełnił z zwykłemi Ceremoniami Feudataryuſzów. R. 1438. Berwald na Króla odebrany Wenceſławowi Xiążęciu Oświecimſkiemu, który także

także Królowi Homagium wypełnił. Tatarowie zaś Podole najechali i woyſko Polſkie na bagnach i błotach zdradą znieśli. Tegoż Roku w 15. Roku wieku ſwego na Seymie Piotrkowſkim przyśiągł na obſerwę Praw Polſkich, R. 1439. Kaźimierz Brat Władyſława wokowany na Tron od Czechów odſtąpił imprezy ſwojey, Albertowi Ceſarzowi uſtąpiwſzy korony ofiarowaney, á na Xięſtwo Litewſkie od Władyſława inweſtyowany po Zygmuncie zabitym przez Xiążęcia Czartoryſkiego. Tegoż Roku Władyſław Podolſką Szlachtę zrównał z Polſką, i Słąſkie najazdy w ziemi Wieluńſkiey uſkromił, á potym po śmierći Alberta Ceſarzá przez Węgrów obrany i proſzony na Tron uſpokoiwſzy intereſſa Polſkie z Woyſkiem ruſzył do Węgier i w Budźie Koronowany, gdźie uczyniwſzy Expedycyą przećiw Turkom znióſł ich ſzczęśliwie po kilka razy. Turczyn zaſtraſzony ſzczęściem Władyſława oddawſzy mu wſzyſtkie fortece w *Raſcyi* zawojowane, na 10. lat Pokóy zawarł. Ze zas cała Europa ukontentowana ſzczęściem Władyſława przećiw Poganom, wzbudźiła deklaracyą posiłków Władyſława do wypowiedzenia woyny Turkom, á naybarźiey dyſpenſa Rzymſka uwolniła go od Przyśięgi, i Pokoju uczynionego z Turczynem dotrzymania, Król zebrawſzy woyſka 20000. pod Warnę poſzedł, gdźie z licznemi potencyami Tureckiemi ſpotkawſzy się na 30000. Turków trupem położył, á na koniec większa liczba Turków górę wźięła i ſam Władyſław w tumulcie zginął w Roku 21. Wieku ſwego według Miechow: *lib: 4. cap: 56.* á Długoſz dodaje przyczynę nieſzczęśliwey przegraney, że Pokóy poprzyśiężony Turkom niedotrzymany, i owszem twierdza i Hiſtorye, że Ceſarz Turecki widząc początek ſzczęśliwy Władyſława, włożywſzy na Chorągiew Pokóy zawarty z nimi, wezwał

wezwał na pomoc Boga Chrześciańskiego na Zemstę przysięgi niedotrzymaney, i zaraz szczęśliwie wygrał, Krom: *Tom:* 2. *lib:* 21.

KAZIMIERZ IV. Syn młodszy Jagiellona, á Brat Władysława po nieszczęśliwey Tragedyi Brata od Stanów Rzeczypospolitey obrany i R. 1447. koronowany przez Wincentego Arcyb: Gniezn: R. 1448. Kaźimierz Bogdana Wojewodę Moldawskiego zbraniajacego się hołdu Królowi wypełnić, lubo wspartego potencya Huniadesa, zbił, potym do Litwy pojechał, á w niebytności jego Tatarowie Podole zrabowali, i Ruś, á Xiążęta Slascy Wieluńska Ziemię i Siewierz. R. 1454 Kaźimierz ślub wźiał w Krakowie z Elżbietą Córką Alberta Węgierskiego, i Czeskiego Króla, przy assystencyi S. Kapistrana Legata Papieskiego, Sprosski Prymas miał Wotywę, i po ślubie koronował Królowa, á Oleśnicki Kardynał i Biskup Krakowski ślub dawał. Tegoż Roku Prusacy Possowie przybyli do Króla prosząc o wyzwolenie ich z jarzma Krzyżackiego, jakoż zebrawszy woysko Kaźimierz przez 14 lat z niemi woynę prowadźił Na koniec R. 1466. Choynic dobywszy Krzyżaków zniósł, którzy niemogac więceyprzełomaćPotencyiPolskiey, o Pokóy prosili zakończony z niemi szczęśliwie, Po ustąpionych Polszcze Pomeranii, Chełminskiey, Dobrzyń: i Michałow: ziemi, na co są przywileje, podpisy, i pieczęci Kaźimierza, i Ludwika Magistra w Archiwie Krakow: o czym Miechow: i Kromer *Tom:* 2, *lib:* 26. Woyna ta od 150. lat zaczęta z Krzyżakami z wielkim Krwi rozlaniem, za Kaźimierza zakończona przez potwierdzony Pokóy, i podpisany od Legata Rzymskiego. Po śmierci Podiebrackiego Wódza Hussytów Czeskich, Syn Kaźimierza Władysław starszy obrany od Czechów Królem, i w Pradze koronowany R. 1471. i kiedy

kiedy Maciey Król Węgiers zemstę wywarł na Kraje Czeskie, Węgierscy Panowie przybyli do Kaźimierza, prosząc o Jana Woyciecha Syna drugiego na Koronę Węgierską, którego Kaźimierz wyprawił z Woyskiem do Węgier, ale uwiedźiony od Węgrów z niczym wrócił do Oyca, á tym czasem Kaźimierz złaczył woyska znaczne z Czeskiemi pod Wrocławiem przećiw Maciejowi najezdnikowi Czech, ale bez skutku Woyska tak liczne rozeszły się. R. 1477. Prussowie znowu myśleli wybić się z potencyi Polskiey, ale R. 1479. upokorzyli się, i złożyli hołd Królowi i Rzeczyp: w Piotrkowie. Kromer dodaje *Tom:* 2. *lib:* 25. że za tego Króla krzywda wielka Kapitułom stała się, bo zawsze obierali sobie Biskupów wyprobowanych w cnotach, i kiedy Kapituła Krakowska obrali sobie Brezyliusza Biskupem, Kaźimierz w brew Elekcyi ich nominował Gruszczyńskiego Kanclerza, Rzym zaś podał Sieninskiego, ale Król przez potencyą swego Nominata utrzymał, i od tad wola Królewska rzadźi Biskupami, niegodność ani cnota wyprobowanych, przez Elekcya. Tegoż Roku Jan Car Moskiewski naiechał Litwę, i Miasto bogate Nowogrod W. wźiał i złupił, ani się ważył Kaźimerz zemśćić o to R. 1485. Stefan Wojewoda Wołoski Homagium Królowi wypełnił, po juramencie Stefan Turków wygnał z Wołoch, á Król Jana Alberta przećiw Tatarom z Woyskiem wyprawił, których szczęśliwie zniósł R. 1489. Po śmierci Macieja Króla Węgierskiego. Jan Albert wokowany na Tron Węgier: ale ustapić musiał pretensyi dla Władysława Króla Czeskiego Brata swego, ukontentowawszy się Xięstwem Głogowskim i Zegańskim ustąpionym mu od Władysława, Krómer dodaje, że Kaźimierz zagniewany przećiw Władysławowi o niedopuszczenie Jana Alberta do korony Węgierskiey Testamentem go zgluzował

zował od Dźiedźictwa korony Polskiey Roku 1492. Kaźimierz umarł w Grodnie, zostawiwszy po sobie Synów Władysława Króla Czeskiego i Węgier: S. Kaźimierza, który w świątobliwośći umarł, Swiętym Kanonizowany, Jana Woyćiecha, Alexandra, Zygmunta, Fryderyka Kardynała Arcybiskupa Gniezn: i Biskupa Krakow: i Córek 7. które po całey Europie rozniosły i rozrodźiły krew Jagiellońską, z miedzy których Barbara była zaślubiona Jerzemu Xiążęciu Saskiemu i Margrabi Misniskiemu.

JAN WOYCIECH od Stanów Rzeczypospolitey przy Prezydencyi Zbigniewa Olesnickiego Kardynała i Arcybiskupa Gnieznieńskiego zgromadzonych w Piotrkowie, lubo przy niezgodźie Syn po Oycu obrany na Tron, i koronowany w Krakowie, á w Litwie Alexander Xiążęciem Litt: Roku 1493. Posłowie Tureccy do Króla będącego w Poznaniu przyjechali prosząc o Pokóy, á Posłowie Weneccy z powinszowaniem Tronu. Roku 1494. Jan Woyćiech Król Polski, Władysław Czeski i Węgierski, Zygmunt i Fryderyk Bracia, i Szwagrowie inni, skryte traktaty zjechawszy śię w Leuczowy przećiw Turkom zrobili, tegoż, Roku był w Krakowie Poseł Turecki, ale z niszczym odjechał. Roku 1495. Jan Xiąże Płocki bezpotomnie umarł i po nim Xięstwo Płockie inkorporowane do Polski, Konrad zaś jeszcze trzymał Xięstwo Mazowieckie. Roku 1497. Król z Bratem Alexandrem Xiążęciem Litt: złączywszy śię z Woyskami oboyga narodów poszedł przećiw Turkom, ale zdradzony od Wiarołomcy Stefana Wojewody Wołoskiego, bo ten złączywszy śię z Turkami w leśie zwanym Bukowina, na Polaków zdradą napadł, i wiele nazabijał, sam Król na ten czas schorzały ledwie uszedł. R. 1498. Król Pokóy zawarł z Węgrami przećiw Turkom, á tym czasem Tatarowie i Turcy Ruś pladrowali, i jako pisze Kromer, że po Bukowińskiey Tragedyi Stefan Wojewoda Wołoski najechał Ruś, i na 100000. niewolnika zabrał, á Turków 70000. splądrowawszy Ruś ku Polszcze dążyli, ale moc Boska niemoc Polską wsparła, bo zimno, mróz, śniegi tak Turków zapadły, że ani daley iść, ani cofnąć śię mogli, i na 40000. ich zmarzło od mrozu, na 20000. znędzniało, i ledwie 10000. zdrowych wróćiło śię do Kraju swego, i jako Historya pisze, że przed źimnem aż konie prôli, á miedzy ich kiszki śię chowali, i odtąd Turcy nie śmieli potym zaczepiać Polaków, widząc oczywiśćie ich być w Protekcyi samego Boga, Kromer *Tom: 2. lib: 30.* Roku 1499. Przystąpili Posłowie Wołoscy i Moskiewscy do Pokoju uczynionego z Węgrami, á Roku 1500. Posłowie Tureccy prosili o Pokóy, ale Król omylił wszystkich nadźieje, bo pojechawszy do Torunia dla przestraszenia Magistra Pruskiego zbraniającego śię przyśiądz Królowi, tam na apoplexyą umarł Roku 1501. przed śmiercią jego Tatarowie Małą Polskę, aż koło Sendomirza i Zawichwosta zrabowali.

ALEXANDER Brat po nim od Stanów zgromadzonych w Piotrkowie jednostaynie obrany tegoż Roku, i koronowany przez Fryderyka Brata swego Kardynała Arcybiskupa Gnieznień: i Biskupa Krakow: i na tey Elekcyi Stany Litewskie potwierdźiły Unią z Koroną Polską. Po Koronacyi Król do Litwy pojechał zostawiwszy Rząd Polski przy Fryderyku Bracie swoim, á Tatarowie Ruś i Małą Polskę pladrowali. Iwan zaś Car Moskiewski Smoleńska dobywał niedba le od

le od Alexandra bronionego. Roku 1503. Fry-
deryk Kardynał umarł, á Alexander uczyniwſzy
na 6. lat Pokòy z Iwanem Seym w Lublinie
złożył, na Aukcya Woyſk i podatkòw przećiw
Stefanowi Wołoſkiemu nájeżdżajacemu Pokućie,
ale te Woyſka miaſto Nieprzyjaćiela Dobra Du-
chowne w Krakowſkim łupili. Kròl powròći-
wſzy z Prus Seym w Radomiu złożył, na ktò-
rym naywięcey wolnośći nadał Szlachćie Pol-
ſkiey, w prowadźiwſzy wolne nie POZWALAM
każdemu Poſłowi w Izbie Poſelſkiey. Po Sey-
mie przyjał w Krakowie Poſłòw od Bogdana
Wojewody Wołoſkiego proſzacych o Elżbietę
Sioſtrę Alexandra za Zonę, ale Kròl żałoba po
Matce nie dawno umarłey exkuzował śię. Ro-
ku 1506. Kròl złożył Seym w Lublinie, na ktò-
rym uſpokojona kłòtnia miedzy Duchownemi i
Swieckiemi Stanami o mieyſce, przez naznaczo-
na Duchownym Miniſtrom i Biſkupom prawa
rękę, á Swieckim lewa. Potym Krol do Litwy
pojechał, gdźie ſchorzały kazał śię wieść przy
Woyſku przećiw Tatarom zbliżajacym śię ku
Wilnu, ale śmiertelna w drodze ſłabośćia zdję-
ty Ordynans dał Kiſzce Hetmanowi Litew-
ſkiemu, ale i ten ſchorzały Michała Glinſkiego
na ſwoje mieyſce wyprawił, ktòry ſzczęśliwie
Tataròw zniòſł, o czym tylko co dano znać Krò-
lowi już bezmownemu, Kròl zapłakał, i w Nie-
bo oczy i ręce wźniòſſzy w tym momenćie u-
marł, w Wilnie pochowany wedle Brata ſwe-
go S. Każimierza.

ZYGMUNT I. Brat po nim jednoſtaynie
od Stanòw w Piotrkowie zgromadzonych 8.
Grudnia wykrzykniony na Tron Polſki, przez
nominacya Roży Arcybiſk: Gniezn: i przez nie-
goż 24. Stycznia Roku 1507. koronowany w
Krakowie przy obecnośći Stanòw Polſkich i Litt-
Po

Po koronacyi Seym w Krakowie złożył, na ktò-
rym wiele Praw potwierdźił i poſtanowił, ſkon-
federowawſzy Polſkę z Czechami i Węgrami
przećiw wſzelkiemu Nieprzyjaćielowi. Że zaś
Michał Glinſki zrebellizował w Litwie, wźia-
wſzy od Bazylego Cara Moſkiewſkiego 60000.
Woyſka, Kròl złaczywſzy Woyſko Polſkie
z Litewſkim, poſzedł przećiw niemu attakuja-
cemu Minſk, przed ktòrym Glinſki uſzedł i nad
Dnieprem Woyſko rozłożył, ale i tam dogonio-
ny zniesiony z woyſkiem, ſam ledwie uſzedł,
czym Car przeſtraſzony, Pokòy z Zygmuntem u-
czynił. Roku 1508. ſtwierdzony Seymem. Ro-
ku 1509. Kròl potym przećiwko Wojewodźie
Wołoſkiemu najezdnikowi Ruśi zachorowawſzy
ſam we Lwowie, wyſłał z Woyſkiem Kamie-
nieckiego Wojewodę Krakowſkiego, ktòry Wo-
łochy zrabował, i wcale ſplondrował, Woyſko
ich zniòſł, nayprzednieyſzym 50. ſby poućinać
kazał, á 30. w niewola wźiał, i Krolowi przy-
prowadźił, ale potym Wojewoda Wołoſki się u-
pokorzył, i przez Władyſława Kròla Węgier-
ſkiego Pokòy otrzymał; w czym Decius i Gwa-
gnin się zgadza. Roku 1512. Kròl z Barbara
Còrka Grafa Spiſkiego się ożenił, i tegoż Roku
Tatarowie najezdnicy Podola i Ruśi przez Ka-
mienieckiego i Oſtroſkiego znieśieni, i niewol-
nik odebrany. Roku 1513. Bazyli Car Moſkie-
wſki z Glinſkim w 80000. Woyſka w Litwę
wtargnał, Smolenſk Fortecę dobył i odebrał, ale
Kròl we 20000. według Decyuſza, á według
Gwagnina we 35000. Woyſka Polſkiego i Li-
tewſkiego poſzedł, i w Dźień Narodzenia Nayśw:
Panny 42000. trupem Moſkwy położył, wźia-
wſzy w Niewola 2000. i 10. nayprzednieyſzych
Xiażat Moſkiewſkich, Polſkiego zaś woyſka tyl-
ko 300. zgineło, Smolenſk się przy Moſkwie zo-
ſtał mocno od nich ufortyfikowany, i w ten
ſam czas Tatarowie po kilka razy od Polakòw
k znie-

zniesieni. Roku 1515. Zygmunt wraz z Władysławem Królem Czeskim i Węgierskim, i Ludwikiem Synem jego byli w Wiedniu, mile przyjęci od Maxymiliana Cesarza, który Ludwika zaręczył z Marya Filippa Króla Córka, á Annę Córkę Władysława zaślubił Synówcowi swemu, y Królowa koronował, tam między Monarchami wieczny zawarty Pokóy, przeciw wszelkiemu nieprzyjacielowi i Wenecka Rzeczpospolita weń weszła przeciw Turkom, á Magister Pruski, od Cesarza obligowany żeby wypełnił Homagium Królestwu Polskiemu. Roku 1518. Zygmunt po zmarłey pierwszey Żonie ożenił się z Bona Xiężniczka Medyolańska z Domu Sforciowna, która Roku 1520. urodziła Królowi Zygmunta Augusta. Roku 1525. Woyciech Brandeburski, á Magister Pruski Homagium wypełnił w Krakowie publicznie przysiągszy Zygmuntowi, inwestyowany na Xięstwo Swieckie Pruskie. Roku 1526. po zmarłym ostatnim Xiążęciu Mazowieckim Xięstwo Mazowieckie do Polski przyłączone. R. 1530 Zygmunt August 10 lat maiący Królem Polskim koronowany. R. 1531. Petryło Wojewoda Wołoski najezdnik Rusi w liczbie 50000. Woyska, 6000. rołaków przez Tarnowskiego zniesiony i 1000. Wołochów w niewola wziętych. Roku 1532. w Morawie nad Ołomuńcem widziane 3. Słońca. Roku 1535. Moskwa naszli Litwę i plądrowali, ale przez Tarnowskiego zniesieni. Roku 1548. Król Zygmunt w lat 81. Wieku swego w samę Wielkanoc umarł.

ZYGMUNT AUGUST Syn po nim jeszcze za życia Oyca koronowany nastąpił, i po bezpotomnie zeszłey Elżbiecie Córce Ferdynanda Rzymskiego, Węgier: i Czeskiego Króla, powtórnie ożeniony z Radźiwiłłówna z nieukontentowaniem Matki i Rzeczypospolitey, po którey prętkiey śmierci, z Siostra rodzona Elżbiety pierwszey

wszey Zony Xiężniczka Mantuańska ożenił się Roku 1553. ale ja na zad odesłał. Tegoż Roku przeciw Furstembergowi Magistrowi Inflantskiemu z Woyskiem poszedł, ale ten mu Inflanty poddał. Roku 1558. Car Moskiewski w Inflanty z Woyskiem wszedł, i Derpat odebrał, R. 1562. tenże we 300000. Woyska wpadł w Litwę, i Połock odebrał, a Roku 1564. daley w Litwę Woyska posłał, ale jednę partya znieśli Radźiwiłł i Jerzy Chodkiewicz Hetmanowie Litt. á druga Partya uciekła, i zawsze w wielu potyczkach Moskwa szwankowała. R. 1568. Zygmunt we 100000. Woyska poszedł przeciw Moskwie, i poodbierał im niektóre Zamki przez Sanguszka i Chodkiewicza, á tym czasem Car Moskiewski wysłał Posłów do Augusta o Pokóy prosząc, który otrzymał Roku 1571. á Król Zygmunt Roku 1572. 18. Lipca powracając z Litwy w Kniszynie umarł, cenzurowany ten Król od Historyków, że za niego Luterska i Kalwińska Sekta zaraźiła Województwa Polskie, i znacznie przypstrzyła Senat Polski, i z tey przyczyny podobno Pan Bóg ujął Sukcessora faworyzującemu, i przyjaznemu zaraźie Heretyckiey. Interregnum po nim spokoyne przez Rok w Polszcze było.

Roku 1573. w Kwietniu Elekcya zaczęta przy zgromadzonych wielu Cudzoźiemskich Posłach, pod prezydencya Uchańskiego Arcybiskupa Gnieznieńskiego na którey przez Posłów Tureckich promowowany na Tron Henryk Walezy Xiąże Andegaweński. Tenże sam

HENRYK WALEZY 13. Maja nominowany przez Uchańskiego Arcybiskupa i promulgowany przez Marszałków Oboyga Narodów, *Pacta Conventa* spisane, i przez Posłów Henryka po-

Ka przy-

przysiężone, Henryk przez Posłów wysłanych do Francyi sprowadzony Roku 1574. i w Krakowie koronowany, o czym Gwagnin obszerniey opisuje. Że zaś Karol IX. Król Francuski rodzony Brat Henryka bezpotomnie umarł, Henryk tegoż Roku, jako Piasecki pisze, potajemnie wyniósł się z Polski na Sukcessya Korony Francuskiey, á Uchański Prymas zł żył Elekcya w Warszawie, i miedzy zakłócona Rzeczapospolita z znaczna partya Panów Polskich, nominował do Korony Maxymiljana II. Cesarza, á Karnkowski Biskup Kujawski z większa daleko Partya Panów, i Rycerskiego Stanu, przy fakcyi potężney na ów czas Zborowskich 14 Grudnia Roku 1575. nominował do Korony Polskiey Stefana Batorego Wojewodę Sedmigrodzkiego, i że Maxymilian nie prętko pośpieszył.

STEFAN BATORY poprzedźił Maxymiliana, *Pacta Conventa* poprzysiągł w Meggesie 8. Lutego Roku 1576. i w Kwietniu w Krakowie koronowany przez tegoż Karnkowskiego, á po Seymie Koronacyalnym Zamek Lanckoroński odebrał trzymany na Maxymiliana, Partye jego rozspłoszył tak szczęśliwie, że w tymże samym Roku i Prymas i cała Rzeczpospolita przyznała go za Króla, tylko jednemu przećiwnikowi Stanisławowi Czarnkowskiemu wźięta Referendarya Koronna i Starostwo Płockie, á w tymteż i Maxymilian umarł.

Roku 1577. Król na Seymie Toruńskim Gdańszczanów rebellizujacych za Nieprzyjaciół przyznał, Niemieckie dla nich sukkursy zniósł, Gdańsk obległ, do Kapitulacyi przymusił, wźiąwszy od Gdańszczanów za expensy 100000. Czerwonych złotych, którému przysięgli na wier-

wierność. Po tey expedycyi Król w Malborku bawiąc, naznaczył Xiażęciu Pruskiemu szalejacemu Prokuratora Jerzego Fryderyka Xiażęcia Brandeburskiego, odebrawszy od niego jako od hołdownika jurament wierności. Roku 1579. Stefan sprzykrzywszy sobie Sedentarya Sadzenia Spraw Polskich, na Seymie konwokowanym Trybunał Koronny postanowił, na fundamencie podanego projektu przez Zamoyskiego Kanclerza W. K. na tymże Seymie wypowiedźiana Woyna Moskwie względem odzyskania Inflant, Połocka, Smoleńska, Kijowa, i innych przez nich przywłaszczonych, i sam Król z Woyskiem poszedł, Połocka i Zamku dobył; całe Województwo odebrał, przez 17. lat w Moskiewskich rękach będące. Roku 1580. Seym w Warszawie złożył, i na nim expedycya powtórna deklarowana przećiw Moskwie, i sam Król z Woyskiem poszedł, Wielkołukow Miasta dobył, i z Zamkiem spalił, Zamoyski Wieliż wźiął, Mielecki Uświatg, i też Miasta obsadzone i zmocnione garnizonami Polskiemi, Mielecki potym Newel dobył i spalił, Zamoyski Zawołocie przymusił do poddania się, i całe Inflanty posłuszeństwo obiecały, byle Zamki były od Moskwy uwolnione, z Rygi Posłowie wyprawieni od Miasta z poprzysiężeniem wierności jakoż wysłanemu od Króla Sulikowskiemu całe Miasto przysięgło wierność, i poddaństwo Królom Polskim i Rzeczypospolitey. Roku 1581. znowu na Seymie trzecia expedycya deklarowana przećiw Moskwie, przez którą Ostrow Moskwie odebrany, Pskow oblężony, ale w tym samym czasie Grzegorz XIII. Papież przysłał Nuncyusza do Króla prosząc z Moskwa o Pokóy, bo w tę nadźieję Car Moskiewski deklarował Wiarę S. przyjąć, ale tey zmyśloney intencyi nie wypełnił, jednak na periwazya Oyca S. Król Pokóy z Moskwa uczy-

czynił, odebrawszy Inflanty do Polski i Województwo Połockie, á Moskwie oddane Fortece jey Własne. Estonia także chciał Krôl odebrać, ale Jan Krôl Szwedzki pierwey ja był odebrał Moskwie, mający Zonę Siostrę Zygmunta Augusta, z którą Posłagu dopominał się, i jakoby długu jakiegoś należącego mu od Augusta, á nie probowanego. Po skończoney expedycyi Mielęcki Hetman nie kontent z przyczynności Krôlewskiey przeciw Niemcom i Węgrom oddał Buławę Krôlowi, którą Krôl oddał zaraz Zamoyskiemu Kanclerzowi W. K. i Synowicę mu dał swoję za żonę, w tym czasie Zborowscy nie kontenci z dystrybuty wakansów, sprzysięgli się przeciw Krôlowi, Pryncypałem był Samuel Zborowski, który był osądzony na gardło, że podczas Seymu za Henryka w Zamku Krakowskim ciał goła szablą Wapowskiego Kasztelana Przemyślskiego, który że był uszedł do Batorego na ten czas Siedmigrodz: Wojewody, spraktykował mu Koronę Polską, i kiedy ten Pryncypał sprzysiągł się przeciw Krôlowi z Familią swoją, Zamoyski Hetman i Kanclerz W. K. na ten czas Starosta Krakowski, osobliwszym sposobem złapał tegoż Samuela Zborowskiego, i osądzonego na dawnym Seymie exekwować i sciąć kazał w Zamku Krakowskim, o co na przyszłym Seymie były wielkie akklamacye, bo scięty przywieziony, ale te rozumem i przezornością wielką uspokojone przez Zamoyskiego, głowę konjuracyi im wziąwszy, á zawziętosc Domu została się przeciw Krôlowi, ale Krôl nie uważając na to, Oyczyznę pięknemi Prawami przyozdobił w Pokoju panując, Trybunał W. K. do exekucyi przywiódł opisawszy mu prawa, w Inflantach wolność Polskiey równa ustanowił, 3 Wojewodów tam kreował, czwartą Część Prowentów z Dôbr Krôlewskich wyznaczył

czył na nowo erygowane Kwarciane Woysko, do strzeżenia granic Ukraińskich przeciw Tatarom, Kozaków 6000. wystawił przeciw Turkom, i Wôdza im wyznaczył, i na utwierdzenie tego wszystkiego Seym złożył w Warszawie Roku 1586. na którym i Sukcessora miał podać po sobie do obrania Polakom, ale z żalem wielkim wszystkich przed Seymem 13. Grudnia, tegoż Roku umarł.

R ku 1587. po śmierci Stefana Karnkowski Prymas konwokował Seym w Marcu, na którym Fakcya Zborowskich przeciw Zamoyskiemu przemogła liczba na ôw czas Dyssydentów, wsparta głowa ich Gorka Wojewoda Poznańskim, że Zamoyskiemu Kommendę odebrali (ale jey nie oddał) Dyssydentom Pokôy przyznali, Seym Elekcyi ostatniego dnia Czerwca złożyli, Karnkowski Prymas, i Rozrażewski Biskup Kujawski nie chcieli się podpisać na te uchwały, i wyszli, tylko Goslicki Biskup Kamieniecki dla uspokojonych zajątrzonych serc podpisał, o co miał kłótnią z Rzymem.

Stany Rzeczypospolitey zgromadzone na Elekcyą w wielkiey liczbie, i w naznaczonym czasie, ale zakłôcone zajątrzona Zborowskich fakcyą lokowana osobno, Zamoyski zaś przybywszy dla bespieczeństwa Osoby swojey z licznym i mocnym Woyskiem lokował się blisko szopy, á Litwa za Wisłą. Prymas na początku pracował około pogodzenia zajątrzonych Stron i naypierwey promowował, żeby bez broni i assystencyi Rada się pod szopą odprawowała, ale wszystko bez skutku, bo fakcya Zborowskich zacięła się na pretensyi odebrania Kommendy Zamoyskiemu, i na stwierdzeniu Aktów konwoka-

cyalnego Seymu, z kąd wielka kłótnia śię wszczeła, i w tumulćie zabity Szlachćic Wasowicz, i Xiądz jeden Biskupowi Kujawskiemu assystujący. Z kąd Rokosz wszczął śię w Partyi Zborowskich oddźieloney od Prymasa, á Prymas nie uważając na to nominował Kandydatów do Korony, Maxymiliana Brata Rudolfa Cesarza, Zygmunta Króla Szwedzkiego Syna urodzonego z Familii Jagiellońskiey z Siostry Zygmunta Augusta, z deklaracyą oddania Estonii, i Teodora Odonowicza Cara Mośkiewskiego z deklaracyą złączenia Moskwy z Polską. Zamoyski łączył swoj Votum z Prymasem i Senatem, ale kiedy Zborowscy przećiwni byli, Województwa Polskie w szyku stanęły, i przy Senaćie Karnkowski ze Krwi Jagiellońskiey.

ZYGMUNTA III. nominował i *Te Deum laudamus* u S. Jana odprawione, á Posłowie wysłani do Szwecyi. Zborowscy zaś wykrzyknęli Maxymiliana przez nominacyą Woronieckiego Biskupa Kijowskiego, á Litwa bez approbacyi obódwóch Elekcyi odjechali, Zborowscy wysłali Posłów do Ołomuńca, gdźie śię był zbliżył Maxymilian, obligując żeby uprzedźił Zygmunta do Krakowa na koronacyą, ale Zamoyski z Woyskiem pod Kraków poszedł, Stany zaś Rzeczypospolitey do Wislicy śię przenieśli wyglądając Zygmunta, który dla trudnośći względem odłączenia Estonii był przytrzymany od Oyca, ale to Posłowie do decyzyi Seymu odłożyli, á Zygmunt do Oliwy pod Gdańsk przypłynąwszy, przyjęty mile od wielu Senatorów i Stanu Rycerskiego, przyśiągł na *Pacta Conventa*. Maxymilian zaś z woyskiem Niemieckim, i Partyą swoją przybył pod Kraków do Mogiły, bo Kraków go nie chćiał przyjąć zmocniony na Kleparzu Woyskami Zamoyskiego, i lubo Maxymilian chćiał siłami tentować, zawsze odpędzony był. Na koniec Zamoyskiemu wydał pole międzi Pronnikiem i Wolą, nie odmówił Zamoyski, i owszem potkał śię mocno z Maxymilianem, i Niemców tak dobrze przyparł, i poraźił, że uchodźić muśieli, á Maxymilian aż o Częstochowę śię oparł czekając tam sukkursu z Niemiec. Zygmunt zaś jadąc koło Piotrkowa attakowany był od Partyi przećiwney pod Kommendą Stadnickiego, ale unikając niebespieczeństwa wyboczył do Rawy, i insza strona Wisły puśćił śię ku Krakowu, i przybywszy do Każimierza witany był od Goślickiego Biskupa Kamienieckiego, któremu po Polsku odpowiedźiał wyuczony od Matki. Wjechał tedy solennie Zygmunt srzodkiem Woysk Polskich tryumfujących z Maxymiliana, i tryumfalniey do Zamku Krakowskiego, gdźie przed koronacyą wielka Kwestya była względem punktu Dyssydentów, ale że Duchownych Swieccy odstąpili, przyśiąc muśiał Zygmunt i na ten punkt *Pacem Dissidentibus in Religione tuebor*, á potym Zygmunt III. koronowany w Katedrze Krakowskiey przez Karnkowskiego Prymasa 27. Grudnia. Roku zaś 1588. na tymże Seymie koronacyalnym deklarowana przećiw Maxymilianowi expedycya, jako Zamoyski prętko śię wybrał z Woyskiem ku Wielunowi, gdźie Maxymilian oczekiwał Zborowskich, ale wźiawszy wiadomość o Zamoyskim umknął śię do Byczyny w Slask, i tam śię z Woyskami lokował, będąc tey nadźiei, że Polacy nie najadą gruntu Cesarskiego, ale Zamoyski nie uważając na to, prosto pod Byczynę poszedł, gdźie już w szykach Niemców zastał, których były liczne woyska i piechoty z armatami, on zaś nie miał tylko Hussarya, i lekkie chorągwie, działo śię to 25. Stycznia. Zamoyski nie uważając na ogień, wpadł w szyki Niemieckie, i wszystkich Niemców zmieszał, i szczęśliwie zniósł,

znioſł, Maxymilian zaś ledwie do Byczyny Miaſteczka mało obronnego uſzedł, ale i tam muſiał się Zamoyſkiemu poddać w niewolą, i z nim Woroniecki Biſkup Kijowſki, Gorka Wojewoda Poznanſki, Zborowſki Marſzałek N. K. innych wiele wzięci w areſzt, á Niemcy uwolnieni. Zamoyſki 3 dni ſpoczawſzy, ruſzył z Woyſkiem ku Kraſnoſtawu, gdźie Maxymiliana w Zamku oſadźił pod Wartą, mocną dawſzy kommendę Markowi Sobieſkiemu Chorążemu Koronnemu, Adherentów zaś na parol puścił. Po tey akcyi Ruſcy Panowie i Litwa dotąd wątpliwi wſzyſcy przyznali Zygmunta za Krola. Po pogrzebie odprawionym Batoremu, Papież przyſłał Kardynała Aldobrandyniego, który potym był Papieżem pod Imieniem Klemenſa VIII. proſząc o uwolnienie Maxymiliana ale ta materya odeſłana na Seym. Roku 1589. Seym Warſzawſki uwolnił Maxymiliana na Inſtancya Papieſką, i innych Poſłów, z kondycyami; żeby jak on, tak Ceſarz wyprzyśięgli się intytulacyi Krolów Polſkich, żeby Spiſz był oddany, na Maxymiliana wźięty, i Pokóy z Ceſarzem odnowiony, jako i z Krolem Węgierſkim i Czeſkim. Adherenci darowani Sadem, z tąd zgoda ſtała się Rzeczypoſpolitey tylko w ſercu nienawiść. Po Seymie Krol za konſenſem Stanów wyjechał do Inflant, widźieć się z Oycem ſwoim z Janem Krolem Szwedzkim, ále cenzurowany od Rzeczyp: za długą konferencyą z Oycem, w tym Tatarowie zrabowali Ruś, i Turcy do granic się zbliżyli: ale Zamoyſkim przeſtraſzeni uſzli. Do Porty wyſłany Poſłem Uchanſki Wojewoda Bełſki.

Roku 1590. na Seymie ſtwierdzony Pokóy z Turkami uczyniony w Stambule, przy kooperacyi Poſła Angielſkiego, bo Polſki tam był umarł. Przećiw Zamoyſkiemu znowu były wzruſzone nienawiśći ale uſpokojone; o czym Piaſecki. W Rydze tumult wſzczęty przećiw Katolikom i Jezuitom, ale przez Leona Sapiehę

Kanclerza W. L. uſpokojony exekwowanemi Pryncypałami, i Jezuići przywróceni. Roku 1591. Seym w Warſzawie odprawiony, ale Krol począł myślić o Zonie z Domu Auſtryackiego nie zwierzając się Zamoyſkiemu, jako oſtremu Obſerwatorowi Praw Oyczyſtych.

Roku 1592. Krol potajemnie poſłał Kardynała Radźiwiłła po Annę Auſtryaczkę ſprowadzona 6. á koronowana 30. Maja. Stany Rzeczypoſpolitey zgromadzone w Jędrzejowie chciały przeſzkodźić temu małżenſtwu, ale uprzedźiła ich Anna, á tak rozjechali się z Zamoyſkim. Krol zaś na Seymie udany, jakoby chciał Koronę Polſką do Auſtryi przyłączyć, zaparł się publicznie, dawſzy ſponſya, żem ani myślał o tym, á w tym wiadomość odebrał o śmierći Jana Oyca. Roku 1593. Krol na Seymie złożonym od Stanów wźiął konſens jechania do Szwecyi, i wybrał się z Krakowa Wiſłą, do Gdanſka przyjęty mile, i z wielkiemi tryumfami wjeżdżie po Miaſtach Pruſkich, Kośćioły w Toruniu i Elblągu Katolikom zabrane przez Lutrów oddał, w Gdanſku tumulty uſpokoił, á potym do Szwecyi wraz z Krolową Morzem popłynał, ſtanawſzy w Sztokolmie w Paźdźierniku, i tam koronowany z Krolową na Kroleſtwo Szwedzkie, i na odprawionym Seymie zoſtawiwſzy Rząd Kroleſtwa Szwedzkiego Stryjowi ſwemu Karolowi, wrócił do Gdanſka w Wrześniu. O tey bytności Krola w Szwecyi wolno czytać obſzerniey Staniſława Łubienſkiego Biſkupa Płockiego. Roku 1594. Krol przybył do Krakowa, i wyſłał do Rzymu Minſkiego Wojewodę Łęczyckiego Poſłem wielkim, z Poſłuſzenſtwem Oycu S. Klemenſowi VIII. ktory nie dawno był Ablegatem od Syxtuſa V. o wyzwolenie Maxymiliana, za co Papież Kanonizował

wał S. *Jacka* przy expensach Posła u S. Piotra.
Roku 1595. na Seymie Krakowskim podatki u-
chwalone na Woynę Turecka á Liga z Cesarzem
do Seymu Warszawskiego odłożona.

Tegoż Roku Królowi Syn Władysław się
urodźił, i Pokòy skończony z Moskwa wraz
od Szwecyi. W Mołdawie Prowincyi Polskiey
Batory Xiaże Siedmiogrodzki począł sobie Rząd
uzurpować, ale odstraszony od Zamoyskiego, tak
jako i Tatarowie w 70000. Woyska i 2000.
Janczarów, przez 7000. Polaków odpędzeni, i Zamoy-
skiego o Pokòy prośić muśieli, Batory we 12000.
tentował znowu Moldawę, ale od Potockiego
we 4000. Polaków znieśiony, i Hetman jego na
pal wbity. Roku 1596. na Seymie Warszaw-
skim deklarowana Cesarzowi Liga przeciw Tur-
kom, z kondycya jeżeli całe Imperium w nie
wnidźie. Kozacy rebellizanci przez Zołkiew-
skiego znieśieni i uskromieni, i Nalewayko Wódz
ich przyprowadzony do Warszawy głowy po-
zbył. W Dźiedzicznym zaś Królestwie Szwedz-
kim rebellie się wszczęły. Roku 1597. Karol
Stryi Królewski Seym złożył, i Rząd absolutny
fundować sobie począł w Szwecyi, Fortecę o-
sadźił własnemi Garnizonami, i kommendanta-
mi sobie wiernemi, Apellacyi żadney do Zy-
gmunta nie pozwolił, Katolicka Wiarę zniósł;
o czym Piasecki *fol:* 175. *Roku* 1598. Anna
Królowa umarła, z zmarłey Syn żywy dobyty
i ochrzczony umarł. Do Szwecyi Samuel Ła-
ski Posłem wysłany, ale bez skutku powrócił.
Król rekoncyliowany z Zamoyskim broniącym
Praw Oyczystych, z pozwoleniem Seymu Roku
1599. pojechał do Szwecyi, ale zastawszy sprzy-
sięgła przy Karolu; wrócił z niczym do Polski,
á Karol tym mocniey się utwierdźił, korono-
wany Królem na Seymie z exkluzya Zygmunta
od

od Korony, Władysławowi jednak Synowi jego
deklarowana Korona, z kondycya żeby w 6. Mie-
śięcy przybył do Szwecyi, i w Wierze Luter-
skiey był edukowany.

Roku 1600. Karol sobie Finnnia i Estonia
przywłaszczył aż pod Narwę, Rewel się tylko
przy Zygmunćie został. Tegoż Roku Faresbach
Kommendant Inflantski Estonia infestował, o co
Karol Szwedzki rozgniewany Inflanty z Woy-
skiem najechał. Zamoyski zaś Woyska Michała
Wojewody Wołoskiego w 60000. najezdnika
granic Polskich zniósł i rozproszył. Roku 1601.
przez Seym Zamoyskiemu dana kommenda do In-
flant gdźie odstraszył Karola z Szwedami, i For-
tec podobywał Szwedami zmocnionych. *R.* 1602.
na wiosnę wkroczył do Estonii, Zamki, i Mia-
sta podbił, i przez Zołkiewskiego Partya Szwe-
dów zniósł. Potym zostawiwszy tam Karola
Chodkiewicza z Partya Woyska, sam wrócił do
Polski, bo i Woysko nie płatne było, i nie by-
ło z kim się bić, bo Szwedźi ućiekli, w tym
Roku powietrze wielkie w Polszcze grassowa-
ło. Roku 1603. Seym Krakowski zerwany dla
niepozwolenia Królowi powtórnego Małżeństwa
z Siostra rodzona zmarłey. Roku 1604. Chod-
kiewicz Wodzem kreowany w Inflantach, któ-
ry znacznie Szwedów zbił i Derpat odebrał; Za-
moyski zaś pisał do Oyca S. List, żeby Dy-
spensy Zygmuntowi nie pozwalał z Siostra ro-
dzona zmarłey Zony się żenić. Roku 1605.
wznowił się w Polszcze Demetryusz zmyślony
Sukcessor na Tron Moskiewski u Dworu Mni-
szka Wojewody Sendomirskiego, deklarując Cór-
kę Mniszka pojąć, byle go utrzymał Carem:
jakoż podszczony Ludźmi nadwornemi pojechał
na Stolicę po śmierći Borysa i łatwo był przy-
znany na Cara Moskiewskiego, Matkę swoję zmy-
ślony

ſłony Syn w Klaſztorze nawiedźił, ktòra go przyznała za Syna, i ugruntowawſzy ſię przy Rżadźie wyſłał poſłòw do Mniſzka proſzac go o Còrkę za Zonę, poſławſzy kleynoty wielkiego ſzacunku w podarunku, ktòra z wielka magnificencya ſprowadzona, i przyjęta 16 Maja, ale ta weſołość ſcena ſeralna ſię zakończyła, bo luſztykujacych cała noc, á rano ſpiacych Rebellia Waśila Szuyſkiego naſzedſzy pozabijali, i Demetryuſza zabili, i wielu Polakòw, żonę tylko Oycu oddali; o czym obſzerniey Łubieńſki, i Piaſecki. Tegoż Roku po Seymie Zamoyſki wielki Rycerz i Statyſta właſnemu Narodowi ſprzyjajacy, i Praw Polſkich wielki obſerwator i obrońićiel umarł. Tegoż Roku Kròl za dyſpenſa Pawła V. Papieża bez konſenſu Rzeczypoſpolitey ożenił ſię z Konſtancya Auſtryaczka Sioſtra rodzona Anny koronowana przez Tylickiego Biſkupa Kujawſkiego 11. Grudnia. Roku 1606. Seym Warſzawſki zerwany z przyczyny Rokoſzu Proſzowſkiego przećiw Kròlowi o nie zadoſyć uczynienie *Pactis Conventis* przez 20. lat, i o pojęćie żony bez woli Stanòw, do tegoż Rokoſzu inne Wojewòdztwa i Litwa przyſtapiła, ale tenże Rokoſz przez Krola rozproſzony i Zebrzydowſki Wojewoda Krakowſki Autor Rokoſzu przeproſił Pana; Punkta zaś Rokoſzu do Seymu odłożone. Roku 1607. tenże Rokoſz wzniecony w Jędrzejowie przez Zebrzydowſkiego deklarowawſzy rebellia Kròlowi i jadacego do Krakowa chćieli zdradźić, ale Kròl z Woyſkiem będacy Rokoſzanòw znioſł i rozproſzył, Zebrzydowſki uſzedł, niektòrzy pochwytani; o czym obſzerniey Łubieńſki i Piaſecki. W tymże Roku Szwedźi wpadli do Eſtonii odebrawſzy Waiſteyn Fortecę przez Zamoyſkiego Chodkiewicza ufortyfikowana. Roku 1608. Zebrzydowſki na Senatus-Conſilium Krola przeproſił, á inni na Seymie. Po uſpokojeniu ſię wewnę-

-wewnętrznym Chodkiewicz Hetman Litewſki zbliżył ſię do Inflant, Szwedòw wygnał, Parnawę Port Morſki i Miaſto odebrał, broniacych ſię wyciał. Po zabitym Demetryuśie wznowił ſię podobnyż jemu Demetryuſz, Polacy pozoſtali uwierzywſzy przyznali, że tenże ſam, i złaczywſzyśiły większe (Zona też ſprowadzona Mniſzkowna przyznała go za Męża) po kilka razy znieśli Moſkwę, i z Carem ich Szuyſkim, i wiele Miaſt i Prowincyi Demetryuſzowi ſprzyśięgło śię. Roku 1609. Seym Warſzawſki Woynę wypowiedźiał Moſkwie dla utrzymania Demetryuſza, a tym ſamym odzyſkania Prowincyi oderwanych od Polſki. Roku 1610. Krôleſtwo wybrali ſię do Wilna, gdźie Krolowa powiła Syna Jana Każimierza, Krol z Wilna poſzedł z Woyſkiem i obległ Smoleńſk; Demetryuſza zaś Partya obległa Stolicę Moſkwę, ktòrych że Krol odwabił pod Smoleńſk, niektòrzy jednak zoſtali ſię z Demetryuſzem i oblegli Fortecę Kalugi, ale Demetryuſz tam od Tatara zabity Syna z Mniſzkowny zoſtawiwſzy. W tym Woyſko Moſkiewſkie z ſukkurſem 6000. Szwedòw pod Smoleńſk poſzli, ale zbići od Zołkiewſkiego, ktòry proſto do Moſkwy Miaſta poſzedł, gdźie mu ſię Miaſto poddało i Miniſteryum Moſkiewſkie z całym Woyſkiem i po zrzuconym z Tronu Szuyſkim i Braći jego oddali mu Zamek i Miaſto na Imię Władyſława Syna Zygmunta, Carem go ſwoim obiecuiac obrać z ta kondycya, żeby był ſprowadzony. Zołkiewſki to wſzyſtko akceptował, i zaraz Poſłowie wyſłani od Stanòw Moſkiewſkich do Zygmunta, ale Krol wſzyſtkę ſławę zaſadźił na dobyciu Smoleńſka, ktòry tym ſamym miał w ręku kiedy cała Moſkwę, i odeſławſzy Poſłow do Polſki, i więźniòw Szuyſkiego z Bazylim i Iwanem Smoleńſka dobywał. Czym zmartwiony Zołkiewſki zoſtawiwſzy 6000. Polakòw w Moſkwie Mieśćie, ſam jechał do Krola,

Krola, ale i on ſam nie mogac wyperſwadować
Krolowi przybyćia z Woyſkiem do Stolicy ſam
do Polſki odjechał, Roku 1611. Stany Moſkiew-
ſkie nie widzac Władyſława, ani Poſłow, zła-
czywſzy Woyſko oblegli Zamek z Polakami ale
z wielka ſtrata ludźi i Lepona Wodza ich, i
Ruina Miaſta, w tym czaśie też Krol dobył
Smoleńſka dwa Roki ſtrawiwſzy, ale żadnego
nie poſławſzy ſukkurſu na Stolicę ſam wyje-
chał do Polſki i Seym złożył, na ktorym Zoł-
kiewſki miał wielkie pochwały i Reko-
gnicye od Rzeczypoſpolitey po odprawionym
zwyćięſkim wjezdźie do Warſzawy z Szuyſkim i
Bracia jego niewolnikami, ktorzy odeſłani do
Zamku Goſtyńſkiego tam pomarli. Na tymże
Jan Zygmunt Elektor Brandeburſki, po zmar-
łym Albercie Xiażęciu Pruſkim Sukceſſor, przy-
jęty do ſukceſſyi Xięſtwa Pruſkiego z kondycya,
że po ſkończoney Linii jego Synow, i od dwoch
Braci Synow ta Prowincya Pruſka miała się wro-
ćić do Polſki. Po Seymie Elektor ſam przybył,
i publicznie przed Bernardynami na wyſtawio-
nym Theatrum Krolowi i Rzeczypoſpolitey przy-
śiagł wierność. Roku 1612. Garnizon Polſki w
Stolicy Moſkwie zoſtawiony nie widzac z Polſki
ſukkurſu złaczywſzy się ich 7000. poſzli do
Polſki, i 4000. Sapieżyńſkich toż ſamo zrobili,
reſzta śię poddała. Krol nie rychło odważył
śię iść z Władyſławem do Moſkwy, ale jako Nieprzy-
jaciel przyjęty wroćił się z wſtydem, nieumia-
wſzy dawniey ſzanować ſzczęśćia i Rady Wodza
Wielkiego. Stany zaś Moſkiewſkie obrali ſobie
Carem Michała Fedorowicza Syna Metropolity
Roſtockiego, Demetryuſza zaś Sektatorow, i Zo-
nę Mniſzkownę pod lodem potopili, Tegoż Ro-
ku Mołdawſka Prowincya odpadła od Polſki, bo
po śmierći Jeremiaſza Mohyły Xiażęćia Mołdaw-
ſkiego Syn jego Konſtantyn był wypędzony od
Stefana Tomzy przez Turkow inweſtyowanego

Wojewody Multańſkiego. Stefan Potocki Sio-
ſtrę Konſtantyna za Zonę majacy zebrawſzy 6000.
młodźi poſzedł na zemſtę krzywdy Konſtanty-
na, ale od 30000. Tatarow opaſany, ſam ży-
wcem wźięty á inni wyginęli, Potocki do Stam-
bułu odeſłany, Tatarowie potym pladrowali
Ruś. Tegoż Roku Jan Albert Syn urodźił śię
Krolowi. Roku 1613. przez Seym uchwalone
podatki na woyſka z Moſkwy powrocone, i pla-
drujace właſna Oyczyznę. Tegoż Roku Kro-
lowi urodźił śię Syn Karol Ferdynand. Roku
1614. Swawolne Woyſkowe dywizye jedne pie-
niędzmi drugie śiłami Staniſława Koniecpolſkie-
go uſpokojone. Tatarowie najechali granice Pol-
ſkie. Kozacy Polſcy na Pont Euxyńſki doſtawſzy
śię, Azyatyckie Miaſto Synopen dobyli, i Tur-
kow wyćiawſzy, Kray zdezolowali. Tegoż
Roku Syn czwarty Alexander urodźił śię Kro-
lowi, Guſtaw Syn Karola zmarłego uzurpator
po Oycu Korony Szwedzkiey pretendujacy i
Carſtwa Moſkiewſkiego wźiał wielka plagę od
Moſkwy, na koniec pokoy z Fedorowiczem u-
czynił. Roku 1615. Seym zerwany, á Tataro-
wie najechali granice Polſkie pod Kommenda
Białoſkurſkiego Polaka po Tatarſku edukowanego
Roku 1616. Seym Warſzawſki Władyſławowi
pozwolił zaćiagać Woyſko przećiw Moſkwie,
Zygmuntowi przećiw Szwedom, á Zołkiewſki
wźiał na śiebie uſpokojenie śię z Turkami, kto-
ry naypierwey Kozakow uſkromił, żeby nie in-
feſtowali Krajow Tureckich, Tatarow jednak
80000. wpadli i Wołyń ſpladrowali. Roku
1617. Władyſław z Woyſkiem wybrał śię do
Moſkwy, ale że Turcy Skinderbaſzę z woy-
ſkiem znacznym wyſłali przećiw Kozakom za
zirrytowanie ich na Morzu Euxyńſkim, więc
wiele śię oderwało Woyſka od Władyſława na
ſukkurs Zołkiewſkiemu, ktory Pokoy Miaſto
potkania śię z Skinderbaſza uczynił, i nad Mo-

rzem Rzeczypoſpolitey Moldawſka Prowincya
oderwał od Polſki, uſtąpiwſzy jey i Chocim
oddawſzy Turkom, wróciły ſię potym woyſka
do Władyſława, ale dla ciężkiey zimy o 36.
mil od Stolicy ſpocząć muſiały, Guſtaw także
Inflanty ſobie podbił oprócz jedney Rygi, ale
wygnany w drugim Roku tylko przy Parnawie ſię
utrzymał. Roku 1618. Władyſław w Moſkwę
wkroczył aż pod Stolicę Miaſt wiele odebra-
wſzy, tylko że przeciw Tatarom były potrze-
bne Woyſka, kondycye Pokoju zawrzeć muſiał
z Moſkwą do lat 14. Siewierz, Nowogrod, i
Czernichow przy Polſzcze zoſtawiwſzy; Zoł-
kiewſki zaś przeciw Tatarom poſłany pladruja-
cym Wołyń, ale nic im nie zrobił. Roku 1619.
Ożga Staroſta Trębowelſki Poſłem do Stambu-
łu naznaczony dla utwierdzenia Pokoju Zołkiew-
ſkiego, á Król 8000. Woyſka Polſkiego poſłał
Ferdynandowi Ceſarzowi do Węgier przeciw
Betlemowi Wojewodzie Siedmigrodzkiemu U-
zurpatorowi Korony Węgierſkiey, Polacy Seym
Węgierſki rozproſzyli, Rakocego znieśli, i Be-
tlema do Pokoju przymuſili. To Woyſko na-
zwane było Liſowczykami, bo pod Kommendą
Liſowſkiego wiele dokazywali w Moſkwie, tych-
że ſamych zażył Ceſarz przeciw Heretykom i
Czechom, któremi wiele dokazywał, i ciż ſami
mu byli początkiem wygraney ſławney batalii
przeciw Czechom Heretykom Roku 1620. Te-
goż Roku Turczyn zagniewany przeciw Polakom,
że poſłali ſukkurs Ferdynandowi, Skinderbaszę
z Woyſkami znacznemi z Tatarami poſłał do
Moldawy á Zołkiewſki w 10000. poprzedził
Turków, i aż pod Cecorę podjazdami znacznie
urywał Woyſka Tureckie, ale że ſcyſſye w Woy-
ſku Zołkiewſkiego wſzczynać ſię poczęły, i Woy-
ſko ſię poczęło rozjeżdżać, Zołkiewſki widząc
oſłabiałe ſiły obronną ręką uchodzić począł,
jakoż już był uſzedł nad Dnieſtr, odganiając nie-

raz

raz attakującego ſię nieprzyjaciela, ale że na o-
ſtatek Woyſko naſze uchodzić poczęło, Hetman
z koni zśieść umyślił, i bronić ſię do upadłey
attakującym Turkom, Słudzy i lóżni wśiadſzy
na Pańſkie konie pouciekali, w tym Turcy i
Tatarzy tłumem wpadſzy, na naſzych, wiele
żywcem pobrali, á Hetman Zołkiewſki 73. lat
mający broniąc ſię zabity, głowa jego do Stam-
bułu poſłana, i więźniowie Koniecpolſki He-
tman Polny, Łukaſz Zołkiewſki i inni. Potym
Nieprzyjaciel pládrował Wołyń i Ruś, Król
przeſtraſzony tą klęſką Seym złożył w Liſtopa-
dzie, na którym czym prędzey podatki uchwa-
lone na woynę Turecką i Kommenda dana
Chodkiewiczowi Hetmanowi Litt: Podczas
tego Seymu Piekarſki Szlachcic wchodzącego
do Kościoła Króla zdrada dwa razy obuchem
uderzył chcąc zabić, ale chybił, nazajutrz oſą-
dzony od Rzeczypoſpolitey prowadzony w Rynek,
któremu kat palce i rękę prawą po ſztuczce
ſtrzygł rozpalonemi nożycami, na koniec końmi
rozſzarpany i ſpalony. Roku 1621. Chodkie-
wicz z Woyſkami złączywſzy ſię z 35000. pod
Chocim poſzedł, i 30000. Kozaków Zaporo-
ſkich, gdzie dyſpozycye dywizyi Woyſk po-
czyniwſzy ufortyfikował ſię i uſzańcował, Wła-
dyſław też przytomny tey expedycyi przypro-
wadził 16000. ogniſtego Woyſka, ale ſchorzały
w Zamku Chocimſkim ſpoczywał. Od 30. Sier-
pnia zaczęte z Tatarami potyczki ale zawſze
Tatarom nieſzczęśliwe, przybył potym i Oſman
Ceſarz Turecki z 300000. Turków, 80000.
Tatarów, i 12000. Janczarów, i rozłożył Oboz
przeciw naſzemu Obozowi, bo Chodkiewicz nie
chciał wſtępnym bojem, ale tylko atta-
kującego Nieprzyjaciela odrażał. Od 4. Wrze-
śnia Turcy Polaków attakowali aż do 9. Pa-
ździernika, ale zawſze z znaczną ſtratą ſwoich.
Na koniec Turkom ſię ſprzykrzyła pora wo-

 jenna

jenna i nie szczęśliwa dla nich, Polacy też widząc nie dostatek prochów, i kul pokóy Zołkiewskiego stwierdźić muśieli niepożyteczny Oyczyznie, bo z oderwaną Moldawą, granice ubespieczone &c. &c. Stanisław Zorawiński Kasztelan Bełski, i Jakub Sobieski Oyciec Króla Jana naznaczeni od Rzeczypospolitey Posłami ten Pokóy zakończyli. Osman Turczyn tegoż dnia z Woyskiem ruszył, i z nieszczęściem nadźi.i swojey straciwszy na 60000. ludźi w samych potyczkach i attakach, ale przez choroby więcey, bo ledwie trzecia część Woyska odprowadźił do Porty, Polaków zaś nie zgineło nad 4000 prócz co umarło wielu od przeciwnego powietrza i niedostatku, Chodkiewicz Hetman Litt: i Wodz naypierwszy umarł 60. lat maiący 24. Września. Po nim Stanisław Lubomirski kommendę objał i z tryumfem pokóy zakończył. Król Zygmunt zbliżył się był do Lwowa z pospolitym ruszeniem, ale posłyszawszy o Pokoju, wróćił Województwa do domów. Pod czas tey expedycyi Gustaw intruz Król Szwedzki, widząc zabawną Polskę najechał znowu Inflanty i one sobie przywłaszczył Rygę odebrawszy bez żadney wypowiedzenia woyny Polszcze. Tegoż Roku na Seymie przed expedycya Turecka Zygmunt Jerzego Gwilelma Elektora Brandeburskiego inwestyował na Xięstwo Pruskie po Oycu. Roku 1622. wysłany Poseł od Polski do Porty Xiaże Zbaraski, ale po zamordowanym od Janczarów Osmanie zastał inszego Cesarza Tureckiego Mustafę Stryja przeszłego. Roku 1623. Król nawiedźił Gniezno, Gdańsk i Miasta Pruskie, á Xiaże Zbaraski stwierdźił Pokóy u Porty, Koniecpolskiego i Łukasza Zołkiewskiego wykupił, w ten czas też i Jan Zołkiewski Syn Hetmański, i inni z Potockim wykupili się od Tatarów, á Tatarowie znowu plondrowali Ruś aż pod Lwów. Roku 1624. Władysław cudze Kraje

Kraje lustrował, á Koniecpolski Hetman wykupiony z niewoli, Tatarów 30000. we 3500. Polaków przestraszył i odegnał od granic, á Seym o Inflantach zapomniał. Roku 1625. Gustaw rozgośćił się w Inflantach i Sapiehę Wódza i Marszałka Litt: zniósł, grożac im tym więcey, pokadby Zygmunt nie odstapił pretensyi do Korony Szwedzkiey, Kozaków Koniecpolski przetrzepał i uskromił o najazdy Krajów Tureckich, dla nie sprowadzenia Turków do Polski na zemstę Kozaków, Seym zaś zaniedbał o Inflantach. Roku 1626. Seym perswadował Królowi, aby odstapił Korony Szwedzkiey, ale bez skutku, Gaśiewski z Dywizyą znieśiony od Gustawa, Gustaw Piławę odebrał Port Pruski z 30. Okrętami przybywszy przećiw poczćiwośći Xiażęcia Pruskiego obligowanego ten Port bronić dla Rzeczypospolitey á on go bez naymnieyszey obrony oddał, Warmią zrabował, w Brunsbergu Kośćiół odarł, i na ohydę Hostye konsekrowane wyrzućił z puszki, Elbląg przez zdradę Magistratu wźiał, potym im Malborg odebrał, i innych wiele Miast Pruskich. Król Zygmunt zebrawszy nie wielkie Woyska dał Gustawowi jakikolwiek odpor, ale Koniecpolski przybywszy z Rusi Szwedów z wielu mieysc wygnał. Tym czasem Seym Toruński aukcya podatków na Woysko uchwalił przećiw Szwedom, na którym Wężyk Arcybiskupem Gniezn. á Maciey Łubieński Poznańskim Biskupem kreowany. W ten sam czas Tatarowie naszli Ruś ale od Chmieleckiego porażeni, i ledwie ich szosta część uszła pod Białącerkwią. Roku 1627. po źimowych zabawach Koniecpolskiego około odbierania Szwedom Fortec, i na ostatek po poddaniu się Pucka z 8000. Szwedów, Woyska na spoczynek uwolnione, że zaś w Maju Gustaw przybył z licznym Woyskiem, Polskie też woysko zebrał Koniecpolski, i po dwa razy Szwedów

dòw odpędźił od Fortecy Gdańſkiey, i po tym ich po dwa razy zniòſł, i Guſtaw poſtrzelonym zoſtał, ktòry chćiał przyſtapić do Pokoju przez medyacyą Holendrów, ale Poſeł Hiſzpańſki uwiòdł, obiecujac Zygmuntowi Imieniem Pryncypała ſwego Flotę i 12000. Woyſka do Szwecyi przez morze Baltyckie, i pieniadze na woyſko, ale to wſzyſtko znikło, á Szwedźi już i Inflanty oddawali, że tedy Pokòy nie doſzedł, Szwedźi do Szwecyi á Polacy na ſpoczynek rozjechali się. Seym potym kłòćił śię o podatki, i na Litwę hałałował, że podatki wybierali, á w Inflantach nic nie zrobili. Roku 1628. Seym chćiał za nieprzyjaćiela przyznać Xiażęćia Pruſkiego ale Panowie przekupieni nie pozwolili, Koniecpolſki zaś Szwedòw łupił. Roku 1629. Brodnicę Polacy oblegli w małey kwoćie, ale znacznym ſukkurſem Szwedzkim przeſtraſzeni, w tym też Seym naſtapił, na ktòrym podymne pierwſzy raz wynaleźione na podatek Woyſku. Sukkurſem też Ceſarſkim 5000. wſparty Koniecpolſki, Szwedòw znacznie zniòſł, pod Trzćianą, i Krol Guſtaw po dwa razy był w Ręku Polſkich, ale nie poznany uſzedł. Malborg obległ Koniecpolſki, ale przez zdradę Ceſarſkich bez ſkutku, w tym też powietrze w Woyſku się pokazało, roznieśione potym po całey Polſzcze, dla czego Pokòy z Szwedami do 6. lat uſtanowiony przy Szwedach śię zoſtał Elbląg, Brunsberg, Pilawa i Inflanty &c. Tatarów 60000. wpadli w Ruś ale ledwie nie wſzyſcy porażeni od Lubomirſkiego, i Chmieleckiego. Roku 1630 Kozacy zrebellizowali, ale od Koniecpolſkiego porażeni i przymuſzeni do poſłuſzeńſtwa. Woyſko zwiazek uczyniło przećiw Oyczyźnie, ale rozwiazany zapłata, powietrze zaś graſſowało w Polſzcze. Roku 1631. podymne uchwalone na Seymie, Królowi Konſtancya umarła, i ſam za-

zawſze chory. Roku 1632. po Seymie odprawionym Kròl Zygmunt umarł.

Po śmierci Zygmunta, Prymas Wężyk 3.
Czerwca konwokacyą naznaczył, na ktòrey Mar-
ſzałkiem był Radźiwiłł, Scyſſya z Dyſſydenta-
mi do Elekcyi odłożona, Elekcya naznaczona
27. Września.

Podczas Elekcyi Poſłowie Cudzoźiemſcy mie-
li ſwoje audyencye w Senaćie i Synowie Zy-
gmunta za ſtarſzym Władyſławem inſtancye wno-
sili, na tey Elekcyi był Marſzałkiem Jakub
Sobieſki Oyćiec Kròla Jana, á jednoſtaynym
głoſem

WŁADYSŁAW IV. przez Wężyka Pryma-
ſa nominowany oſtatniego dnia Liſtopada. Roku
1633. Ciała Królewſkie z Warſzawy do Kra-
kowa wyprowadzone, gdźie po pogrzebie Krôl
koronowany przez Prymaſa Wężyka. Po Sey-
mie koronacyalnym Władyſław ruſzył z Woy-
ſkiem przećiw Moſkwie, áttakujacym Smoleńſk,
o czym poſłyſzawſzy Moſkwa okopali śię w
jednym mieyſcu, Moſkwy 30000. Kazakòw
10000. Niemcòw 6000. i zaraz Car Poſłał do
Porty obligujac aby przerwali ſwoim Woyſkiem
imprezę Władyſława, jakoż przyſtapiło ku Ka-
mieńcowi Turkòw 30000. Tatarów 15000.
ktòrych Koniecpolſki Hetman i Kaſztelan Kra-
kowſki po dwa razy znacznie poraźił, i więcey nie attakowali Polſki, i wròćili śię. Ro-
ku 1634. Kròl Władyſław przez całę źimę
attakował Moſkwę okopana, na koniec poddać mu
śię muſieli, tym ſzczęśćiem Kròl aż ku Stolicy woy-
nę

nę prozekwował, ale proszącey się Moskwie Pokóy darował, odebrawszy Smoleńskie, Czerniechowskie, Siewierskie, Kijowskie Xięstwa, które do Polski przyłączył, á Moskwa wiecznemi czasy odstąpiła od nich. Z tey expedycyi szczęśliwie skończoney, Władysław przeciw Turkom poszedł, za zaczepione granice Polskie, ale Turcy o Pokóy prosili i otrzymali, uczyniwszy sprawiedliwość z Baszy ważącego się, niby bez konsensu Porty zaczepiać granice Polskie. Roku 1635. na Seymie expedycya przeciw Szwedom deklarowana po skończonych 6. lat, i Ossoliński do Rzymu Posłem wysłany, gdźie wyrobił Bullę od Urbana VIII. względem kompozyty o Dźieśięciny uspokajając zakłócenie Stanu Swieckiego z Duchownym. Po Seymie zaraz Król do Torunia, á Koniecpolski pod Malborg przeciw Szwedom z Woyskiem poszedł, ale Posłowie Francuski, Angielski, i Holenderski Pokóy do 26. lat ułożyli, Malborg, Elblag, Brunsberg, Piławę i wszystkie Miasta Pruskie Szwedźi oddali Rzeczypospolitey, Inflanty zaś do dalszey decyzyi zostawione. Po Pokoju Król o Zonie począł myślić. Roku 1626. Król w Litwie łowami się bawił, Roku 1637 na Seymie za konsensem Rzeczypospolitey Król Posłów wyprawił do Wiednia, dla uproszenia Cecylii Córki Ferdynanda II. Cesarza za Zonę, która sprowadzona, i zaraz koronowana w Warszawie przez Wężyka Prymasa. Kozacy w tym Roku zrebellizowali, ale prętko uskromieni przez Michała Potockiego Hetmana Polnego. Dangołowicz Wojewodźic Ruski Wuy Króla Jana w 800. ludźi poszedł przeciwko Tatarom w dźikie Pola, ale złapany i zabity od Murzy. Roku 1638. Seym approbował Małżeństwo Królewskie. Pauluk Wódz rebellii Kozackiey wźięty przez Potockiego, skarany garłem, lubo był upewniony żyćiem, za co Kozacy się zbuntowali, i odtąd zawsze

wsze rebellizowali Rzeczypospolitey, których ani Koniecpolski ani Potocki wielcy Wodzowie uspokoić mogli. Wężyk Prymas w tym Roku umarł, po nim wźiął Lipski, ale i ten w tymże Roku umarł, á Król dał Prymasostwo Maciejowi Łobieńskiemu. Jan Kaźimierz Brat Królewski wizytując cudze Kraje przez dwa Roki był w areszcie u Króla Francuskiego, za to; że Polaków zebrało się było 6000. do Cesarskich, i ruynowali w Francyi Pikardyą znioższy Partye Francuskie, ale na instancyą Papieża i Władysława wypuszczony, i Kardynałem kreowany, gdy mu Jezuita być nie pozwolono, lubo już był w Nowicyaćie 2. Roki. Roku 1639. Król Władysław inwestyował na Xięstwo Kurlandzkie Wilelma Ketlera w Wilnie, o co na Seymie były akklamacye, że nie podczas Seymu. Roku 1640. Syn się Królowi urodźił Zygmunt Kaźimierz. Roku 1642. Król Katarzynę Siostrę wydał za Filippa Wilelma Syna Palatyna Reńskiego. Roku 1643. Królowa Córkę powiła. Roku 1644. Królowa przy dźiećięćiu umarła w Krakowie pochowana. Tatarów 30000. wpadli w Podole, ale od Koniecpolskiego porażeni i wygnani. Tegoż Roku szyby solne w Wieliczce gorzały aż w drugim Roku przestały z wielkim decesem intrat Królewskich. Roku 1645. Król z konsensem Stanów wysłał Posłów po Ludowikę Marya Córkę Xiażęćia Mantuańskiego u Dworu Francuskiego bawiąca się, z którą sprowadzona wźiął slub Roku 1646. 15. Lipca w Warszawie, w tenże sam dźień Koniecpolski Wielki Wódz, i Hetman Polski umarł. Roku 1647. Syn Królewski Zygmunt Kaźimierz 8. lat mający umarł z wielkim żalem Dworu. Roku 1648. 20. Maja w Litwie Król Władysław mający lat 52. umarł z wielkim żalem i szkodą Polski, bo w ten sam czas rebellia Kozacka powstała pod Wodzem Chmielnickim, który we 20000.

Koza-

Kozaków, i 30000. Tatarów, naypierwey podjazd Polſki zniòſł, Czarneckiego w niewolę wźiał, i Syn Hetmański Potocki zginał, á potym Potockiego, i Kalinowſkiego Hetmanów idacych przeciw niemu we 4000. jazdy, i 1000. piechoty zniòſł, i w niewola obòdwòch, i wiele Imion zacnych Rycerzòw w niewola wźiał, na ktorych ſukkurs przybiegł Xiaże Wiśniowiecki w 6000. ale już nie prętko, o czym wſzyſtkim wolno u Piaseckiego obſzerniey czytać.

O śmierci Królewſkiey jak prętko do Polſki przyſzła wiadomość, tak zaraz Łubieńſki Prymas konwokował Seym 16. Lipca, na ktòrym obrany Marſzałkiem Bogusław Leſzczyńſki Generał Wielkopolſki, Elekcyi czas naznaczony w Paźdźierniku. Chmielnicki śię na ten Seym upokorzył, i exkuzował Rzeczypoſpolitey o woynę zaczęta, na uznanie zaś Stany wyznaczyły Kiśielſkiego Woiewodę Bracławſkiego z innemi trzema, ale że Wojewoda napiſał Liſt do Cara obligując, aby nie dawał ſukkurſu Kozakom, á liſt ten przejał Chmielnicki, więc zagniewany miaſto zgody, wyſłał Krzywonoſa z Kozakami na ſpladrowanie Ruśi, którego Jeremiaſz Xiaże Wiśniowiecki, po dwa razy zniòſł, ale nie zupełnie, nadćiagnęły potym Woyſka Polſkie we 36000. ale dla emulacyi Wodzòw nic nie zrobiwſzy w nocy wròćiły śię 23. Września.

Na elekcyi zaś Marſzałkiem obrany Obuchowſki z Prowincyi Litewſkiey Marſzałek Mozyrſki, gdźie po emulacyi dwòch rodzonych Braci, młodſzy uſtapił, á

JAN KAZIMIERZ obrany od Stanòw, i przez

przez Prymaſa Łubieńſkiego nominowany, á w
tym czasie Chmielnicki z Woyſkiem Kozackim
aż pod Lwòw poſzedł, ktòremu śię Miaſto
100000. Talarów okupiło, z tamtad poſzedł
pod Zamośćie, ale posłyſzawſzy o Elekcyi do-
ſzłey, wròćił, z tryumfem wjazd odprawiwſzy
do Kijowa. Kròl zaś z Warſzawy na Często-
chowę trakt obròćił do Krakowa, i w Krako-
wie Roku 1649. dnia 16. Stycznia korono-
wany przez Łubieńſkiego Prymaſa. Na tym
Seymie aukcya Woyſka uchwalona, woyna prze-
ćiw Kozakom deklarowana, á Kròl pojechawſzy
do Warſzawy za dyſpensa Rzymſka ſlub wźiał z
pozoſtała Wdowa Władysława, Bratowa ſwoja.
Woyſko Polſkie zaś w 9000. pod Zbarażem o-
kopało śię przećiw 100000. Kozakow, i 100000.
Tatarów, i mocno wytrzymało attaki nieprzy-
jaćielſkie, tym czaſem nadſzedł Kròl z Woy-
ſkiem i wſtępnym bojem Chmielnickiego mo-
cno po dwa razy poraźił, jednak jeſzcze mo-
cnego, á w tym Han Tatarſki nakłonił śię do
zgody, Chmielnicki do nòg Kròlewſkich przy-
puſzczony Pokòy obwołany, niewolnicy z obò-
dwòch ſtron oddani, w Litwie także Radźiwiłł
na 30000 Kozakòw położył trupem niſzczacych
Kray. Przy uczynionym Pokoju Tatarom pen-
ſya, á Chmielnickiemu Staroſtwo Czehryńſkie
dane, ktòry śię aſſekurował na każda potrze-
bę Rzeczypoſpolitey 40000 Kozakòw dać i po-
słuſzeńſtwo poprzyśiagł. Tegoż Roku Seym ten
Pokòy ſtwierdźił, na ktòrym Metropolita Ki-
jowſki pretendował mieyſca w Senaćie, ale
przez Biſkupòw nie przypuſzczony. Roku 1650.
Chmielnicki znowu zrebellizował i przekupi-
wſzy Tatarów przy protekcyi Tureckiey abſo-
lutem śię Ukrainy uczynił i Podola i Kamień-
ca pretendentem, i przećiwko niemu Seym
ogłosił woynę. Roku 1651. Kalinowſki z Lanc-
korońſkim znacznie podjazdami raźili Kozakòw,
z ktò-

z ktòremi złaczywſzy śię Krol, i z uwolnionemi z trzechletniey niewoli Tatarſkiey Hetmanami Potockim i Kalinowſkim, pod Bereſteczkiem śię lokował przećiw 200000. Kozakom i 100000. Tatarom, których wſtępnym bojem przez 3. dni znacznie nabił, na koniec Tatarowie nocą z pola umkneli, i za niemi Kozacy, których uchodzących na 22000. Polacy wyćieli, nie rachując potopionych, i co w bataliach przez 3. dni wygineło, i wſzyſtko im Polacy zabrali, po wygraney Krol poſpolite ruſzenie uwolnił, i ſam do Warſzawy poſpieſzył, á Hetmani za Nieprzyjaćielem w Ukrainę poſzli. Podgorſkie też rebellie Gębicki Biſkup Krakowſki uſpokoił; o czym Kochowſki. Potym Krol Wiſłą do Gdańſka popłynał. Radźiwiłł z Woyſkiem Litewſkim Kijow odebrał, i złaczywſzy śię z Hetmanami Polſkiemi Kozaków znacznie zbili, i zupełnieby byli znieśli pod Biała Cerkwia, ale Potocki Hetman W. K. zatrzymał imprezę, á Kozacy na zajutrz śię o Pokoy prośili, który im pozwolony, i Chmielnicki upokorzył śię Hetmanom, i przyśiągł na ſtwierdzenie i dotrzymanie Pokoju. Tegoż Roku Potocki, i Xiaże Wiśniowiecki Wielcy Rycerze pomarli.

Roku 1652. pod czas Seymu Radźiejowſki Podkanclerzy Koronny obwiniony z przyczyny kłotni z Zoną i za Niepzyjaćiela Oyczyzny ogłaſzony, ledwie uſzedł za granice, i z tey przyczyny Seym zerwany, kłotnie i zaboje wewnętrzne w Oyczyźnie zaczęte, tak jako i woyna Kozacka, i Szwedzka, liſty Chmielnickiego do Porty Piſane względem ſukkurſu przećiw Polakom przejęte, takież drugie do Hana Tatarſkiego. Kalinowſki Hetman W. K. pod Batowem od Kozaków i Tatarow znieśiony zginał, i Sobieſki wiele Familiantów, i cokolwiek w niewolą wźie-

wźieli Tatarowie, w jednym dniu na 5000. wyćieli. Krol na Seymie radźił o ſpoſobie przećiw rebellii, w tym Szwedźi złomawſzy Pokoy, wypowiedźieli Polſzcze Woynę, Moſkwa także zajatrzeni na Polſkę, Radźiejowſki do Szwecyi uſzedł na radę przećiw Oyczyźnie, bo i poſłaniec z jego liſtem był złapany pod Gdańſkiem, w którym Chmielnickiego animuje do prozekucyi woyny, wraz z Szwedem, za co Radźiejowſki pro perduelli przyznany przez Konſtytucya. Na tymże Seymie poſpolite ruſzenie ogłoſzone, wići wydane, podatki na zapłatę woyſku uchwalone, po Łubieńſkim zmarłym, Prymaſoſtwo dane Leſzczyńſkiemu, Kanclerzowi Koronnemu, na koniec Seym śię rozſzedł dla powietrza ſzerzacego śię w Polſzcze, Krol do Łowicza śię prześióſł, Chmielnicki nadęty Szwedem i Moſkwą odrzućił zamyślone poſłuſzeńſtwo Polſzcze. Roku 1653. Czarnecki Oboźny Koronny przećiw Kozakom wyprawiony, ale poſtrzelony pod Monaſteryſkami wrócił śię, Seym Brzeſki Litt: kontrybucye na woynę uchwalił, ſukkurs do Smoleńſka naznaczony, i uprowidowanie żywnośćia Fortecy, Krol pod Lwowem luſtrował Woyſko ale nie płatne, Moſkwa przez Poſłów deklarowała śię przy Kozakach, Soczawa śię Woyſku Polſkiemu poddała, Syn Chmielnickiego zbity od Wołochów pretendujący śię uczynić Wojewodą Moldawſkim, Krol pod Zwancem okopał śię z woyſkiem, i z Hanem Tatarſkim śię pojednał z nieukontentowaniem Chmielnickiego, że go odſtapił, Bieganowſki Chorażу Lwowſki poſłany do Stambułu dla odnowienia Paktów, które potwierdźiwſzy wrócił do Polſki, zoſtawiwſzy Jana Sobieſkiego przytrzymanego od Porty.

Roku 1654. Car Moſkiewſki woynę wypowiedźiał Polſzcze przćiw Paktom z Władyſławem

wem wiecznie zawartym, i ze 100000. Woyſka wkroczył w granice Polſkie, Kijow odebrał, jako i Połock i inne Miaſta, Smoleńſk obległ, na Seymie woyna ogłoſzona przeciw Moſkwie. W Szwecyi Chryſtyna Rząd oddała Krôleſtwa Ciotecznemu Bratu Karolowi Guſtawowi Xiążęciu Bipontckiemu, ſama w Rzymie Katoliczka zoſtała. Tenże Guſtaw wyſłał Poſłôw do Jana Każimierza grożąc woyną, jeżeli nie odſtąpi intytulacyi, i pretenſyi do Korony Szwedzkiey. Radźiwiłł Hetman Litt: w 10000. uderzył na Moſkwę, ale nie wytrzymał, czym rozjątrzona, tym mocnieyſzy przypuśćili attak do Smoleńſka, gdźie miał Kommendę Obuchowicz z 2000. Woyſka i Szlachty na 4000. prôcz Mieyſkich ludźi, ale przez złą Kommendę poddał śię nie wytrzymawſzy od S. Antoniego tylko do Września, Car Moſkiewſki odebrawſzy Fortecę pojechał z tryumfem na Stolicę zoſtawiwſzy Moſkwy 40000. i Kozakôw 20000. na odbieranie innych Miaſt, i na niſzczenie Kraju. Tatarôw 18000. na ſukkurs przyſzło Polakom.

Roku 1655. Hetmani Woyſko zebrawſzy na 20000. konnego, i 8000. piechoty, wpadli w Ukrainę, i Miaſt wiele odebrali, w Fortecy Baſſyi 17000. Kozakôw wyćieli, Moſkwie polę wydali, ktôrych było 80000. Kałmukôw i Kozakôw 40000. ale naśi ich znieśli i wygrali pole, 9000. Moſkwy trupem położywſzy, i więceyby im byli ſzkodźili, tylko że Chmielnicki przekupił Tatarôw, ktôrzy podczas ſamey okazyi uſzli z pola, przyſławſzy jednak w Marcu Polakom 40000. Tatarôw, ktôrzy się zoſtali z częśćią Woyſka Polſkiego, bo Lanckorońſki Hetman Polny z Czarneckim wokowani od Krôla przeciw Szwedom łomiącym pakta, z zna-

znaczną częśćią Woyſka oderwali śię, ile że już Krôl Szwedzki Wittembergiuſza w 6000. wyprawił w Pomeranią, i Województwa Wielkopolſkie upokorzyły śię pod protekcyą Krôla Szwedzkiegô, ktôry z 17000. Woyſka przybył, złączywſzy śię i z innemi Wojewôdztwami pod kołem, do ktôrego Poſłem wyſłany Przyjemſki od Krôla z perſwazyą nieſłuſzney woyny, ale bez ſkutku. Jan Każimierz na ten czas tylko 3000. Woyſka Kwarcianego miał przy ſobie, prôcz nadwornych; z Lanckorońſkim Polnym Hetmanem i Czarneckim, ktôry dwa podjazdy Szwedzkie zniôſł pod Piątkiem, á Krôl pod Wolborz umknął. Krôl Szwedzki do Warſzawy pierwey, á potym ku Wolborzowi za Każimierzem z Woyſkiem pobiegł, gdźie potkały się Woyſka z ſzkodą Szwedzką, ale piechoty Szwedzkie poparły, á Krôl z ſwojemi do Krakowa umknął. Że zaś i tam Woyſko Krôla odſtąpiło związek zrobiwſzy o nie płacą, Krôl do Sląſka uſzedł, á Czarnecki Kommendantem Krakowa zoſtawiony. Wilno w tym czaśie Moſkwa odebrali, Litwa cała pod jarzmem ich jęczała, Chmielnicki w 80000. Lwôw attakował ale nie dobył, Kray tylko aż do Wiſły niſzczył, Potocki we 4000. tylko, nie môgł dać rady, Radźiwiłł nie pomôgł w Litwie. Krôl Szwedzki nie zaſtawſzy Każimierza Krakôw obległ, przez Czarneckiego mocno broniony, Czarnecki widząc ſłabą opatrzność i żywność po dwôch Mieśiącach oblężenia kapitulować muśiał, ale pod kondycyami i honorem, bo Czarnecki wolno wyſzedł i z Woyſkami, á Kwarciany związek pod protekcyą Krôla Szwedzkiego śię oddał, i Zamki koło Krakowa poodbierane, Karol odebrawſzy Krakôw i zluſtrowawſzy, oſobliwie Kośćiôł Katedralny, gdźie był ćiekawy widzieć groby Krôlôw, gdźie i przyſzedſzy do grobu Łokietka, ſpytał śię Starowolſkiego Kanonika Kra-

Krakowskiego coby to za Krol był tak mały? odpowiedźiał: *Vladislaus Lokticus ter Regno pulsus, sed iterum rediit.* na co Krol: *Sed vester Casimirus jam non redibit*, na co Starowolski: *Deus mirabilis, fortuna variabilis.* Karol potym do Warszawy ruszył, zmocniwszy Szwedami Kraków, Województwo Sendomirskie poddało się pod protekcyą jego. Częstochowska Forteca przez Millera Generała Szwedzkiego w 17000. piechoty oblężona, ale dźiwna protekcya Nayświętszey Matki obroniona, kiedy wszystkie kule i ognie przećiwko Fortecy wystrzelane obijały śię od murów, i raźiły znacznie Szwedow, o czym wolno czytać obszerniey Historya Cudu tego mieysca. Województwa Szwedami zaprzątnione pod strasznemi kontrybucyami jęczały. Karol złączywszy śię z woyskami swemi w Prusy poszedł, Torunia dobył, Elbląg odebrał, i wiele innych Miast, Malborga zas mocno bronił Weycher Wojewoda Malborski, Gdańsk także naywiernieyszym śię Każimierzowi pokazał, bo nieprzełomany ani dobyty. Elektor Xiąże Pruski wiarołomca zkonfederował śię z Królem Szwedzkim przećiwko Rzeczypospolitey, odebrawszy deklaracyą Warmii od Karola.

Roku 1656. kiedy Karol Krol Szwedzki ledwie nie całą Polskę pod jarzmo swoje już przywłaszczył, Jan Każimierz wokował do Głogowa niektorych Senatorów, gdźie i Posłowie od Karola przybyli z deklaracyą Pokoju, jeżeliby mu assekurowano sukcessya do Korony, ale decyzya rady żeby Krol do Polski wrócił. Tym czasem Województwo Lubelskie KONFEDERACYĄ TYSZOWIECKĄ zrobiło, do ktorey śię Hetmani i woysko przyłączyło przećiw nieprzyjaćielom i inne Województwa jęczące

czące pod potencyą przez Posłów. Posłowie od Konfederacyi, Króla sprowadźili do Lwowa, gdźie tym mocniey konfederacya sprzyśiężona, Krol Szwedzki dowiedźiawszy się o tym, tym nieznośnieyszemi kontrybucyami przyćisnął Województwa, ktore na koniec przymusiły Wielkopolanów, że wśiedli na koń, w Kośćianie Szwedów 400. znieśli, Gdźie Brat Cioteczny Karola Fryderyk Landgraf Haski zginął, i w wielu mieyscach Szwedów znośili, Kwarćianych też partya oderwała śię od Szweda wróćiwszy do konfederacyi. O tym wszystkim dowiedźiawszy śię Krol Szwedzki będacy na ten czas w Prusach, czym prędzey w 10000. Kawaleryi biegł przez Łowicz do Solca, tam Polaków rozproszył, z niemałą swoich stratą, i złączywszy śię z garnizonami, Miasto Zamość poszedł attakować, ale bez skutku, z tamtąd o głodźie do Jarosławia w 18000. Woyska pośpieszył, bo ze wszystkich stron podjazdy Polskie broniły mu sufficyencyi często urywając Szwedów. Z Jarosławia Krol Szwedzki posłał Duglasa do Przemyśla, ale i ten odpędzony ze wstydem i z stratą ludźi. Karol ku Lwowu zamyślając iść, 1000. Kawaleryi przed sobą wysłał ktorych Czarnecki zniósł, i gonił aż do Sanu. i wpadszy na wozy Króla Szwedzkiego przewożące śię wźiął, i cały Kredens srebrny Królewski woysku na rabunek poszedł. Krol Szwedzki przestraszony wróćił pod Sendomierz, i tam śię roztaborował, ale ledwie nie zabity od podjazdu Polskiego podczas obiadu u Xiędza w Rudniku, i ledwie obroniony od swoich. W oczach Króla Szwedzkiego Sendomierz Szwedom odebrany od Polaków ktorzy ledwie na Zamek uszli, gdźie miny założywszy pod Zamek, i wyszedszy z niego miny zapalili, i wysadźili Zamek, z całym Archiwem Województwa Sendomirskiego, i na druga

druga ſtronę do Obozu Szwedzkiego uſzli. W tym Steynbok odebrawſzy Malborg ſpieſzył Karolowi na ſukkurs, á Czarnecki pod Koźienicami napadſzy na 8. Chorągwi jego zniółł, drugich pod Warka rozproſzył, pod kommendą Xiażęcia Fryderyka, ktory ledwie przez 3. dni i 3. nocy nie jedząc uſzedł do Warſzawy, z innemi Miniſtrami Szwedzkiemi, Czarneckiemu jednak wielu śię doſtało w niewolą Xiażat, Wodzow, i Miniſtrow Szwedzkich, Lubomirſki zaś przeſzkadzał złączeniu się Szwedom z Krakowa z Krolem Szwedzkim i z innych mieyſc. Koniecpolſki teżChorażyKoronny do tąd przySzwedach będąc z kwarcianym Woyſkiem Manifest przećiwko Krolowi Szwedzkiemu uczyniwſzy, przyłączył śię do Oyczyzny. Krol Szwedzki w Kwietniu z Woyſkiem pod Warſzawę, potym do Prus poſzedł, ale z wielką Szkodą Szwedow przez podjazdy Polſkie wſzędźie nad niemi krażące, Czarnecki pod Łowiczem 12000. Szwedow, pod Kommendą Izraela zapędźił aż do Zamku Łowickiego, wozy z pieniędzami zabrawſzy, pod Gnieznemtakże Czarnecki z Lubomirſkim Szwedow attakowali na błotach okopanych, ale z ſtratą ſwoich wrocić śię muśieli, potym Czarnecki Xiażęcia Meklemburgſkiego Woyſko rozpędźił, attakującego Choynice, i Weychera Wojewodę wyzwolił. Potym wokowany Czarnecki od Krola pod Warſzawę, i złączywſzy śię we 20000. z Czarneckim, Warſzawę Szwedom odebrał wolno ich puśćiwſzy. W tym Krol Szwedzki z Elektorem Xiażęciem Pruſkim Wiarołomca złączywſzy śię, pod Warſzawę przybyli, i potkały śię z ſobą Woyſka przećiwne, pierwſzego dnia Polakom ſzczęśćie ſłużyło, ale drugiego dnia Szwedźi Pole odebrali, á Krol Jan Każimierz do Okuniowa śię przeniósł, z tamtąd do Lublina. Pod Krakowem także Polacy zdradą od Wircyuſza Gubernatora Szwedzkiego przeſtraſzeni, Wircyuſz chćiał Akademią przymuśić do przyśięgi Karolowi Szwedzkiemu, ale Akademicy woleli śię rozeyść, niżeli Wiary nie dotrzymać ſwemu Krolowi, klucze od Akademii Miaſtu zoſtawiwſzy. Krol Szwedzki do Prus ruſzył z pod Warſzawy, bo Rygę Moſkwa attakowali i Inflanty niſzczyli. Czarnecki pod Trzemeſznem Szwedow 1200. zniósł, Opalinſki 800. i Wrzeſzczowicza Wodza ich Najezdnika Dworow, Kośćiołow i pierwſzego Raycę Szwedom do oblężenia Częſtochowy, ktorego uchodzącego chłopi kiymi zabili. Krol Każimierz w tym czaśie Senatus Conſilium miał, z ktorego Posłowie wyſłani do Ceſarza, Moſkwy, i Krola Duńſkiego, á ſam ruſzył do Prus, wygnawſzy z Łęczycy Elektorſkich, z Kaliſza Szwedow, z Choynic Xiażęcia Weymarſkiego, i pod Gdańſk poſzedł na ſukkurs oblężonemu Miaſtu przez Szwedow, Gaśiewſki też z Litwą niſzczył Kray Elektorſki w Pruſach, i na 3000. Szwedow z Elektorſkiemi zniósł, gdźie Tatarowie wielu godnych ludźi w niewolą wźięli i 41. Chorągwi, w tym też Moſkwa Inflanty, Duńczycy Szwecyą attakowali, flota z Szwecyi idąca pod Kommendą Kenixmarka zabrana przez Gdańſzczanow, á Krol Szwedzki był wypadł do Inflant, ale dowiedźiawſzy śię, że Jan Każimierz idźie do Gdańſka, wrocił śię ktorego pierwſze ſtraże Polacy znieśli pod Malborgiem, á tym czaſem Krol Każimierz z tryumfem wjechał do Gdańſka, i z rekognicyą Miaſta za dotrzymaną wierność ich dotad. Lubomirſki Marſzałek W. K. Krakow attakował z Szwedami, i odebrałby był, ale że

Roku 1657. Rakocy Xiaże Siedmigrodzki w 30000. Węgrow i 10000. Kozakow wpadł nowy Nieprzyjaciel w Polſkę, chcąc śię złączyć z Szwedami, dla tego Lubomirſki odſtąpił Krakowa,

kowa, á poſzedł z częśćią Woyſka Siedmiogrodzka źiemię puſtoſzyć. Krol także w Gdańſku uwolnił ſwoje Woyſko na Kwatery dla trudnych żywności, ale jak prętko rozeſzło śię Woyſko, tak Steynbok obległ Gdańſk, inni zaś Szwedźi gonili Polakôw, i wźieli 5. Chorągwi, ale Czarnecki nieſpodźiewanie przybiegł Szwedôw roſpłoſzył, i niewolnikôw wyzwolił, i ſrzodkiem nieprzyjaćiela wpadſzy do Gdańſka Krôla wyprowadźił ſrzodkiem woyſk Szwedzkich we 3000. tylko do Częſtochowy, gdźie Krôlowa z Senatorami go czekała. W Częſtochowy Senatus Conſilium odprawione, i na nim Polna Buława Lubomirſkiemu dana, á Czarneckiemu Wojewôdztwo Ruſkie, i Wići na Poſpolite ruſzenie wyſzły. Rakocy publicznie wjeżdżał do Krakowa, ale piorunem przeſtraſzony prętko wyjechał z Woyſkiem, złaczywſzy się z Krôlem Szwedzkim miedzy Opatowem i Sendomirzem, i oblegli Zamośćie, ale nie mogac go dobyć, ku Inflantom ſkierowali przećiwko Moſkwie graſſujacey tam ale tylko Brześćie Litt: odebrawſzy, do Warſzawy wrôcili, i tam projekt umyślili podźielenia śię Polſka. Rakocemu mała Ruś i Ukraina naznaczona, Elektorowi Wielkapolſka, Sierac: Łęczyc: Kujawſkie, i Mazowieckie Wojewôdztwa, Szwedom zaś Pomerania i Pruſy, tym czaſem kiedy śię ći dźiela, Pan Bôg inaczey łamie intencye ich, Danowie w Szwecyi pladrowali, Rakocego Kray Lubomirſki ruynował, i Turczyn mu pogroźił, Han Tatarſki Sukkurs Polſzcze obiecał, Ceſarz 16000. na Sukkurs Kaźimierzowi przyſłał Woyſka, za co mu Szyby ſolne zaſtawione, i Summy Neapolitańſkie na profit. Tym przeſtraſzeni Kolligaći, Szwedźi w Pruſy a Rakocy do Domu poſpieſzył, ktôremu Hetmani z Woyſkami, Potocki z Ukrainy, Lubomirſki z Węgier, Czarnecki od Polſki, Litwa od połocka zaſtapiwſzy

pîwſzy znośić chćieli, ale ten o Pokôy śię prośił i 12000. Czerwonych złotych okupił śię, tym czaſem Tatarôw 60000. nieſpodźiewanie przypadſzy, nie uważajac na Traktaty, na Węgrôw wpadli, 9000. trupem położywſzy, reſztę w niewola wźięli, Rakocy ledwie ſalwowany przez Sapiehę uſzedł do Węgier, ale zrzucony zaraz od Turkôw z Xięſtwa Siedmigrodzkiego, jako jego hołdownik, á od Ceſarza dźiedźicznemi dobrami prywowany; Kochowſki przydaje: że Pan Bog ſkarał za nieſłuſzny najazd Polſki, za Kośćioły zrabowane, i za wiolencye nieſłychanie wielkie czynione. Krôl w tym czaśie kiedy Rakocy znieśiony, Ceſarſkiemi pośiłkami Krakôw odebrał, Wielkopolanie Poznań Elektorſkim wźięli, á Wircyuſz z Szwedami z Krakowa konwojowany aż do Szczećina, gdźie Krôl Szwedzki gotował śię przeć w Danii, Chmielnicki też Wiarołomca Polſki, á Wôdz Kozacki umarł, w tym czaśie Czarnecki z Opalińſkim w 4000. wpadli w Pomerania Szwedzka, i zrabowali na 600. wśiôw, koło Szczećina ſpaliwſzy, prôcz Miaſt wielu. Krôl Kaźimierz do Prus wybrał śię, ktôrego w Choynicach Elektor Xiaże Pruſki Oſoba ſwoja przeproſił, za Adherencya Szwedom, potym Swiętował i źimował w Poznaniu, pośiłki Ceſarſkie rozłożywſzy na Kwaterach naprzykrzone Wielkopolanom. Po śmierci Chmielnickiego, Kozacy obrali Wôdzem Wyhowſkiego, ktôry że Polſzcze był przychylny, Car Moſkiewſki w kontr jemu kreował Wodzem Kozackim Zaporoſkim Puſzkarenka.

Roku 1658. Seym Warſzawſki Pakta z Ceſarzem, Korona Duńſka, i Hanem Tatarſkim odnowił, i Woyſku zapłatę obmyślił, Komiſſarzôw do ułożenia Kozackiey ſubmiſſyi, naznaczył (ktôrzy ſzczęśliwie pod Chadźiakiem 16.

Września Pokóy stwierdźili) i woynę przeciw Moskwie deklarował, Wódz Kozacki Wyhowski Wojewoda Kijowskim kreowany, ale na koniec Powietrze ten Seym rozerwało. Xiążę Kurlandzki w niewolą od Szwedów wźięty i zrabowany w Zamku Nittawskim. Duński Król od Szwedów zwyciężony, Pokóy z niemi uczynił, ale krótki, bo w krótce wspomożony posiłkami Cesarskiemi, Holenderskiemi, i Brandeburgskiemi, jako i Król Każimierz posłał Czarneckiego z 6000. Woyska na Sukkurs Koronie Duńskiey, i z Opalińskim, co tam Czarnecki dokazywał przeciw Szwedom, wolno jego zwycięstwa, odwagi, i wszelkie pochwały czytać u Kochowskiego, ale i u Cudzoźiemskich Historyków. Król Każimierz z Woyskiem Toruń odebrał, Szwedów wypędźiwszy.

Roku 1659. Car Moskiewski wysłał Posłów na Seym, uzurpując tytułu Królestwa Polskiego, i z tą pretensyą wysłał do Litwy 30000. woyska, na Ukrainę 30000. i na pilnowanie granic swoich 30000. pierwsi Wilno i innych wiele Miast odebrali, Gaśiewski Hetman Polny Litt: z Kommissarzem Polskim naznaczony do Traktatu, w niewolą wźięty, drudzy zaś w Ukrainie przez Wyhowskiego wspartego Polakami i Tatarami znieśieni, i z ich Kozakami na 50000. i aż pod Stolicę Moskiewską Kray niszczony. Seym w Warszawie zerwany, Cesarskie Woysko rewokowane z Polski. Król do Poznania, á Lubomirski z Woyskiem w Prusy poszedł, i tam z wszystkich Miast Szwedów wygnał, tylko Elbląg, i Malborg były trudne do wźięcia. Woysko Litt. zaś Kurlandyą wyczyśćiło od Szwedów, Nittawę i Zamek im odebrawszy. Z Danii Czarnecki rewokowany, zostawiwszy tam tylko 1000. Polaków pod Kommenda Piaseczyńskiego, który mocno stawając przeciw Szwedom zginał, ale Szwedźi znacznie przegrali na 4000. ludźi straciwszy, prócz wielu Generałów Officyerów od Duńczyka zabranych, Król Szwedzki zmieszany o Pokoju myślić począł, Jan Każimierz też do Gdańska przybył z Senatem dla decydowania Pokoju w naznaczonym mieyscu Oliwie, i lubo zwątloby na siłach Szwed mógłby był dobrze przypłaćić woynę niesłusznie zaczętą, tylko że Moskwa siły swoje wywarła przeciw Polszcze, musiał Król Pokojem się kontentować. Tegoż Roku Moneta odmieniona z woli Stanów na szelagi, które Boratyniemu Włochowi pozwolono bić, á Srebrną Monetę Tymfowi Slęzakowi, od którego Imienia Tynfy nazwane.

Roku 1660. Lumbresius Poseł Francuski podjął się Medyacyi Imieniem Pryncypała swego do zakończenia Pokoju w Oliwie, który tym prędzey zakończony, jak wiadomość przyszła o śmierci Króla Szwedzkiego, przy obecności Posłów Cesarskich, Holenderskich, Duńskich, i Brandeburgskich, o czym wolno czytać obszerniey Oliwskie Pakta. Po skończonym Pokoju Czarnecki wysłany we 3000. i złączony z Litwą w 9000. Chowańskiego Wódza Moskiewskiego attakującego już od 6. Miesięcy we 30000. Zamek Lachowicki, znacznie zniósł, na 15000. Moskwy w pień wyćiąwszy pod Połonka, wiele w niewolą ich zabrawszy, Chowański aż do Wilna uszedł, gdźie jeszcze Garnizon był Moskiewski. Toż woysko złączone z Czarneckim poszło przeciw Dołhorukiemu nad Dnieprem 30000. woyska mającemu, ale że się okopał mocno, tylko 4000. mu Moskwy urwali, i wróćili z woyskiem zgłodzonym, Czarnecki w inszą, Sapieha w inszą stronę, Czarnecki napadł

padł na 2000. Moſkwy, ktòrych zniòſzy, w krotce na Chowańſkiego napadł już 15000. woyſka majacego, ale w nocy ſię umknał zoſtawiwſzy tylko wſzyſtkie żywności, ktòremi ſię woyſko Czarneckiego poſilało przez 8. dni. Potym pod Połockiem Litwa złaczyła ſię z Polakami. W Ukrainie zaś Szeremet Wòdz Moſkiewſki zbuntował Kozakòw Polſkich, i Chmielnickiego Syna im Wòdzem przełożył nad 40000. Cieciura miał 6000 Kozakòw, Szeremet 27000. Moſkwy, ci wſzyſcy przeciw Polakom poſzli, ale Potòcki z Lubomirſkim złaczeni z woyſkami od Prus przychodniemi, poſzli przeciw nim, i umykajacych ſię w tył tak zniſzczyli, że aż pod Kudnowem poddać ſię muſieli, Chmielnicki pierwey, potym Cieciura, á Szeremet od Tatarów w niewola wzięty Moſkwa broń złożyła naſzym Wòdzom, ale od zazdroſnych Tataròw w pień wycięci, na 36000. padło trupem Nieprzyjaciela, i jeden ſię nie zoſtał z nich do opowiedzenia klęſki ſwojey. Chmielnicki tylko z Kozakami przyſiagſzy poſłuſzeńſtwo uwolniony. Roku 1661. Krol w Krakowie poſłyſzawſzy o tych zwycięſtwach po wſzyſtkich Kościołach *Te Deum laudamus* głośić kazał. Potym w Szybach dolnych z Królowa w Wieliczce był, potym do Częſtochowy Krolеſtwo pojechali. Tegoż Roku Seym w Warſzawie był, podczas ktòrego Hetmani publicznie wjeżdżali z niewolnikiem i Choragwiami wziętemi, i publiczna przy całey Rzeczypoſpolitey audyencya mieli, Czarneckiemu partykularnie obligacye i rekognicye od Krola, i od całey Rzeczyp: uſtami Kanclerza wyrażone i Tykocin w Dziedzictwo darowany. Na tymże Pakta Oliwſkie ſtwierdzone, podatki uchwalone na zapłatę Woyſku, Chadziacki Pokoy z Kozakami ſtwierdzony, Poſłowie do Porty i Tataròw wyſłani, Kommiſſarze do zawarcia Pokoju z Moſkwa wyzna-

czeni,

czeni, Krol także promowował na tym Seymie Sukceſſora po ſobie na Tron, ale projekt jego nie wyſłuchany. Po Seymie ſkończonym woyſko Polſkie zwiazek uczyniło Marſzałkiem zwiazku obrany Swiderſki, toż ſamo uczyniło i Litewſkie obrawſzy ſobie Marſzałkiem Chwaliboga Zyromſkiego, czym Krol i Oyczyzna zmieſzani byli, Krol jednak z Czarneckim we 3000. do Litwy poſzedł przeciw Moſkwie, gdźie zwiazek Litewſki ledwie ſię nakłonił iść z Czarneckim, przeciw Chowańſkiemu we 20000, obozujacemu pod Połockiem, ktòrego na 17000. trupem położyli, Krol na tryumf przyjechał, ale zwiaſku ſkaptować nie mògł, i kiedy trzeba było złaczyć ſię z Tatarami, i Kozakami pod Pereſławem czekajacemi, i iść w Kray nieprzyjacielſki, na ten czas woyſko oboyga narodòw Ordynanſami Krolewſkiemi wzgardźiło, obròciwſzy Rycerſkie ſwoje odwagi na Dobra Duchowne, i na woynę z babami, i tak Krol z niſzczym wròcił do Warſzawy, naznaczywſzy Poſłem do zwiaſku z perſwazya Xiażęcia Czartoryſkiego Biſkupa Kujawſkiego ktòry bez ſkutku powròcił, nie wyperſwadowawſzy zajadłym Synom na wnętrzności właſney ſwojey Matki oyczyzny.

Roku 1662. Seym odprawił ſię w Warſzawie, á zwiazek klęty od Trzebickiego Biſkupa Krakowſkiego ktòrego że klatwa nie przeſtraſzyła z Dòbr Duchownych, kara Boſka zeſłała Powietrze z Węgier na nich, wygnawſzy ich z Dòbr Biſkupſtwa Krakowſkiego do Wolborza Dòbr Biſkupſtwa Kujawſkego. Seym Warſzawſki dopiero Kommiſſya naznaczył do Lwowa dla Koronnego, á do Wilna dla Litewſkiego zwiaſku, i podatki dla płacy woyſku naznaczone, i dopiero z Kommiſſyi Lwowſkiey

Xiaże

Xiąże Czartoryiski Biskup Kujawski powtórnie do związku wyznaczony, szczęśliwie rozwiązał związek z deklaracyą wypłacenia im 9. Millionów, á w Wilnie związek Litt: Żyromskiego Marszałka swego, i Gąsiewskiego Hetmana Poln: Litt: zabili. Roku 1663. Król po świętach w Żołkwi odprawionych do Lwowa powróćił, á że Chmielnicki Mnichem został, Kozacy Wodzem obrali Zaporoskim Teterę od Króla potwierdzonego, przez Ulanickiego Kozackiego Posła. Związek znowu wszczynał się z nieodebraney zapłaty, ale uskromiony groźbą Królewską i Duchowną, Akta związku popaliwszy Król potym lustrował woysko, którego się pokazało na 40000. i kiedy ich dysponował przeciw Moskwie na Ukrainie, rozjechali się, ledwie trzecia część została, w ten sam czas Lubomirski Marszałek dysgracyowany uniknął do Łancuta, á Król zaś ruszył się na Ukrainę z Potockim Hetmanem, Czarneckim, Janem Sobieskim, i wiela Senatorów Rycerzami doświadczonemi. W Litwie też Związek uspokojony pod kommendą Paca Hetmana Polnego Litt: expedyowany przeciw Moskwie w 30000. stojącey, á na Ukrainie 40000 pod Kommendą Komanadowskiego, który po fortecach woysko rozłożył, unikając batalii z Woyskiem Polskim.

Roku 1664. Polskie woysko źimą Miasta i Zamki odbierać poczeło Moskwie, z przyczyny łatwieyszego dostępu po lodach ile przy gęstych rzekach i jeziorach, Tatarowie nasyciwszy się zdobyczami odstąpili woyska Polskiego, Król jednak maiąc swoich około 25000. ku Stolicy ciągnął, któremu świeżych Tatarów 20000. przyszło prócz Kozaków, Litewskie też woysko zbliżało się pod Kommendą Paca Hetmana, które się potkało z 15000. Moskwy pod Brań-

Brańskiem, i przy Sukkurśie od Króla posłanym Moskwa straćiwszy wszystko, w rozsypkę poszli, á Król Dźiewicę Miasto i Korab Zamek Moskwie odebrał, pod Tutylem spotkał się z Cyrkaskim 50000. Moskwy maiącym, ale i ten nocą w puszczę wielkie uszedł, obawiając się woysk Polskich. Tym czasem Poseł Moskiewski do Obozu przybył, prosząc o Pokóy, który akceptowany od Króla, dla nowo zaczynającey się woyny z Kozakami, i dla zniszczonego źimą Woyska. Król potym powróćił do Polski, zostawiwszy Czarneckiego z Janem Sobieskim im dla pilnowania Ukrainy. Do Traktowania zaś o Pokóy w Krośnie mieysce naznaczone, gdźie Kommissarze Polscy i Moskiewscy nic nie zrobiwszy, rozjechali się. Litwa pod Kommendą Paca znowu Moskwę przepłoszyli. Bidźieński na 40. mil Kray Moskiewski zniszczył, i złączywszy się z Czarneckim, á przybrawszy Tatarów 20000. Kozaków uskramiali.

Roku 1665. Seym Warszawski zerwany, Lubomirski przez zawźiętość Dworu pro Perduelli przyznany, z przyczyny, że nie chciał zezwolić na Elekcyą Sukcessora za życia Króla, którego Ludwika z Fakcyi Francuskiey promowowała, majac na to podpisy wielu Senatorów. W tym Roku Wielki Wódz Czarnecki na Ukrainie umarł z wielkim żalem Dworu, i całey Oyczyzny, Zamoyski także trzeći z Linii Wielkiego Jana umarł, i ostatni, bo teraz insza linia ma Ordynacyą od Marcina Zamoyskiego Podstolego Lwowskiego, á potym Podskarbiego W. K. Tegoż Roku powtórny Seym zerwany z przyczyny Lubomirskiego, który się złączył z Związkiem Polskim, przeciw niemu Król z Woyskiem Nadwornym i Litewskim poszedł,

ſzedł, ale Lubomirſki pod Częſtochową zniòſł Litwę, niewolników Połubińſkiego i 3. Paców uwolniwſzy, Wielkopolanie przy Lubomirſkim ſtaneli przeciw nieſłuſzney woynie Domowey, ktòra ſię cieſzyła Moſkwa, á Tatarzy, i Kozacy przeciw nim zapraſzali Króla. Senatorowie potym oſobliwie Trzebicki Biſkup Krakowſki mocno pracowali około medyacyi, i rekoncyliacyi Lubomirſkiego u Króla, ile że Lubomirſki z Partyą Woyſka ſwego, i Konfederacyą Wielkopolſką unikał batalii z Królem, na koniec medyacya wźięła ſkutek, Lubomirſkiemu reſtytucya Honorów wźiętych, Zwiąſkowi zapłata obiecana, i Amneſtya, Lubomirſki Królowi ſię pod Namiotem upokorzył, i uſprawiedliwił, jako nie winny przy Prawach Staropolſkich, ale z przykrośćią pzyjęty, pożegnał Króla, i za granice dla beſpieczeńſtwa pojechał, á Król w Toruniu Senatus Conſilium złożył, i Seym w Marcu naznaczył. Tegoż Roku Jan Sobieſki ożenił ſię z Maryą Każimirą pozoſtałą Wdową po Zamoyſkim Wojewodźie Sendomirſkim.

Roku 1666. Król wſzelkiemi ſpoſobami Lubomirſkiego obligował, aby ſię nie ſprzećiwiał wolney Elekcyi Sukceſſora po ſobie, ale ten nie przełamany przy Prawach Polſkich Manifeſt ſolenny uczynił przeciw Królowi, jako go o prywatny ſwóy intereſs ſądźił, Liſty do Monarchów rozpiſał, i w Manifeśćie wydał Króla, jako millionami chce ſię kontentować od Moſkwy, za oderwanie Prowincyi od Polſki, których Sekretów rewelacya naywięcey Króla zagniewała. Leſzczyński Prymas umarł, po nim Prażmowſki nominowany. Województwa Krakowſkie, Sendomir: Poznań: Kaliſk: Sieradz: Łęczyc: wśiadły na koń przećiwko gwałtownikom Praw, i złączywſzy ſię z Lubomirſkim około 12000. pod

pod Montwami u Kujawach ſię lokowali, Król zaś Litt: Woyſko, z Polſkiemi nadwornemi około 20000. przeciw nim poſzedł, ale Trzebicki dalſzey zemſty nie pozwoliwſzy, Traktat wyrobił u obòdwòch ſtron zkonkludowany pod Łagonicami nad Pilicą. Lubomirſki lubo przeproſił Króla, jednak w Sląſku ſię lokował dla beſpieczeńſtwa. W tym Seym nadſzedł, ale znowu wymuſzona Elekcya zerwany. Ukraińſkie Kozactwo odſtąpiwſzy Polſki i Moſkwy pod protekcyą Turków ſię udały, ktòrzy wźiąwſzy Chmielnickiego z Klaſztoru inweſtyowali na Xięſtwo Ruſkie, przez Czauzow odebrawſzy Ruś na Portę, á tym całem woynę gotowali przećiw Polſzcze. Tatarowie odſtąpili od Ligi Polſkiey, z Moſkwą Armiſtitium kończyło ſię, á Rzeczpoſpolita Domowa woyną zakłòcona, Polſka głodem i powietrzem od P. Boga ſkarana, i już to powrórnie był. Oyczyzna bez nadźiei za tego Króla ſalwowania ſię; Senatus Conſilium jednak obmyśliło zapłatę Woyſku połroczną, ktòre wyprawione przećiw Tatarom w Ukrainę pod Kommendą Machowſkiego, ale znieśione łatwo 6000. Tatarſkiemi 40000. i Kozackiemi 20000. Machowſki i innych wielu godnych Kawalerów doſtali ſię w niewolą Tatarſką, pod nieſzczęśliwym zawſze Polakom Batowem, gdźie przed 16. lat Kalinowſki Hetman zginął i woyſko ſtracił. W tym czaśie Turczyn wielka potencyą gotował przećiw Polſzcze, dla zawojowania Ruśi, á Radźiejowſki Oyciec Kardynała od Polſki wielkim Poſłem wyprawiony do Porty.

Roku 1667. Lubomirſki Marſzałek W. K. i Hetman P. umarł, i Potocki Wojewoda Krakowſki Hetman W. K. Na Seymie Buława W. K. i Laſka oddana Janowi Sobieſkiemu, Wo-
jewòdz-

jewództwo Krakowskie Zebrzydowskiemu, á Buława Polna, Xiążęciu Wisznioweckiemu. Traktaty Łegońskie stwierdzone, podatki uchwalone, Woysko urzadzone przeciw Turkom i Tatarom, pretendowana Elekcya ledwie uśmierzona, ktora była okazya śmierci Ludowiki Królowey, bo zaraz po Seymie umarła, w Krakowie pochowana w Kaplicy nowo fundowaney od Kaźimierza. Zebrzydowski także Wojewoda Krakowski umarł bez Sukcessora w Pieskowey skale. Podczas pogrzebu Ludwiki przy wprowadzeniu Ciała w Processyi wzniecona kłótnia miedzy Miastem Krakowem, i Akademią, ale decydowane pierwszé mieysce Akademii. Takaż druga miedzy Kapitułą Gnieznieńską i Krakowską, ale prawa ręka dana Gnieznieńskim, á lewa Krakowskim jako Gospodarzom, w parach z sobą idacym. Panny Wizytki i Missyonarze wprowadzeni przez Ludowikę z Francyi do Polski, o tym, Załuski świadczy.

Sobieski Hetman z 12000. Woyska Polskiego Tatarów 80000. Kozaków 24000. pod Podhaycami z pola spędził 12000. Tatarów trupem położywszy, prócz niezliczonych Kozaków, potym z Tatarami się pogodził, i Kozacy się poddali pod Rzad Polski, na odgłos tey nowiny Król po Kościołach głosić kazał *Te Deum Laudamus*.

Roku 1668. Jan Kaźimierz mający lat 59. we 21. lat panowania swego, na Senatus-Consilium o Abdykacyi Stanom doniósł, Seym naznaczył na ktorym wyrażone rekognicye od Króla i Rzeczypospolitey Sobieskiemu Hetmanowi za zwycięstwo, Traktaty z Tatarami i Kozakami potwierdzone, płaca Woysku deklarowana,

na. Po Seymie na Senatus-Consilium Olszowski Podkanclerzy Koronny Senatowi doniósł o Abdykacyi Króla, ani na prozbę Prymasa i Senatu chciał Król odmienić intencyi, Seym naznaczony, i w Uniwersałach na Seymiki Król wyraźił intencyą Abdykacyi swojey. Na Seymie kiedy na prozbę Senatu całego, i Stanu Rycerskiego Król nie chciał odmienić intencyi swojey, pożegnał przez Olszowskiego cała Rzeczpospolitą, Diploma z obódwóch stron spisane, w którym Oyczyzna Króla, Król Oyczyznę wyzwolił od posłuszeństwa, Rzeczpospolita naznaczyła Królowi pensyi roczney z skarbu 300000. złotych, który po Abdykacyi wyjechał prędko do Francyi na pokutę.

Po Abdykacyi Króla Jana Kaźimierza, Elektor Brandeburgski Starostwo Drahimskie odebrał, zostawione Xiążęciu Demetryuszowi Wiśniowieckiemu Hetmanowi P. K. niby z przyczyny; że wygodźił skarbowi Polskiemu złotych 100000. ale sobie Rzeczpospolita kompensowała tę summę, za to że nie assystował jako hołdownik, i obligowany Rzeczypospolitey na woynę przeciw Moskwie, o czym instrukcya naucza w Poselstwie Prażmowskiego Prymasa od Rzeczypospolitey, u Załuskiego *sub anno* 1668. *fol*: 72. Tegoż Roku Kozacy bunty wszczynać poczeli posłyszawszy o Interregnum trwającym w Polszcze. Seym Konwokował Prymas w Listopadźie, i Posłowie wysłani do postronnych Monarchów.

Roku 1669. 2. Maja Elekcya zaczęta, na którey Litwa i wiele Województw exkludowali Piasta z przyczyny rozdźielonych Partyi przez Pretendentów do Korony Xiążęcia Neuburg-

burgſkiego, Lotaryńſkiego, i Kondeuſza Francuza &c. i ledwie już nie była zdeſperowana Elekcya, ale po danych audyencyach poſtronnym Poſſom, á na koniec bo już w oſtatni dźień Seymu, kiedy Mareſcotti Nuncyuſz Apoſtolſki dał Benedykcya od Oyca S. po niey cudownym ſpoſobem Duchem S. natchnięte Województwa, á nie myślace ku Zachodowi Słońca wykrzykneli jednoſtaynie, i nominowany przez Prymaſa Prażmowſkiego Michał Xiaże Wiſzniowiecki.

PYTANIA

PYTANIA

z Części trzećiey

1. Władyſław Jagiełło gdźie koronowany? Miſtrz Krzyżacki *Czolnier* jeśli był na niey? w Poznaniu co za Poddanèmi Królowa Jadwiga rzekła? co w Litwie względem Wiary czynił, komu Xięſtwo Litewſkie oddał? Królowa od Węgrów jakie Miaſta poodbierała w Polſkiey Ruśi? Z Xiażęćiem Opolſkim o co Woyna była? jak się o Dobrzyn z Krzyżakami Król pogodźił? kogo po śmierći Jadwigi wźiał za Zonę? Za co, jakim ſzczęśćiem pod Grunwaldem z Krzyżakami bił się, jak woynę zakończył? Od Zygmunta Króla Rzymſkiego i Węgierſkiego (nie Weneckiego) jak omylnie na karćie 53. położono) co wźiał za podarki? za Spiſz co dał? dla Litwy i Zmudźi co uczynił? o co Xiaże Litewſki Witold rozgniewany zaczał myślić o Koronie? Podole jak od Litwy odpadło? Wołoſza jak się zachowała? Gdźie umarł Jagiełło, z którey Zony Potomſtwo zoſtawił?
2. Władyſław III. Warneńſki na wiele lat pokóy z Turczynem zawarł, jak zerwał i pod Warna przegrał? jaka śmierćia umarł?
3. Kaźimierz IV. z jakiego Domu wźiał Zonę, wiele Potomſtwa? Co z Pruſakami uczynił? jak Elekcya Biſkupów w Polſzcze uſtała? Gdźie Król umarł?
4. Jan Woyćiech abo Olbracht co miał zaſzczęśćie pod *Bukowing*? Wojewodźie Wołoſkiemu i Turkom jak się powodźiło? z czego Król w Toruniu umarł?
5. Król Alexander gdźie wolności wielkie nadał? gdźie o prym miedzy Senatorami i Duchownemi decydowano? gdźie Król i po jakiey wygraney pochowany?
6. Król Zygmunt I. z jakim ſzczęśćiem przećiw Moſkwie i Wołochom wojował? Z

kim pokóy w Wiedniu zawarł? z Prusami i z Xięstwem Mazowieckim jak postąpił? W jakich leciech Syna koronował? w którym Roku życia umarł?

7. Zygmunt August które miał Żony? z jakim szczęściem z Moskwą wojował? Z Inflantami, i z Religią co się działo? gdźie Król umarł?

8. Henryka Walezego kto do Korony promowował? dla czego z Polski wyjechał?

9. Stefan Batory z kim o koronę Polską walczył? z Gdańszczanami jak zakończył? z Moskwą co miał za szczęście Zborowscy o co rozgniewani? woysko kwarciane, i Trybunał na jaki koniec ustanowił?

10. Z Zygmuntem III. którzy byli oraz kandydaci do korony? Zamoyski Maxymiliana wielekroć poraził? co w Paktach Konwentach Zygmunt przysiągł względem Wiary? Rokosz Zebrzydowski o co podnosił? z Moskwą i Szwedami podwakroć i Turkami Chocimska jak woyna zakończona? Lisowscy jak się w Węgrzech sprawili, a Kozacy w Azyi z Miastem *Synope*? Mołdawa jak odpadła? pod Cecorą co za klęska Polaków spotkała? Jan Zygmunt Elektor Brandeburski pod jakiemi kondycyami inwestytury dostał? Podymne kiedy ustanowiono? Powietrze jeśli pladrowało? Król jakie miał Żony i Synów, kiedy umarł?

11. Król Władysław jakie Xięstwa Moskwie odebrał, a jakie Miasta Szwedom zawojowane przez nich Polszcze? Bunty Kozackie o co poszły? za co Jan Kaźimierz Królewic siedźiał w areszcie? które miał Żony Władysław, i jeżeli zostawił potomstwo?

12. Jan Kaźimierz jakim szczęściem z Tatarami, Kozakami, Szwedami, Rakocym, Prusami, i Moskwą wojował? Co za Konfederacya Tyszowiecka? z jakim szczęściem woyny zakończone? z Lubomirskim o co Dwór miał sprawę? kogo Król miał za Żonę? co za okoliczności abdykacyi Królestwa?

do MICHAŁA KORYBUTA.

CZĘSC CZWARTA

Od

MICHAŁA KORYBUTA

do

AUGUSTA III. szczęśliwie Panujacego z przyłaczeniem Wiadomości o Rządźie i Urzędach Polskich.

MICHAŁ Xiaże Wiśniowiecki, Syn Wielkiego Oyca Wojewody Ruskiego, z Linii Korybuta rodzonego Brata Króla Jagiellona idacego. Podczas tey Elekcyi, pisze *Załuski*, w Dźień sam obranego Michała nad szopa Senatorska widźiany był Orzeł ulatujacy i gołab biały, a Róy pszczół upadł przed Województwem Łęczyckim. Po Elekcyi Michał wszystkie Województwa objeżdżał z podźiękowaniem za Vota jednostayne, i przysiągszy na *Pacta Conventa* Seym koronacyi naznaczony na dźień S. Michała w Krakowie, gdźie przez Prażmowskiego Prymasa przy assystencyi Stanów Król Koronowany, na zajutrz Miasta przysięgi Królowi w Rynku Krakowskim składali. Trzeciego dnia Seym zaczęty, na którym Marszałkiem obrany Krzycki Podkomorzy Kaliski, ale Seym ten zerwany przez Olizaryusza Podsędka Kijowskiego. Senatus-Consilium drugi Seym naznaczyło na 7. dźień Marca, bo Turecka woyna zbliżała się. Drugie Senatus-Consilium determinowało ożenienie Króla z Austryaczką, insi Senatorowie

 życzy-

życzyli do Seymu się zatrzymać, Król nie uważając na to wysłał Posłów do Wiednia, i z sprowadzoną Siostrą Leopolda Cesarza wziął ślub.

Roku 1670. Seym w Marcu zerwany przez Zabokrzyckiego Cześnika Bracławskiego. Na Senatus-Consilium nie pozwolona koronacya Królowey, z przyczyny exkuzy Podskarbiego, że bez konsensu Rzeczypospolitey nie mógł otworzyć skarbu. Seym trzeci tegoż Roku w Wrześniu złożony, na którym Prymas Prażmowski wszystkie defekta przełożył Królowi na oczy w Mowie swojey, która jest u Załuskiego *sub Anno* 1670. *part:* 1. *Tom:* 1. jednak szczęśliwie ten Seym doszedł, i Królowa Koronowana. Interessa zaś prosekwowania woyny z Turczynem, odzyskania Ukrainy, i zakonczenia z Moskwą Pokoju zostawione w mocy Królewskiey i dane srzodki, jakoż doszły Traktaty z Moskwą, z kondycyą przywrócenia Kijowa i całey Ukrainy Polszcze, ale Grecka Wiara zwykła nie dotrzymywać, i nie dotrzymała.

Roku 1671. Seym pod dyrekcyą Oborskiego Starosty Liwskiego zerwany przez Grudzińskiego Wojewodzica Rawskiego, przy wielkich Scyssyach miedzy familiami, miasto aukcyi woyska do obronienia Oyczyzny.

Roku 1672. Seym w Maju złożony extraordynaryiny pod dyrekcyą Sokolnickiego, ale zerwany przez Piaseczyńskiego Starostę Bracław: Na tym Seymie Prymas i Hetman Sobieski przy Prawach Polskich Królowi prawdę mówili, i z tąd po Seymie, wynikły Konfederacye Województw, Manifesty Prymasa i Hetmana z innemi przeciw Królowi. Przytym i Królewskie Remanifesty, diffidencye i Scissie urosły. Ze zaś Turcy zbliżali się do Kamieńca, kiedy Król i Oyczyzna zapomnieli o sobie, Hetman Sobieski jako Waleczny Rycerz poszedł z małą kwotą, bo tylko z 1000. Husaryi, i nie wiela lekkich, i pod Kałużą zniósł 20000. Tatarów pierwsze straże, czym i Corpus Tureckie przestraszone. W tym miasto sukkursu Konfederacya Generalna GOŁĘBIOWSKA wynikła, Prymas z Partyą, swoją pro Perduellibus przyznany i osadzony, Dobra sekwestrowane, wolny głos, Trybunały i Senatus-Consilia zniesione, o czym Załuski *fol:* 405. *part:* 1. *Tom:* 1, i taż Konfederacya limitowana do Warszawy; á przy Prymasie Hetman Sobieski Województwa Pruskie, i Litwa w Łowiczu kongress złożyli, punkta z obódwóch stron, i exorbitancye wyliczone przeciw Królowi, á w tym Turcy Kamieniec odebrali, i Lwów oblegli, ale się okupił 100000. Talerów.

Roku 1673. Konfederacya GOŁĘBIOWSKA w Warszawie reassumowana przeciw kongressowi Łowickiemu poczęła hałasować, ale to wszystko Trzebicki Biskup Krakowski, i Chrapowicki Wojewoda Witebski naznaczeni do Łowicza Medyatorowie uspokoili, sprowadziwszy Prymasa z Hetmanem do Warszawy, i tę Konfederacyą nazwali SEYMEM PACIFICATIONIS, na którym zagodzone Scyssye, á za perswazyą Hetmana Aukcya Woyska ustanowiona do 60000. Konfederacya Gołębiowska zkassowana, i wszystkie Akta z obódwóch stron. Prymas też na końcu Seymu umarł. Po skończonym Seymie Król do Lwowa jechał, gdzie się Woyska ściągały, ale tam zapadł na zdrowiu, á z piękną dyspozycyą Testament uczyniwszy umarł.

umarł. W Wigilia śmierci jego, Sobieski Hetman zbliżył się z Woyskiem pod Chocim, w dźień zaś śmierci Krola z Woyskiem Tureckim okopanym począł się strzelać z Armat, pierwsze straże ich zniosł, na zajutrz Attak przypuścił, i szczęśliwie zniosł nieprzyjaciela, na 60000. trupem Turkow położywszy, a swoich nie stracił nad dwieście, prócz wielu w rzece potopionych zagonionych za nieprzyjacielem, Hetman i daley ku Konstantynopolowi chćiał woynę prozekwować, ale śmierć Krolewska obwieszczona w Woysku strwożyła Woysko, ktore się rwać poczęło do Domow, a Hetman za niemi na obrady Seymowe.

Roku 1674. Elekcya złożona w Maju, na ktorey się pokazał z Tryumfem Jan Sobieski Hetman, jako Zwycięzca Nieprzyjaciela Krzyża S. w tym Pretendentow wielu odezwało się do Korony, Piast odrzucony, Kandydaci: Kondeusz Francuz, Xiaże Lotaryński, Xiaże Neuburgski i wielu innych. Ale dyspozycya Pana Boga inaczey Los szczęścia rzuciła, bo naypierwszy Jabłonowski Wojewoda Ruski w Mowie swojey zalecił za naydoskonalszego Krola, Jana Sobieskiego, i pociągnawszy za soba inne Wojewodztwa temu a nie innemu sprzyjać poczeły, a na zajutrz i Litwa, i tak za zgodą

JAN III. Sobieski Hetman W. K. przez Trzebickiego Biskupa Krakowskiego nominowany Krolem, bo Prymasostwo i Biskupstwo Kujawskie wakowało. Krol Jan naypierwey myśli swoje skierował przećiw nieprzyjacielowi attakujacemu Ukrainę, Podole, i inne Ruskie Wojewodztwa, i z Woyskiem pod Lwow przyciągnawszy rozesłał Partyami Woysko do odbierania

nia Zamkow i Miast, i cała źima miał zabawkę z Turkami i Tatarami, toż samo i przez drugą źimę Roku 1675. pod Zurawnem, gdźie Krol Jan po kilka razy od Turkow i Tatarow był oblężony, ale zawsze ze strata Pogan, lubo z barzo szczupłym Woyskiem się bronił, na koniec Turczyn Traktaty akceptował, jednak Kamieńca nie odstapił, i owszem ruynował Kraje Polskie, ale często od Polakow plagi brał. Potym Krol Uniwersały przedkoronacyalne wydał na Seym.

Roku 1676. 2. Lutego Krol i Krolowa koronowani przez Olszowskiego Prymasa przy zgromadzoney Rzeczypospolitey na ten Akt, i Seym, ktory trwał pod dyrekcya Sieniawskiego, i skończył się w Sobotę wielka. Po Swiętach Wielkonocnych zaraz Krol wyjechał do Częstochowy, z tamtad pod Zurawno na woynę Turecka, gdźie po kilka razy wygrał 10000. Woyska Polskiego przećiw 80000. Turkow i 130000. Tatarow, na koniec Turczyn o Traktaty się prosił, ktore i otrzymał z honorem Polski, tylko że Kamieniec został się przy Turkach, o czym Załuski *part:* 1. *Tom:* 1. *Jub finem de Exped: Zorav:*

Roku 1677. Seym Warszawski stwierdźił Pokoy z Turkami, i Poseł wielki do Porty wysłany, Xiaże Wiśniowiecki Wojewoda Bełski. Po Seymie Krolestwo do Gdańska pojechali i tam uspokoili niektore Scyssye, gdźie Prymas Olszowski umarł, a po nim Krol nominował na Prymasostwo Wydżgę.

Roku 1678. Seym w Grodnie naznaczony,

na

na ktòrym Xiąże Radźiwiłł Poſſem do Oyca S. z poſſuſzenſtwem wyſſany, i tenże ſam do Ceſarza, i do Wenetów, ale powracajac z Bononii umarł, na tymże Seymie Reformacya Królowey przyznana. Roku 1679. Seym w Grudniu w przeſzłym Roku zaczęty, w Sobotę Swiateczna zerwany chociaż tak długo się ciagnał, pod przyczyna Francuſkiey Betunów ligi z Tekelim przeciw Ceſarzowi, który przy Tureckich nadźiejach, i całe Węgry zbuntował przeciw Ceſarzowi. Było potym wiele innych Seymòw, ale zawſze zrywanych, z okazyi wielu dyſſenſyi Dworu z Domami i Familiami,

Roku 1683. Seym doſzły Warſzawſki decydował Traktaty z Ceſarzem przeciw Turkom, za interpozycya mocna Innocentego XI. Papieża, ile że już Turcy Wiedeń oblegli byli z wielkim niebeſpieczeńſtwem Chrześciańſtwa. Tegoż Roku 15 Sierpnia Król we 30000. Woyſka ruſzył z Krakowa ku Wiedniowi, gdźie na poczatku Września znacznie Krol Jan wſparł Ceſarza, bo Turcy ſtraſzna klęſkę od Woyſka Polſkiego ponieśli, aż noca uchodźić muśieli od obleżonego Miaſta do Węgier. Nazajutrz Leopold Ceſarz wyjechał do Obozu Polſkiego na podźiękowanie wyzwolonego Wiednia Krolowi Janowi, z wyrażeniem tegoż ſamego wſzyſtkim Woyſkowym objeżdżajac cały obòz. Woyſko naſze potym ku Presburgowi ruſzyło, gdźie znowu pod Miaſtem Parkanem potkać się muśiało niespodźiewanie z Turkami, z wielka ſtrata Polſkich godnych ludźi, i wojennych, z niebeſpieczeńſtwem ſamego Króla, ale nazajutrz jak śię Niemcy złaczyli z Woyſkiem Polſkim tak Turcy znacznie przegrali, i wiele Fortec im odebranych, potym Król zoſtawiwſzy kilka tyśięcy Woyſka w Węgrach wròcił do Polſki w Paz-

Pazdźierniku, zabiegajac na jazdom Tureckim granic Polſkich za ſukkurs dany Ceſarzowi.

Roku 1684. Król ſam przybył pod Kamieniec, gdźie Potocki Hetman podczas Wiedeńſkich zabaw Woyſkiem ſwoim wiele dokazywał przeciw Turkom, á tym barźiey za przybyciem Królewſkim wiele im Miaſt i Fortec poodbierano. Ze zaś Pola nigdźie Turcy ani Tatarowie nie dotrzymali podjazdami Polſkiemi często rażeni. Król granice opatrzywſzy Woyſkami, wròcił do Polſki Roku 1685. Po Seymie w Grodnie nie doſzłym uſtawiczne gonitwy były Polſkich podjazdów z Turkami i Tatarami.

Roku 1686. Też ſame gonitwy trwały. Traktaty z Moſkwa zawarte z wielka krzywda i ſtrata Rzeczypoſpolitey przez Grzymułtowſkiego Wojewodę Poznańſkiego, i Ogińſkiego Kanclerza Litt: bo z oderwaniem wielu Prowincyi, mocno Krwia Polſka nabytych, kiedy Kijow, Czernichow, Smoleńſk, i Siewierz z zupełnemi ich Województwami Moſkwie oddane; przyczyna naywiękſza była zawźiętości Tureckiey przeciw Polſzcze o ſukkurs Wiedniowi dany, ktòrym najeżdżajacym trzeba było zawſze śię bronić w granicach Polſkich, Moſkwie w Litwie. Roku 1687. Krôl te Traktaty approbował we Lwowie, i Biret na dyſpozycya ſwoję przyſſany od Papieża, oddał Radźiejowſkiemu Biſkupowi Warmińſkiemu, á drugi Pallawicyniemu Nuncyuſzowi. Tegoż Roku Markiezy Brandeburſki umarł, po ktòrym pozoſtała Wdowa z Domu Radźiwiłłówna wielkiey ſubſtancyi Dama w Litwie, od Królewica Jakuba pretendowana za Zonę, ale poſzła za Karola Xiażęcia Neuburgſkiego teraźnieyſzego Elektora Pala-

Palatyna Reńskiego, o substancya jey w Litwie zawsze były kłótnie, miedzy Radźiwiłłami i Sapiehami, dopiero uspokojone Roku 1729. Tegoż Roku tentowana expedycya do odebrania Kamieńca, ale bez skutku, dla zakłóconey kommendy Królewicowi Jakubowi daney przeciw powadze Hetmanów, Prawem nie cierpiacych inney Kommendy nad soba prócz Królewskiey. Roku 1688 Seym w Grodnie bez obranego Marszałka zerwany o pretensya, że Król chciał Królewica Jakuba na Tronie wedle siebie posadźić, i o pretendowana Kommendę pod Kamieńcem. Na tym Seymie oskarżony Łyszczyński, że publicznie mówił: Nie jest Bóg; do drugiego Seymu z kara odessany, osadzony i żywo spalony. Tegoż Roku Seym drugi zaczał się pod dyrekcya Szczuki Referendarza Litt: który po rozdanych wakanćiach, po wyslanych do Wiednia Posłach dla traktowania wraz z Cesarzem o Pokóy z Turczynem, zerwany w nastepujacym Roku 1689. 2 Kwietnia, tak długo się przedtym Seymy agitowały, Neuburska fortuna była pretextem rwania Seymów, ale barźiey Fakcya Francuska przez Królowę. Roku 1690. Krolewic Jakub ożeniony z Jadwiga Xiężniczka Neuburska. Seym pod dyrekcya Dźiałyńskiego doszedł, Tatarowie w tym Roku pladrowali Ruskie Prowincye, Brandeburczyk poczał myslić o Koronie Pruskiey. Roku 1691. Król Poszedł z Woyskiem aż do Siedmiogrodzkiey Ziemi, ale z Kraju pustego z niszczym wróćił, nigdźie Nieprzyjaćiela nie znalazłszy, Fortece poosadzał w Wołochach, dla bronienia prowiantów do Kamieńca.

Roku 1692. 1693. były Seymy ale zawsze zrywane dla Scyssyi Neyburgskiey, Tatarowie granice Ruskie często najeżdżali, ale też często plagę

plagę brali od Polaków. Roku 1694. Król Jan Córkę swoję wydał za Xiażęćia Elektora Bawarskiego, dawszy z nia w posagu 500000. Talerów bitych. Roku 1695. Seym Warszawski w samych kłótniach odprawiony, z przyczyny zakłóconego Domu Sapiehow w Litwie, osobliwie Wojewody Wileńskiego exkommunikowanego przez Biskupa Wileńskiego za zdezolowane w Litwie Duchowne Dobra. Na Senatus-Consilium też same kłótnie trwały, do śmierći Królewskiey, który Roku 1696. 7. Czerwca w Dźień S. Tróycy, tegoż dnia i teyże godźiny 8. po połudnju jako i był obrany Królem, u marł.

Po śmierći Króla Jana wielkie Kłótnie wszczeły się w Domu Królewskim, Senatus-Consilium u Prymasa Radźiejowskiego Kardynała decydowało Seym konwokacyi na dźień 28. Sierpnia. Podczas Seymu konwokacyalnego obrany Marszałkiem Humiecki, potym Wojewodą Podolskim kreowany, ale Seym przez wewnętrzne kłótnie, rozdźielone Stany na różne fakcye, lubo przy złaczeniu się Rycerskiego Stanu z Senatem, zerwany, przez Horodeńskiego Posła Czernichowskiego. W tym Zwiaski w woysku wynikły, w Woysku Koronnym Baranowski obrany Marszałkiem Zwiaskowym, a w Woysku Litewskim Ogiński. W Litwie wprętce uspokojony Zwiazek rozsypanemi pieniędzmi przez Sapiehę Wojewodę Wileńskiego i Hetmana. W Koronie poźniey nadźieja prętka satysfakcyi z skarbu, a barźiey i z przyczyny zagniewanych Województw wśiadać majacych na koń, dla znoszenia Zwiasku.

Roku 1697. 15. Maja Seym Elekcyi złożony,

żony, na którym dwóch konkurrentów do Łaski było, ale Stanisław Leszczyński na ten czas Starosta Odolanowski ustąpił Bielińskiemu Podkomorzemu Koronnemu, który przy wielkich scyssyach ledwie w czwartym tygodniu obrany, z przyczyny zabawioney pretensyi Litewskiey, i domawiania się o zrównanie Praw Litewskich z Koronnemi. Potym Autor Związku wydany Horodeński ten sam co konwokacya zerwał z instynktu Królowey Janowey, i Królewica Jakuba. Konkurrenci do Korony odezwali się Królewic Jakub, Xiąże Burboński de Conti, Xiąże Karol Neyburski, Odeschalki, Xiąże Badeński, Xiąże Lotaryński, Bawarski, i Xiąże Elektor Saski, 26. Czerwca Xiąże Kardynał Prymas objeżdżał Województwa na koniu, i wszystkich witał zalecając im jedności 27. po śpiewanym *Veni Creator* przystąpił do Kandydatów, á naypierwey Województwo Krakowskie dało Votum na Królewica Jakuba, ale Czarnecki Pisarz Koronny nie pozwolił; Województwo Kaliskie Xiążęciu Elektorowi Saskiemu, a Poznańskie Xiążęciu de Conti dały Votum, Płockie, Rawskie, Ziemia Dobrzyńska Xiążęciu de Conti, inne zaś nie zgadzały się, tym czałem noc przerwała, á nominacya do nazajutrza odłożona. Ta noc wszystkie myśli Województw wielu przerobiła na Osobę Xiążęcia Elektora Saskiego, złotorzęsista perswazya, i złotopłynnemi radami. 28. Xiąże Kardynał kontynuiąc objeżdżanie Województw wszędzie generalną zgodę sprzeszał na Xiążęcia Elektora Saskiego przeciw nadziei swojey, tak w Scyssyi nominował Xiążęcia Burbońskiego de Conti. Ale Dąbski Biskup Kujawski z daleko większą kwotą Województw nominował.

AUGUSTA II. Elektora Saskiego, Kardynał uprze-

uprzedził z *Te Deum laudamus* do S. Jana, Biskup Kujawski zaś poślednicy, ale w większey daleko liczbie, który tegoż dnia ogłosił Elekcya, i na koronacya dzień 15. Września naznaczył. Prymas zaś poparcie Elekcyi na dzień 26. Sierpnia, protestacye z obódwóch stron nastąpiły. 26. Augusta zjechały się niektóre Województwa do Warszawy, gdzie przeciw Partyi Króla Augusta Rokosz zklejony, pod dyrekcyą Humieckiego Stolnika Podolskiego, z Pola Sessye przeniesione do Zamku, i tam Rokosz poprzysiężony, Ablegat Brandeburski z Marszałkiem Koronnym do Medyacyi przystąpił, ale bez skutku.

W Krakowie 15. Września Król August wjazd swóy publicznie i z Magnificencyą odprawił na Zamek, przez Dąbskiego Biskupa Kujawskiego koronowany, Seym tylko dwóch Niedzielny odprawiony, dla niewielkiey liczby Posłów, z przyczyny zakłóconey Rzeczypospolitey pod dyrekcyą Zawiszy Starosty Mińskiego. Podczas tego Seymu Król August rozdał wakanse Biskupstwo Chełmińskie Potockiemu, potym Prymasowi, PodczaStwo Koronne Stanisławowi Leszczyńskiemu Staroście Odolanowskiemu, teraznieyszemu Królowi i Xiążęciu Lotaryńskiemu, prócz innych wielu, Seym doszedł, *Pacta conventa* poprzysiężone. 19. Października Xiąże Burboński de Conti przybył morzem do Oliwy, ale krótko zabawiwszy, i porozumiawszy słabe siły Partyi swojey, wrócił do Francyi. Senatorowie zaś i inni jemu przyjaźni do Króla Augusta przystąpili, i przyznali za Pana, Rokosz się rozszedł, á Województw wiele przystąpiło do Króla koronowanego, oprócz Wielkopolskich zasadzonych z Kardynałem przy rokoszu.

Roku 1698. Król AUGUST Seym *Pacificatio-*

cationis złożył na 16. dźień Kwietnia, á tym czaſem wyjechał w Pruſy, do Torunia, Malborga, i Gdańſka, gdźie z Tryumfem przyjęty, tak jako w Krakowie i Warſzawie od Miaſt częſtowany, i w Gdańſku, i Oliwie, potym powróćił do Warſzawy 14. Kwietnia. W Gdańſku dano było znać Królowi o kłótniach Litewſkich miedzy Sapiehami z Ogińſkim, który od Hetmanów Woyſko Litt: odwiódł ſtanawiſzy przy utrzymywaniu Szlacheckiey wolności 16 Kwietnia. Seym zaczęty pod dyrekcyą Zawiſzy koronacyalnego Marſzałka, ale przy zakłóconey Oyczyznie przez 6. Litewſkich Poſłów zerwany. Xiąże Kardynał złożył 5. Maja Rokoſz w Łowiczu, na którym ſzczęśliwie doſzła Medyacya z przyſtąpieniem do Króla Auguſta, który otwartym ſercem przyjął Kardynała i wſzyſtkich. Senatus Conſilium potym było, z którego Małachowſki Wojewoda Poznańſki expedyowany do Traktatów Tureckich, agitować śię mających w Karłowicu miedzy Turkami, Ceſarzem i kolligackiemi Potencyami, jakoż ſzczęśliwie te Traktaty doſzły, i Kamieniec Podolſki oddany Polſzcze. Król potym w Xięſtwo Pruſkie wyjechał, dla polowania z Elektorem Brandeburſkim, z tamtąd powróćiwſzy, i ſprowadźiwſzy Woyſka Saſkie pobiegł do Lwowa, dla prozekwowania woyny przećiw Turkom przed zakończonemi Traktatami Karłowickiemi, á w tym czaśie Potocki Wojewoda Krakowſki w 6000. Polaków na 60000. Tatarów uderzył i znacznie poraźił. Król Auguſt zbliżył śię potym do Woyſka pod Brzezany, i luſtrował Woyſka Polſkie, a drugiego dnia Litewſkie, z wielkim danym applauzem porządnemu Woyſku. W tym kiedy Wojewoda Wileńſki Króla częſtował pod Namiotem, dano znać że Potocki Staroſta

roſta Kraſnoſtawſki Syn Wojewody Krakowſkiego obuchem wyćiął Przebendowſkiego Wojewodę Malborſkiego, o co Król rozgniewany ruſzył śię do Woyſka ſwego, z intencyą mſzczenia śię na Woyſku Polſkim, lezyi ſobie uczynioney, Woyſka też Polſkie przygotowane, do potkania śię w ſzykach ſtaneły, ale Hetmani umoderowali Woyſko, i przez Szczukę Referendarza przeprośili Króla, o czym obſzerniey Załuſki. W Litwie znowu Konfederacya przećiw Sapiehom wzniecona pod dyrekcyą Końcieſła, czyli Kotła Kaſztelana Witebſkiego, ale i tę uſpokoił Fleming z 15000. Saſów idący do Inflant, po co i ſam Król jeźdźił do Grodna. Traktaty Karłowickie z Turkami ſkończone, Kamieniec Turkom odebrany, przez Traktat, Brandeburczyk Elbląg obległ, i odebrał, ale w krótce oddał Rzeczypoſpolitey, odebrawſzy w zaſtaw kleynoty na 300000. Talerów Rzeczypoſpolitey danych za Jana Kaźimierza na Woynę Szwedzką.

Roku 1699. Seym *Pacificationis* ſzczęśliwie doſzedł pod dyrekcyą Szczuki Referendarza Koronnego, potym Podkanclerzego Litewſkiego na którym koekwacya Praw Litewſkich z Koronnemi potwierdzona, Ewakuacya Woyſk Saſkich deklarowana, i Konſtytucya opiſana, po Seymie Król do Saxonii wyjechał.

Roku 1700. w Litwie nowe kłótnie wzniecone, i Województwa na koń wśiadły przećiw Sapiehom, Król z Saxonii powróćiwſzy z Warſzawy ku Inflantom pojechał, gdźie już Woyſka Saſkie łączyły śię od Ruśi na odebranie Inflant, Król z Carem Moſkiewſkim Traktat zawarł przećiw Szwedom, i w Inflantach kilka Miaſt

Miast odebrawszy, sam wrôcił do Warszawy, á Woyska ku Rydze wyprawił. KONFEDERACYA OLKIENICKA w Litwie wzniecona pod dyrekcya Xiażęcia Michała Wisniowieckiego potym Wojewody Wileńskiego i Hetmana Litt: Sapiehow Konfederaći znieśli, Hetman Wojewoda Wileński i Podskarbi W. Litt. Sapiehowie uszli do Gdańska, od Konfederacyi przyznani za Nieprzyjaciół Oyczyzny, i Dobra ich konfiskowane.

Roku 1701. Elektor Brandeburski bez konsensu Rzeczypospolitey koronować śię kazał Królem Pruskim, lubo hołdownik Polski, za co miał powinszowanie od Krola i Prymaśa ale tylko z osob ich, nie od Rzeczypospolitey. W Inflantach Moskwa na sukkurs Sasom przyszła pod Narwa, ale nad Rzeka Dźwina Saskie Woysko od Szwedów porażone. Seym Warszawski zerwany. Rzeczpospolita rozradzała Woynę Królowi z Szwedami, Szwedźi także buntowali Rzeczpospolita przećiw Królowi. Król nie dufajac śiłom Saskim wezwał śił Rzeczypospolitey przećiw Szwedom, upewniwszy o odebraniu Inflant, na co Seym złożył w Grudniu. Komissarze od Króla do Litewskiey Konfederacyi wyznaczeni z instrukcya animowania ich do zgody z Sapiehami, ale Sapiehowie udali śię pod Protekcya Szwedzka nie widzac śię być bespiecznemi w Oyczyznie. Województwa Wielkopolskie wysłały Posłów do Króla prosząc o ewakuacya Sasów, á życząc zgody z Szwedami, iakoż w krótce Saśi wyszli z granic Polskich. SEYM w Grudniu zaczęty pod dyrekcya Szembeka Referendarza, á potym Kancierza W. K. ale zerwany przez Paca Kawalera.

Roku 1702. na tym Seymie zerwanym w Styczniu zgoda stanela miedzy Litwa i Sapiehami. Z Senatus Consilium wysłani Posłowie do Króla Szwedzkiego: Lipski Wojewoda Kaliski i Tarło Kuchmistrz do Traktowania o Pokóy, ale już im dana pod Grodnem audyencya nie w Inflantach, i bez żadnego skutku, i owszem z pretensya detronizowania Króla. Król Szwedzki w Warszawie stanał, ale dowiedźiawszy śię o Królu Auguście w Krakowie poszedł z Woyskiem pod Klissow i tam stanał 8. Lipca, przećiwko ktoremu Król August z Woyskiem Saskim przybył, i spotkawszy śię przećiwne strony, Szwedom los szczęścia padł, i tam się nay więcey zbogaćili Szwedźi z skarbów Królewskich. Król August Wići na Pospolite ruszenie wydał, Król Szwedzki zaś Uniwersały wydał na Elekcya nowego Króla, Województwa wśiadły na koń, Małopolskiey Prowincyi pod dyrekcya Denhoffa Miecznika Koronnego, Woyskowe zaś dywizye pod dyrekcya Chomentowskiego przy Królu Auguście. Z tych Konfederacyi Morsztyn Wojewoda Mazowiecki i z innemi wysłany Komissarzem do traktowania z Królem Szwedzkim, ale bez skutku, Szwedźi zaś w Krakowie z Miasta i Kośćiołów wielkie kontrybucye brali. Województwa Wielkopolskie nie przystapiły do Konfederacyi Generalney, tylko Kujawskie, Inowrocław: Sieradzkie i Rawskie pod dyrekcya Dabskiego Starosty Inowrocław: Lipski Wojewoda Kaliski w Sendomirskiey Konfederacyi rozśiekany o niewinna suspicya fakcyi Szwedzkiey. Polskie Prowincye jęczały osoblïwie Krakow: pod strasznemi prowiantami i kontrybucyami Szwedzkiemi. Szwedźi od Moskwy w Inflantach zbici, i Inflanty od Moskwy zniszczone, Ogiński i Lubomirski Szwedów w Litwie i Kurlandyi przetrzepali. Z konfederacyi Sendomirskiey złożona Rada w Warszawie, ale limitowana do Torunia. Kozacy śię zbuntowali, Dwory, Miasta, Wśie, rabowali.

li. Rada Toruńska w Grudniu skończona, na którey przez Komissarzów konfederacye stwierdzone przy Królu Auguście.

Roku 1703. Xiaże Kardynał Prymas Listy rozpisał Radę składájąc w Warszawie dla traktowania o Pokóy, ale bez skutku. Król August zaś miał Radę w Malborgu znoszaca Prymasowska. 7. Marca Konfederacya Województw Litt: staneła przy Królu Auguście pod dyrekcya Xiażęcia Michała Wiśniowieckiego. Potocki Wojewoda Kijowski z Sieniawskim i Xiażęciem Michałem Wiśniowieckim Kozaków znieśli i uskromili. Województwo Lubelskie w Marcu przy Szwedach się deklarowało. Posłowie do Króla Szwedzkiego na Pradze mieli audyencya ale nic nie otrzymali. Król Szwedzki pod Pułtuskiem Sasów zniósł, z Tamtad pod Toruń poszedł dobywać Miasta, gdźie bombujac Miasto, przymuśił do poddania się Sasów tam będacych. W ten sam czas Seym był dwuch Niedźielny w Lublinie, na którym płaca dla Woyska obmyślona i Woysko regulowane, Posłowie Wielkopolscy na tym Seymie odsadzeni, za co Wielkopolskie Województwa Konfederacya sprzyśięgły sobie pod dyrekcya Bronisza przeciw gwałtownikom Praw i Swobod Oyczystych, co barzo nie ukontentowało Dwor, ile że Partya Woyska do tey Konfederacyi śię przyszyła. Po Seymie Lubelskim Król August do Warszawy przybył, i tam z prywatney rady w Ujazdowie destynował do Cara Moskiewskiego Koczewskiego Wojewodę Malborskiego dla złaczenia śił przeciw Szwedom. Król potym do Jaworowa naznaczył Radę wielka ale bez skutku skończona, z przyczyny prywatney od Króla Legacyi do Moskwy, i owszem na ten czas Senatorowie niewinnie poczeli sadźić o intencyach Króla, jakoby skłonnych do zagubienia wolności, z tamtad Król przez Kraków do Saxonii jechał, rozgraniczenie też zakończone miedzy Turczynem i Polską.

Roku 1704. Car Moskiewski wydał Uniwersały do Stanów Rzeczypospolitey deklarujac śię przeciw Nieprzyjaćielom Króla Augusta. Stanisław Leszczyński Wojewoda Poznański za Uniwersałem Króla Szwedzkiego, wykrzykniony Królem Polskim przez Swięcickiego Biskupa Poznańskiego, który za to wźięty, i odesłany pod aresztem do Rzymu. Synowie Króla Jana wźięći pod areszt do Kenigsteinu. Prymas wydał Uniwersały do Województw i Bronisz Marszałek Konfederacyi Wielkopolskiey zapraszajac na Kongress do Warszawy.

Roku 1705. Moskwa wtargneła do Wilna, á Woyska Szwedzkie w Warszawie spotykały się pod Wola z Polskiemi, Litewskiemi i Saskiemi dywizyami, ale lubo z wielką strata, Szwedźi jednak wygrali, á Chomentowski z Partya Króla Augusta za Wisłę się przeprawił. Po tey batalii Kongress Szwedzkiey Partyi w Warszawie zaczęty, do którey Wojewoda Kijowski, i Pisarz Koronny Potoccy, z Partya znaczna tak jako Posłowie Województwa Krakow. i Wielkopolska przybyli. Prymas w Gdańsku umarł, po nim Stanisław Szembek Biskup Kujawski Prymasem nominowany od Króla Augusta. Na tym Kongreśie Warszawskim za perswazya Króla Szwedzkiego Król Stanisław koronowany przez Zielińskiego Arcybiskupa Lwow: który za to w niewoli Moskiewskiey skończył życie. Załuski Biskup Warmiński także do Ankony, z tamtad do Rzymu pod areszt posłany, ale

ale w krótce wyzwolony za ſuppozycyą o ſobie miana od Króla Auguſta.

Rada Wielka w Grodnie była, gdźie Woyſka Polſkie złączone z Moſkwą przy prezencyi Króla Auguſta, który tam przybiegł z Saxonii, á Król Szwedzki pobiegł do Saxonii z Partyą Woyſka ſwego wraz i z Królem Staniſławem, gdźie wyzwoleni Synowie Króla Jana z Kenigſteynu za Ordynanſem Króla Szwedzkiego, któremu Saxonia znaczne kontrybucye dać muśiała. W niebytności zaś Króla Szwedzkiego 29. Grudnia Król Auguſt znacznie poraźił Szwedów pod Kaliſzem wygrawſzy batalią, przy znaczney pomocy Woyſk Polſkich pod Kommendą Sieniawſkiego, i Moſkiewſkich Woyſk, gdźie znaczni Panowie Polſcy wźięci w areſzt. Po tey batalii Król Auguſt uwalniaiąc się od zdźierſtwa Szwedzkiego i Kray Saſki od ciężkich kontrybucyi, oddał Diploma Elekcyi ſwojey Królowi Staniſławowi, za Króla Polſkiego go uznaiąc.

Roku 1706. w Saxonii Diploma oddał Król Auguſt, á w Polſzcze gonitwy, kontrybucye i ſtraſzne extorſye się dźiały od Szwedów, Moſkwy, Sasów, á naywięcey od ſwoich, Rzeczpoſpolita jednak i Hetmani z Prymaſem Szembekiem utrzymywali wolną Elekcyą Króla Auguſta; że zaś ani Króla widźieli, ani Potencyi Auguſtowſkiey.

Roku 1707. Kongreſs złożyli w Maju w Lublinie, z którego wynikło Interregnum z podpiſem Prymaſa i Marſzałka Konfederacyi Sendomirſkiey, Xiąże Michał Wiśniowiecki Hetman P. Litt: z Woyſkiem do Króla Staniſława przyſtąpił, przeciwko któremu Ogińſki wydał Uni-

Uniwerſały za Nieprzyjaćiela go Oyczyzny przyznaiąc, Król Szwedzki z Królem Staniſławem z potencyą do Litwy poſzedł, z tamtąd w Moſkwę wtargnął gdźie dywizya Szwedzka jedna znieśiona od Moſkwy, w Polſzcze zaś zoſtawiony Generał Kraſſaw z dywizyą Szwedzką. Pod Koniecpolem Wojewoda Kijowſki znacznie porażony od Woyſka Kwarćianego.

Roku 1708. Król Staniſław do Pruś zbliżył się, gdźie niektórzy Senatorowie Pruſcy, i niektóre Województwa przyſtąpiły do niego, jednak Seymiki, na które wydawał Uniwerſały nie brały ſkutku. Konfederacya zaś Sendomirſka Prymas i Hetmani z Kwarćianym Woyſkiem zatrzymali się deklaracyą ſwoią na odgłos powrótu Króla Auguſta bynamniey nie uważaiącego na wymuſzone i oddane Diploma Królewi Staniſławowi.

Roku 1709. Król Auguſt, i Car Moſkiewſki z Królem Duńſkim Ligę wźięli. Król Szwedzki pod Pułtawą przegrał ſtraciwſzy 15000. Woyſka, ſam ledwie uſzedł, do Banderu, w Polſzcze zaś powietrze ſtraſzne graſſowało.

Król Auguſt wróćił się do Króleſtwa w Grudniu przybywſzy do Torunia, gdźie od Trybunału Koronnego, i od Województw przez Posłów był witany, á wydawſzy Uniwerſały na Seymiki do Województw na Radę Wielką Warſzawſką, i rozpiſawſzy do Monarchów denuncyacye powrótu ſwego do Polſki, wróćił do Saxonii.

Roku 1710. Rada Wielka w Warſzawie w Lutym odprawiona. Król Staniſław umknął się do Pomeranii Szwedzkiey, i z nim Generał Kraſſaw z reſztą Woyſk Szwedzkich. Gwarancya

rancya od Anglii i Hollandyi przyjęta z deklaracya że Szwedźi więcey nie będą przypuszczeni do Polski, o czym wolno obszerniey czytać Załuskiego Biskupa Warmińskiego. Jako zaś potym szczęśliwie, i spokoynie panował Król August wyprowadźiwszy Woyska Saskie z Polski, i jak się uspokoiła Rzeczpospolita przez Seym Traktatowy Roku 1717. nastąpiony, jak w słodkim Pokoju Oyczyzna zażywała smacznego snu od wszelkich najazdów uwolniona, jak szczęśliwie za Panowania spokoynego Nayjaśnieyszego Augusta II. Seym Roku 1726. doszedł i Prawami, Swobodami, Wolnościami tę wolną Rzeczpospolita stwierdźił i utwierdźił, inszym to po mnie zostawuję obszerniey piszącym Historykom. Na koniec

Roku 1733. 1. Lutego Król August II. z dyspozycyą piękną i zupełnie z złączeniem się z wolą P. Boga pełen pokuty umarł. Po śmierci jego Interregnum Potocki Prymas Staropolskich cnot Senator ogłośiwszy, Seym konwokacyi złożył, na którym wszystkie według Prawa ułożone Praliminarya i przy sprzyśiężeniu się Stanów, Cudzoźiemscy Kandydaci exkludowani, Seym Elekcyi naznaczony na dźień 25. Sierpnia. Elekcya zaczęta w ten sąm dźień, na którey po ułatwionych wszystkich kłótniach i scyssyach obrany Marszałkiem Radzeski Podkomorzy Poznański ustapiwszy mu pierwszey pretensyi swojey Małachowski Starosta Opoczyński potym Kanclerz Wielki Koronny, ale jak przyszło do Elekcyi Króla, tak na początku przy scyssyach, i odłączeniu się znaczney części Senatorów na Pragę i niektórych Województw wykrzykniony, i nominowany przez Prymasa Król Stanisław przy mocnych rekommendacyach Francuskich, jednak z woli P. Boga z drugiey

giey strony Wisły w samym czasie kończącego się 6. Niedźielnego Seymu Elekcyi 5. Paźdźiernika od odłączoney znaczney Części Rzeczypospolitey jednostaynemi głosy wykrzykniony, i przez Hozyusza Biskupa Poznańskiego nominowany.

AUGUST III. Syn zmarłego Króla Augusta II. Xiąże Elektor Saski pod dyrekcyą Porińskiego, Marszałka obranego, potym Wojewody Poznań: á Roku 1734. 17. Stycznia koronowany w Krakowie przez Jana Lipskiego Biskupa Krakowskiego á teraźnieyszego Kardynała. Co się daley dźiało w Oyczyźnie aż do Roku 1736. kiedy SEYM PACIFICATIONIS doszedł, zostawuję to inszym po mnie do opisania Historykom, dosyć że do tąd szczęśliwie nam w Pokoju Panuje.

RZĄD POLSKI.

Polska pod Panowaniem dawnych Xiążąt i Monarchów Polskich własnym tylko rozumem się rzadźiła, Rycerska cnotą, Staropolskiemi siłami, rozprzestrzenianiem granic, i prawdźi-

wdźiwłe ſamemi Heroicznemi Dźiełami za Pogańſkiey jeſzcze Panujacey Religii. Bolesław Chrabry pierwſzy Krôl Polſki Chrześcianin wniôſł był niektôre Prawa, ale na ôw czas nie piſane, ani Sukceſſorom zoſtawione. Każimierz Wielki Syn Władysława Łokietka, á oſtatni z Familii Piaſta Krôl naywięcey Rzeczpoſpolitą zbogácił Prawami jey nadanemi, Sady poprawił, Magiſtraty naznaczył, i ich powinności opiſał, o czym Łaſki, Kromer &c. Po nim Alexander, Zygmunt I. i Zygmunt Auguſt wiele przydali Praw i Swobod, o czym Przyłuſki *fol*: 39. i inni. Te wſzyſtkie Prawa Jan Łaſki Kanclerz W. K. á potym Arcybiſkup Gnieznień: w jedno zebrał za Alexandra Krôla, po nim Przyłuſki, á z woli Zygmunta Auguſta Jan Herburt, po nim Sarnicki, Januſzowſki, Szczerbicki, Kołucki, Ładoſki, i ten oſtatni naywięcey zażywany, bo nowo reformowany przez Jôzefa Załuſkiego Referendarza Koronnego wielkiey godności i umiejętności tego wieku Prałata. Prawa Polſkie nie mogą być inſze tylko przez Konſtytucye ſtwierdzone. Konſtytucye zaś nazwane, bo od Trzech Stanow Rzeczypoſpolitey mające moc i wagę. Te 3. Stany znacza: Krôlewſki, Senatorſki, i Rycerſki, z ktôrych 3. Stanôw Seym powinien być złożony. Na tym Seymie do Konſtytucyi naznaczeni być powinni Senatorowie. Posłowie z Stanu Rycerſkiego przysięgżni, Koronni, i Litewſcy, ktôrzy zebrawſzy decyzye Seymu one podpiſuja tak jako i Marſzałek Stanu Rycerſkiego Seymowy, ktôry zaraz po Seymie zebrane Konſtytucye i podpiſane powinien podać do Metryki Koronney, á kopie wydrukować i rozesłać na Seymiki Relacyalne do Wojewôdztw i Ziem, i zaraz po Seymie exekucya ich zaczynać się powinna.

W Polſzcze Religia naypierwſzy w Prawach i Konſtytucyach Rząd zaczyna.

LECHIA

LECHIA na początkach Rzadu ſwojego czćiła wielu Bogôw, jako; Jowiſza, Marsa, Plutona, Cererę, Wenerę, Dyanę, zwanych u dawnych Polakôw Jeſſa, Ladon, Nia, Marzana, Zyzylia, Ziewana, i tym przez ſwoich bałwochwalcôw ofiary czyniła, á podczas tych ofiar rôżnych wesołośći zażywała. W Gnieznie był Kośćiôł Niy, abo Plutonowi dedykowany, jako i Pogodźie, Lelum, Polelum, abo Kaſtorowi i Polluxowi. Ruś zaś czćiła Pioruna, Styba, Chorſa, Mokoſla, ale za Mieciſława I. Xiażęcia i Monarchy Polſkiego, pierwſzego Chrześcianina ći wſzyſcy Bożkowie zarzuceni, jako wyżey pod Panowaniem jego, á prawdźiwy Bôg, prawdźiwa Wiara S. Rzymſka Katholicka rozkwitła w Polſzcze, ani dotad nie przełomana, i z tad zaczęte Prawa od pierwſzey Religii zawſze na Seymach odrażające wſzelkie Sekty od służacey jedney Wierze S. prawdźiwey, i ſamey jedney zbawienney, Oyczyzny, i z tad wypadły Prawa.

O DYSSYDENTACH.

JAk się Wiára rozkrzewiła w Polſzcze, tak i wnieśiony był zwyczay dawnych Polakôw, że zawſze podczas Ewangelii czytaney lub śpiewaney, podczas Mſzy S. z pochwow dobywali gołych ſzabel z intencya bronienia Wiary S.

Za czaſôw Władysława Jagiellona fałſz Huſſytôw w Czechach wzniecony i rozkrzewiony, wiele począł odrywać od Wiary S. Sektatorôw, więc na zrażenie tego ognia piekielnego od Polſki wydał Uniwerſał na Zjezdźie

Wieluńskim ten pobożny Krol Roku 1424. do wszystkich Grodow, surowo zakazując zasiewania w Polszcze tego kakolu. Tym surowszy wyszedł Edykt Roku 1438. na KONFEDERACYI KORCZYNSKIEY, o czym Herburt, *sub nomine Haereticus*.

Roku 1525. KONFEDERACYA MAZOWIECKA podobnyż Edykt wydała potępiając Wiarę Luterską, o czym Łubieński Biskup Płocki *fol:* 371.

Ze zaś za Zygmunta Augusta Sekta Luterska i Kalwińska rozkrzewiać się poczeła w tłustych rolach Polaków tak Szlachty jako i Senatorow wielu, Łubień: *fol:* 235. Piasecki *fol:* 265. tak po śmierci jego KONFEDERACYA WARSZAWSKA Roku 1573. ubespieczyła te Sekty w Pokoju, na co potym wszyscy Krolowie przysięgać musieli aż do teraźnieyszego Regnanta, zawsze jednak hałasy były na Seymach, ale przeciwko wielkiey liczbie Heretykow, i protestacye o to bywały Duchownych, i Swieckich wiernych Katolikow. Teraz jednak lubo Pokoy mają i wolność, ale są odrzuceni od Senatu, Trybunału, i Seymow przez żarliwość Wiary S. w Staropolskich cnotach. A do tego Roku 1717. Konstytucya im nie pozwoliła nowych Zborow stawiać tylko w starych Kacyrskie Nabożeństwo odprawiać, w Traktacie *Art:* 4. W tymże Traktacie żadnych Przywilejow nie pozwolono pieczętować Dyssydentom *Art:* 2. Przez Konfederacyą zaś 1733. są odrzuceni od Poselstwa, Deputacyi, Kommissyi, Urzędow Koronnych i Litt: Ziemskich, i Grodzkich. Conventicula im zakazane, i pro Perduellibus przyznani, ktorzy szukają protekcyi u postronnych Potencyi.

ARY-

ARYANI rozmnożyli się byli w Polszcze ale Roku 1658. 1659. 1661. i 1670. zupełnie przez Konstytucyą wygnani, za co Alexander VII. Papież zaszczycił Tytułem Krolestwo Polskie *ORTHODOXUM REGNUM*.

GRECKA Religia na Rusi wzięła swoy początek Roku 980. że zaś wiele ich było Schizmatykow, dla tego przyszywali się zawsze do Dyssydentow dla utrzymania punktow wolności, i pokoju im poprzysiężonego przez Krolow, a do tego że wielu ich i często przywracają się do Unii z Kościołem Rzymskim, dla tego pozwoliła im Rzeczpospolita swieckich honorow w ich Województwach, i wolne mają Cerkwie.

ZYDOWSKI Narod naywięcey praw ma od Bolesława Xiążęcia Wielkopolskiego w Kaliszu Roku 1264. i od Kaźimierza Roku 1343. stwierdzone, potym Konstytucyą za Alexandra Krola, o czym Herburt *sub nomine Judaeus*.

Tatarow Polskich cierpi dla szybkości ich w czynach wojennych, ale są dobrze opisani Konstytucyami osobliwie Roku 1616.

CYGANOW Konstytucye cierpieć nie każą, ani Wołochow, ani Serbow; o czym Konstytucya Roku 1624.

INTERREGNUM.

Po śmierci lub po depozycyi jako Łokietka lub po abdykacyi jako Jana Kaźimierza, lub po przenieśieniu się na inne Krolestwo jako

jako za Henryka Walezyusza, Stany Rzeczypospolitey NAYJASNIEYSZYCH Tytuł na siebie biorą, z innym zaś Tytułem ani Listów, ani Poselstw, od żadnego Monarchy nie przyimują.

ARCYBISKUP Gnieznieński ma Tytuł Vice-Reja, Rząd i władzą sobie powierzoną, o czym niżey pod Arcybiskupem Gnieznieńskim. Tenże Prymas głosi Tron wakujący Trybunałom i Grodom, naznacza czas, i wydaje Uniwersały na Seymiki konwokacyalne (na których Seymikach sprzysięgają się Stany każdego Województwa nie zrywać, á jeżeli kto zerwie to pod Konfederacyą Seymiki stawać muszą) naznacza czas Seymu Konwokacyalnego, podatki zatrzymane wybierać każe, Starostom nakazuje pilnować i karać wszelkie swawole i tumulty, Seymiki przestrzega, ażeby radzili o wszelkim bespieczeństwie, Starostom pogranicznym daje przestrogę, żeby nie dopuszczali korrespondencyi pogranicznych, i żeby nikt z Listami ani Poseł bez konsensu Prymasa nie ważył się przejechać granic. Senatorowie Duchowni i Swieccy wyznaczeni bywają do assystencyi zmarłemu Królowi. Koszta skarb Rzeczypospolitey prowidować powinien do pogrzebu. Possowie z denuncyacyą śmierci wyznaczeni bywają do postronnych Monarchów, którym skarb koszta prowiduje. Expedycye wszystkie z Kancellaryi Prymasowskiey wychodzą pod jego pieczęcią &c.&c.

SEYM KONWOKACYI jak nadeydzie, tak Prymas z Senatem i Stanem Rycerskim po wysłuchaney Mszy S. o S. Duchu, i Kazaniu u S. Jana, idzie z Senatorami do Senatu á Stan Rycerski do Poselskiey izby. Po Elekcyi

Elekcyi Marszałka Izba Poselska abo Stan Rycerski łączy się z Senatem i zaraz Marszałek wita Senat, któremu Prymas Imieniem Senatu winszuje szczęśliwego złączenia się z Senatem i dalszey zgody życzy miedzy Stanami. Ten Seym agituje się pod Imieniem Konfederacyi Generalney, na którym się zprzysięgają Stany pod honorem, i przeciw wszelkim fakcyom, i trwa 6. Niedziel, przy zgodzie jednak i we dwie Niedzieli skończyć się może, ale zerwać się nie może. Seym ten ubespiecza granice, i wewnętrzną zgodę, potwierdza Traktaty z postronnemi, approbuje Konfederacye partykularne Województw, lub kassuje, naznacza czas Elekcyi, zprzysięga się lub na Piasta, lub na Cudzoziemca, czas naznacza niektórym Województwom Litewskim Relacyi, i obierania Posłów na Elekcyą, które nie mogą przyjechać viritim dla niebespieczeństwa granic, i wszystek jaki może być naydoskonalszy porządek układa, o czym wolno czytać obszerniey Konfederacye Generalne podczas Interregnum. Possów postronnych w Warszawie nie przyimuje, ani ich Ministrów lub Sekretarzów nie powinien przyimować ten Seym dla fakcyi aż na Elekcyi.

KAPTURY.

PO denuncyacyi śmierci Królewskiey od Prymasa Trybunały i wszelkie sądy ustają, żeby jednak sprawiedliwość S. nie próżnowała, każde Województwo lub Ziemia obierają Sędziów Kapturowych z każdego Powiatu dwóch według dawnych zwyczajów, ale teraz i więcey. Ciż Sędziowie Kapturowi mają równe Try-

Trybunałom powagę, i zjechawszy się do Grodowego Miasta przysięgaja Rota Trybunalska przed Sędziami Grodzkiemi, obieraja z miedzy siebie Marszałka, i sadza sprawy po śmierci Krola wzniecone, ale tylko Kryminalne, jako to: rozboje, gwałty, najazdy, zapalenia złośliwe, zajazdy Dobr z znaczna szkoda Dziedziców, lub Possessorów, rabunki w Dobrach Duchownych i Ziemskich. Pióro zaś trzymać powinien Pisarz Ziemski, lub Grodzki, o czym Konstytucyi wiele. Trwaja te Sądy aż do Koronacyi, zaczynać się zaś powinne we 3. Niedziele po Seymikach, we 3. Niedziele przed Elekcya ustawać, i znowu po Elekcyi we 3. Niedziele sadzić się maja, a które się sprawy nie skończa przed Koronacya tedy Grody powinne kończyć i przywodzić do Exekucyi wszelkie Dekreta Kapturowe abo Trybunały.

Podczas zaś Elekcyi każda Prowincya 4. Sędziów obiera do Generalnego Kapturu Warszawskiego z Wielkopolskiey Prowincyi 4. Senatorów, z Małopolskiey 4. z Litwy 4. tyleż i Marszałek Stanu Rycerskiego naznacza z każdey Prowincyi, ktorzy Sędziowie Generalni powinni zasiadać u Marszałka W. K. z Marszałkiem W. Litt: i Nadwornemi, i przysiagszy Rota Trybunalska sadzić maja podobnеż sprawy, jako wyżey wzniecone podczas samey Elekcyi, których Dekreta Pisarz Grodzki Warszawski przysięgły konnotuje, i do Aktów Grodzkich Warszawskich ingrossuje, ale nie daje sentencyi tylko delegowani Sędziowie kryskuja się, i jeden z każdey Prowincyi podpisuje Dekreta. Ten Sad tylko trwa do obranego Krola, bo potym, jako i od śmierci do Elekcyi pierwszego dnia, Sady Marszałkowskie nie ustaja.

ELE-

ELEKCYA KROLA.

KRólowie Polscy przedtym nie bywali obierani aż do ostatniego Sukcessora Lecha, i Popiela, także od Piasta aż do Kazimierza, którego Siestrzeniec Ludwik był przyznany od Stanów za Króla, ale z dyspozycyi Kazimierza, po nim Córka Jadwiga z woli Rzeczypospolitey była obrana, i tey przybrany Jagiełło za Męża i Króla, z którey lubo nie miał Sukcessora, z Linii jednak jego zawsze Sukcessorowie Królowie obierani byli od Stanów aż do Zygmunta Augusta. Po Zygmuncie Auguście naydoskonaley się Stany opisały, i sprzysięgły, że więcey Sukcessorom dziedziczyć nie miały pozwolić, tylko przez wolna każdego Szlachcica Elekcya, o czym Herburt. Jakoż odtad każdy Król obrany inwadyować musiał przysięga sumnienie swoje podczas Seymów, jako za życia swego nie miał promowować na Tron Sukcessora, o czym wiele Konstytucyi.

ELEKCYA KROLOW przez Pospolite ruszenie Województw wszystkich odprawiona być powinna. W dzień pierwszy Elekcyi Prymas z Stanem Senatorskim i Rycerskim jedzie naypierwiey do S. Jana w Warszawie, a z tamtad po śpiewaney Wotywie o S. Duchu i Kazaniu jedzie w Assystencyi Rzeczypospolitey na mieyscе Elekcyom naznaczone miedzy Wola i Warszawa, gdzie w polu pod Szopa wystawiony Senat, a Rycerski Stan miedzy okopami zaraz przy Szopie zasiada, i do obrania Marszałka przystępuje przez Vota delegowanych

Posłów

Posłów od Województw, który Marszałek obrany przysięga i deputuje z denuncyacyą Elekcyi swojey do Senatu. Prymas wzajemnie deputuje Senatorów z powinszowaniem, i z zaproszeniem Stanu Rycerskiego do złączenia się z Senatem Po tych Ceremoniach Stan Rycerski łączy się pod szopą z Senatem, á Marszałek wita Senat, Prymas dziękuje, i wzbudza do zgody, i zaraz proponuje Senatorów do sadu Kapturowego Generalnego, potym do układania *Pacta Conventa*, potym do exorbitancyi, á na koniec podaje punkta do dobrego porządku Elekcyi, o czym wolno czytać obszerniey *in Volumine Legum sub Tit:* o porządku Elekcyi. W tym porządku ubespieczają się Stany żeby żadnych swawoli nie było, żeby nie strzelano, żeby z nadziakami, i szablami dobytemi nie wchodzono do okopów i szopy, żeby na koniach nie wjeżdżali w okopy, żeby według taxy od Marszałków naznaczoney w Mieście wszystko płacono, i innych wiele punktów, których excessa sad Kapturu Generalnego sadzić powinien, á Marszałkowscy ludzie pilnować i donosić o tym.

Podczas Elekcyi żaden Poseł postronny, ani Minister, ani Sekretarz nie może mieszkać w Warszawie, ale na odległym mieyscu od Warszawy. Audyencya jednak mieć mogą w okopach przy obecności obódwóch Stanów, którym Prymas, á potym Marszałek Koła Rycerskiego odpowiedzieć powinien, po audyencyi zaraz wyjechać powinni do swoich Kwater. Przedtym Rzeczpospolita naznaczała Rezydentów Posłom dla przestrogi fakcyi, ale teraz nie obserwują tego, i z tad scyssye i fakcye się dzieją.

Kan-

Kandydat do Tronu nie powinien się w Warszawie znaydować dla zamieszania wolney Elekcyi, chyba że niespodziewany Polak obrany będzie, jako Michał i Jan. Xiążęta Pruscy lubo hołdownicy Rzeczypospolitey niemogą się znaydować na Elekcyi, bo im nie pozwolono po śmierci Zygmunta III.

Kwarciane Woysko także po Zygmuncie III. pretendowało wolny mieć głos, ale im odpowiedziano, że jako Słudzy Rzeczypospolitey nie mogą mieć; ale jako Possessyonaci każdy przy swoim Województwie może mieć głos. Miasta także są excypowane od wolnego głosu. Jako zaś Marszałka wolno obierać Województwom przez Posłów delegowanych, lub też zupełnym Województwom przystąpiwszy do szopy, tak też i Króla wolno obierać przez delegowanych Posłów, ale dla Scyssyi i nie ukontentowania same Województwa przystępują do szopy *viritim*.

Prymas po zaśpiewanym *Veni Creator Spiritus* objeżdża zbliżone Województwa stojące w szykach z swojemi Wojewodami i innemi Senatorami, i pyta się kogo każą nominować, á objechawszy wszystkie Województwa, jeżeli nie masz zgody na jednego tak nakłania do zgody jednostayney, po ułożoney zgodzie wychodzi na śrzodek okopów z Ministrami oboyga narodów i pyta się w głos wysoki po 3. razy, czyli jest zgoda na ułożonego Kandydata, i tak za wykrzyknieniem zgody nominuje, á Marszałek W. K. promulguje Króla obranego, á potym w Polu *Te Deum laudamus* śpiewają i ognia dawają Województwa, jako i z armat. Z okopów prosto do S. Jana jadą Stany na drugie *Te Deum lauda-*

laudamus. Poki jednak zgody jednostayney nie maiz, poty nie może Prymas nominować. Po nominacyi Posłowie obranego Krola przysiądz powinni na podane sobie *Pacta Conventa*, i jako Krol obrany Pryncypał ich one poprzysiężę, ktore, jeżeli Cudzoziemiec, w Granice Polskie wjeżdżaiac przysiądz powinien, jako Krol August II. i teraźnieyszy Regnant na Tarnowskich gorach poprzysięgli; jeżeli zaś Polak, to je powinien poprzysiądz w Kościele S. Jana.

PACTA CONVENTA zamykaja w sobie Kondycye podane Regnantowi do prowadzenia dobrego, i sprawiedliwego Rządu, i do obserwowania Praw, Swobod, i wolności Oyczyzny, według ktorych powinien się sprawować. Te *Pacta Conventa* na każdym Seymie powinne być czytane, jeżeliby zaś ktorego punktu nie dotrzymał Krol, wolne mu od Stanow wypowiedzenie posłuszeństwa za trzema admonicyami, na co Krol przysięga, że jeżeliby nie dotrzymał punktu ktorego, tedy powinien Rzeczpospolita uwolnić od wierności, o czym Konstytucye ucza.

KORONACYA KROLA

Mieczsław Xiaże Polski pierwszy Chrześcianin, po ufundowanych wielu Kościołach i Biskupstwach, wysłał Lamberta Biskupa Krako-

Krakowskiego do Rzymu prosząc o Koronę, ale jey nie otrzymał dla grubiańskich jeszcze na ow czas zwyczajow w Polszcze, i dla nie wypolerowaney Religii Rzymskiey. Otto III. Cesarz nawiedzając grob S. Woyciecha w Gnieźnie, Bolesława Chrabrego á Syna Mieczsława Koroną udarował i ukoronować kazał Gaudencyuszowi Arcybisk: Gniezn: o czym wyżey. Ryxa tę Koronę była wzieła, ale Henryk Cesarz ja oddał, Krol Ludwik ja także był wywiazł do Węgier, ale od Zygmunta oddana Władysławowi Jagiellonowi.

Ta Korona i innych kilka, Sceptra, Jabłka, i inne Skarby powinne być konserwowane w Zamku Krakowskim pod kluczami i pieczęciami Podskarbiego W. K. Kasztelana Krakow: i Wojewodow Krak: Poznań: Wileń: Sendomier: Kalisk: i Trockiego, ani ich wydawać moga, chyba za konsensem całey Rzeczypospolitey, o czym Konst: 1576.

Przed Koronacya Krolow, naypierwey wjazd solenny do Krakowa bywa obranego Krola; na trzeci dzień przed Koronacya, Pogrzeb Krola Antecessora z zwykłym publicznym wprowadzeniem Ciała od S. Floryana przez Miasto na Zamek odprawuje się, po rekwialnym nabożeństwie skończonym, i przemowie żałobney przez Biskupa, Ministrowie Koronni Officya swoje rzucaja na Katafalk, Marszałkowie laski łamia, Kanclerze pieczęci, Chorażowie Chorągwie, Hussarze kopie krusza &c. jako za Jana III. Roku 1676. W Wigilia Koronacyi Krol w Assystencyi Duchowieństwa i Senatu idzie pieszo w Processyi na Skałkę z Zamku, błagajac Majestat Boski, za zabicie S. Stanisława od Antecessora

jego

jego Bolesława, za ktòrego excess Monarchowie Polscy przez 215. lat nie byli koronowani aż do Przemysława koronowanego w Gnieznie R. 1295. Koronacye Kròlòw przedtym w Gnieznie się odprawiały, ale że to Miasto przez Krzyżakòw i Domowe kłòtnie zruynowane było: Władysław Łokietek przeniòsł tę Ceremonia do Krakowa, o czym Konst: 1564. 1632. 1648. &c. W dźień Koronacyi Kròl przy Assystencyi Senatoròw, Ministròw, Urzędnikòw, i Marszałkòw Koronnych z laskami z Zamku do Kościoła idźie, ktòrego we drzwiach Kościelnych dwòch Biskupòw przyimuja, i miedzy soba prowadza do Arcybiskupa Gnieznieńskiego. Kròl przed nim stanawszy Senatorowie, na Ołtarzu składaja Koronę, Berło, Jabłko, i Miecz, potym Arcybiskup modli się, i po Oracyi zaśpiewaney, napomina Kròla o Wiarę S. o Pobożność, i o cnoty Kròlewskie, potym spytawszy się Kròla, jeżeli Wiarę S. chce trzymać, jeżeli chce być Protektorem Duchowieństwa, jeżeli chce być obserwatorem Praw i wolności Polskich, i obrońcielem ich. po troistey odpowiedźi Kròla, CHCE, przysięga Kròl na Ewangelii położywszy ręce, na *Pacta Conventa* Potym wypełniwszy wszystkie Ceremonie u Gwagnina opisane, Arcybiskup go namaszcza Olejem S. Prawa Rękę aż dołokćia i plecy, á potym ubranego w kapę Kościelna koronuje, i miecz w rękę oddaje, ktòrym Kròl na 4. Części Swiata zamach czyni, á potym koronowany na Majestaćie przygotowanym zaśiada w srzodku Chòru, á po Kommunii S. odprawioney, i po daney Benedykcyi od Arcybiskupa Marszałek W. K. promulguje *VIVAT* KROL. Podskarbi zaś W. K. Numismata rozdaje, i rzucać każe miedzy ludźi, Kròl potym wraca na Zamek i solennie traktuje Senat, i Rycerski Stan &c. Na zajutrz po Koronacyi Kròl w Assystencyi Senatoròw piastujacych Insignia Kròlewskie jedźie na koniu na przygotowany mu Majestat w Rynku Krakowskim, i tam zśiadszy z konia i wśiadszy na Majestaćie, klucze złote od Miasta odbiera i w podarunku 1000. Czerwonych Złotych, tam Magistrat przysięga Kròlowi i potym Kròl bierze Koronę na głowę, i Mieczem uderza w kilka osob Mieyskich plecy, ktòrzy odtąd nazywaja się *AURATI EQUITES.* Po ceremonii wraca się na Zamek á Podskarbi W. K. Pospòlstwu rzuca Numismata.

Trzećiego dnia po Koronacyi Wotywa i Kazanie o S. Duchu w Katedrze przy obecnośći Kròla i Stanòw, potym Kròl idźie do Senatorskiey izby z Senatorami, gdźie zaśiadszy Rycerski Stan odchodźi do Poselskiey Izby, i tak Seym się zaczyna, á pierwey Elekcya Marszałka, o czym niżey o Seymie Walnym.

Kròl nie może być á przynamniey nie powinien być koronowany, jeżeli w Scyssyi obrany, o czym Konst: 1550. i powinien być Katolik Rzymski.

Arcybiskup Gniezn: Kròla powinien Koronować, jako Konst: 1451.

Kròl obrany á nie koronowany Wakansòw rozdać nie może, ani Uniwersałòw żadnych wydawać nie może, ani listòw żadnych pieczętować pokojowa własna pieczęćia W. K. ale pokojowa własna pieczęcia, o czym Konst: 1632. 1649. Porzadku Elekcyi.

Po Koronacyi Kròl powinien stwierdźić wszystkie prawa, ktòrey konfirmacyi Uniwersał

Ka

fał wydać powinien z podpiſem ſwoim do Grodów.

ACTA INTERREGNI Krôl koronowany powinien approbować, á potym denuncyacya powinna być wydana do Grodôw Koronacyi odprawionych z Kancellaryi Koronney z podpiſem Kanclerza W. K.

OSOBA KROLEWSKA.

KRôl Polſki powinien być Katolik Rzymſki *Rex Catholicus eſto:* Pobożny, i ſprawiedliwy, o czym Konſt: wiele 1369. 1496. 1669. &c.

Krôl rozdaje wakanſe Swieckie, i Biſkupſtwa w Polſzcze, ale według Praw rozdawać powinien Wakanſe Swieckie Ziemianom i Poſſeſſyonatom ſwego Województwa, oſobliwie Senatorſkie Urzędy, Staroſtwa Grodowe, Ziemſkie Urzędy, prôcz Krôlewſzczyzny, i nie Grodowych Staroſtw, ktôrych wolna ma dyſtrybutę nie Poſſeſſyonatom, ale zaſſużonym. I te wakanſe w 6. Niedźiel powinien rozdać, jak poczeły wakować, abo zaraz na początku Seymu, zaſſużonym i prawdźiwey Szlachćie Polſkiey, á nie Cudzoźiemcom, w Pruſach zaś prawdźiwym Pruſakom, o czym wiele Konſtytucyi. Krôlowie przedtym Mennice w ſwojey dyſpozycyi mieli,

mieli, jakoż Zygmunt I. Czerwone Złote i Talery pod ſwoim Imieniam bić kazał, ale Zygmunt III. ten profit i Mennicę rezygnował Rzeczypoſpolitey R. 1632. na Seymie, ktôry punkt zawſze w *Pacta Conventa* wchodzi, żeby śię Krôlowie nie intereſſowali do Mennice, á Podſkarbi W. K. na każdym Seymie rachować śię powinien Rzeczypoſpolitey z jey profitu, ale zaniedbana dotąd Mennica. Krôl nie może śię żenić bez konſenſu całey Rzeczypoſpolitey na Seymie, ani śię Dźiedźicem Korony może mianować, ani korreſpondować z poſtronnemi o utrzymaniu do woli ſwojey Sukceſſora, ani abdykacyi proponować Stanom, ani Pieczęći Pokojowey zażywać może, tylko Koronney, ani podatkôw może ſtanowić tylko Seym, nie może więcey Gwardyi trzymać nad 1200. i to z urodzonych Polakôw i Litwy, i z Skarbu właſnego ich ſuſtentować powinien. Sol powinien prowidować Wojewôdztwom z Żup. Sądźić i dekretować nie może bez decyzyi Senatorôw, ktôrych ſprawiedliwym decyzyom powinien ſwoję Sentencyą przydać. Nie może ligi żadney, ani Pokoju, ani Kolligacyi ani Paktôw ſtanowić z poſtronnemi Monarchami bez Konſenſu Rzeczypoſpolitey ani Poſſôw expedyować bez Konſenſu przynamniey rezydujących przy boku Senatorôw, dawne zaś Pakta po Koronacyi powinien odnowić. Woyſka nie może przyczynić, ani woyny wypowiedźieć bez Konſenſu Stanôw, ani wići na poſpolite ruſzenie wydać bez pozwolenia Seymu, honorôw tak Nadwornych jako i Koronnych przyczynić nie może, werbunkôw Cudzoźiemſkim Officyerom pozwolić nie może, ani przypowiednich Liſtôw na zaćiągi wydać bez konſenſu Stanôw, ani za granice Polſkie wyjechać. Liſty, Poſelſtwa i inne expedycye ſamym Polſkim językiem abo łaćińſkim expedyować powinien. Rady i ſekre-

ſekreta wſzyſtkie przy Kanclerzach i Senatorach rezydujących decydować, i tłomacza Polaka mieć powinien przyſięgłego Rotą Sekretarzów Koronnych.

Senatorów 16. Seym naznacza na Rezydencya do boku Królewſkiego, którzy ſię z rad ſwoich ſprawić powinni na drugim Seymie, który co dwa Roki być powinien. Król Szlachty łapać ani więzić nie może, ani Dóbr jego konfiſkować bez Konwikcyi, może Wóytoſtwa zaſłużonym Zołnierzom rozdawać, ale Urzędów *Incompatibiles* dać jednemu nie może Donacye i inſkrypcye ſobie ſłużace tylko na Seymie windykować może, o interes zaś właſnych Dóbr ſądzić ſię może w Trybunale lub w Grodzie z Szlachcicem. Dobra konfiſkowane powinien Szlachcie rozdawać. Monopolów, cłów, Kontrybucyi, Akcyz, ani żadnych podatków ſtawić może tylko Seym. Król powinien granic bronić ale ſumptem Rzeczypoſpolitey, o czym wſzyſtkim *Pacta Conventa* wolno czytać, kto nie dowierza; wolno widzieć w Traktacie 1717.

OSOBA KROLOWEY

KRólowa nie może być koronowana tylko Katoliczka Rzymſka, tak Alexandra Zona Schizmatyczka nie była koronowana, jako i Auguſta II. dla odmiennych Wiar.

Królo-

Królowa Arcybiſkup Gnieznieńſki koronować powinien, o którey koronacya według Ceremoniarza ſam Król powinien proſić Koronatora, i w Krakowie powinna być koronowana. Przyſięgi żadney nie czyni, ani nie odbiera od nikogo. Miniſtrów ſwoich mieć powinna, Marſzałka, Kanclerza, Podſkarbiego, Cześnika, Kuchmiſtrza, Stolnika, Podſtolego, o czym Kromer *de Republica*. Król na expenſy Królowey prowidować powinien, a po śmierci Króla, Królowa też powagę i expenſy mieć powinna z właſnych ſobie zapiſanych od Króla Dóbr za konſenſem Seymu, bo jeżeli nie zaſzedł konſens, powinna odpadać od tych Dóbr. Wnioſek Królowey zoſtaje zawſze na Staroſtwach nie Grodowych od Rzeczypoſpolitey naznaczonych, z których prowent jey idzie dotąd, pokąd ſię Królową Polſką intytułuje. Po śmierci zaś jey wracają ſię Królewſzczyzny do Rzeczypoſpolitey, ani Rzeczpoſpolita jeſt obligowana wracać Poſag Sukceſſorom Królowey, o czym wolno czytać dawne dyſpozycye dla Anny i Konſtancyi Zygmunta III. Zon, i innych późnieyſzych. Królowey należy podarunek z Żup Wielickich i Bocheńſkich 2000. Czerwonych Złotych.

Królowa nie powinna ſię wdawać w żadne dyſpozycye Króleſtwa, ani tranſakcye, ani w żadne promocye do honorów, i nad 6. Dam właſnego Narodu trzymać nie może.

POTOMSTWO KROLEWSKIE.

K4 Króle-

KRólewiczowie ani Królewne Dóbr nabywać nie mogą, ani kupnem, ani zastawem w Polszcze, i owszem ani po śmierci Rodźiców do żadnych sukcessyi Dóbr pozostałych należeć nie mogą, chyba za konsensem Rzeczypospolitey, jako Królewic Jakub po Królu Janie III. i inni.

Rzeczpospolita za zgodą Stanów obmyśla zawsze sposób prowidowania lub Królewiczczyznami, lub summami na Dobrach, Biskupstwami lub Opactwami Synów Królewskich. W tych zaś Dobrach od Rzeczypospolitey pozwolonych nie mogą być tylko Szlachta Administratorami, Tenutaryuszami &c. ktorzy w sądach wszelkich powinni odpowiadać kiedy Interes Prawny zachodźi, o czym dyspozycye nauczaja Synów Zygmunta III. i Jana III. Po śmierci jednak lub promocyi postronney te Dobra się wracają do Rzeczypospolitey.

Cóż Królewicowie nie mogą sukcessyi pretendować do Tronu, i owszem obranemu Królowi, i koronowanemu powinni przysiac i Rzeczypospolitey na wierność, i posłuszeństwo bez żadney zdrady.

DOBRA STOŁU KROLEWSKIEGO.

KRólowie przedtym z różnych danin od Poddanych i Szlachty Intraty swoje mieli, o czym

czym Kromer. Że zaś z czasem wiele Dóbr konfiskowanych przybyło, i innych Miast i Zamków, tak naypierwey Kaźimierz III. Alexander, Zygmunt August poczeli się kontentować udźieleniem tych Dóbr od Rzeczypospolitey do dyspozycyi ich. Zygmunt zaś III. Roku 1590. na Seymie specyfikować kazał intraty Stołu swego, jako to; Zupy Wielickie, Bocheńskie, Ruskie, Metalle Srebrne Olkuskie, cła Koronne, i Ruskie, Ekonomia Sendomirska, Szamborska z Ożimina, i Mydnica Malborska, Wielkorzady Krakowskie, Rogozno, Tczów, Funczuł, Młyny Gdańskie, cło Płockie &c. Mennice zaś Gdańskie, Elblaskie, i Ryskie ustąpił tenże Król Rzeczypospolitey. W Litwie zaś Grodźieńska, Ekonomia, Szawelska, Brzeska z Kobrynem, i innemi, Mohilów, Ołykę z należytościami i wszelkie cła dawne. W Inflantach także Zamek Derpatski, i inne Roku 1589. Więcey Ekonomii Król przyczynić nie może, ale też ani tych zastawić, przedać, darować zapisać chocby też i Kośćiołom nie może bez konsensu Rzeczypospolitey według postanowienia Kaźimierza III. Alexandra, i Zygmunta Augusta na Seymie Roku 1562. i 1563. co wszystko potwierdźił Zygmunt III. na Seymie Roku 1607. i to pod przepadkiem, ktoby dał pieniędzy na te dobra. Dobra darowane i zapisane i kaducznym sposobem na Króla spadłe, Król może dać i rozdać byle Szlachćicowi Polskiemu. Dobra Stołu Królewskiego mogą być zamienione dla przyległośći za inne, ale Rewizorowie z Seymu wyznaczeni powinni zmiarkować, żeby ta kommutacya nie z dyminucya ale aukcya Prowentów była. Na Ekonomie Królewskie nie godźi się Przywilejów otrzymywać w Kancellaryi, na co Pieczętarze mieć wzgląd powinni, według Konstytucyi Roku 1590. Kto zaś ma Prawo do Ekonomii, na Seymie się sadźić Powinien Roku

ku 1589. Ekonomie i Dobra Stołu Krôlewskiego wolne sa przez Konstytucye od władzy Hetmanôw, Stanowisk Woyskowych, Prowiantôw, Exakcyi wszelkich, prôcz zwyczaynych podatkôw, ktôby się zaś ważył, sadzony być ma na ścięcie głowy, o czym Konstytucya 1655. 1673. 1676. Ekonomii Duchowni trzymać ani zastawem ani Arenda moga, ani Administrować, ani pensyi brać, Konstytu: 1633.

Dobra Stołu Krôlewskiego Podskarbi W.K. arendować z aukcya nie z dyminucya Prowentôw powinien, á kontrakty w Metrykę Koronna ingrossować. W Grodowych Starostwach do Stołu Krôlewskiego należacych, Starostom 10. część Prowentôw naznaczona Roku 1641. Jeżeliby zaś Rzeczpospolita Dobra Krôlewskie zastawiła, w summie znaczney, Intrata tych Dôbr powinna być kompensowana od Rzeczypospolitey Krôlowi jako o Ekonomii Nowodworskiey Roku 1654. i Szafelskiey 1661.

Ekonomia Malborska od Hiberny wolna Roku 1674. Z Ekonomii kwarta powinna być płacona do Rawy, i wszystkich Dôbr do Stołu Krôlewskiego należacych. Konsensa, Dożywocia, i Summy na Dobrach tych, za konsensem Seymu stwierdzone utrzymać się powinny. Wykupno zawsze wolne Dôbr Krôlewskich, zastawnych, i na uznanie prezensyi Seym delegować powinien.

O DO-

O DOBRACH KROLEWSKICH dla ZASŁUZONYCH.

KRôl ma dyspozycya wolna rozdawania Starostw, i wszelkich Krôlewszczyzn, ale tylko zasłużonym w cnotach Rycerskich, wojennych, i Szlachcie Polskiey nie należacym do Krwi Krôlewskiey, ani Cudzoziemcom. Starostwa Grodowe nie Dzieciom, ale Doyrzałym i zasłużonym Possessyonatom tegoż Województwa powinien rozdawać. Osobliwie Starostwa Grodowe i Pograniczne na Ukrainie zasłużeni Żołnierze mieć powinni, Roku 1589. Dwôch Starostw Grodowych nie może nikt trzymać oprôcz Starostwa Sieradzkiego z Piotrkowskim; Roku 1557. Za Zygmunta Augusta Konstytucya, i także Kamienieckiego z Latyczewskim Roku 1581.

Starostowie Grodowi i Pograniczni powinni przysięgać Krôlowi na wierność, tak jako i Zamki z Miastami bez Starostw, a po śmierci Krôlewskiey przed Sędziami kapturowemi, po przysiędze powinni jechać do Grodu i wysłuchawszy naznaczonych przez siebie Sędziôw przysięgi, powinni Grod otworzyć żeby sprawiedliwość nie prôżnowała, o czym Konstit: 1648. 1668. 1674. Starostowie teraz jednak przysięgaja podczas wjazdu swego, przed Pierwszym Senatorem

torem w tym Województwie znayduiącym się. Wojewodowie i Kasztelanowie Starostw tegoż Województwa Grodowych nie mogą trzymać prócz Starosty Krakowskiego który może być Kasztelanem Krakowskim abo Wojewodą, o czym Konstytucya Roku 1576.

Starostowie Pograniczni powinni mieszkać przy Zamkach, pod utratą Starostw, osobliwie Ruścy, Ukraińscy, Podgorscy, uwolnieni zaś są jeżeli służą Woynę, abo są na usłudze Oyczyzny, abo podczas Elekcyi. Starostwa nie Grodowe i wszelkie Królewszczyzny może Król rozdać nie Possessyonatom, ale zasłużonym, i podpadać mogą Prawu Białogłowskiemu, ale nie więcey nad dwa Starostwa, Grodowe zaś nie może żadne podpaść, Duchowni nie mogą brać Królewszczyzn, Częstochowie jednak Rzeczpospolita pozwoliła Kłobucko Roku 1658. i Starostwo Brzeznickie, i inne z kondycyą wypłacania Kwarty á to dla konserwacyi Fortecy. Król Starostwa i Królewszczyzny wszelkie wakujące w Miesiącach 4. Wrzesniu, Paździerńiku, Listopadźie, i Grudniu, powinien rozdawać samym Żołnierzom woynę służącym za zaleceniem Hetmanów, Grodowe także ale Possessyonatom, o czym Konstit: Roku 1662.

Starostowie obligowani są Dekreta Trybunalskie do exekucyi przyprowadzać w swoim Powiećie, i Jurisdykcyi pod karą sta grzywien, á drugi raz 200. jeżeli trzeci raz rekwirowani nie exekwują, tedy tracić powinni Starostwa.

Starostowie Grodowi prócz kwarty płacić powinni do skarbu złotych 60. według Konst: Roku

Roku 1649. Starosta Krakowski obligowany mieć attendencyą, żeby zawsze Burgrabia Krakowski mieszkał w Zamku Krakowskim z Garnizonem, który Garnizon Starosta powinien zmocnić podczas Interregnum.

Starostw wakujących podczas Interregnum attendencyą Podskarbi W. K. mieć powinien. Starostowie pobliżsi do Kamieńca Podolskiego powinni prowianty prokurować i zwoźić do Garnizonu według Konstytucyi Roku 1593.

Wóytostwa Królewskich Dóbr żołnierzom powinni być rozdawane, którym wolno je przedać komu innemu za konsensem Dworu. Starostwa Inflantskie Alternatą powinni być rozdawane Polakom i Litwie, ale Inflantowie byli potym przyjęći do Alternaty. Intraty zaś do Skarbow Koronn: i Litt: alternata powinny być wnoszone, których jedna część skarbowi Rzeczypospolitey, druga na obronę Prowincyi, trzećia Staroście mieyscowemu należeć powinna, że zaś ta Prowincya przez Szwedów wźięta teraz pod jarzmem Moskiewskim jęczy, więcey na nic się nie zda pisać o tamecznych Prawach.

Starostwo Warszawskie i Warszawa wolne od Hiberny według Konstyt: Roku 1673. Starostów obligacya jest mieć attendencyą na nie pozwolanie wywożenia żadnych kupiectw za granice pod utratą całego towaru, którego 3. części Królowi, á 4ta część Staroście należeć ma, czego mieć także powinny attendencyą i Miasta Pograniczne według Konstytucyi Roku 1565. i 1566. Starostów obligacya pilnować reparacyi

paracyi Miaſt według Konſtyt. Roku 1569. á oni ſami powinni Zamki reparować 1726.

LUSTRACYA Dobr Krôlewſkich za Zygmunta Auguſta uchwalona na Seymie Piotrkowſkim Roku 1562. i naznaczona co 5. lat á to dla Informacyi przyczynienia Kwarty Woyſku na tę luſtracyą deputuje Krôl z ramienia ſwego do każdey Prowincyi jednego, Senat drugiego, á Poſelſka Izba trzećiego, ktôrzy powinni na wierność przyśiądz, abo w Rawie, gdźie na ten czas Kwarta płacona była, abo w bliżſzym Grodźie. Tych Luſtratorôw obligacyą jeſt wſzyſtkie Krôlewſzczyzny objechać i rzetelnie wylikwidować intraty, Inwentarze ſpiſać i do Aktôw Skarbu Koronnego oddać, wſzędźie zaś wygodę mieć powinni, aſſyſtencya ich jeſt opiſana, beſpieczeńſtwo Oſob, *Criminis læſæ Majeſtatis*, i za pracą Solarium od Podſkarbiego W. K. wypłacone mieć powinni. Jako zaś na Seymie bywają naznaczeni, tak i na Seymie powinni śię ſprawić z pracy ſwojey, i zkomputowawſzy podać importancyą Kwarty do Skarbu należącey, o czym wiele Konſtytucyi.

KWARTA Z DOBR KROLEWSKICH

KWarta za Zygmunta Auguſta Roku 1562. początek ſwôy wźieła na zapłatę zaſſug Woyſku Koronnemu, broniącemu Oyczyzną od granic

granic

granic, tym ſpoſobem urzadzona, Luſtratorowie byli naznaczeni tak jako wyżey, ktôrzy zlikwidowali Prowenta i wſzelkie Intraty, z tych trzećią część Krôlowi, á czwartą część zwaną KWARTĘ do Skarbu na Woyſko. Do tey kwarty należą Celnicy, Mytnicy, Zupnicy, ktôra z zaſſug płaćić powinni według Konſtyt: Roku 1569. Ta Kwarta oddawana być ma Podſkarbiemu W. K. abo Deputatom do Kwarty wyznaczonym przez Seym, dwiema z Senatu, i dwiema z Stanu Rycerſkiego, ktôrzy aſſyſtować powinni PodſkarbiemuW. K. powagą ich od Seymu do Seymu trwać ma. Mieyſce w Zamku Rawſkim naznaczone, podczas zaś Powietrza na woli Krôlewſkiey. Czas płacenia Kwarty i dyſtrybuty na Swiatki, kto nie zapłaći, traćić powinien Krôlewſzczyznę lub Staroſtwo chyba da ſſuſzną exkuzę, według Konſtyt: Roku 1569. W niebytności Podſkarbiego i Deputata żadnego, może Szlachćić Poſſeſſyonat zeſſany być. Jeżeli umrze Podſkarbi, Deputaći doniôſzy Krôlowi mogą kończyć interes Kwarty. Przez 3. Niedźiele w Rawie mieſzkać powinni, na co Solarium Podſkarbiemu naznaczone złotych 1000. Senatorom po złotych 300. á innym po złotych 200. Staroſta Rawſki także bierze złotych 200. bo i on jeſt obligowany aſſyſtować tey funkcyi dla konſerwowania Kwarty w Zamku Rawſkim.

Podſkarbi i Deputaći przyśiąc powinni, jako według ſamey woli Rzeczypoſpolitey dyſponować Kwartą będą i wiernie ſwôy Urząd wypełnią. Tęż ſamę przyśięgę i Staroſta Rawſki wypełnić powinien jako wiernie tę Kwartę konſerwować będźie; dla Rzeczypoſpolitey. Ktoby śię zaś ſprzećiwiał zjazdowi Deputatôw

do

do Rawy lub Staroltá, lub kto inny, ſadzony być ma kara *Peculatus.*

Podſkarbi W. K. nie może Kwartowych pieniędzy na żadne intereſſa Rzeczypoſpolitey zażywać tylko na Woyſko, i na każdym Seymie powinien śię rachować, Kwity pokazać, wydać tych, ktorzy nie wypłaćili. Deputaći też powinni podobnież Rejeſtra mieć z Podſkarbim. Podſkarbi wraz z Deputatami podpiſuje Kwity z Kwarty, á Woyſku na poł Roka powinni wypłacać.

Taka też Kwarta i w Litwie, i tymźe porządkiem poſtanowiona co i w Koronie z Dobr Krolewſkich, ktorą powinni Poſſeſſorowie wnośić na S. Jan do Wilna. Podczas Woyny Tureckiey dwoiſta była Kwarta naznaczona, jedna na Woyſko, á druga na Artylerya, według Konſtyt: Roku 1637. 1638. 1641. Ktoby zaś Kwartę zatrzymawſzy; Staroſtwo, lub Krolewſzczyznę komu innemu ſprzedał, lub uſtapił, tedy Anteceſſor, nie Sukceſſor powinien zapłaćić ją.

Senatorowie lub Poſłowie, ktorzy zatrzymali Kwarty w ſwoich Krolewſzczyznach głoſu na Seymie mieć nie mogą, ſprawy wynikające z Kwarty do rozeznania Trybunału Radomſkiego należeć mają.

SENAT POLSKI.

Rzecz.

Rzeczpoſpolita z Trzech Stanow jeſt uſtanowiona: z Krolewſkiego, Senatorſkiego, i Rycerſkiego. Więc po opiſaniu Krolewſkiego Stanu, i Rządu, przyſtępuję do Senatorſkiego.

Senatorow Polſkich powaga jeſt pierwſza po Krolu i dożywotnia. W Krzeſłach przy Krolu ſwoje decyzye daje, dla tym wygodnieyſzey, i ſpokoynieyſzey deliberacyi i Rady dania Oyczyznie.

Senat jeſt z dwoch Stanow złożony: z Duchownego Arcybiſkupow i Biſkupow, i z Swieckiego Wojewodow, i Kaſztelanow.

Duchowni naypierwſzy Rang i mieyſce w Senaćie trzymają od dawnych czaſow, przy ktorym ich Alexander Krol ſtwierdźił na Seymie Lubelſkim jako wyżey w Hiſtoryi namieniłem. Dla tego zaś Rzeczpoſpolita Duchownych do Senatu i Prymu przyłaczyła. 1. dla powagi większey Religii i Błogoſławieńſtwa w Radach wſzelakich. 2. dla utrzymania paſſyonatow i ſwawolnych Krolow. 3 dla prętſzey zgody ułożenia miedzy zawźiętemi Stanami, ile że każdy zawſze zwykł ſłuchać perſwazyi Biſkupow z Bogiem złaczonych. 4. dla utrzymania Wiary S. i Praw Boſkich, przećiwko ktorym tera źnieyſze Sekty zwykły podburzać i podniecać paſſye ludzkie. A potym że wſzędźie po Panſtwach całego świata ten Stan ma we wſzyſtkich Radach Prym.

Senat jeſt przydany Krolowi dla ſprawiedliwych Sentymentow za godnemi Radami i kochającemi ſprawiedliwość i Dobro Oyczyzny, ile że Krolowi ſamemu trudno ſię rządźić wła-

ſnym

ſnym rozumem, jako Stefan Krol przyznał Roku 1575. i 1576. A po tym żeby byli ſtróżami wolności w umyśle Królów. Senatorowie nie mogą być kreowani tylko z Stanu Szlacheckiego według Konſtytucyi 1550. Senatorowie kiedy ſą kreowani muſzą przyśięgać Królowi i Rzeczypoſpolitey przy Kanclerzu Koronnym na wierność, wierną Radę, Sekretu dotrzymanie Królowi i Rzeczypoſpolitey na Aukcyą Rządu pięknego w Oyczyźnie, na donieśienie zdrady wſzelkiey, na jey ſprzećiwienie śię, i zgubę, na ſprawiedliwą decyzyą w Sądach wſzelkich. Tę przyśięgę Duchowni i Swieccy Koronni i Litewſcy wypełnić powinni. Senatorowie Swieccy powinni być Poſſeſſyonaći każdy w ſwoim Województwie, według Konſtytucyi 1613. Ze zaś za Zygmunta Auguſta przybyli do Senatu Litewſcy, Kijowſcy, Wołyńſcy i Inflantſcy, więc porządek ich tu opiſuję z wielu zebranych Hiſtoryków.

ARCYBISKUPI i BISKUPI.

ARCYBISKUPI, } Gnieznieńſki, Lwowſki,

BISKUPI, } Krakowſki, Kujawſki,

Wileńſki, Poznańſki, (*Alternata*) Płocki, Warmińſki, (*Alternata*) Łucki, Przemyſki, Zmudzki, Chełmiński, Chełmſki, Kijowſki, Kamieniecki, Inflantſki, Smoleńſki.

SWIECCY

SWIECCY.

Kaſztelan Krakowſki,
WOJEWODOWIE) Krakowſki, Poznańſki, Wileńſki, (*Alternata*) Sendomirſki.

Kaſztelan Wileńſki,
WOJEWODOWIE) Kaliſki, Trocki, Sieradzki,
Kaſztelan Trocki,
WOJEWODOWIE, Łęczycki, Staroſta Zmudzki,
WOJEWODOWIE Brzeſki Kujawſki, Kijowſki, Inowrocławſki, Ruſki, Wołyńſki, Podolſki, Smoleńſki, Lubelſki, Połocki, Bełſki, Nowogrodzki, Płocki, Witebſki, Mazowiecki, Podlaſki, Rawſki, Brześciańſki, Chełmiński, Mśćiſławſki, Malborſki, Bracławſki, Pomorſki, Mińſki, Derpacki, Inflantſki abo Wendeńſki, Parnawſki, Czerniechowſki.

KASZTELANOWIE KRZESŁOWI.

Poznańſki, Sendomirſki, Kaliſki, Woynicki, Gnieznieńſki, Sieradzki, Łęczycki, Zmudzki, Brzeſki Kujawſki, Kijowſki, Inowrocławſki, Lwowſki, Kamieniecki, Wołyńſki, Smoleńſki, Lubelſki, Połocki, Bełſki, Nowogrodzki, Płocki, Witebſki, Czerſki, Podlaſki, Rawſki, Brześciańſki, Chełmiński, Mśćiſławſki, Elblągſki,

 Bra-

Bracławſki, Gdańſki, Mińſki, Derpacki, Inflantſki abo Wendeńſki, Parnawſki, Czerniechowſki.

KASZTELANOWIE MNIEYSI.

Sadecki, Miedzyrzycki, Wislicki, Biecki, Rogoźinſki, Radomſki, Zawichowſki, Lędzki, Sremſki, Zarnowſki, Małogoſki, Wieluńſki, Przemyſki, Halicki, Sanocki, Chełmſki, Dobrzyńſki, Połaniecki, Przemęcki, Krzywińſki, Czechoſki, Nakielſki, Roſpirſki, Biechowſki, Bydgoſki, Brzeźinſki, Kruświcki, Oświecimſki, Kamieńſki, Spicimirſki, Inowłodzki, Kowalſki, Santocki, Sochaczewſki, Warſzawſki, Goſtyńſki-Wiſki, Raciaſki, Sierpſki, Wyſzogrodzki, Rypinſki, Zakrocimſki, Ciechanowſki, Liwſki, Słońſki, Lubaczewſki, Konarſki Sieradzki, Konarſki Łęczyoki, Konarſki Kujawſki.

MINISTROWIE KORONNI.

Marſzałek W. K. Marſzałek W. Litt: Kanclerz W. K. Kanclerz W. Litt: Podkanclerzy W. K. Podkanclerzy W. Litt: Podſkarbi W. K.

Podſkarbi W. Litt: Marſzałek Nadworny K. Marſzałek Nadworny Litt:

Alternaty miedzy Senatorami nie codźiennie, ale co Seym śię odmieniaja.

Krôl Senatorſkie Urzędy rozdawać powinien Szlachcie zaſłużonym, ſławę kochajacym, dozrzałym w wieku, rozumie i doſkonałośći, Jak Jagiełło dyſponował Roku 1443. i Każimierz Syn jego Roku 1454. i Zygmunt Auguſt Roku 1550. nie Cudzoźiemcom, ani bez zaſług, nie młodym, bo młode rozumy często przewracać zwykły Rzady.

Seymy przedtym 16. Senatorôw naznaczały do rezydencyi przy Krôlu, ale od Roku 1641. naznacza każdy Seym 28. to jeſt Biſkupôw 4. Wojewodôw 8. Kaſztelanôw więkſzych 8. mnieyſzych 8. Duchowni przez pôł Roka, Swieccy zaś tylko 3. Mieśiace, Alternata obligowani ſa śiedźieć pod kara pieniężna Roku 1609. naznaczona na Swieckiego 2000. grzywien, á na Duchownego 6000. grzywien, ktôra kara reaſſumowana Roku 1678. chybaby choroba exkuzowała, abo racya fundamentalna, i to trzeba przyśiadz na prawdę na Seymie. Do tey rezydencyi tylko w granicach Polſkich i Litewſkich obligowani ſa. Prôcz Senatorôw i Stan Rycerſki na rezydencya do Krôla z każdego Województwa jednego deputować powinien dla zupełnieyſzych obrad ile wojennych. Wolno przytym i innym Senatorom przyjeżdżać, ktôrzy też powagę maja do wſzelkich Rad, co i Rezydenći. Rezydencya ta zaczyna śię od nowego Roku według Konſtytucyi Roku 1641. Ruſkim Biſkupom, i Senatorom Swieckim Rzecz-

pospolita naznaczyła pensyi po złotych 500. Przy tych Senatorach Król Senatus-Consilia konwokuje, których resultata Kanclerzowie Konnotują i na Seymie przyszłym donoszą z Podpisem Rezydentów. Jeżeli zaś co przeciwnego Prawom decydowane jest przez nich, Stan Rycerski instyguje o karę według Konstytucyi R. 1641. 1662. 1669. Ciż Senatorowie wolni są od impetycyi Prawnych w Trybunałach przed i po rezydencyi na 6. Niedziel. Toż samo się ma rozumieć i o wszystkich Senatorach i Posłach na Seymie będących aż do Seymików Relacyalnych. Toż samo i o Posłach do postronnych Monarchów, i o Kommisarzach aż po skończoney funkcyi. Tym wszystkim żadne Sądy ani Kapturowe kondemnatami *lub* Dekretami ferowanèmi szkodzić nie mogą, *byle* na przyszłey sprawie pokazali Testymonium, Senatorowie Marszałka W. K. á Posłowie Marszałka Rycerskiego według Konstytucyi Roku 1678. Tymże wszystkim bespieczeństwo obwarowano, tak jak Deputatom Trybunalskim Roku 1667.

Senatorom za granice wyjechać się nie godzi bez konsensu Rzeczypospolitey Roku 1613. Senatorów Duchownych i Swieckich na Seymikach swego Województwa obligacya bywać Roku 1565. Senatorowie ani Starostowie nie powinni mieć żadnych Chorągwi Kwarcianych, dla przeszkody obrad publicznych, i innych racyi, ile gdźie przychodźi opisać Woysko, á same głowy woyskowe nie mogą dostatecznie obligacyi na siebie opisać według Konstytucyi Roku 1591. Wolni są od Popilów, jeżeli na ten czas Seym się agituje. Na nie przytomnych pod czas Seymu Biskupów jest kara grzywien 40. na Wojewodów i Większych Kasztelanów 20. á na niższych 10. grzywien.

O KAR-

O KARDYNAŁACH.

OYćiec S. ma zawsze od początku Kościoła S. Kardynałów, o czym wyżey wolno czytać pod Papieżami, pod Państwem Włoskim.

Kardynałowie są pierwsi przed Biskupami co do Rzadu Kościoła Uniwersalnego, bo weспół z Papieżem zasiadają na Radach. Co zaś do Jurysdykcyi Dyecezyi są pierwsi Biskupi, bo i Papież sam jest Biskupem Rzymskim, á do tego Papież daje Tytuł Biskupom *Venerabiles Fratres*, á Kardynałom *Filii Charissimi*, i przed tym na Synodach generalnych pierwsze mieysce Biskupi mieli jak Kardynali, o czym Łubieński *fol: 274.* Kardynałów obligacya była przedtym w Rzymie mieszkać, ale teraz ten honor w wielu państwach Biskupi otrzymują, jako i teraz zaszczyca się Polska Janem Lipskim Kardynałem i Biskupem Krakowskim wielkim przedtym Ministrem i Kanclerzem W. K. i wiela przed nim innemi o czym Niesiecki S. J.

W Polszcze zawsze kontrowersye bywały w Senaćie Biskupów o mieysce z Kardynałami, á osobliwie Arcybiskupów Gnieznieńskich Roku 1451. gdźie na Seymie Piotrkowskim Konstytucya stanęła, żeby odtąd bez konsensu Rzeczypospolitey nikt nie ważył się z Biskupów konkurować o honor Kardynalski, o czym wolno czytać obszerniey Herburta *fol: 63.* i Januszowskiego *Lib: 2. part: 2. fol: 10.* ale trudno tego ma zabronić Rzeczpospolita Rzymowi i Monarchom rekommendujacym zasłużonych do tey Eminencyi, tym barźiey, kiedy to jest z honorem krwi Szlacheckiey Narodu Polskiego.

O AR-

O ARCYBISKUPIE GNIEZNIENSKIM.

ARcybiſkupów Gnieźnieńſkich powaga Roku 965. jako wyżey w Hiſtoryi za Mieciſława Xiążęcia Polſkiego ufundowana, i nieuſtannie pierwſza w Polſzcze.

Roku 1215. podczas Concilium Laterańſkiego Innocentego III. Papież przydał do tey powagi Honor *Legati Nati*, Henrykowi Kietliczowi Arcybiſkupowi Gnieznieńſkiemu.

Roku zaś 1416. Prymaſoſtwo przydane Mikołajowi Trąbie Arcybiſkupowi Gnieźnieńſkiemu na Concilium Konſtancyeńſkim, o czym Olſz: i Karn: *de Primatu Arch: Gneſn:*

Roku 1515. Leo X. Papież na Concilium Laterańſkim Janowi Łaſkiemu Arcyb: Gnieznień: Poſłowi wielkiemu od Zygmunta I. potwierdźił też ſamę powagę *Legati Nati* i Prymacyalną, na co Bulla jeſt w Gnieznie.

Arcybiſkup Gnieznieńſki jako Legatus-Natus może wſzyſtkich Biſkupów Polſkich Dekreta apellacyalne relaxować, approbować i każdey Dyecezyi ſprawy ſadźić może, ale z appellacya do Nuncyatury. Arcybiſkup Gnieznieńſki jeſt pierwſzym Xiążęciem Korony Polſkiey w Przywileju Kaźimierza Wielkiego w Poznaniu danego mu Roku 1360. i od Zygmunta Auguſta approbowanego 12. Pazdziernika Roku 1560. o czym Olſz: Miał przedtym i tę Prerogatywę, że Elekcye Biſkupów Polſkich konfirmował, bo na ów czas Kapituły ſobie godnych, ſtarych, i zasłużonych z miedzy siebie obierały Biſkupów, które im Kaźimierz IV. i Zygmunt odebrał; o czym wyżey w Hiſtoryi.

Arcybiſkup Gnieznieńſki koronuje Króla i Królową według Przywileju Kaźimierza IV. Roku 1451. i Zygmunta Auguſta Roku 1550. o czym Łaſki *fol:* 170. na co ma i Bullę Syxtuſa V. Papieża. Jeżeli na ten czas Arcybiſkup umrze, to Biſkup Kujawſki ma po nim pierwſzy moc koronowania Króleſtwa według Przywileju Roku 1576. tak Karnkowſki koronował Stefana, bo Uchańſki Arcybiſkup uparł się przy nominacyi Maxymiliana, tak i Tylicki Królowa Konſtancya, bo Maciejowſki nie miał jeſzcze expedycyi na Arcybiſkupſtwo, tak i Dąbſki Króla Auguſta II. ani może Biſkup Krakowſki lubo w ſwoim Kościele pretendować koronowania, bo decyzya Rzymſka zaſzła Roku 1675. Olſzowſkiemu nominowanemu dopiero Arcybiſkupowi Gnieznieńſkiemu na koronacya Króla Jana III. kiedy mu Trzebicki był przeciwny, jeżeliby zaś i Biſkupa Kujawſkiego nie było, tedy Biſkup Poznańſki powinien być naypierwſzy jako Wielkopolſki Biſkup, ale choć przy prezencyi Hozyuſza Biſkupa Poznańſkiego, jednak teraznieyſzego Regnanta Koronował Lipſki Biſkup Krakowſki potym Kardynał, Arcybiſkup Gnieznieńſki każdy z dawności zażywa ſtroju purpurowego nakſztałt Kardynalſkiego, jako o tym świadczy Ceremoniale po Włoſku opiſane przez Mareſkottego Nuncyuſza, a potym Kardynała, które podał w Rzymie do ſekretaryi 10. Lipca Roku 1669. i toż ſamo ingroſſowane w Archiwie Gnieznieńſkim. Ma zawſze Kanonika Gnieznieńſkiego Krucyfera, który

ktory przed nim Krzyż śrebrny nośi w Senaćie i w Pokoju Krôlewskim podczas Audyencyi, i na koniu przed kareta wieźie przed jadacym publicznie. Ma także swego Marszałka zawsze Senatora, który Marszałkowską Laskę przed nim wraz przy Krucyterze nieśie, i na koniu wieźie przed publicznie jadacym na audyencya do Krôla, i dopiero przed Krôlem ja spuszcza, ktôra w niebytnośći Marszałkôw, i przed Krolem nieść może i podczas Seymu. Ma i Kanclerza i Referendarza Nadwornych z Prałatôw lub Kanonikôw Gnieznieńskich kreowanych, na co im daje swoje patenta i maja swoje Officya. Biel: *lib:* 6. Na przyjazd Prymasa Krôl Officyalistôw posyła na doł do przyjęćia go, á Marszałek W. K. nad schodami czeka, i Krôl w Pokoju kilka krokôw czyni do niego. O czym tenże sam Ceremoniarz Włoski świadczy.

Przemysław II. Krôl Polski dał Przywiley Jakubowi Arcybiskupowi Gnieznieńskiemu i Sukcessorom jego Roku 1284. na wolne bićie Monety; o czym *Kromer lib:* 8. Olszowski. Krôl w listach swoich daje mu Tytuł *Reverendissimi in Christo Patris.* Po śmierći Krôla Prymas ma władza Seymom czasu naznaczania, prezyduje na Elekcyi, nominuje Krôla, wići na Pospolite ruszenie wydać może w potrzebie, i intytułuje śię *INTERREX* Krôlestwa. W niebytnośći Krôla w Polszcze Seym może konwokować w potrzebie Rzeczypospolitey jako Karnkowski zrobił w niebytnośći Zygmunta III. o czym Pias: *fol:* 140. i Łubieński *fol:* 12. Za Zygmunta I. w Litwie będacego Gamrat Prymas na Seymie Piotrkowskim prezydował, Senatus Consilia odprawiał, i konstytucye publikował. Tenże podczas choroby Krôlewskiey prezydował w Senaćie. Tak i Wężyk prezydował,

dował, kiedy chorował Władysław IV. Prymas powinien być strożem Praw i Swobod Oyczyzny, strofować Krôla przećiwnego Prawom, konwokować Stany, o czym Konstytucya Roku 1609. Tak Maćiey Łubieński Prymas Władysława IV. pierwey listem strofował, potym i podczas Seymu w mowie swojey, i skutecznie, bo go odwiodł od woyny Tureckiey przećiw woli Rzeczypospolitey intentowaney. W przytomnośći Prymasa konfundujacy jeden drugiego Szlachćic 3. grzywny zapłaćić powinien, á raniacy 14. o czym Konstytucya w Wiślicy Roku 1368.

ARCHIKAPITUŁA GNIEZNIENSKA zaszczycona powaga Arcybiskupa i Prymasa swego, Prym trzyma przed innemi w Polszcze. Zamyka w sobie sam wybor Szlacheckiey krwi Polskiey, Prałatôw 7. Proboszcza, Dźiekana, Archidyakona, Kantora, Scholastyka, Kustosza, Kanclerza, i Kanonikôw Szlachty 18. Doktorôw Theologii dwôch, ktôrzy sa zawsze Kaznodźiejami w Katedrze, Doktorôw J. U. dwôch, Medycynæ jednego, prôcz Suffragana, ktôry nie może być nigdy Prałatem tylko Kanonikiem, i ma Votum swoje w Kapitule po Prałatach. Wstępujacy do tey Kapituły przy Installacyach swoich powinni z 4. Herbôw się wywieść i reformacyami probować, o czym niżey pod Katedrami. Obiera z miedzy siebie ta Kapituła corocznie z Szlachty do Trybunała Koronnego Prezydenta i Vice Prezydenta, i nie masz Prawa o tym, żeby koniecznie Prałat był Prezydentem. Ta Kapituła obostrzyła Dekreta swoje juramentem, że żadnego pierwsza wokacya porzucajacego przyjać nie może, osobliwie dimis-

dimissos ex Societate JESU. Zażywać poczęła Orderów dla dystynkcyi od innych Roku 1737. na co ma Bullę Rzymska od Klemensa XII. Papieża. Order ten ma w sobie Krzyż á w Krzyżu Orzeł, á w Orle S. Woyciech z jedney strony, á z drugiey strony lilie Herb Kapitulny, ten Order nosza na łańcuchu złotym. Przed 100. abo więcey lat taż Kapituła zażywała Orderów, ale przez woyny ustawiczne w Polszcze zaniedbała była, á przytym też konsens Rzymski przez Szwedów zaginał.

Arcybiskup Gnieznieński prócz Kapituły Katedralney ma w Archidyecezyi swojey 12. Kollegiat prócz Regularnych, Archidyakonów ma 7. Kościołów wszystkich Parochialnych 863. prócz Kościołów Zakonnych, obszerność Archidyecezyi na szerz ma około 50. á na wzdłuż 58. mil zamykając w sobie Województwa Kaliskie, Sieradzkie, Łęczyckie, Rawskie, Kaszubska Ziemię i Powiat Opoczyński Województwa Sendomirskie.

Arcybiskup Gnieznieński ma Suffraganów Biskupów Krakowskiego, Wrocławskiego na Slasku, Kujawskiego, Wileńskiego, Poznańskiego, Płockiego, Łuckiego, Żmudzkiego, Chełmińskiego, Inflantskiego, Smoleńskiego, á przedtym Kamienskiego, i Lubuskiego.

O ARCYBISKUPIE LWOWSKIM.

Roku

ROku 1361. Kaźimierz Wielki Król Polski u Urbana V. Papieża wyrobił na Ruś Metropolia, która pierwey w Haliczu lokował, ale Władysław Jagiełło przeniósł ja do Lwowa, o czym obszerniey Skrobiszewski.

Arcybiskup Lwowski ma swoich Suffraganów Biskupów Przemyślskiego, Chełmskiego, Kijowskiego, i Kamienieckiego, od których Appellacye do niego ida, ale od niego do Prymasa, abo do Nuncyatury. Arcybiskupowi Lwowskiemu, jako i Biskupom Ruskim Łacińskim wolno trzymać Opactwa i Beneficya dla szczupłey ich intraty. Arcybiskup Lwowski, i Biskupi Ruscy Łacińscy obligowani sa zjeżdżać na Synody Prowincyalne Gnieznieńskie, abo Posłów wysłać, i mieysce maja w Senacie jako wyżey.

KAPITUŁA LWOWSKA ma Herb Nayśw. Pannę na Xiężycu rogatym stojaca á pod Xiężycem Lew leży. Zamyka w sobie Kanoników wszystkich z Prałatami 16. i z miedzy nich jednego obiera na Trybunał Koronny.

Arcybiskup Lwowski ma w Metropolii swojey według Sulikowskiego Arcybiskupa i Skrobiszewskiego. Dekanatów 7. á Kościołów Parochialnych 103.

O BISKUPIE KRAKOWSKIM.

MEtropolia Krakowska równo z Gnieznieńska fundowana Roku 996. za Mieciława, i na tenczas dwóch Arcybiskupów miała

Polska,

Polska, ale po 7. Arcybiskupach Krakowski osmy Lambert Zula zaniedbał po Palliusz do Rzymu posłać Po nim też S. Stanisław przy swojey S. pokorze nie pretendował tego honoru, i tak Metropolia odmieniona w powagę Biskupią. Iwo Biskup Krakowski będąc w Rzymie u Grzegorza IX. Papieża odebrał Palliusz chcąc przywrócić Arcybiskupią powagę, ale powracając w drodze umarł. Kaźimierz Łubieński miał także sobie przysłany Palliusz od Klemensa XI. Papieża, ale już był umarł w Kielcach 12. Maja Roku 1719. kiedy Palliusz w drodze był. Fulko jednak Biskup Krakowski wyrobił to u Stolicy Apostolskiey, że Krakowski jest pierwszym nad innych Biskupem Dług: *Tom: 1. lib: 6.* Biskup Krakowski jest Xiążęciem Siewierskim, które Xięstwo kupił Oleśnicki od Xiażąt Sląskich dla Biskupów Krakowskich i inkorporował do Polski. Przedtym jednak Bolesław Pudycus uprzywilejował był Biskupów Krakowskich Xiążętami się tytułować z kondycyą, żeby Króla raz w Rok czestowali, i przez Dobra ich przejeżdżającemu radźi byli, o czym Kromer. Biskupi Krakowscy jako Xiążęta Siewierscy mają absolutny Rząd w Xięstwie swoim, i przy delegowanych od Kapituły dwóch Kanonikach sadzą na Trybunale Siewierskim sprawy tego Xięstwa bez appellacyi i mają w Xięstwie tym Urzędników Ziemskich, i Sędźiów Ziemskich, i Grodzkich.

KAPITUŁA KRAKOWSKA złożona jest z Prałatów 7. gdźie pierwszym Prałatem jest Dźiekan, Archidyakon, Proboszcz, Scholastyk, Kantor, Kustosz, i Kanclerz. Kanoników Szlachty wywiedźionych z 4. Herbów stwierdzonych reformacyami 24. Doktorow Theologii 2. Doktorów J. U. 2. Medicinae jednego. Ta Kapituła

pituła znacznym Kosztem wyrobiła sobie z Rzymu od Klemensa XII. Papieża Roku 1732. Bullę na wolne noszenie i zażywanie Orderów Krzyża złotego, w którym Orzeł biało smelcowany á w Orle S. Stanisław z złota wyrobiony z jedney strony, á z drugiey strony 3. Korony Herb Kapituły na łancuchach złotych.

Biskup Krakowski zamyka w Dyecezyi swojey Województwo Krakowskie, Sendomirskie, i Lubelskie, Kollegiat ma w Jurisdykcyi swojey 17. Sendomirska, S. Floryana na Kleparzu, Wiślicka, Kielecka, Szkalmirska, S. Michała na Zamku Krakowskim, Sądecka, Opatowska, S. Jerzego, Wszystkich SS. , S. Anny w Krakowie, Tarnowska z Probostwem Infułackim, Lubelska, Bobowska, Woynicka, Buska, Pilecka, Archidyakonatów liczy 6. z tych w Krakowskim według komputu Anni 1711. Kościołów liczy 372. w Sendomirskim, 59. w Zawichowskim, 167. w Sadeckim 208. w Lubelskim 127. w Pileckim 20. á wszystkich ogółem 976. á Załaszewski ich rachuje wszystkich 1018. Opactwa ma znaczne Tynieckie, Mogilskie, Szczyrzyckie, Jędrzejowskie, Sądeckie, Hebdowskie, Koprzywnickie, Sieciechowskie i Probostwo Miechowskie. Biskup Krakowski jest także Kanclerzem Akademii Krakowskiey, o którey niżey pod Kapitułami.

O BISKUPIE KUJAWSKIM.

TO Biskupstwo erygowane wraz z Metropolią Gnieznieńską, ale w Kruszwicy dopiero Władysław

dysław I. przeniósł je do Wrocławka ufundowawszy tam Miasto od swego Imienia nazwane *Vladyslavia*, o czym Długosz *Tom*: 1. Biskup Kujawski i Pomorskim się pisze, bo Pomerania do jego Dyecezyi należy.

Biskup Kujawski w niebytności Prymasa, abo po śmierci tytułuje się *INTERREX*, Seymy konwokuje, nominuje Króla, i koronuje, i to wszystko robić powinien co Prymas, co mu przysądziła Rzeczpospolita na zjeździe Jędrzejowskim jako pierwszemu Biskupowi Wielkopolskiey Prowincyi po Arcybiskupie Roku 1576. Olszowski twierdźi, że ta Konstytucya w komput Praw Koronnych nie weszła, żeby naymniey powadze Prymacyalney nie ubliżyła, jednak już praktykowane to Prawo na Dąbskim Biskupie Kujawskim.

KAPITUŁA KUJAWSKA ma Herb Nayświętszey Panny piastujacey P. JEZUSA, pod nogami jey Xiężyc i pole złote. Złożona jest z Prałatów 8. Proboszcza, Dźiekana, Archidyakona, Scholastyka, Kantora, Kustosza Archidyakona Pomorskiego, Kanclerza i Kanoników 18. z których jednego corocznie na Trybunał Koronny obiera.

Biskup Kujawski ma w swojey Dyecezyi Województwa Brzeskie Kujawskie, i Inowrocławskie, Pomerania, Lemburgsk, i Bytomski Powiat, i Gdańsk Miasto ma Kollegiatę jedną w Kruszwicy, druga w Olborzu Dobrach swoich, Archidyakonatów 3. Kujawski, Kruszwicki, i Pomorski, Dekanatów 22. w których Kościołów wszystkich rachuje według Damalewicza 292. prócz Klasztorów. O Bi-

O BISKUPIE WILENSKIM.

TO Biskupstwo przez Władysława Jagiełła fundowane i Katedra erygowana Roku 1387. i Rzeczpospolita przy Unii z Litwa naznaczyła Biskupowi Wileńskiemu mieysce w Senacie i Alternatę z Biskupem Poznańskim, o czym Gwagnin, Decyus *Lib*: 3. Kromer *Lib*: 15.

Biskup Wileński pisze się Xiążęciem Iwanem, i ma swoję Jurisdykcya obszerna po całym Xięstwie Litewskim i w białey Ruśi aż do Granic Moskiewskich.

KAPITUŁA WILENSKA ma Herb 3. Korony, tak jako Krakowska, złożona jest z sześciu Prałatów, Proboszcza, Dźiekana, Archidyakona, Kustosza, Scholastyka, Kantora, i 12. Kanoników, po których maja Stallum Kanclerz Dyecezyi, i Archidyakon Białłorski; Ci wszyscy maja usum Mantoletów, Rokiet, i Togami Rzymskiemi czerwonemi sa przystrojeni podczas Swiat w Katedrze. Kośćiołów Dyecezya Wileńska liczy 500.

O BISKUPIE POZNANSKIM.

M T.

TO Biskupstwo fundowane wraz z Gnieznieńską Metropolia za Mieciſława Roku 996. Biskup Poznański tytułuje się i Warszawskim, bo Dyecezya Warszawska do niego należy i pretenduje prymu po Biskupie Kujawskim do nominacyi i koronacyi Królów przed Krakowskim, ale mu się nie udało podczas koronacyi teraźnieyszego regnanta, lubo on nominował jako pierwszy Biskup po Kujawskim w Wielkopolskiey Prowincyi.

KAPITUŁA POZNANSKA ma Herb S. Piotra z kluczami, złożona z Prałatów 10. Proboszcza, Dziekana, Archidyakona, Kantora, Kustosza, Scholastyka, Archidyakona Sremskiego, Pszczewskiego, i Warszawskiego, Kanclerza Poznańskiego, i Kanoników 24. przed któremi po Prałatach ma mieysce i stallum w Chorze Kawaler Maltański, i Kommendor Poznański, obiera z miedzy siebie Deputata na Trybunał Koronny. Dyecezya Poznańska zamyka w sobie Kollegiat 8. z których Warszawska Prym trzyma, i wyniesiona do honoru Katedralnego z przyczyny rezydujących Królestwa w Warszawie, Archidyakonów 4. á Kosciołów wszystkich 590.

O BISKUPIE PŁOCKIM.

BIskupstwo Płockie zarówno z Gnieznieńską Metropolia fundowane Roku 966. od Mieciſława, Sława, Biskup intytułuje się Xiażęciem, bo cały Półtoski Powiat należy do Jurisdykcyi jego, i tak sądzi Szlachtę jak w Xięstwie Siewierskim Biskup Krakowski.

KAPITUŁA PŁOCKA ma Herb Nayświęt: Pannę P. JEZUSA piastujacą, złożona jest z Prałatów i Kanoników 24. miedzy którémi i Arcybiskup Gnieznieński jest Kanonikiem Płockim z funduszem Xięstwa Łowickiego, o czym patrz pod Xięstwem Łowickim. Proboszcz zaś tytułuje się Xiażęciem Sieluńskim, w którym Xięstwie ma Jurysdykcya absolutna. Dyecezya Płocka zamyka w sobie Archidyakonatów 3. Dekanatów 16. á Kościołów wszystkich Parochialnych 311. Kapituła Płocka corocznie deputuje jednego na Trybunał Koronny.

O BISKUPIE WARMINSKIM.

PO szczęśliwie zawojowanych Prusach od Monarchów Polskich całe Prusy oddane były pod dyspozycya Papieżów dla tym gruntowniejszego tam zaszczepienia Wiary S.

Innocenty IV. Papież naypierwey posłał do Torunia Doktorów 4. w nauce, i Swiatobliwości wyprobowanych, á potym wysłał Legata swego Wilhelma Biskupa Mutyńskiego (który potym był Alexandrem III. Papieżem) Ten Synod

konwokował w Toruniu u Bernardynów, i odprawił przy obecności Arcybiſkupa Gnieznieńſkiego i wielu Biſkupów Polſkich Prałatów i Opatów. Natym Synodźie Decyzya ſtaneła rozdźielenia Prus na 3. części, z których 3. części w każdey po dwie części wydźielone Krzyżakom na obronę Prowincyi,á na trzech częściach od trzech części pozoſtałych, Biſkupſtwa 3. erygowne: WARMINSKIE, SAMBIYSKIE, i POMEZANSKIE i przez tegoż Poſſa Biſkupi zaraz byli kreowani,i konſekrowani. Abſolutny zaś Rząd całych Prusów zoſtawiony do dyſpozycyi Apoſtolſkiey. Biſkupſtwa Sambiyſkie i Pomezańſkie były fundowane w Pruſach Xiążęcych, abo jak teraz zwane w Brandeburgſkich, i te zawſze były w Teutoniczney Potencyi, jak zaś doſtały się pod Rząd Alberta Margrabi, tak te dwa Biſkupſtwa zatracone, bo na Xięſtwa Swieckie czyli Dobra przemienione za dyſpenſą Marcina Lutra.

Biſkupſtwo zaś Warmińſkie zoſtało się w dyſpozycyi Monarchów Polſkich, po zawojowanych Krzyżakach, o czym niżey pod Pruſami, i dla tego dawny i gruntowny Wiary S. ſzczegł tam się konſerwuje.

Biſkup Warmińſki w Warmii jeſt Xiążęciem Warmińſkim, on ſądźi Szlachtę całego Xięſtwa bez żadney Appellacyi, i wſzyſtkie Sprawy, i tak jako Biſkup Krakowſki w Xięſtwie Siewierſkim ma ſwóy Trybunał. Onże prezyduje zawſze w Senaćie Pruſkim na Generałach Pruſkich, i on podczas Interregnum konwokuje Pruſy przed Seymem Elekcyi. Obligowany jeſt bywać na Synodźie Prowincyalnym Gnieznieńſkim.

KAPITUŁA WARMINSKA ma Przywiley od Zygmunta I. Roku 1512. wolney Elekcyi Biſku-

Biſkupów, ale Król 4. Kandydatów podać powinien z Familii Pruſkiey, teraz jednak Królowie tego nie ſłuchają, dla nie pozwolenia im ſzczęśliwſzey prerogatywy nad dawnieyſze Katedry w Polſzcze, i kogo zechcą kreują Biſkupami, byle się poſtarał o Indygenat Pruſki, jednak do tąd ta Kapituła nie przyimuje Biſkupa, póki pierwey Kanonikiem nie będźie. Ta Kapituła złożona jeſt z Prałatów i Kanoników 16. i nie deputuje z miedzy śiebie na Trybunał, bo wſzyſcy ſą przywiązani do rezydencyi przy Katedrze. Ma Herb Bramę żelazną i pół Krzyża, á nad Herbem Mitra Papieſka, i nad Mitrą Krzyżyk. Co Mieśiąc dyſtrybuty miedzy rezydentów dźielą, i tylko 60. dni wolnych w Roku mają do wyjazdu.

Biſkup Warmińſki Alternatą kreuje Kanoników z Kapitułą á Oyćiec S. konfirmuje.

Dobra Biſkupie na 3. części rozdźielone, z których trzećia część Kapituła partycypuje, ale jak Biſkup tak Kapituła naybogatſze i naypunktualnieyſze Intraty w Polſzcze ma. Biſkup Warmińſki żadnego Arcybiſkupa Jurisdykcyi nie podlega, ale tylko Stolicy Apoſtolſkiey. Ma w Dyecezyi ſwojey Kośćiołów 90.

O BISKUPIE ŁUCKIM.

TO Biſkupſtwo według Kromera fundowane od Bolesława Pudyka, á od Urbana IV. Papie-

Papieża ſtwierdzona fundacya i Biſkup kreowany; Długoſz zaś i inni twierdzą, że dopiero od Ludwika Krola Polſkiego i Węgierſkiego Roku 1375. á od Grzegorza XI. Papieża potwierdzone. Biſkup Łucki ma Alternatę z Biſkupem Warmińſkim nie z Płockim.

KAPITUŁA ŁUCKA złożona jeſt z Proboſzczow Łuckiego i Brzeſkiego Litt: Dziekana, Archidyakonow Łuckiego, i Brzeſkiego, Kantora, Kuſtoſza, Scholaſtyka, Kanclerza, i Kanonikow 6. z ktorych jednego wyſyła na Trybunał Koronny. Herb ma S. Troycy. Dyecezya Łucka zamyka w ſobie Województwa Wołyńſkie, Podlaſkie, Bracławſkie, w Litwie Brzeſciańſkie, i wielka część Rusi jego Jurisdykcyi podlega, ma przytym w ſobie Xięſtw mnieyſzych 12. Oſtrogſkie, Zaſławſkie, Zbaraſkie, Wiśniowieckie, Dąbrowickie, Koreckie, Klewańſkie, Lubartowſkie, Ołyckie, Foryckie, Koſzyrſkie, Kodeńſkie, i na 80. mil się rozciąga, ma dwa Proboſtwa Infułackie Ołyckie, i Kodeńſkie, Officyałow 2. Dekanatow 13. Kościołow wſzyſtkich 185. Naypierwey była ta Kapituła w Włodzimierzu, z kąd pierwsi Biſkupi intytułowali się Biſkupami Włodzimirſkiem i, ale potym przenieśiona do Łucka.

O BISKUPIE PRZEMYSLSKIM.

TO Biſkupſtwo od Ludwika Krola fundowane, á od Grzegorza X. Papieża w Awenionie Mieſzkającego erygowane. Zamyka w ſwoiey Dyecezyi Dekanatow 9. á Kościołow wſzyſtkich według komputu Anni 1723. 158. prócz Zakonnych.

KAPITUŁA PRZEMYSLSKA ma być złożona z Prałatow i Kanonikow 14. ma Herb S. Jana Chrzciciela z barankiem i Krzyżem, obiera Deputata corocznie na Trybunał Koronny.

O BISKUPIE ZMUDZKIM.

TO Biſkupſtwo od Władyſława Jagiełły fundowane pod Imieniem Mednickiego, z 12. Plebaniami, i oraz przyłaczonemi do Kanonikow Mednickich, Kromer *Lib:* 18. Miech: *Lib:* 4. *cap:* 46. Pierwſzym Biſkupem był Niemiec. Jeden Biſkup od Urbana XIII. Papieża wymogł że jeſt Biſkupem Kuroneńſkim, abo Piltyńſkim, dla tego zaś odmienił Imię Mednickiego, że na całe Xięſtwo Zmudzkie rozciąga ſwoję Jurisdikcya, Długoſz Roku 1416. Biel: *fol:* 314.

O BISKUPIE CHEŁMINSKIM.

 To

TO Biskupstwo fundowane wraz z Metropolia Gnieznieńska, ale od Poganów Prusów było zawojowane, dopiero Konrad Xiaże Mazowiecki wskrześił je, erygował, i fundował, kreowawszy Chrystyna Biskupem Chełmińskim. Krzyżacy oderwali byli to Biskupstwo od Prowincyi Gnieznieńskiey przyłaczywszy je do Metropolii Rygskiey, ale po przegraney Krzyżackiey za Każimierza IV. Jagiellończyka przywrócone do Metropolii Gnieznieńskiey.

Biskup Chełmiński w Senacie Pruskim ma pierwsze mieysce po Warmińskim, i intytułuje się oraz Pomezańskim, zamyka w swojey Dyecezyi Kościołów Farnych 160.

KAPITUŁA CHEŁMINSKA złożona jest z Archidyakona, Dżiekana, Proboszcza, Scholastyka, i 7. Kanoników, i z tych jeden tym porzadkiem jak w Stallach śiedza wysyłany bywa na Trybunał Koronny. Herb ma Krzyż prosty.

O BISKUPIE CHEŁMSKIM.

TO Biskupstwo według Bzowiusza Roku 1375. od Ludwika Króla Polskiego fundowane, á od Grzegorza XI. Papieża Biskup naznaczony, według innych zaś ma być fundowane od Bolesława Pudyka Roku 1264. na ten czas kiedy Jaczwingów zbił na głowę, á dla innych zachę-

zachęcenia do Wiary S. erygował to Biskupstwo przez Urbana IV. Papieża stwierdzone, założone pierwey w Włodżimierzu, á potym przeniesione do Krasnostawu, gdżie dotad jest jego Katedra, á Władysław Jagiełło opatrzył funduszem to Biskupstwo według Nakielskiego *fol:* 399. które jednak nayuboższe nad inne.

KAPITUŁA CHEŁMSKA zażywa w Herbie swoim 12. Rozesłańców abo Apostołów, złożona z 6. Prałatów, i 10. Kanoników, z których jednego wysyła corocznie na Trybunał. Dyecezya Chełmska zamyka w sobie Dekanatów 10. á Kościołów wszystkich Parochialnych 81.

O BISKUPIE KIJOWSKIM.

TO Biskupstwo według Kromera *Lib:* 20. ma być fundowane od Władysława Jagiełła Roku 1400. według zaś innych osobliwie Nakielskiego *fol:* 247. ma być fundowane Roku 1321. ale dla odszczepieństwa Wiary Schizmatyckiey, która tam w Kijowie Prym swóy ma, tylko u Oyców Dominikanów z dawna wszystkie Nabożeństwa i Ceremonie odprawowały się, dopiero nie dawnemi czasy wystawiony Kościół Katedralny w Zytomierzu, gdżie Kapituła majaca Herb S. Zofii obiera z miedzy siebie Deputata na Trybunał Koronny w Dyecezyi Kijowskiey tylko 7. Kościołów Farnych Ritûs Latini.

O BI-

OBISKUPIE KAMIENIECKIM.

TO Biſkupſtwo przenieśione było ze Lwowa do Kamieńca, na ten czas kiedy Arcybiſkupſtwo Chalickie do Lwowa, i wraz fundowane z Łuckim i Przemyślſkim Biſkupſtwem Roku 1375. według Kromera *Lib:* 14. i Skrobiſzewſkiego. Ma mieć w Dyecezyi ſwojey Dekanatôw 4. á Kośćiołów Farnych 40.

KAPITUŁA KAMIENIECKA zażywa Herbów SS. Piotra i Pawła, i corocznie obiera Deputata na Trybunał Koronny.

O BISKUPIE INFLANTSKIM.

W Inflantach przedtym bywało Biſkupôw wiele, jako Arcybiſkup Ryſki, Biſkupſtwa Kurońſkie, Oſſyliyſkie, Derpſkie; ale to wſzyſtko zatracone było przez rewolucye Krzyżackie, Szwedzkie, Moſkiewſkie. Dopiero Stefan Batory zawojowawſzy tę Prowincya i odebrawſzy Moſkwie erygował tam Biſkupſtwo Inflantſkie, abo Wendeńſkie, za konſenſem Syxtuſa V. Papieża około Roku 1583. ale za Zyg-

munta

munta III. kiedy Szwedźi opanowali Inflanty na ten czas i od Biſkupſtwa oderwane Prowenta, á za Jana Każimierza przez Pacta Oliwſkie zatracone, honor jednak utrzymują Biſkupi nominowani od Krôla, i w Senaćie mają mieyſce naznaczone przez Konſtytucya Roku 1593. i 1598. i powinni śię znaydować na Synodźie Prowincyalnym Gnieznieńſkim, bo Roku 1621. na Synodźie Gęmbickiego to Biſkupſtwo przyłączone do Metropolii Gnieznieńſkiey. Krzyſztof Szembek teraźnieyſzy Prymas na Prowent tego Biſkupſtwa kupił wieś, Katedrę zaś ſwoję ma w Inflantach Polſkich, á Prałatów i Kanoników pełna Polſka.

O BISKUPIE SMOLENSKIM.

TO Biſkupſtwo przez Zygmunta III. erygowane Roku 1613. ale dopiero Władyſław IV. kreował pierwſzego Biſkupa Piotra Parczewſkiego Roku 1638. przyłączone do Metropolii Gnieznieńſkiey i na Synodźie Prowincyonalnym obligowany być, i ma Jurisdykcya w częśći Wojewôdztwa Smoleńſkiego pozoſtałego przy Polſzcze. Kapituła jego tymże Herbem ſzczyci śię co i Wileńſka.

BISKUPSTWO KAMIENSKIE i LUBUSKIE były także fundowane od Miecíſława Roku 966. wraz z Metropolia Gnieznieńſka, i ści

Biſku-

Biſkupi w Senaćie mieyſce mieli według Kromera, ale Kamieńſkie w Pomeranii będące, całe teraz jęczy pod jarzmem Sekty Heretyckiey Brandeburgſkim, tylko co w Powiećie Lubuſkim i Bytomſkim, á raczey Lemburſkim i Bytomſkim śięga Jurisdykcya ſwoja Biſkup Kujawſki. Lubuſkie zaś naypierwey oderwane było od Polſki á przyłaczone do Xiażat Wrocławſkich, których Potomkowie przedali tę Prowincya Janowi i Ottonowi Margrabiom Brandeburgſkim, od których potym Potomków zarażonych Sekta Heretycka Biſkupi z Katedry ſwojey wygnani tułać śię muśieli w Polſzcze, gdźie wiele mieli undowanych Dóbr, oſobliwie w Sendomirſkim Opatów z wiela wśiami, który potym Biſkupi Lubulcy przedali Krzyſztofowi Szydłowieckiemu Kaſztelanowi Krakowſkiemu Roku 1520. z którego Domu przeniósł śię w Dom Radźiwiłłów Opatów, á teraz w Xiażat Sanguſzków. O Biſkupach zaś Lubuſkich już wcale ucichło, którzy mieli mieć według Skrobiſzewſkiego od Grzegorza XI. Papieża dana ſobie Jurysdykcya na Ruśi przed erygowanemi jeſzcze na ten czas Biſkupſtwami Ruſkiemi.

BISKUPSTWO WROCŁAWSKIE fundowane także wraz z Metropolia Gnieznieńſka od Mieciſſawa Roku 966. w Smogorzowie, z tamtad było przenieśione do Byczyny, á potym Kaźimierz I. Król Polſki przeniósł je do Wrocławia, i Biſkupi Wrocławicy mieli pierwſze mieyſce w Senaćie Polſkim po Biſkupach Krakowſkich, ale jak Xięſtwo Slaſkie odſtrychnęło śię od Polſki, tak i Biſkupi poprzeſtali być Senatorami Polſkiemi, jednak zawſze należeli do Metropolii Gnieznieńſkiey i do tad należeć powinni, jako o tym świadczy Synod Prowincyalny Gembickiego Roku 1621. i Wężyka Roku 1634.

1634. gdźie że nie przybył Xiaże Karol Ferdynand Adminiſtrator Biſkupſtwa z Kapituła Wrocławſka, dał z śiebie exkuzę przez liſt, że na ten czas na wygnaniu był, á do tego ſam Oyćiec S. przyznał w liśćie ſwoim, że to Biſkupſtwo należy do Prowincyi Gnieznieńſkiey.

BISKUPSTWO POMEZANSKIE i SAMBIENSKIE odſtrychnione do Xięſtwa Pruſkiego Brandeburgſkiego, o których wyżey pod Biſkupſtwem Warmińſkim.

BISKUPSTWA REWELSKIE, DERBSKIE, i KURONSKIE były erygowane w Inflantach pierwſze Roku 1236. wraz i z drugim, á Trzećie Roku 1263. ale i te wraz z Inflantami zarażone Sekta Heretycka zaginęły.

BISKUPSTWO WOŁOSKIE naypierwey miało być według X. Kwiatkowſkiego w Serećie Mieśćie Wołoſkim erygowane, ale po zruynowanym Mieśćie Jan Dominikan Biſkup Sereteńſki koło Roku 1403. przeniósł tę Katedrę do Bakowa, czyli Bachowa, miało przedtym należeć do Metropolii Krakowſkiey, potym było przyłaczone do Lwowſkiey, i Biſkupi tameczni mieli mieć mieyſce w Senaćie po Biſkupie Inflantſkim, na ten czas kiedy Wojewodowie Wołoſcy hołdowali Królom Polſkim. Teraz to Biſkupſtwo jęczy pod jarzmem Tureckim.

RELIGIA GRECKA na Ruśi naypierwſzy ſwóy poczatek wźięła od Włodźimierza Xiażęcia Ruſkiego Roku 1000. w Kijowie, który tam Metropolia założył, Biſkupſtwa zaś Greckie zwane Władykowſtwa założył w Włodźimierzu, á drugie w Łucku, Arcybiſkupſtwo także Greckie w Połocku, á potym Metropolitowie

wie Ruſcy erygowali Władykowſtwa we Lwowie Roku 1540. w Przemyślu Roku 1271. Smoleńſkie Arcybiſkupſtwo Greckie już było Roku 1146. Chełmſkie Władykowſtwo jeſzcze od Włodźimierza fundowane, Pińſkie także Roku 1146. już było poznane. Roku 1720. Lew Kiſzka Metropolita Kijowſki z temi wſzyſtkiemi na Synodźie mianym w Zamościu przy prezydencyi Grymaldego Nuncyuſza Papieſkiego zjednoczył śię z Kośćiołem Rzymſkim.

ARCYBISKUPSTWO ORMIANSKIE jeſt także we Lwowie fundowane, ale bez Biſkupa żadnego i Roku 1630. zjednoczone z Kośćiołem Rzymſkim, ma pod ſwoją Jurisdykcyą prócz Katedry ſwojey Lwowſkiey, Kośćiołów 16. na Ruśi.

O KATEDRACH.

KAtedry generalnie wſzyſtkie Polſkie ſą fundowane od Królów, i innych Xiążąt, tak jako Prelatury i Kanonie, które według Konſtytucyi oſobliwie Anni 1496. Sami Szlachta tylko trzymać powinni wywiedzeni z 4. Herbów, á do tego te Herby powinni ſtwierdźić reformacyami lub zapiſami, lub kontraktami ślubnemi Matki i Babek dwóch.

Z tych Katedr ſami tylko Szlachta mają mieyſce w Trybunale Koronnym. Z Kapituły Gnieznieńſkiey zawſze jeſt obierany Prezydent Trybunału Koronnego i Vice-Prezydent, z Kapituły

tuły Lwowſkiey jeden Deputat, z Krakowſkiey zaś dwóch, á z innych po jednemu, jako wyżey pod Biſkupami, którzy mają mieyſce ſwoje w Trybunale Koronnym.

W tychże Katedrach ſą uprzywilejowane fundacye ſtwierdzone Konſtytucyami na Kanoników Doktorów, Prawa Theologii, i Medycyny, którzy tak jako Szlachta do wſzyſtkich obwencyi należą, ale odſtrychnieni od funkcyi publicznych.

Kapituły dźiedźiczą Dobrami Biſkupów ſwoich, á Biſkupi tylko dożywotnie śię w nich rządzą, jednak nie mogą nic alienować ani rozdawać Wóytoſtw, ani nic odmienić bez konſenſu i approbacyi Kapituł.

Przedtym Kapituły z miedzy śiebie obierały Biſkupów, tak jako i Arcybiſkupów, ale Roku 1479. według Kromera *Tom: 2. lib: 25.* kiedy Kapituła Krakowſka obrała ſobie Brzezyuſza Biſkupem, Każimierz IV. na ten czas Król w brew Elekcyi ich nominował Gruſzczyńſkiego Kanclerza, i utrzymał go przez Potencyą, i odtąd wola Królewſka nominuje na Biſkupſtwa. Po śmierći Biſkupów Kapituły z miedzy śiebie obierają Adminiſtratorów do Rządu Duchownego w Dyecezyi, á Prałaći i Kanonicy w Rząd ſwóy klucze rozbierają, i żeby był należyty Rząd w Dobrach pilnie śię ſprawić powinni, za co im czwarta część prowentów idźie, á 3. częśći idą na Sukceſſora Arcybiſkupa lub Biſkupa. Ceremonialne jeſzcze odprawują śię Elekcye w Kapitułach, ale tych oſob, które Król zaleći.

Arcybiſkupi i Biſkupi przy wjezdzie ſwoim do

do Katedry powinni przysięgać na Statuta Kapituły Katedry swojey.

Kapituła Gnieznieńska Roku 1733 a Kapituła Krakowska prędzey bo Roku 1732. zaczęły zażywać Orderów, o czym wyżey pod Biskupami.

Kapituła każda powinna mieć na Seym każdy wyznaczonych dwóch rezydentów Prałatów lub Kanoników do Biskupa, którzy podczas zgromadzenia się Biskupów powinni także Imieniem Kapituł mieć po Biskupach mieysce i radzić około dobra Dyecezyi, i Dóbr osobliwie kiedy Seym chce uchwalić podatki na Duchowieństwo.

O KORTEZANACH.

ODtąd jak Królowie odebrali wolne Kapitułom Elekcye, tak zawsze nominuią na Biskupstwa według woli swojey subjekta. Prócz Biskupstw rezerwowali sobie i inne Prelatury w Kapitułach i Kanonie dla dysponowania niemi według woli swojey. Także w Starostwach wszystkich i Królewszczyznach Beneficia do Kolacyi Królewskich należą. Że zaś trafiło się wiele razy, że te Beneficia do Królewskiey Kollacyi należące brali rezydujący Polscy Duchowni w Rzymie od Ojców Swiętych, dla tego przez Konstytucye nazwani KORTEZANAMI. Przeciw takim na Seymach wiele Konstytucyi stawało, osobliwie za Jana Woyciecha Króla Roku 1496. że ktokolwiekby ważył się otrzymać beneficium w Rzymie do Królewskiey lub Szlacheckiey Kollacyi należące, ten nie tylko miał być prywowany substancya dziedziczna i ruchoma, ale i dekre-

dekretowany areisztem Dóbr Duchownych konfiskacya, i wygnaniem za granice, podobnež Konstytucye Roku 1505. 1538. 1588. i 1641.

O ANNATACH.

ANnaty nazywaią się od rocznych Biskupstw Intrat i Beneficyów. Te Annaty Pius V. Papież do Kamery Apostolskiey płacić naznaczył na Missyonarzów, których Rzym zwykł rozsyłać na cały Swiat dla rozmnożenia Wiary S. że zaś Polska jest zawsze murem Chrześciaństwa od Turków, więc Królowie i Rzeczpospolita zawsze pretendowali od Papieżów tych Annat na Woyska przeciw Turkom. Roku 1543. Zygmunt I. na Seymie promowował, ażeby Rzeczpospolita wysłała Posłów do Oyca S. o Annaty prosząc na Woyska, toż samo potwierdził Roku 1544. Także Roku 1567. Konstytucya za Zygmunta Augusta stanęła, żeby Annat nie wywozić z Polski, także za Zygmunta III. Roku 1607. podobnaż Konstytucya stanęła, żeby Biskupi Polscy do Skarbu Koronnego, á Litewscy do Litewskiego wypłacali Annaty pod karą dwoistey summy, ale z kondycyą że pierwey Król miał wyrobić z Rzymu konsens na to, ale że do tąd konsensu nie masz, Biskupi zawsze muszą płacić Rzymowi za Sakrę wzamiast Annat, tak jako i insi Prałaci lub Kanonicy w Rzymskiey kollacyi bieracy Beneficya.

O OPACTWACH.

N Kiedy

Kiedy Wiara S. znacznie się rozmnażać zaczęła w Królestwie Polskim, Monarchowie Polscy słysząc po innych Państwach o Swiętych Ludziach, którzy porzuciwszy Swiat na Pustelniczych umartwieniach założyli zbawienie dusz swoich, i tym samym przykładem wielu zbawienia łaknących pociągneli za sobą, których kompassya zdjęci Monarchowie Chrześciańscy Klasztory i Fundacye rozprzestrzeniali, i Monarchowie Polscy do tegoż samego myśli swoje pobożne zkierowali, ufundowawszy wiele Klasztorów z znacznemi Intratami. Na przełożonych tychże Klasztorów Opatów lub Proboszczów osobne także i znaczne Intraty przyłączyli.

Na te znaczne Intraty Opatów zapatrzywszy się Zygmunt I. naypierwszy postanowił z Stanami Rzeczypospolitey żeby zawsze Opatami lub Proboszczami Szlachta Polscy z Oyca i Matki byli, a jeżeliby się w Klasztorze nie znalazł Szlachcic, tedy nakazano, żeby z inszego Klasztoru wziąć teyże reguły Professa lub świeckiego Xiędza z kondycyą żeby uczynił Professya, byle z teyże Dyecezyi, i tegoż obrawszy Król go powinien był prezentować Loci Ordynaryuszowi, o czym Konstytucya Roku 1530. i 1539. Za Zygmunta Augusta zaś Roku 1550. dołożono w Konstytucyi, że Opaci maiący znaczne Intraty, ponieważ ich nie expenduią na żadne publiczne Oyczyźnie usługi, zaczym obligowani są trzymać Szlachecką młódź i edukować ich kosztem swoim, ale dotąd tego nie masz żadney exekucyi.

Po śmierci Opatów Biskupi w ich Dyecezyach powinni zwierzchność mieć nad Klasztorami, a Intrata Klasztorowi iść ma, Konstytucya 1588. Teraz zwykli Biskupi naznaczać Administratorów Opactw, którzy Intratę dochować powinni przyszłemu Opatowi. Roku 1607. też same Konstytucye reassumowane o Elekcyach Opatów. Dwóch Opactw jedna Osoba trzymać nie może Roku 1607. taż sama Konstytucya nakazuje, że Biskup żaden nie może być Opatem. Ale dotąd już z wiela Biskupami dyspensowała Rzeczposp: na Seymach, jako Roku 1633. Zadzikowi Biskupowi Chełmińskiemu pozwolone Probostwo Miechowskie, taż Konstytucya pozwoliła trzymać Opactwa Arcybiskupom Lwowskim, Przemyślskim, Zmudzkim, Chełmskim, Kijowskim, Kamienieckim, Inflantskim Biskupom. Ale insi także wiele razy dyspensowani bywaią, bo i Arcybiskupowie Gnieznieńscy już kilku trzymaią Opactw, Tynickie &c.

Klerycy nie mogą być Koadjutorami Opactw Konstytucya Roku 1669. Na Opatów, którzyby nie według Praw i Konstytucyi obierani byli na Opactwa, naznaczone są same też kary, które przeciw Kortezanom.

Ze zaś wielkie kłótnie o te Opactwa z Rzymem były, Roku 1736. Seym teraźnieyszego Regnanta Augusta III. naznaczył do ułożenia Accordatum Tarła Wojewodę Sendomirskiego z Stolicą Apostolską, na ten czas z Paulucym de Merlini Nuncyuszem, które tym sposobem ułożone, żeby odtąd wolna Elekcya była Opatów i Przeorów bez dependencyi Dworu, ale tylko Mnichów, ani się Opaci lub Administratorowie Opactw powinni mieszać w Jurisdykcyą Klasztorną tak Duchowną jak prowentową, ale też do nich nie maią należeć Kościoły i budynki tylko do Klasztoru. Po śmierci Opata Klasztornego przy Mnichach Rząd a po śmierci Opatów

Adminiſtr: przy wyznaczonym od Biſkupa Admi-niſtratorze.

Komiſſarze naznaczeni do Opactw, tak ze ſtrony Krolewſkiey jako i Nuncyaturſkiey, ktorzy zebrawſzy Maſſę cała Intraty Opackiey, i z ta ktora przedtym uſtapili Opaci Klaſztorom, z niey trzecia część naznaczyć powinni na Klaſztornego Opata, procz trzech Opactw Jędrzejowſkiego, Węgrowieckiego i Sulejowſkiego, z ktorych Maſſy poſtanowioney powinna się zoſtać połowa przy Opacie Klaſztornym, á połowa przy Adminiſtratorze. Liczba Opactw jeſzcze zupełnie nie umowiona, bo z tych 13. ktore było wyznaczono, nie ktore ſa barzo ſzczupłe do rozdziału.

O AKADEMII KRAKOWSKIEY.

KAźimierz Wielki Krol Polſki założywſzy Miaſto Kaźimierz przy Krakowie założył był Fundament Erygowania tamże Akademii, ale że w krotce umarł, Wnuczka jego Jadwiga Władyſława Jagiellona Zona namowiła Męża do zakończenia Intencyi Dźiada ſwego dla poloru Młodźi Szlacheckiey, i po śmierći ſwojey legowała na tę fundacya wielkie kleynoty i ſkarby uczyniwſzy Protektorami namienioney fundacyi Piotra Wyſza Biſkupa, i Jana Tęczyńſkiego Kaſztelana Krakowſkiego. Władyſław Jagiełło potym zadoſyć czyniąc woli i intencyi Zony ſwojey fundował

wał Akademia i Przywilejami ſtwierdźił zprowadźiwſzy z Paryża, i Pragi Doktorow i Magiſtrow. Mieyſce nie na Kaźimierzu ale w ſamym Krakowie, na tym mieyſcu, gdźie przedtym Zydowſki Rynek był, á teraz S. Anny. Nadał Akademii znaczne fundacye nie tylko z Czynſzow, ale i w Kollegiacie S. Floryana wſzyſtkie Beneficya, Proboſtwo im potym przyłączył S. Floryana Zygmunt III.

Po założoney Akademii Wyſz Biſkup Krakowſki dla tym większego zaſzczytu ich, pierwſza Lekcya Jurydyczna dyktował.

Tenże Władyſław Jagiełło, i Syn jego Kaźimierz wiele jey Przywilejow nadali, bo Doktorow 20. lat Theologia dyktujacych do Szlacheckich Prerogatyw, honorow wſzelkich, i kupowania Dobr Dźiedźicznych przypuśćili. Ale i Zygmunt I. Dźiećiom tych Profeſſorow i Doktorow żonatych też ſame Szlacheckie Prerogatywy nadał, o czym ſa przywileje u Załaſz. *Lib: I. Tit: 21.* Przytym Studentom beſpieczeńſtwo obmyślone i Przywileje nadane. Rektorowi dana moc ſadzenia Studentow, o exceſſa jednak nie Kryminalne, ani Klerykow. Też ſame Przywileje ſtwierdzone od Zygmunta Auguſta Roku 1562. i od Zygmunta III. Roku 1613.

Władyſław IV. Jezuitom pretendujacym uczyć Szkoł w Krakowie przykazał, aby nie uczyli, nie rozrywajac Akademii powagi, nie tylko w Krakowie, ale i po Przedmieśćiach, i wſzyſtkie Przywileje im ſtwiedźił Roku 1633. i 1635.

Michał Krol toż ſamo ſtwierdźił Roku 1669. Krol Jan III. także potwierdźił wſzyſtkie Akade-

kademii Prawa, i Dobra ich uwolnił od wszelkich podatków Roku 1676. Synody Prowincyalne wszystkie dyspozycye Akademii approbowały. Urban V. Papież konfirmował tę fundacyą przez Bullę, á Bonifacyusz Papież dał Bullę i na Theologią.

Akademia Krakowska ma 3. Collegia: Collegium Większe, w ktorym Theologii Doktorowie, i Professorowie mieszkają i uczą. Collegium Mnieysze, w ktorym Doktorowie Filozofii i Professorowie: Collegium Jurydyczne na Grodzkiey ulicy, gdźie oboyga Prawa Doktorowie mieszkaja, i Professorowie jak Swieckie tak Duchowne Prawa dyktujacy. Doktorowie zaś Medycyna w swoich Domach mieszkaja, ale Lekcye dyktować powinni w większym Collegium w Lektorium Galeni.

Ma przytym Akademia 7. Burs fundacyalnych dla Młodźi ubogiey Szlachty; Ma i Szkoły pomnieysze od Infimy aż do Filozofii. Do Jurysdykcyi ich należą i Szkoły Parofialne, ktorych jest 14.

Od Akademii Krakowskiey dependuja i insze Akademie Polskie; jako w Poznaniu, Nowym Mieście, Widawie, w Białey Xiążąt Radźiwiłłów, w Chełmży, we Lwowie, i innych około 4c.

Zamoyska Akademia nie dependuje od Krakowskiey, bo ma swego Rektora, Doktorów, Professorów, i równemi szczyci się Przywilejami.

O AKA-

O AKADEMII WILENSKIEY.

Widzac Waleryan Protasowicz Biskup Wileński, iż Heretycy zamyślali dla pomnożenia swego Kacerstwa publiczne otworzyć w Wilnie Szkoły, owszem jakaś ufundować Akademią, wszelkiego dołożył starania, aby ich zamysły uprzedźił i złamał, á idac za przykładem Kardynała Hozyusza Biskupa Warmińskiego, oraz za rada Kardynała także Franciszka Kommendona, i Wincentego Portici Nuncyusza Papieskiego wprowadźił Jezuitów do Wilna, dobra nadał, przy Kościele Parochialnym S. Jana osadźił, i postarał się że Krôl Zygmunt August za dozwoleniem S. Piusa V. Papieża w Roku 1571 wiecznemi czasy Jezuitom ten Kościół oddał który niegdyś w Roku 1386. od Jagiełły Krôla i Witolda budować zaczęty, aż w Roku 1426. całey Litwy nakładem dokończony został. Zeby zaś większe było do Szkół Jezuickich zachęcenie, Stefan Batory Krôl Polski Przywilejem swoim Roku 1578. w Lublinie danym na Akademią podniósł, Doktorów Theologii i Filozofii kreować pozwolił, i na to Bullę od Grzegorza XIII. Papieża Roku 1579. zaczynającą się *Dum Attentâ*, przez wysłanego umyślnie do Rzymu Demetryusza Sulikowskiego Scholastyka Kujawskiego potym Arcybiskupa Lwowskiego, wyprawił, w ktorey Bulli, jako też i w Przywileju Stefana Krôla Akade-

 mia

mia Wileńska temi wszystkiemi nadaja Przywilejami, któremi zaszczycaja się inne Akademie, po całym świecie, á mianowicie Krakowska. *Adjungimus insuper* (sa słowa Króla Batorego) *prædicto Collegio Vilnensi Societatis JESU, damus ac liberaliter donamus omnes immunitates & prærogativas, quibus aliæ Universitates & Academiæ gaudent & specialiter quibus Universitas Cracoviensis in Regnó Nostro a Prædecessoribus Nostris Regibus Poloniæ est dotata, & illud ac bona illius omnia ab omni onere cujusvis expeditionis bellicæ eximimus,* & Immunitati Ecclesiasticæ adscribimus. Scholasticos etiam qui ad Studia veniunt ab omnibus datiis & Tholoneis Regni ac Ditionum Nobis subjectarum & à Judicibus ac Judiciis tam Civilibus quàm Castrensibus dum in Studiis versabuntur, liberamus. *Judicem autem illorum immediatum ubi injuriarum arcesserentur Rectorem Collegii, vel in rebus maioris momenti Cancellarium vel defensorem ejusdem Collegii constituimus.* Pro meliori autem administratione & defensione Collegii prædicti, Cancellarium illi Reverendissimum Dominum VALERIANUM Episcopum Vilnensem ipsius Fundatorem, deinceps verò Episcopos Vilnenses pro tempore existentes. Defensorem autem Reverendissimum MELCHIOREM GIEDROYC Episcopum Samogitiæ, deinceps verò alios Episcopos Samogitiæ pro tempore existentes perpetuis temporibus Authoritate Nostra Regia attribuimus. Quicunquè verò literarum Studiosi in Collegio & Universitate Vilnensi Societatis JESU, ad quoscunquè superiùs nominatos gradus seu Bacalaureorum, seu Magistrorum seu Licentiatorum seu Doctorum, promoti fuerint, illos eadem authoritate ac prærogativis quibus gaudent promoti in *Academia Cracoviensi* gaudere absquè ullius contradictione ac impedimento volumus ac jubemus.

Zeby

Zeby zaś łaska Królewska przez złość czyja lub zazdrość, jakiego nie cierpiała uszczerbku, przystąpiło do tego całey Rzeczypospolitey zezwolenie na Seymie Warszawskim R. 1585 dnia 23. Lutego.

Władysław IV. R. 1641. 11. 8bra w Warszawie swym Przywilejem pozwolił *Oboyga Prawa i Medycyny uczyć, i kreować Doktorów:* toż samo stwierdził Jan Kazimierz podczas Seymu na Koronacyi swey w Krakowie R. 1649. dnia 9. Lutego: Tudzież August II. w Grodnie R. 1726. dnia 19 Listopada dodając *Universitatem Vilnensem, prout Serenissimi Antecessores Nostri ita & Nos omnium Jurium & Privilegiorum etiam* quo ad incompatibilitatem aliarum Scholarum *Universitati Cracoviensi ad hæc usq; tempora benigniter concessorum participem reddimus & declaramus.* Toż samo ponowił teraźnieyszy szczęśliwie nam panujacy Król August III. już w Paktach konwentach zaprzysięgajac *Akademią Wileńską rowną z Krakowską przy swych Przywilejach i exemptach zachować,* już Przywilejem swoim w R. 1736, dnia 1. Augusta w Warszawie danym ubespieczył, gdźie też oprócz wyznaczonych łaskawie od dawnieyszych Królów, Biskupa Wileńskiego za *Kanclerza,* Biskupa Zmudzkiego za *Defensora,* poleca tę Akademia obronie Wojewody i Kasztelana Wileńskich.

Akademia tę, wszystkie trzy Stany Rzeczypospolitey stwierdziły. *Constit:* 1676. *fol:* 433. titulo *Approbatio* Za Jana III.

APPROBATIO PRIVILEGIORUM AKADEMII WILENSKIEY.

Wszystkie *Jura Immunitates & Privilegia* Akademii Wileńskiey od Antecessorów naszych nadane, *in toto authoritate præsentis Conventûs* approbujemy.

Kon-

Konstytucya Seymu *Pacificationis* Roku 1736. fol: 631. *titulo* Akademia Wileńska.

Także Akademią Wileńską, *cum omnibus Juribus & Privilegiis* od Antecessorów naszych *concessis ac noviter* od ś. p. Króla Augusta II. Przywilejem obwarowaną, *cum exercitio omnium Scientiarum* konserwować przykazujemy.

Przywileje Akademii Krakowskiey 1. Tęż powagę i wolność mają Studenci, Professorowie, i Doktorowie, jakby w Paryżu samym uczyli się, abo uczyli, abo Doktorowali się. 2. Do żadnego Sądu nie należą tylko do Rektora, od którego appellacya nie idźie, i którèmu przysięgać powinni. W kryminalnych rzeczach D putowany od Króla Sędźia powinien ich sądźić, i że żaden Akademika łapać, ani więźić nie może, chyba za dozwoleniem Rektora. 3. Doktorowie i Professorowie uczacy w Akademii Szlachtą się stają, i mogą Dòbr Ziemskich nabywać, i wstęp mieć do wszelkich godności Swieckich i Duchownych, á gdyby lat 20. uczyli, tedy i z potomstwem swym Szlachtą się stają. 4. Studenci wolni są od płacenia cła i myta za rzeczy swoje. 5. Jeżeli Rektor którego exkluduje, taki ma być z Miasta, przedmieśćia, i Miasteczek pobliższych wyprawiony pod winą 10. grzywien groszòw Praskich do skarbu Studentskiego &c. &c.

Dekret Synodu Piotrkowskiego. 1. Żaki, którzyby się Rektorom Szkolnym karać dać nie chcieli, na karaących *Ordinariis* abo Officyałom ich niech nie

odeśla. 2. Żaki wagujace się, á po swey woli biegajace, z Miast i Miasteczek rozkazujemy wypędzać

O SENACIE SWIECKIM.

KAsztelan Krakowski ma Prym w Senaćie po Biskupach, lubo przedtym Wojewoda nim się zaszczycał, tak jak insi Wojewodowie przed Kasztelanami. Kroniki się nie zgadzaja za co; Kromer pisze że Skarbimirza Wojewodę Krakowskiego wydano, jakoby pycha zdęty począł był myśleć o rebellii przećiw Bolesławowi Krzywoustemu, za co złapany, oślepiony, z Senatu wyrzucony, i na pamiatkę Kasztelanowi prym dany. Gwagnin zaś pisze, że Bolesław Krzywousty zdradzony od Chaliczanòw, kiedy w małey kwoćie obtoczonym się widzac przez Woyska nieprzyjaćielskie przebił przez szyki, Wojewoda Krakowski ućiekł od niego, i za to mu Bolesław posłał na wzgardę skòrkę zajacza, powroz i kądźiel. Wojewoda z apprehensyi obiesił się, i odtad Prym dany Kasztelanowi.

Kasztelan Krakowski nad Prym w Senaćie, i Intratę znaczna z inkorporowanym sobie Starostwem Nowotargskim nie ma żadney Jurysdykcyi i obligacyi; o czym Kromer.

O WOJEWODACH.

WOjewodowie podczas pospolitego ruszenia powinni być Wòdzami Wojewòdzw swoich;

ich; Podczas Pokoju zas prezydować na Seymach, na Elekcye Ziemskie Uniwersały wydawać, taxy postanawiać, łokcie i miary wyznaczać, Zydów sądźić i ich protekcya mieć. Powinni mieć swoich Podwojewodzych, i niemi kreować Szlachtę, Possessyonatów, którzy powinni przysięgać według Konstytucyi Roku 1631.

Podwojewodzowie nie mogą być wraz Grodzkiemi Officyalistami według teyże Konstytucyi. Mogą sądźić Zydów na mieyscu Wojewody, ale z wolną Appellacyą w większych Sprawach, ani się Zydźi mogą sądźić w inszych sądach, tylko w Wojewódzkich, abo Podwojewódzkich według Konstytucyi Roku 1633. 1661. 1667. i 1678. Wołyńscy zaś Zydźi w sądach Starościenskich z wolną Appellacyą za Dworem.

Wojewodowie lub Podwojewodzowie powinni taxy na wszelkie handle stanowić Roku 1493. Łokcie i miary na zboża postanawiać według Konstytucyi Roku 1493. 1505. 1507. 1510. i 1523. Na niedbałych Wojewodów kara 100. grzywien według Konstytucyi 1538. na nie posłusznych kupców 14. grzywien. Taxę na trunki postanawiać, garce, kwarty, kwaterki wydźielać powinni, Konstyt: 1543.

Roku 1633. czas naznaczyła Konstytucya Wojewodom lub Podwojewodzym, żeby wraz z Starostami Grodzkiemi lub ich Officyalistami przy obecnośći Magistratów Mieyskich w Ratuszu dwa razy w rok zjachawszy się postanawiali taxy, miary, garce, łokćie &c. to jest w Poniedźiałek Srodopostny, i w Poniedźiałek pierwszy po S. Francińzku.

Woje-

Wojewodowie wszyscy są kreowani od Króla. Województwo zaś Połockie i Witebskie, przez Elekcyą idą od Szlachty Województwa tamtego. Między Wojewodami ma mieysce Kasztelan Wileński, Trocki, i Starosta Zmudzki.

O KASZTELANACH WIĘKSZYCH i MNIEYSZYCH

Kasztelanowie Senatorowie mają mieysce w Senaćie po Wojewodach. Kasztelanowie zaś Mnieysi zwani Drążkowi dla tego, że za Krzesłami mają mieysca swoje do wspierania się, jednak kiedy wakują Senatorskie Krzesła, ćiż Kasztelanowie zaśiadają je dla napełnienia większey powagi Senatu.

Kasztelanowie Więksi, czyli Mnieysi, podczas pospolitego ruszenia powinni być Wódzami Chorągwiów Powiatowych, z dependencyą od Wojewody, o czym Herburt i Konstytucya Roku 1510. 1520. 1523. 1532. gdźie i kara jest na nich, jeżeliby dyscypliny nie zachowali podczas przechodów przez wśie lub Miasta.

Stanisław Łubieński Biskup Płocki w żyćiach Biskupów Płockich pisze, że Stefan VII. Biskup Płocki uważając na ów czas Królów absolutny Rząd nad Szlachtą, ile że Bolesława śmiałego tyrannizującego Szlachtę, ujął się o to, i sposób podał Królowi przy pomocy Stanu Rycerskiego, że za

że za jego radą postanowieni Kasztelanowie, ktòrzy podczas expedycyi wojenney mieli Kommendy nad swojemi Powiatami, i z Krolem wraz Rady miewali jakoby strôże wolności.

O MARSZAŁKACH WIELKICH KORONNYCH, LITEWSKICH, i NADWORNYCH.

MArszałek Wielki Koronny ma pierwsze mieysce po Senatorach, á po nim Litewski jako Władysław IV. naznaczył przez Konstytucyą Roku 1647.

Marszałków Krôl kreuje z ktôregokolwiek Wojewòdztwa, byle nie Cudzoźiemcòw, Polakòw w Polszcze á Litwę Litwie.

Marszałek nie może inszego honoru wespòł mieć ile Senatorskiego, ani Buławy, bo dawnym zwyczajom zabiegły Konstytucye Roku 1695. i 1669.

Powinność Marszałkôw jest być Magistrami Ceremonii wszelkich Dworskich, porządek stanowić na Dworze Krôlewskim, Dworzanòw Krôlewskich wpisywać w Regestr, karać i wyglu-

zowač

zować winnych. zgoła wszystkim dysponować na Dworze Krôlewskim i nad Officyalistami Dworskiemi mieć zwierzchność; o czym Herburt za Alexandra Krôla: Kommendant także Gwardyi Krôlewskiey pod jego zwierzchność podpada według Konstytucyi 1646.

Obligacya Marszałkôw, Posłòw Cudzoźiemskich jako i od Wojewòdztw przyimować, i im honor czynić i do audyencyi Krôla przypuszczać, także Senatorôw, i wszystkich pretendujących audyencyi.

Marszałkowie powinni taxy stanowić na wszelkie handle tam, gdźie Krôl mieszka, jeżeli zaś w Obozie, to się powinni znośić z Hetmanem.

Marszałkôw obligacya przed Krôlem, z laską iść, i na Seymie tłum, i hałasy uskromić. Głosy na Seymach i na wszelkich obradach i audyencyach tak Senatorom jako i Posłom rozdawać, o czym Pias. *fol:* 64.

W niebytności Marszałka W. K. Nadworny te obligacye czynić powinien.

W niebytności Nadwornego Litewscy, w tych niebytność Pieczętarze lub Podskarbiowie, tak podczas Poselstwa mojego (mòwi Łubień:) od Trybunału Koronnego Roku 1730. do Krôla Augusta II. Lipski Podkanclerzy Koronny na ten czas á teraźnieyszy Kardynał trzymał laskę przed Krôlem i od Tronu odpowiadał. Marszałkôw obligacya excessa wszelkie w tym Mieście, gdźie Krôl rezyduje, sadźić i karać. Podczas Interregnum Sadom Kapturowym prezydować, jako wyżey o Kapturach. Marszałkowie podczas Elekcyi i Seymu Gospody wyznaczać powinni, byle nie były Dwory Szlacheckie. Kiedy zaś Krôl w Litwie

jest,

jest, do Marszałków Litewskich te wszystkie obligacye należą. Przysięgę Marszałków wolno widźić w Statucie. W Xięstwie Litewskim są prócz Marszałków Litewskich, Marszałkowie Powiatowi z Powiatu każdego 4. Kandydatów obieraja, á Król jednego z nich kreuje.

O KANCLERZACH i PODKANCLERZYCH.

KAnclerzowie Wielcy po Marszałkach maja mieysce w Senaćie, ciż sami powinni być Polacy urodzeni Szlachta godni i zasłużeni, o czym Konstytucya Roku 1459. Kanclerz i Podkanclerzy powinni być Alternata jeden świecki drugi Duchowny według Konstytucyi Roku 1507. i 1707. Jak Kanclerz W. K. tak i Podkanclerzy równa prerogatywę maja Roku 1504. Przy Kanclerzach jest wielka pieczęć, á przy Podkanclerzych mnieysza. W niebytności Kanclerza Podkanclerzy może sądźić Sady Assessorskie. Kanclerzem nie może być Arcybiskup żaden, ani Krakowski, Kujawski, Poznański, Płocki i Warmiński, Biskupi. Z Radźiejowskim i Załuskim *pro ultima vice* Rzeczp: dysponowała Roku 1703. ani Swiecki także Kanclerz, ani Podkanclerzy może być Kasztelanem, abo Hetmanem według Konstytucyi Roku 1669. Z Podkanclerstwa na Kanclerstwo ascens praktykowany, z pieczęci zaś ascens Duchownych powinien być na Prymasostwo, abo na inne większe Biskupstwa; tak Alexander Postanowił. Kanclerz i Podkanclerzy Litewscy są tylko sami Swieccy.

Obli-

Obligacya Kanclerzów lub na ich mieyscu Podkanclerzych jest, Responsa Królewskie w mowie publiczney od Tronu wyrażać, w Senaćie proponować Senatus-Consulta, Decyzye Królewskie, Seymowe obrady i Dekreta drukować kazać i publikować, na Sądach Assessorskich prezydować w wszelkich Sprawach za Dworem appellacyalnych decydować, Listy, i wszelkie transakcye Rzeczypospolitey pieczęćia Koronna pieczętować, á Litewskie Litt: Inflantskie zas Koronna wraz i Litewska. Dekreta i Przywileje wszelkie do Aktów powinni ingrossować, dla czego każdy Pieczętarz powinien mieć Pisarza, lub Sekretarza przysiężonego lub Regenta, żeby konnotował wszelkie transakcye wychodzace pod pieczęćia Koronna, tak Konstytucya Roku 1538.

Kanclerze nie moga na jeden Wakans dwóch Przywilejów wydawac pod większa i mnieysza pieczęćia tak Konstytucya Roku 1717. Kanclerze powinni Konstytucye Seymów doszłych na Seymiki relacyalne rozsyłać Roku 1661.

Koronni w Koronnych transakcyach, Litewscy w Litewskich Pieczętarze powinni się jednakowo sprawiać. Pieczętarze w niebytności Marszałków laskę przed Królem nieść maja. Kaplica i Kapellani Królewscy do Jurisdykcyi Duchownego pieczętarza należa. Przysięgę Pieczętarzów i inne powinności wolno obaczyć w Statucie.

O PODSKARBICH.

POdskarbiowie maja mieysce po Podkanclerzych i nie moga żadnego Urzędu Senatorskiego mieć, ani

ani buławy żadney Konstytucya 1565. 1669.

Podskarbiowie jedni są Wielcy, drudzy Nadworni; według Herburta.

Obligacye Podskarbiego W. K. są Korony, i Insignia Królewskie mieć pod swoją strażą, Diplomata Koronne, i inne transakcye z Monarchiami postronnemi.

Roku 1576. przydała Rzeczpospolita większą straż, żeby nie tylko pod kluczem Podskarbiego, ale i Kasztelana, i Wojewodów Krakow: Poznan: Wileń: Sendom: Kalisk: Trock: każdego pod swoim kluczem były konserwowane skarby, żeby Korony nie wydane były, aż za konsensem Stanów, w niebytności zaś z nich którego klucz na ręce kolegi przysłać powinien. Nowo kreowanemu Podskarbiemu powinne być oddane te skarby Koronne pod Regestrem od 4. deputowanych Kommissarzów dwóch z Wielkiey i dwóch z małey Polski, które na 3. Regestra powinni spisać według Konstytucyi 1563. 1585.

Do Podskarbiego należy dyspozycya Mennicy, postanowienie i kreowanie Superintendentów, Pisarzów &c. na cłach i komorach, Prowenta Koronne wszystkie, kwity z Percept on wydawać powinien, Administracye Starostw, i Królewszczyzn, po śmierci Possessorów do niego należą, pokad dyspozycya Dworu nie zaydzie, Inwentarzów po Starostwach i Królewszczyznach spisanie, które nowemu Staroście powinien oddać, tak Konstytucya Roku 1607. Kontrakty wszelkie w dobrach należących do Skarbu Koronnego podpisać powinien.

Też same powinności są Podskarbiego Litewskiego w Litwie.

Podskarbiowie powinni mieć przysięgłych Pisarzów sobie, żeby mogli Imieniem Pryncypałów wszelkie transakcye czynić dla prętszey expedycyi.

Na Kommissyach Podskarbi się powinien znaydować dla wysłuchania exakcyi kontrybucyi wraz z Kommissarzami, i dla kwitowania Exaktorów, abo na swoje mieysce Officyalistę przysłać.

Podskarbi każdy podczas każdego Seymu powinien się likwidować z Percept, i Expens, przed deputowanemi od Stanów, pod kara utraty Podskarbstwa według Konstytucyi 1562. 1661. 1685. i przydano, żeby piatego dnia po zaczętym Seymie 6. Niedźielnym rachował się z Kwarty. Król ani Senat nie może się mieszać w dyspozycya skarbu bez konsensu Seymu 1649. 1662.

Roku 1736. dyspozycya insza staneła na Seymie i łatwieysza podana droga Podskarbiemu do otrzymania kwitów na Seymie, bo tylko Superintendentom naznaczono rachować się z wszelkich percept, i przysiąc na Kommissyi, á Podskarbiemu tylko Zwierzchność dana, i za to pensya mu naznaczona Złott: 120000. á Superintendentom po 4000.

Podskarbi powinien po śmierci Królewskiey dysponować Ekonomiami, i Intratami Królewskiemi, i bez konsensu Stanów może expendować na potrzeby Rzeczypospolitey co mu Król nowy ma przyjać, tak Konstytucya 1587.

Podskarbi powinien dać sumpt zawsze na drukowanie Konstytucyi według Konstyt: Roku 1661.

Podskarbi Nadworny należy do Prowentów

ſamych Krôlewſkich, i zawſze Dworu powinien pilnować, żeby importowanemi Prowentami od Podſkarbiego W. K. ſzafował według woli Krôlewſkiey. W niebytności Podſkarbiego Wielkiego może odbierać wſzelkie Prowenta do ſkarbu Krôlewſkiego i kwitować. Przyśięgi obôdwôch Podſkarbich wolno widźieć w Statucie. Podſkarbi Ziem Pruſkich jeſt oſobny, ktôrego Krôlowi wolno kreować, ale nie rachuje śię Podſkarbiemu W. K. tylko Stanom Pruſkim.

O HETMANACH.

Hetmani lubo tak wielkim Honorem śię zaſzczycaja, nie maja jednak mieyſca w Senaćie, ale ten honor zwyczaynie biera zaſłużeni w Radźie i na woynie Senatorowie, á jeżeli nie Senatorowie, to ktôrego kreuje Krôl, jemu zaraz i Senatorſka godność daje. Hetmanôw ma 2. Polſka, Koronnego, i Polnego, tak jak i Litwa, Koronni Koronnym woyſkiem rzadza i władna, á Litewſcy Litewſkim. Inflantſkim zaś Woyſkom Hetmani Koronni wraz z Litewſkim na ten czas, kiedy Inflanty należały do Polſki, naznaczali Wôdzôw lub Kommendantôw, podczas zaś expedycyi połowa Woyſka Inflantſkiego pod władza Koronnych bywała, połowa pod władza Litt. Hetmanôw Herburt *fol:* 589.

Przedtym tylko doczesni bywali Hetmani i obierani do okazyi wojenney. Zygmunt I. Janowi Tarnowſkiemu oddał Buławę dożywotnia, á Władyſław Jagiełło w Litwie Mikołajowi Radźiwiłłowi, Starow: *Lib*: 8. *Inſt*: Roku 1669. tentowano żeby 3. letni byli Hetmani, ale bez ſkutku,

ſkutku, tylko poſtanowiono, żeby odtad Hetmani nie mogli być Miniſtrami Koronnemi tylko Wojewodami lub Kaſztelanami, Roku zaś 1736. odmieniona jeſt dawna dyſpozycya, tylko podczas Seymôw rozdawania buław, w wolna dyſpozycya Krôlewſka choć nie podczas Seymu. Lub zaś zwyczayny ſtopień Hetmana Polnego na buławę wielka, dependuje to jednak od woli Krôla.

Hetmanôw obligacye ſa: mieć generalna Kommendę po Krôlu, woyſko ſzykować, mieyſce naznaczać do okazyi i potkania śię, do Marſzu ordynanſe wydawać, mieć oſtrożność od zdrady nieprzyjaćielſkiey, śiły nieprzyjaćielſkie dobrze zważyć, być Przywodzca do batalii, byle nieodwodnym. Hetmani z Marſzałkiem W. K kiedy Krôl przytomny w obożie na wſzelkie handle, leguminy &c. taxy ſtanowić powinni. Hetmani cokolwiek z Artykułôw wojennych uſtanowia, wſzyſtko to Rzeczpoſpolita ſtwierdźić ma, bo im dana moc Roku 1620.

Hetmani Sad Woyſkowy mieć powinni, na ktôry zapraſzaja Rotmiſtrzôw, Połkownikôw obyga Authoramentôw, ale i ſami moga ſadźić wſzelkie exceſſa woyſkowe gardłem i infamia według Konſtytucyi Roku 1601. Krzywdę maiacy Woyſkowi moga śię ſadźić lub w Hetmańſkim ſadźie, lub na Trybunale Radomſkim. Pozwy należy dać Zołnierzowi na ſtanowiſku jego, jeżeli nie ma Dôbr, i relacya zeznana być powinna w Grodźie bliżſzym ſtanowiſka.

Hetmani prôcz Sadôw ordynaryinych, powinni 3. razy ſady mieć dla ukrzywdzonych. 1. kiedy śię woyſko ściagnie do kupy, 2. przed koſeum

łem generalnym, 3. podczas dystrybuty Hyberny po tygodniu powinny się te sądy sądzić według Konstytucyi Roku 1676. i przydano. że dezertorowie od Woyska, i od okazyi na Seymie powinni być sądzeni. Dekreta Hetmańskie tak jako Seymowe powinni Starostowie exekwować. Od Sądów Hetmańskich strona ukrzywdzona może appellować do Trybunału. Hetmani mogą gardłem karać poddawających Fortece za pokazaniem się zdrady Kommendanta. Karać powinni żołnierzy szkodę czyniących w dobrach, kiedy przechodzą dwojakim wróceniem szkody Roku 1613 á Roku 1649. kara gardłowa naznaczona. Hetmani na S. Marcin assygnacye stanowisk woysku powinni rozdawać w Królewszczyznach, byle bez żadney szkody uczynienia Dobrom. Jurament Hetmanów i Artykuły w jenne wolno widźieć w Statućie, tak jako i dyscypliny woyskowe w Seymie Konfeder: Roku 1717. Są piękne Prawa, ale bez obserwy i Exekucyi.

O HYBERNACH, które płacą Dobra Duchowne, i Dobra Królewskie z włók, tak jako i Żydźi na woysko, wolno obaczyć w Konstytucyi 1717. jak wielka importata i jaki podźiał jey miedzy woysko jako i inszych podatków.

ROTMISTRZE powinni być Szlachta i Possessyonaći, i przytomnemi zawsze u Chorągwi pod karą 2000. grzywien według Konstytucyi 1591. i 1613. i chyba za konsensem Hetmanów absentować się mogą, o czym wszystkim Konstyt: reassumowane Roku 1717. Hetmani nie powinni na Seymy z liczną assystencyą Woyska przyjeżdżać według Konstyt: Roku 1591.

O PISA-

O PISARZU POLNYM.

PIsarz Polny powinien być zawsze przytomnym w Woysku abo substytut jego przysięźny, jeżeli zaś rozdźielone Woysko, to Pisarz przy jedney, á Substytut przy drugiey Partyi Woyska być powinien, według Konstytucyi 1621. i 1628. gdźie obligacya jego spisować co Mieśiąc pieize Woysko. Roku zaś 1654. reassumowana Konstyt: obliguje Pisarza Polnego, żeby co 3. Miesiące Woysko lustrował i w Regestr wpisował, a ten Regestr swoją ręką podpisawszy, podał go Podskarbiemu W. K. a potym Marszałkowi Seymowemu pod karą utraty Urzędu, ani Podskarbi powinien płacić Woysku bez tego Regestru.

O GENERALE ARTYLERYI.

GEnerałowie Artyleryi są postanowieni za Władysława IV. Roku 1637. to jest jeden Koronny, drugi Litewski. Powinni być Szlachta, Possessyonaći, przysięgać według Statutu, gdźie im i to dołożone, że wszelki Prowent z

 Starostw

Staroſtw wyznaczony, czyli z kadinad, powinni na ſam munderunek i potrzebę wſzelką Artyleryi obracać. Dependencyą maią od Hetmanów ſwego Narodu, i z Konſenſem Hetmańſkim powinni Prowenta na Armaty, i inną Artylerya tak z Kwarty naznaczone, iako i z Staroſtw expendować i Ekonomią wojenną oporządzać, á na Seymie rachować śię Stanom z percepty i expenſy, o czym Konſtytucye 1637. 1638. 1653. 1655.

Pierwſzy Generał Artyleryi był Paweł Grodźicki, ktòremu zaraz przez Prymaſa Kaſztelana Krakowſkiego i Marſzałka Poſelſkiego był ſpiſany Regeſtr i Inwentarz Artyleryi, ktòry co Seym każdy Generał powinien do podpiſu podawać, i rachować śię z percept i expens, tak Konſtytucya Roku 1638. Armaty wſzelkie nieprzyjaćielowi zabrane powinny należeć do Rzeczypoſpolitey Roku 1662.

Generał Artyleryi powinien zawſze w Woyſku przytomnym pod utratą Urzędu na Seymie Temuż naznaczona penſya złotych 3000. Roku 1638.

Toż ſamo o Generale Artyleryi W. X. L. poſtanowione Roku 1677.

O SEKRETARZU KORONNYM.

Sekretarze Więkśi ſą dway, Koronny i Litewſki obadwa Duchowni, i powinni być przypuſzcze-

puſzczeni do wſzelkich obrad, i Sekretów wraz z Pieczętarzami i maią pierwſzy ſtopień na wyżſze honory naznaczony Roku 1504. Od Krôla ſą kreowani, Szlachta, ktòrych Jurament wolno widźieć w Statućie.

O REFERENDARZACH KORONNYCH.

Referendarzów Koronnych dwòch jeſt, Duchowny i Swiecki tak jako i w Litwie. Referendarzów obligacya donośić wſzelkie Sprawy Krôlowi, Suppliki, i Reſpenſa od Krôla Pacyentom, powinni być Szlachta i przyśięźni, o czym Konſtytucya 1538. Powinni zawſze być przy boku Krôlewſkim Roku 1717. Maią moc w Senaćie zdanie ſwoje powiedźieć Roku 1569. toż ſamo i na Sądach relacyalnych po Senatorach maią wolny głos. Roku 1569.

Dekreta Seymowe podpiſować powinni Roku 1641. Jurament ich wolno widźieć w Statućie. Regeſtra Spraw Seymowych i wſzelkich appellacyalnych do nich należą, i z nich przywoływać każą Sprawy, według porządku Roku 1641.

O PISARZU WIELKIM KO-

KORONNYM i LITEWSKIM.

PIſarze Wielki Koronny i Litewſki ſa zawſze Duchowni, tak jako i Polni Swieccy Piſarzów Duchownych obligacye dawne były mieć ſtaranie o Ekonomiach Królewſkich; co że z czaſem odmienione jeſt, więc teraźnieyſzy NN. Regnant przydał obligacya Piſarzowi W. Koronnemu, aby był Sekretarzem Gabinetowym. Mieyſce Piſarzów Koronnych nie jeſt opiſane Prawem, tak jako i innych Officyaliſtów Koronnych, jednak ich tu kładę jako Duchownych, po Duchownych Referendarzach. W Litwie oprócz 1. Duchownego jeſt 3. świeckich Piſarzów Wielkich.

Po Piſarzach Wielkich Koronnych ida i inni Officyaliſtowie Koronni i Litewscy których żadne Prawa ani Konſtytucye do Obligacyi żadnych nie neceſſytuja, tylko honor ſwóy i dyſtynkcya u Dworu maja, Kromer tylko namienia krótko, o czym dla ciekawości wſpomnę według porzadku ich praktykowanego á u tegoż Kromera wſpomnionego.

PODKOMORZOWIE Koronny i Litewſki maja zwierzchność nad Szambelanami abo Podkomorzemi Nadwornemi, których jak przeſzły, tak teraźnieyſzy Regnant 12. konſerwuje, á według Kromera Pokojowemi, Odzwiernemi, i wſzyſtkiemi nay bliżſzemi Pokoju lub Łożka Królewſkiego Koronny w Koronie, â Litewſki w Litwie. Szambelanowie zaś pilnuja alternata Pokoju Królewſkiego, i zawſze na zawołaniu Króla być powinni, jeden przy Królu, drugi przy Królowey, który w niebytności Koronnego pierwſzy być powinien do podania ręki Królowey, i do roz-

kazów

kazów jey pełnienia, tak jako w Saxonii praktykuje się ich powinność.

PODSKARBIOWIE Nadworni Koronny i Litewſki ſa wſpomnieni pod obligacyami Podſkarbiów Wielkich.

CHORĄZOWIE Koronny i Litewſki lubo nie ſa wſpomnieni o ich powinnościach, praktykować jednak zwykli powinność ſwoję podczas pogrzebów Królewſkich. Choragwie przy Karafaſku ſamiac i kruſzac. Tudźież na innych uroczyſtych aktach trzymaja Choragiew.

MIECZNIKOWIE Koronny i Litewſki Miecze powinni nieść przed Królem podczas Koronacyi.

KONIUSZOWIE Koronny i Litewſki zwierzchność maja nad ſtajennemi Królewſkiemi i Koniuſzemi ich.

KUCHMISTRZOWIE Koronny i Litewſki mieć powinni zwierzchność nad Kuchmiſtrzami aktualnemi Królewſkiey Kuchnie.

PODCZASZOWIE rzadzić powinni Piwnicznemi Królewſkiemi, i u ſtołu powinni wina podawać i nalewać Królowi ſkoſztowawſzy ſami pierwey, tak jak we Francyi dla niebeſpieczeńſtwa trucizny.

KRAYCZOWIE powinni krajać i podawać u ſtołu Królewſkiego potrawy Cześnikowi.

STOLNIKOWIE ſtołów dyſpozycya Królewſkich czynić, i na ſtole porzadnie potrawy uſtanowić.

PODSTOLOWIE powinni przed nioſacemi

potra-

potrawy do stołu Krolewskiego laskę nieść.

CZESNIKOWIE czestować u stołu Krolewskiego, i podawać potrawy.

PISARZE Polni już wyżey namienieni.
GENERAŁOWIE Artyleryi i o tych wyżey.

OBOZNI powinni Obozowi Woyskowemu, Polni, á Koronni Rzeczypospolitey podczas Pospolitego ruszenia wyznaczać mieysce; Koronni Koronnym, Litewscy Litewskim kiedy woysko w polu ma się lokować.

STRAZNICY powinni oko mieć na zdradę Nieprzyjacielską, kiedy woysko w Polu.

REGENCI powinni Aktow Rzeczypospolitey pilnować Koronni Koronnych, Litewscy Litewskich

INSTYGATOROWIE nayszumnienieysza maja obligacya, żeby zawsze donosili podczas Seymow, cokolwiek się dźieje w Oyczyźnie przeciw Prawu.
PISARZE Dekretowi Koronni i Litewscy pilnuja swoich obligacyi.

VICE-INSTYGATOROWIE powinni wraz obligacye z Instygatorami odprawować podczas Seymu i podczas Kommissyi Radomskiey.

ŁOWCZOWIE maja zwierzchność nad Łowczymi psiarni Krolewskiey, i Assystować powinni Krolowi na polowanie.

PISARZE SKARBOWI pilnuja swego Officyum i Regestrow Skarbowych.

CHORĄZOWIE Nadworni powinność swoję

odprawuja na mieyscu Chorażych Koronnych.

SKARBNIKOWIE maja zwierzchność nad wozami Krolewskiemi.
PODKONIUSZOWIE na mieyscu Koniuszych pilnuja Officyum.
ŁOWCZOWIE Nadworni na mieyscu Łowczych. WW.
METRYKANCI kończa porzadek Officyalistow Koronnych, i zawsze być powinni przytomni przy Metryce Koronney.

Cokolwiek się tu mowiło o Urzędnikach Koronnych, to się ma rozumieć o Koronnych w Koronie, o Litewskich w Litwie, gdźie się na ten czas Krol znayduje.

O URZĘDNIKACH ZIEMSKICH. W WOJEWODZTWACH.

Kiedy Krolowie nie mieli jeszcze sobie wydźielonych od Rzeczypospolitey intrat i Dobr, z Dworem się tylko przenośili z Wojewodztwa do Wojewodztwa, i na ten czas jako Kromer, i inni supponuja dla większey powagi Dworu ich, Urzędy w Wojewodztwach postanowili, ktorzy Urzędnicy powinni byli Powinności swoje odprawować też same, ktore się w zwyż wyraźiły pod Urzędnikami Koronnemi oprocz niekto-

niektòrych Konstytucyami opisanych. Jak zaś Rzeczpospolita wolność jaka teraz ma, rozprzestrzeniać poczeła, tak dla nie pozwolenia Scyssyi, i kłòtni w Województwach o mieysce na Seymikach, miedzy temi Urzędnikami porządek uczyniła na Seymach Roku 1611. i 1647.

W WOJEWODZTWACH KORONNYCH.

Podkomorzy, Starosta Grodowy, Chorąży, Sędźia Ziemski, Stolnik, Podczaszy, Podsędek, Podstoli, Cześnik, Łowczy, Woyski Większy, Pisarz Ziemski, Miecznik, Woyski Mnieyszy, Skarbnik, Sędźia Grodzki, Pisarz Grodzki.

W WOJEWODZTWACH LITEWSKICH.

Marszałek Powiatowy, Podkomorzy, Starosta, Chorąży, Woyski, Sędźia Ziemski, Stolnik, Podsędek, Podstoli, Pisarz Ziemski, Podwojewodzy lub Podstarości, Sędźia Grodzki, Pisarz Grodzki, Podczaszy, Cześnik, Horodniczy, Skarbnik, Łowczy, Miecznik, Koniuszy, Oboźny, Straźnik, Krayczy, Mostowniczy, Budowniczy.

MARSZAŁKOWIE w Litwie sa tylko postanowieni w niektòrych Powiatach, jako: w Oszmiańskim, Lidzkim, Bracławskim, Grodźieńskim, Kowieńskim, Upickim, Słonimskim, Wilkowiyskim,

kowiyskim, i Rzeczyckim. Ci sa w Powiatach swoich dożywotniemi Dyrektorami Seymikow, i podczas Pospolitego ruszenia sa Wòdzami Powiatòw swoich. Obierani sa każdy w swoim Powiecie tak jak Podkomorzowie, ale podaja 4. Kandydatòw Kròlowi, z ktòrych jednemu Kròl Przywiley daje.

CIWONOWIE sa także w Litwie, ale ich tylko niektòrych Konstytucya naznaczyła Roku 1598 Wileńskiego, Trockiego, i Zmudzkich i mieysce maja sobie naznaczone przed wszystkiemi Urzędnikami Ziemskiemi. Ich obligacya znaczy się być Gospodarzami Woyska podczas pospolitego ruszenia, bo sa i inni Ciwonowie jakoby Ekonomi Dòbr Kròlewskich, ktòre Urzędy i Senatorowie biora na siebie.

HORODNICY maja zwierzchność i kommendę nad Zamkami i fortecami.

MOSTOWNICY Mostòw pilnuja, i oko maja na reparacya ich.

BUDOWNICY maja oko na reparacya Miast i Zamkòw.

LESNICY sa także tak w Polszcze jako i w Litwie, ktòrym sa inkorporowane w Kròlewszczyznach Wòytowstwa, dla pilnowania lasòw i zwierza w Kròlewskich lasach.

W PRUSACH zaś sa Urzędnicy mieysce majacy tym Porzadkiem; Podkomorzy, Chorąży, Sędźia Ziemski, Ławnikòw Ziemskich 8. ktòrzy zasiadaja na Sadach Ziemskich wraz z Sędźiami, po nich Pisarze Ziemscy. Ci wszyscy powinni być Szlachta i Possessyonaci, tak jako w Koronie i Litwie. Z Magistratu Toruńskiego dwòch Assessorów w sadach Ziemskich Chełmińskich zasiadaja.

O PODKOMORZYCH.

PODkomorzy powinien być Szlachcic i Possessyonat, i przysięgać powinien według osobney dla siebie Roty, tak Konstytucya 1588. Obligacya ich jest na kondescensye graniczne jeździć, granice uznawać, i rozgraniczać miedzy Dobrami, powinien mieć swego Komornika lub kilku Szlachty Possessyonatów przysiężnych, ktorzy na mieyscu Podkomorzego mogą graniczyć, akta graniczne pod swoim kluczem konserwować według Konstytucyi 1588.

Podkomorzy ma naypierwsze mieysce po Senatorach, i z tąd Podkomorzych zowią Xiążętami Stanu Rycerskiego.

Podkomorzy Lwowski po Staroście Lwowskim ma mieysce według Konstytucyi 1658. Podkomorzy Sendomirski powinien mieć swego Pisarza Szlachcica Possessyonata, przysięgłego, który akta graniczne w Zamku Sendomirskim konserwować powinien, i dekreta graniczne w osobną każdego Powiatu Xiążkę wpisować, 1631. Tenże sam porządek Województwo Krakowskie przyięło. Podkomorzy Krakowski nie tylko jest Sędzia graniczny ale Inspektor Żup Wielickich, i Bocheńskich, za co pensyą znaczną bierze solną. On także sam prezyduie na Seymikach Województwa Krakowskiego.

W Litwie każdy Powiat ma swego Podkomorzego, ale i on powinien mieć swego Komornika, z taż obligacyą co i w Koronie.

Podkomorzowie w Prusach tylko na Radach zasiadaią Ziem Pruskich; do granic nie należą, tylko Ziemstwo i Ławnicy.

Na

Na Podkomorstwo Województwa lub Ziemia lub Powiat jako w Litwie, obierać powinno 4. Kandydatów, z których jeden od Króla Przywiley bierze.

O STAROSTACH GRODOWYCH.

STarostowie są jedni Grodowi z Jurysdykcyą, drudzy są bez Jurysdykcyi, i koby Tenutaryuszowie Dóbr Królewskich.

Starostowie niektórzy zowią się Generałami, jako; GENERAŁ WIELKOPOLSKI maiący w Poznaniu i Kaliszu 2. Grody, i w nich dwóch Surrogatorów z Pisarzami. Do niego także należą Grody Gnieznieński, Kościański, Wałecki, Koninski, Pyzdrski, Kcenski w których Akta tylko Powiatów konserwuią się pod dyrekcyą Regentów kreowanych od Generała ale bez Sędziów.

GENERAŁ MAŁOPOLSKI Starosta Krakowski ma także Jurysdykcyą swoię, w Krakowskim, Proszowskim, Lelowskim, i Xięskim Powiatach.

Starosta Kamieniecki tytułuie się także GENERAŁEM PODOLSKIM bo ma Jurysdykcyą w Kamieńcu i Latyczowie.

Starostów przysięgi wolno widzieć w Statucie.
Starostowie kreuią Sędziów Grodzkich, Pisarzów, Regentów, i Burgrabiów.

P Staroste-

Starostowie obligowani sa pod utratą Starostwa, reparować Zamki dla konserwowania Aktów, o czym reassumowane Konstytucye na Seymie 1726. Obligacya ich także ścisła jest, á żeby nie przepuszczali za granice żadnych towarów, ani wołów, i jednym słowem wszystkich handlów z Polski, za co im naznaczona trzecia część z zabranych i konfiskowanych towarów, o czym obszerniey wyżey pod Dobrami Królewskiemi dla zasłużonych, ale tego wcale nie obserwują.

O CHORĄZYCH.

CHorażowie wszyscy Województw i Powiatów, powinni się znaydować na pogrzebie Królewskim według Konstytucyi 1575. Podczas pospolitego ruszenia powinni Powiatów swoich Chorągwie podnosić 1621. Chorażych Ziemskich Krôl kreuje w Polszcze, w Litwie zaś z Kandydatów obranych od Województwa lub Powiatu jednego Krôl kreuje, i z skarbu swego Chorągiew dać był powinien za dawnych Krôlów.

O SĄDACH ZIEMSKICH.

SĄd Ziemski powinien mieć swóy komplet Sędziego, Podsędka, i Pisarza, jeżeli z nich jednego nie masz, nie może być Sąd. Ci powinni być od Województwa obierani 4. Kandydatów na każdego, á tak z 12. Kandydatów Krôl kreuje 3. Sędźiego, Podsędka, i Pisarza, którzy po odebranych Przywilejach wraz przysiadz powinni przed Senatorem swego Województwa, lub też Urzędnikiem, i zaraz zaczynać sadźić według Konstytucyi 1589. i 1598. i innych póżnieyszych.

Sędźia Ziemski majacy swoję Sprawę, może na swoim mieyscu Szlachcica uprosić Possessyonata choć nie przysięgłego, który wraz z Podsędkiem i Pisarzem rozsądźić mogą Sprawę, tak Konstytucya 1557. Sędźiowie Ziemscy nie mogą być wraz Grodzkiemi tak Konstytucya 1726. Pisarze Ziemscy z mieysca się ruszyć nie mogą aż po przepisanych Dekretach 1565. Krakowskim pozwolono gdźiekolwiek 1590.

Sąd Ziemski nie może tylko graniczne swego Województwa i Ziemskie sprawy sadźić, i może rozsadźić bez Appellacyi Sprawy szacowane do 3000. Konstyt: 1670.

Pisarze Ziemscy podczas pospolitego ruszenia powinni Akta Dekretów mieć swoich K-sztellanów.

Xięstwo Mazowieckie ma swoje excepta, które ciekawemu wolno czytać w Statucie, gdźie Pisarze powinni mieć swoich Podpisków, dla attendencyi Ksiąg tak Konstytucya 1577. ale i w każdey Ziemi są Regenci Ziemscy, Komorniey Ziemscy &c. &c.

W PRUSACH Sędźia Ziemski, Ławników 8. i Pisarz formują Sądy Ziemskie i powinni być Szlachta i Possessyonaci. W Sądach zaś Ziemskich

ſkich Chełmińſkich zaśiadaja dwôch Aſſeſſorôw z Magiſtratu Toruńſkiego.

O ELEKCYI URZĘDNIKOW ZIEMSKICH.

PO śmierći Podkomorzego lub Sędźiego, Podſędka, Piſarza Ziemſkich, Wojewoda lub w niebytności jego pierwſzy Senator, wydać powinien Uniwerſał naydaley w 6. Niedźiel na Elekcya, gdźie Kandydatôw 4. na każdy Urząd powinni obrać, z tych Kandydatôw Krôl jednego kreuje. W Xięſtwie zaś Zatorſkim we 4. Niedźiele, Wojewoda Krakowſki, lub Kaſztelan Oświecimſki, lub Staroſta Oświecimſki, abo Zatorſki Uniwerſał wydać może.

Ci Urzędnicy powinni być Szlachta i Poſſeſſyonaći.

Toż ſamo Prawo i w Litwie o Elekcyi Marſzałkôw Powiatowych i Podkomorzych.

W PRUSACH Podkomorzych i innych Krôl kreuje. Sędźiôw zaś Ziemſkich Szlachta obiera, i ich Elekcya Krôl ſtwierdza. W Pomorſkim i Ziemi Michałowſkiey Szlachta ſobie obiera Ławnikôw i Piſarzôw bez konfirmacyi Krôlewſkiey. A w Wojewôdztwie Chełmińſkim po śmierći Ławnikôw Szlachta z Magiſtratu Toruńſkiego obiera na jego mieyſce z przyſłanych ſobie od Miaſta przezwiſk Radnych Panôw.

O OFFI-

O OFFICYALISTACH GRODZKICH.

STaroſtom Grodowym Rzeczpoſpolita pozwoliła dla nieuſtajacego kurſu ſprawiedliwości S. w Grodach ich Sędźiôw abo Podſtarośćiôw kreować w każdym Wojewôdztwie. Sędźiowie powinni być Poſſeſſyonaći w tymże Wojewôdztwie i Szlachta, â na zaczynajacey się Jurisdykcyi Staroſty powinni przed nim przysięgać.

Wojewôdztwa Wielkopolſkie maja ſwoich Surrogatorôw w Poznaniu i Kaliſzu przysięgłych, i przez Seym autoryzowanych, dla czego Generał Wielkopolſki lubo ich kreuje, ale odmienić nie może. Sędźiowie Grodzcy wraz i Ziemſkiemi nie moga być według Konſtytucyi 1726. Ciż powinni ſwego Wojewôdztwa Sprawy ſądźić ale nie wſzyſtkie, tylko pozwolone przez oſtatni Seym Anni 1726. bo większe Sprawy zoſtawione ſa decyzyi Trybunałôw, oſobliwie gdźie zachodza kognicye. Przed Seymikami na Tydźień powinni przeſtać ſadźić, â po Seymie we dwie Niedźieli zaczać. Podobnez Staroſtowie Prawo maja, i Piſarzôw kreowania przysięgłych, i Poſſeſſyonatôw Szlachtę tegoż Wojewôdztwa, do ktôrych należa Księgi Grodzkie, konnotacya Dekretôw, wydawanie onych, i cała Kancellarya.

O WIELKORZĄDCY KRAKOWSKIM.

TEn ſobie ma zdana dyſpozycya Wielkorzadôw abo Intrat Krôlewſkich w Krakowie do Skar-

bu Królewskiego należących, i wolny jest od Pospolitego ruszenia, tak jako i inni Officyalistowie Skarbowi.

O BURGRABIACH.

Burgrabiów Krakowskich według Kromera 10. z dawna bywać zwykło, i ci powinni zawsze przy Zamku Krakowskim mieszkać, maja tylko 3. Miesiace sobie pozwolone przez Konstytucya absentować się w Roku, sa wolni od pospolitego ruszenia, ale pod utrata Urzędu powinni ustawicznie być przy Zamku Krakowskim tak Konstytucya 1562. 1565. 1621. i Król ich kreuje.

Burgrabiowie Grodzcy sa inśi, których Starostowie kreuja, i powinni być Szlachta Possessyonaci, tych powinność uprowadzać Szlachtę do Dóbr prawem przewiedzionych, abo przez Dekret przysadzonych.

Burgrabia Gdański powinien być kreowany od Króla z miedzy nayprzednieyszych Rayców Gdańskich, i ma pierwsze mieysce w Sadach Mieyskich, ma pozwolona sobie władza sadzić sprawy kaduczne, i wszelkie wiolencye, od niego Appellacya do samego Króla idzie, Przysięgę zaś jego w Statucie wolno widzieć.

Rząd Gdańskiego Miasta wolno widzięć niżey pod opisaniem Miasta Gdańska, którego Radni Panowie i całe Miasto przysięgać zawsze powinne na wierność Królowi, i Rzeczypospolitey które juramenta wolno widzieć w Statucie.

O STA-

O STANIE RYCERSKIM abo SZLACHCIE

Europa Chrześciańska ma swóy zaszczyt z tąd, że zasłużone Familie wylana za Oyczyznę krwia, godne Imiona wyprobowana Rada i wysokim rozumem konserwuja dotąd u Monarchów w Radach, Rzadach, i sprawiedliwości swóy Vigor, jako to w Niemczech, w Francyi, Hiszpanii, Włochach, Wenecyi, i wszędźie, ale Polska naywięcey się zaszczycić może przed Bogiem i Swiatem, że od początku kwitnacego Państwa nigdy nie ubliżyła zasłużoney Szlacheckiey Krwi ani do wolności, ani do wszelkich Rządów w Oyczyźnie, i owszem, ani Senator Swiecki, ani Duchowny, ani nayposlednieyszy Urzędnik, ani Kanonik Katedralny, ani Opat, być kreowany może tylko z Oyca i Matki Szlachćic, według Konstytucyi Roku 1607. á Katedralny Kanonik 4. Herby czterema reformacyami stwierdźić powinien. 2. Prerogatywa Krwi Szlacheckiey, że sami Szlachta maja głos wolny i Votum obierania Królów Polskich, i owszem naypierwsi sa do Korony jako Michał i Jan III. inkluduiac w to Senat, bo wszyscy Szlachta, tę Elekcya i jeden Szlachćic zerwać może. 3. Ze ofiarowane godnym Rycerzom Polskim od Monarchów postronnych Xięstwa, Grafstwa, Ordery nie maja żadney w Polszcze apprehensyi, ale *aequalitas* ma swoję naywiększa godność. 4. Ze Szlachta Polska przez Posłów z miedzy siebie od Województw wysłanych przy danych im Instrukcyach, Prawa stanowi, woyny wypowiada, pokóy stwierdza, podatki naznacza, sposoby

ſoby do bićia monety podaje, i wſzelki Rzad w ſwojey mocy ma, jednym ſłowem wolny głos, i wolne nie pozwalam. 5. Ze żaden Szlachćic Polſki nie może być złapany, więźiony, i karany, bez zupełney konwikcyi; chyba że złodźiey przy kradźieży ſchwytany lub na rozboju, o czym Konſtyt. 1453. 1454. 1540. 1550. i wiele innych. 6. Ze Krôl nie może konfiſkować żadnych Dôbr Szlacheckich bez zupełney konwikcyi 1454. 7. Ze żaden Zołnierz ſtacyi nie może mieć w Dobrach Szlacheckich 1588. 1659. 1661. 1676. 8. Szlachćic każdy w ſwoich Dobrach ma zupełna moc życia i śmierći nad ſwemi poddanemi. 9 Szlachćic w ſwoim właſnym grunćie jeſt abſolutnym Panem znależionych kruſzczôw złotych, ſrebrnych, i wſzelakich, jako i ſoli, o czym nauczaja *Pacta Conventa* Michała, i Jana III. i wielu innych Krôlôw na fundamencie Konſtytucyi 1576. i dawnieyſzych wielu. 10. Domy Szlacheckie wolność zupełna daja uciekajacym się do nich prawowitym ludźiom, ktôrych lubo może areſztować, ale łapać i gwałtem wyprowadzać nie godźi się, toż ſamo i o Duchownych Domach Roku 1611. 11. Dobra Szlacheckie pod kaduk podpadać nie moga, bo zawſze ſukceſſya ma ſwôy walor, ale jeżeliby jakie Dobra ſpadły w Dyſpozycya Skarbu Krôlewſkiego z przyczyny zaginioney ſukceſſyi, tedy długi z tych Dôbr naypierwey ſpłacić należy, tak Konſtytucya 1588. ale bezpotomnym Dźiedźicom wolno się wyprzedać i dyſponować z wſzyſtkim. 12. Jeżeliby jaki Cudzoźiemiec w Dobrach Szlacheckich lub Duchownych umarł, jego fortuna nie do Fiſku, ale do Pana gruntu należy 1588. 13. Areſzty mieyſkie nie ida na poddanych ani na żadne rzeczy Szlacheckie. 14 Szlachćic każdy jako i Duchowny wolny jeſt od cła płacenia, od właſnych zbôż na przedaż prowadzonych lub ladem, lub Wiſła, abo innemi Rzekami, ani od wołôw właſnych,

właſnych, ſkopôw, owiec, wieprzôw, wełny, byle nie były przekupne, na co powinien przyśiac, abo ſługa jego według Konſtyt: 1550. 1569. 1576. 1581. 1589. 1601. 1607. i wiele innych, także wolni ſa Szlachta od czopowego z Dôbr właſnych, od Piw, 1511. 1613. 15. Szlacheckie Dobra maja ſobie wyznaczone ſole ſuchedniowe z Zup wſzelkich, i bez koſztu moga zawſze jeść z ſola. 16. Samey tylko Szlachćie wolno Dobra trzymać przez zaſtawy, dźierżawy, kupna, i być ich Dźiedźicami w Polſzcze 1496. 1538. 1550. 1611. Cudzoźiemcom zaś Mieſzczanom i chłopom nie wolno, wyjawſzy Krakowſkich Raycôw i Pruſkich Miaſt, także Wileńſkim, i Lwowſkim, i innym niektôrym przez Konſtytucya pozwolonym Roku 1676. Przytym Szlachćie wolno kupować domy, kamienice, ſzpiklerze, przy Miaſtach bez żadney obligacyi płacenia podatkôw do Miaſta, byle Goſpodarze czym nie handlowali ze ſzkoda Miaſta 1550. 1611. 17. Szlachćic zabiwſzy Szlachćica nie pociaga za ſoba kary gardłowey, ale tylko jeżeli orężem zabił, Rok i 6. Niedźiel wieży in fundo, jeżeli z ſtrzelby dwa Roki i 12. Niedźiel in fundo śiedźieć muśi w źiemi głębokiey na 12. łokći i grzywny dać, o czym Konſtytucya 1726. i inne dawnieyſze. 18. Szlachćic chorujacy przy delegowanym od Krôla, czyniacy Teſtament i dyſpozycya rzeczy, tak ważny być powinien, jakby w Grodźie roborowany 1550. 19. Szlachćic gdyby gwałtem poimał Szlachćica, i więźił, powinien dać grzywien 120. i na dnie Rok wieży śiedźieć, i po wyśiedzeniu powinien tyle troje śiedźieć, jak długo więźił więźienia, i ſzkody nagrodźić 1588.

Szlachta ſa jedni z dawnych Antenatôw urodzeni, drudzy nie dawno nobilitowani zwani w Konſtytucyach SCARTABELI. W Paktach Konwen-

tach

tach Michała i Jana III. Scartabeli aż do trzeciego Stopnia nie mogą mieć na sobie Urzędów, ani Poselstw żadnych. Nie mogą zaś być Szlachta kreowani, tylko za zezwoleniem Rzeczypospolitey na Seymie 1578. 1601. 1613 Szlachcic nie może do swego herbu, i Szlachectwa przypuścić nikogo pod utraceniem własnego 1633. Ktoby Szlachcicem się czynił á nie był, Dobr swoich traci połowę na Kwartę á połowę Delatorowi. Komuby zaś zadane było nie Szlachectwo, ten według poźnieyszych Konstytucyi, powinien na Seymiku przypozwany naypierwey emundować się, á jeżeliby Seymik nie doszedł, to przed Marszałkiem koła Rycerskiego drugiego dnia, á jeżeliby i ten nie stanał, tedy przed pierwszym Senatorem powinien się wywieść, á potym do Trybunału Antagonistę przypozywać Roku 1601. 1633. 1690. Ten zaś kto nie dowiedźie powinien odszczekać jak pies pod ławą za honor wźięty według praktyki Roku 1667.

Szlachectwo utraca ten, kto Dekretem Królewskim prywowany za jaki exceß, także i kto Mieyskim, lub Kupieckim handlem w Mieście się bawi, 1633.

Bękarćia choć z Szlacheckich Osób urodzeni nie mogą być Szlachta 1633. ale więcey Konstytucya 1578. przydaje, że Szlachćic z nałożnica mieszkający i pierwey lubo się potym z nią ożeni, i dźieci spłodźi, te dźieci nie mogą się zaszczycać Szlachectwem, ani dźiedźiczyć fortunie.

O INDYGENATACH.

Cudzo-

Cudzoźiemcy starający się o Indygenaty powinni naypierwey starać się na Seymikach, żeby byli w Instrukcyach przez Posłów zaleceni 1601. á za konsensem Stanów na Seymie powinni je otrzymać 1607. ale według Konstytucyi 1641. powinni pierwey probować Autentycznemi dokumentami Szlachectwo swoje w własnych Państwach, i w Kraju, z którego sa urodzeni, o czym Konstytucya Roku 1673. i powinni być Wiary S. Rzymskiey Katolickiey, z wyznaniem przysięgi na wierność Królowi, i Rzeczypospolitey.

O SEYMACH.

Przedtym Królowie z Konsyliarzami tylko Seymy á barźiey rady odprawowali, i Prawa stanowili, dopiero za Kaźimierza Wielkiego poczeli od Województw Posłowie na te Rady przyjeżdżać, i radźić o całości Oyczyzny, á za Zygmunta Augusta na Seymie Piotrkowskim Roku 1550. czas naznaczony Seymom, i także podczas Unii Xięstwa Litewskiego z Korona Roku 1564. Seymy przedtym odprawiały się według woli Królów w Piotrkowie, w Lublinie, w Parczowie, w Krakowie, w Sieradzu, w Łęczycy, w Wislicy, w Korczynie &c. ale przez Konstytu: 1569 naznaczone mieysce dla bliskości Litwy w Warszawie, chyba żeby konjunktura woyny inaczey dyspensowała, Roku zaś 1673. Seymy co dwa Roki w Warszawie dwa, á trzeci w Grodnie naznaczone, i toż samo reassumowała Konstyt: 1686. 1717. i 1726. Seymy KONWOKACYALNE, i ELEKCYONALNE naznaczone w Warszawie, á KORONACYONALNY w Krakowie. Czas Seymów naznaczony od dwóch do dwóch

dwòch lat 1717. I te Seymy nazywaja się ordyna-
ryinemi. Extraordynaryine zaś ſa zoſtawione po-
trzebom Oyczyzny. Ordynaryinym Seymom czas
naznaczony w Poniedźiałek pierwſzy po S. Michale
á Seymikom przedſeymowym Poniedźiałek na 6.
Niedźiel przedSeymem. Tymże Seymom czas na-
znaczony 6. Niedźielny, áExtraordynaryinym dwòch
Niedźielny 1576. 1591. 1633 1726.

W Krôlewſkiey mocy jeſt naznaczanie Sey-
mòw w potrzebie Oyczyzny, i zwyczaynie pier-
wey wychodza liſty do Senatorôw konwokuiac
ich na Seym, i do Województw Uniwerſały,
które w Grodach publikowane być powinny, i
w nich wyrażone przyczyny intymacyi Seymu
1569. 1613. Te Uniwerſały powinny być trze-
ma Niedźielami przed Symikami w Grodach, á
Seymiki na 6. Niedźiel przed zaczęciem się Sey-
mu.

O SEYMIKACH.

NA Seymiki Król rozſyła według Prawa Po-
ſłów po jednemu na każdy Seymik z in-
ſtrukcyami, w których wyraża, i przeſtrze-
ga o potrzebach Oyczyzny, tak Konſtytucya 1576.
Ten Poſeł od Senatora zagajajacego bywa przy-
jęty, á po mowie ſkończoney do Seymiku in-
ſtrukcya czyta i podaje do deliberacyi. Biſkupi,
Staroſtowie, Urzędnicy, i Szlachta, obligowani ſa
być na Seymiku ſwego Województwa, według
Konſtyt: 1510. Staroſta zaś jako Goſpodarz miey-
ſca Seymiku powinien goſpody rozdawać. W
Dźień Seymiku naypierwey Mſza S. się odpra-
wuje o S. Duchu, i Kazanie być powinno, po-
tym Xiadz wynosi Sanctiſſimum z puſzka do Za-
kryſtyi,

kryſtyi, á Senatorowie z Urzędnikami, i Szlachta,
w tym Kościele koło uczyn wſzy zaśiadaja, Se-
nator pierwſzy zagaja, á potym przyſtępuja do
Elekcyi Marſzałka, kryſkujac się przez Vota dane,
abo się też jednoſtaynie zgodza na podanego przez
Senatora zagajajacego.

W Wielkiey Polſzcze w Srodźie Stan Ry-
cerſki zaśiada na Cmentarzu, i Kaſztelan Prze-
męcki im zagaja, á wſzyſcy Senatorowie w Ko-
ściele śiedza, i znoſza się z kołem Rycerſkim, aż
do obrania Marſzałka. W Litwie zaś maja nie-
które Powiaty Marſzałków już dożywotnie o-
branych, o czym wyżey pod Urzędnikami Ziem-
ſkiemi. Po Elekcyi Marſzałków do Inſtrukcyi
od Króla przeczytaney, i od Prymaſa, każdy się
przymówić może, i potym formuja projekta do
inſtrukcyi na Seym, które Marſzałek konnotuje,
i uformowana z nich Inſtrukcya na Seym podpi-
ſać powinien z Aſſeſſorami według Konſtytucyi
1726. Po ułożoney Inſtrukcyi Senatorowie i U-
rzędnicy Ziemſcy ex turno każdy, á po nich Szla-
chta zabieraja głoſy i daja Vota ſwoje na Po-
ſłów, te Vota Marſzałek konnotuje z Aſſeſſorami,
i którzy przewyżſza kreſkami, ći charakter Po-
ſelſki na śiebie biora, byle nie mieli kontemnat
na ſobie. Posłowie maja być Szlachta Poſſeſſyo-
naći 1611. 1613. nie moga być wraz i Deputa-
tami na Trybunał 1678. ani Deputaći od Woy-
ſka moga być Posłami. 1616.

Województwo każde ile Powiatów ma w
ſobie, tyle Posłów wyſyłać powinno, Ziemia zaś
każda dwòch według dawnego zwyczaju prócz
Prusów i Litwy, bo w Litwie z każdego Po-
wiatu dwòch obieraja. Jako zaś Seymikom po
wſzyſtkich Województwach jeſt jeden dźień na-
zna-

znaczony (prôcz Zatorſkiego i Pruſkiego Generału, i innych, które tygodniem odprawuja się prędzey) Poniedźiałkowy na 6. Niedźiel przed Seymem, tak i jedno mieyſce zdawna Województwa obſerwuja do ſeymikowania, jako: Wielkapolſka w Srodźie, Krakowſkie w Proſzowicach, i każde Województwo ma ſwoje mieyſce wyznaczone.

Generał Prowincyi Wielkopolſkiey odprawuje się w Kole, Generał Małopolſki w Korczynie, Generał Mazowiecki w Warſzawie, Generał Ruſki w Wilni, Generał Xięſtwa Litt. w Słonimie, na te Generały powinni się zjeżdżać wſzyſcy Posłowie obrani na Seym z właſnych Prowincyi, i tam znosić się w promowowaniu Intereſſów zobopolnych tykających się Dobra Oyczyzny, ale te Generały zaniedbane, bo Posłowie po Seymikach proſto jada do Domów, á potym do Warſzawy. Województwo Inflantſkie ſwoje Seymiki odprawuje w Duneburgu. Województwo Smoleńſkie zawojowane w Wilnie.

W Pruſach zaś inaczey Seymikuja. Król piſze do Warmińſkiego i Chełmińſkiego Biſkupów Liſty dwa zachęcające do rady około Oyczyzny, po odebranych liſtach Biſkup Warmiński jako Prezydent Ziem Pruſkich, naznacza czas Generałowi Pruſkiemu. Do Województw także Król piſze Liſty żeby pierwey odprawili ſwoje partykularne Seymiki, po których odprawionych przyjeżdżaja na Generał cała Prowincya, Alternata raz do Malborga, drugi raz do Grudźiadza za Uniwerſałem Biſkupa Warmińſkiego, gdźie zaśiadſzy zagaja Biſkup Warmiński jako Prezydent, i zaraz audyencya daje Posłowi Królewſkiemu, którego Podkomorzowie wprowadzaja, po ſkończoney

jego mowie nad inſtrukcya deliberuja, potym rozdźielaja się Izby. W jedney Izbie zoſtaja się Biſkupi, Senatorowie, Podkomorzowie, i od Miaſt Gdańſka, Torunia, i Elblaga, delegowani. W drugiey Izbie Stan Rycerſki przyſtępuje do obrania Marſzałka, po obranym Marſzałku inſtrukcye z Seymików partykularnych złożone czytaia na Seym, po których przeczytanych, i wykorrygowanych, Marſzałek z kołem Rycerſkim idźie, i łączy się z Senatorſka Izba, tam też ſame Inſtrukcye czytaja, po których ſtwierdzonych i Miaſta ſwoje Inſtrukcye na Seym podaja, i z Generału tego Posłowie ledwie nie wſzyſcy Szlachta, którzy chca, jada do Warſzawy na Seym ponieważ nie jeſt liczba Posłów Pruſkich naznaczona przez żadna konſtytucya.

Seymiki zaś partykularne Województwa Chełmińſkiego w Kowalowie, Malborſkiego w Sztumie, á Pomorſkiego w Starogardźie odprawuja się.

O SEYMIE WALNYM.

W Poniedźiałek pierwſzy po S. Michale, naypierwey Król, Senatorowie, Miniſtrowie, i Posłowie ida na Mſza S. o S. Duchu ſpiewana do S. Jana, gdźie po Kazaniu i po Mſzy S. ida wſzyſcy do Izby Senatorſkiey, tam Król zaśiadſzy, i Senatorowie na mieyſcach ſwoich, Stan Rycerſki z Posłów zgromadzony oddźiela się i idźie do Izby Poselſkiey, gdźie każdy zaśiadſzy na ſwoim mieyſcu, Marſzałek przeſzłego Seymu abo pierwſzy ex Turno Województwa Poseł zagaja mowa ſwoja, i zaleci-

wſzy

wſzy jedność serc, zachęca do prętkiey Elekcyi nowego Marſzałka z naſtępujacey Prowincyi, (bo według Prawa jednego Seymu powinien być Marſzałek z Wielkopolſkiey Prowincyi, na drugi Seym z Małopolſki, á na trzeci z Litewſkiey Prowincyi) Po obranym Marſzałku przez Vota ex turno Poſłów, ſtary Marſzałek oddaje laſkę nowo obranemu, ktòry podziękowawszy przy odebraniu laſki, przyśięga rota w Statuci naznaczona. Po przyśiędze tenże Marſzałek przyſtępuje do Rugòw i pogodziwſzy ſcyſſye miedzy Poſłami (ktòre powinien według Prawa Anni 1690. uſpokoić drugiego dnia po elekcyi ſwojey) powinien się według tyże Konſtytucyi łaczyć z Izba Senatorſka, gdźie Kròla, i Senat, przywitawſzy, wzajemnie przywitany od Tronu przez Kanclerza Koronnego lub Litewſkiego bywa, i do pocałowania ręki Kròlewſkiey wraz z Poſłami przyſtępuje do Tronu. Potym *Pacta Conventa* czytane być powinne, i do każdego Punktu nie obſerwowanego przymòwić się Poſłowi każdemu wolno. Po tych przeczytanych Senatûs Conſulta czytane, dyſtrybuta wakanſòw, Vota Senatorów, potym Deputaći z Senatu i Stanu Rycerſkiego naznaczeni być powinni do układania konſtytucyi, do likwidacyi Skarbu Koronnego i Litewſkiego do inwentowania i likwidacyi Artyleryi Koronney i Litewſkiey prowentów. Po wyznaczeniu zaś Poſłów do poſtronnych Monarchòw, i po relacyi uczynioney Poſłów od tychże poſtronnych Monarchòw, Marſzałek Poſelſki wraca się z Poſłami do Izby Poſelſkiey, gdźie z inſtrukcyi czytanych od Wojewòdztw per turnum Konſtytucye układaja, á Krol przez ten czas z Senatem i z delegowanemi od Izby Poſelſkiey Poſłami ſadzić powinien ſprawy przychodzace na Seym, Izba zaś Poſelſka ułożywſzy Konſtytucye zaczęte od beſpieczeńſtwa publicznego, wraca się i łaczy z Senatem, naynierychley zaś na 5. dni przed ſkończe-

ſkończeniem Seymu powini się łaczyć, i w Senacie też ſame wſzyſtkie Konſtytucye czytane być powinne, i przez 3. Stany ſtwierdzone, á Seym nie więcey nad 6. Niedziel powinien trwać, o czym Ładowſki i inni 1690. o porządku Seymowania, i przydaje tak Konſtytucya, że bez świec powinien się kończyć Seym. Marſzałek Poſelſki powinien konnotować wſzyſtkie materye, na ktòre zgoda zachodźi. Poſłowie maja wolność zupełna domawiać się o całość Praw, i ſwobod Oyczyzny 1609. Także promowować likwidacya Podſkarbich z kwart. Przećiw Pieczętarzom mòwić, jeżeli przećiw Prawu Przywileje wydaja 1562. Powinni donieść niedbalſtwo Urzędników, i Inſtygatorów, Królowi zalećić obſerwancya Praw. Na koniec wolno jeſt jednemu Poſłowi zerwać Seym, lub przetrzymać ſwoja kontradykcya, i radę o Oyczyźnie zamknąć. Poſeł Seymowy jeżeliby się pokazał przekupiony, do Trybunału powinien być pozwany na inſtancya każdego, o czym Ładowſki cytuje Konſtyt: 1699.

Marſzałek Poſelſki w Izbie Senatorſkiey ma mieyſce miedzy Marſzałkiem W. K. i Litt: przećiw Tronowi, á Poſłowie za Senatorami. Marſzałek ſam powinien czytać Konſtytucye ułożone w Izbie Poſelſkiey, i nie może już z Poſłami wròćić śię do Izby Poſelſkiey, jeżeli na 5. dni złaczone Izby przed terminem Seymu według Konſtytucyi 1678. Do podpiſania Konſtytucyi, jakom wyżey namienił, powinni być naznaczeni z Senatu 3. Senatorów każdy z ſwojey Prowincyi, i po dwòch Poſłów ktòrzy przyśięgli y powinni zluſtrowć Konſtytucye i one podpiſać.

Po tym wſzyſtkim Poſłowie dopominaja śię o naznaczenie czaſu Seymikom relacyinym, á jeżeli

żeli w potrzebie kontrybucye układają, i one na Seymikach promowować obiecuią. Na też Seymiki pieczętarze konstytucye przessać powinni dla ingrossowania ich do wszystkich Grodów; według Konstytucyi 1589.

Po skończonych materyach ostatniego dnia Seymu Marszałek żegna Imieniem koła Rycerskiego Króla, któremu Koron: Koronny, Litewskiemu Litewski Kanclerz odpowiada od Tronu, i do pocałowania Ręki Królewskiey wszyscy Posłowie przystępuja.

NA SEYMIKACH RELACYALNYCH po uczynioney od Posłów Relacyi i przeczytanych konstytucyach exaktorowie deputowani bywają do wybierania kontrybucyi, jeżeli jakie ułożone według Konstyt: 1591.

W Prusach nie przyimuja żadnych kontrybucyi na Seymie uchwalonych, ale Generał Pruski naznacza podatki jeżeli potrzebne.

Posłowie podczas funkcyi swojey wolni są od wszelkich sądów i Trybunałów, i w sprawach wszelkich, tylko suspensa na nich idźie, kondemnata zaś na nich żadna nie ważna, bespieczeństwo maja Osób swoich na 4. niedźiele przed, i 4. po Seymie według Konstytucyi 1610. 1649. Posłom zwyczaynie Województwa obmyślaja pensye z czopowego.

Na końcu Seymu po przeczytanych Konstytucyach Senatorowie czytani być powinni do boku Królewskiego i rezydencyi przy Królu dla rad wszelkich.

O PO-

O POSPOLITYM RUSZENIU.

POspolite ruszenie lubo przez Seym tylko powinno być naznaczone według Konstyt: 1454. 1573. 1676. jednak w potrzebie Seymy daja zawsze moc Królom naznaczać je, i wydawać wići jako 1527. 1661. 1662. ale tylko od Seymu do Seymu ta moc, i tylko w ostatniey potrzebie pozwolono.

Podczas Interregnum Prymas ma moc wydać wići na pospolite ruszenie 1632. 1648. 1693. Wići te powinne wychodźić do Korony pod Koronna, á do Litwy pod Litewska Pieczęćia do wszystkich Województw. Troje wići powinne wychodźić na pospolite ruszenie, ale jedno za dwoje wraz w ostatniey potrzebie, á trzećie z naznaczonym mieyscem 1520. 1550. 1576. 1588. 1593. 1619. i daley wiele Konstytucyi o tym.

LUSTRACYA WOYSKA NA POSPOLITE RUSZENIE.

NIżeli się ma zjeżdżać Pospolite ruszenie; Wojewodowie, i Kasztelani powinni Chora-

ragwie spisować i pod Chorągwiami Szlachtę rozdźieliwszy pod władzą i Kommendę Kasztelanów Powiatowych, lub też Urzędników Ziemskich, ile gdźie więcey Powiatów jak Kasztelanów, ażeby tymże porządkiem Wojewoda każdy swego Województwa Chorągwie oddał pod Kommendę Królewską.

W Ziemiach zaś gdźie Wojewodów nie masz pod Kasztelana dyspozycyą Chorągwie podpadają, jeżeli zaś Ziemia obszerna, tedy może Kasztelan Chorągwie rozdać Podkomorzemu, Staroście, lub też Urzędnikom innym.

O PROWADZENIU SZLACHTY.

KTórzy Wojewodowie lub Kasztelanowie są na funkcyach publicznych abo wObożie Woysk Koronnych, abo ciężko chorujący, wolni są od pospolitego ruszenia, ale na ich mieysce Urzędnicy po Kasztelanach obeymują Kommendę.

Każdy Kasztelan lub Urzędnik mający Kommendę swego Powiatu, lub Chorągwi powinien na mieyscu spocząć przez 3. dni pod Namiotem, á 4. dnia porządnie ruszyć śię z mieysca ku Obozowi.

Obligacye Chorażych á żeby każdy na Pospolite ruszenie swoje własną Chorągiew podniosł

niosł z Herbem swojego Województwa, lub Ziemi, lub Powiatu, gdzie jest Chorażym; które zaś Powiaty nie mają swoich Chorążych, to Chorąży Województwa tego powinien rozdać Chorągwie, i Substytutów naznaczyć.

O STACYACH i SZKODACH POSPOLITEGO RUSZENIA.

KAsztelan, i każdy Duktor swego Powiatu, lub Chorągwi nie może tylko przez jedną noc bawić na jednym mieyscu, ani może stać we Dworach, Miastach i Miasteczkach, tylko zawsze w Polu. Szkód żadnych ani wiolencyi czynić ani podwod brać, chyba za pieniądze może, dla czego Kasztelan z Chorażemi, i Urzędnikami swego Województwa, abo jeżeli jest Wojewoda powinien Sądy sądźić nie odwłócznie przez inkwizycyą wszelkie excessa. Pisarz zaś Ziemski tego Województwa powinien Dekreta pisać. Kasztelan i Urzędnicy przyśięgać powinni, jako sprawiedliwie sądźić będą wszelkie krzywdy, i appellacya wolna od tych sądów do Króla lub do Trybunału. Kryminalne zaś sprawy należeć powinne do Sądu Królewskiego abo Trybunalskiego, jeżeli na Szlachćica, á jeżeli na lóżnych lub służących chłopów, to i Kasztelański Sąd może kryminalną ferować sentencyą; o czym obszerniey pisze Ładowski *fol*: 378. za Zygmunta III. przeciw Turkom Roku 1621. jest tam i taxa żywności

wności wyrażona jaka być powinna na ów czas.

Kasztelan, który się chorobą exkuzuje na pospolite ruszenie, samoszóst przyśiąc powinien z possessyonatami.

O WSIADANIU NA KON.

KRól nie może uwolnić żadnego obligowanego Prawem na Pospolite ruszenie, o czym 1538. 1550. Każdy Szlachćic powinien wśieść na koń z tyląż pocztami, ile należy z jego Dóbr, o czym 1388.

Każdy Szlachćic Dobra Ziemskie trzymający, i ći którzy się z Dźiedźiczkami żenią, choć nie Possessyonaći powinni wśieść na koń o czym 1621. i 1659. Także i w Miastach z Prowizyi żyjący, choć żadney wsi nie mają, 1578. Arendarze, 1659 powinni wśieść na koń. Wieża śiedzący Szlachta za Dekretami powinni wyniść z wieży i wśieść na koń, á po Expedycyi odśiedźieć wieża 1659. Także Mieszczanie za Przywilejami Dobra Ziemskie trzymający 1505. 1621. excypowane Magistraty i Officyalistowie. Dźierżawcy Dóbr Królewskich Wóytowskich, i Wóytowie tak w Królewskich Dobrach jako i Duchownych obligowani także wśieść na koń. Roku 1345. 1368. 1538. i Sołtysi &c.

Wyprawują przytym Dobra Królewskie Duchowne, i Miasta Piechoty, według Dyspozycyi Seymu.

Seymu. Te zaś wyprawy z Dymów uchwalone bywają Roku 1621. i 1676. Tatarowie Litewscy Possessye swoje mający powinni na koń wśieść.

O WOLNYCH OD POSPOLITEGO RUSZENIA.

BUrgrabiowie Krakowscy Zamku Krakowskiego pilnować powinni, Woyscy Ziemscy, Sędźiowie Grodzcy, Pieczętarze Oboyga Narodów 1635. i 1639. Przytym Królowi assystujący Ministrowie, Senatorowie rezydujący, Possłowie Woyskowi, funkcye Rzeczypospolitey mający na sobie, Marszałkowie, Referendarze, i inni Officyalistowie z Królem idący są wolni 1621. 1658. 1659. Pisarze skarbowi 1655. 1676. Pisarze Trybunalscy poczty tylko wyprawują 1656. Pisarz Grodzki Krakowski wolny. Także 30. Osob Królowey których Regestr Marszałek podać powinien do Grodu Warszawskiego 1628. 1629. 1654. 1655. i 1676. 12. Osob Prymasowskich, których Marszałek powinien podać do Grodu Warszawskiego i niektóra kwota Osob Biskupich uwolniona także jest, 1654. 1655. 1676. Także Possłowie do Monarchów Cudzoźiemskich z 16. assystentami Roku 1655. 1659. Kommendanći Fortec i Zamków pogranicznych, Wielkorządca Krakowski z Officyalistami wolni są od wśiadania na koń. Szlachta są wolni którzy Sy-

nów na swoim mieyscu posyłaja 1621. Wdowy, chorujacy, w Szkołach będacy sa także wolni, ale poczty wyprawić powinni 1563. Majacy Possessye w różnych Województwach Poczty powinni wyprawić. Szlachta ubodzy, ktorzy nie maja się czym oporządźić, Bracia Niedźielni Pocztów powinni wyprawić abo z miedzy siebie Brata, chyba że wszyscy Dobra trzymaja, o czym 1621. Starzy 60. lat majacy sa wolni, ale poczet powinni wyprawić, tak jako Duchowni Dobra Ziemskie trzymajacy.

Pruskie i Litewskie Prowincye maja swoje excepcye, które wolno widźieć w Ładosk m.

Król w Wiciach na Pospolite ruszenie naznacza czas, i mieysce. Szlachcic zaś każdy obligowany wśieść na konia, i we 4. Niedźiele od publikacyi wići stanać na mieyscu naznaczonym, i wyjechać nie może pod kara konfiskacyi Dóbr, i głowy ucięcia, jeżeliby zaniedbał ordynacyi Woyska, o czym 1620. Z pod jedney pod druga Choragiew żaden śię przenieść nie może choć w tymże Województwie dla gluzowania regestru, ani konia jeden drugiemu wygodźić nie może w przybliżajacey się okazyi do poty zki.

Król sam obligowany jest być przytomnym podczas pospolitego ruszenia według Konstytucyi 1557. Podczas zaś Interregnum zwykła Rzeczpospolita obierać sobie Wódzów 1576. Za granice Polskie nie jest obligowane Pospolite ruszenie iść z Królem, chyba że zapłaći dobrze, abo uprosi Pan 1378. 1433.

Po expedycyi skończoney żaden nie powinien wyjechać z Woyska i z pod Choragwi bez konsensu Kasztelana lub Urzędnika Ziemskiego, który nie powinien być żadnemu zbronny, ani powracajac we wśiach wiolencyi ma robić, za co w Trybunale ma odpowiedźieć 1621.

Podczas Pospolitego ruszenia sam tylko Król jest Sędźia, bo Trybunały, Sady Ziemskie, Grodzkie i Zadworne ustaja.

O LUSTRACYI SZLACHTY.

PRzedtym zwyczay bywał u dawnych Polaków, że co Rok wśiadali na koń, i lustrowali śię w Województwach na mieyscach naznaczonych przed Wojewoda i Kasztelanami, abo co dwa roki dla gotowośći na Pospolite ruszenie Przećiw Nieprzyjaćielowi 1562. Czas lustracyi był naznaczony na S. Woyćiech 1562. drugi Seym naznaczył na S. Mateusz 1563 na tymże Seymie kara naznaczona na szkodę po Wśiach czyniacych tak jak na Pospolite ruszenie, ale te Konstytucye do skutku nie przychodza, choć były też same Konstytucye i potym reassumowane; cóż potym pisać Prawa kiedy bez obserwy, i exekucyi onych, i dla tego częsta ruina Kraju, każdy nieprzyjaćiel wnidźie, zruynuje, zdezoluje, Kray spustoszy, Swiatnice Boskie obnaży, jako i w teraźnieyszych czasach napatrzyliśmy się, á ubodzy ludzie ućierpieli. Wolność nasza Polska piękna, Prawami pięknemi, rozumnemi, i porządnemi opatrzona, Rycerskiemi sercami zmocniona, ale nie zjednoczona,

czona, podczas jakieykolwiek woyny nie wolna, pod jarzmem wszelkiego nieprzyjaciela jęczeć musi, a wszystka przyczyna z nie obserwy Praw, zatraconych cnot Staropolskich, a naywiększa przyczyna, że gruntujemy Prawa nasze na juramentach, a z rzadka abo nigdy Bogu Wiary nie dotrzymujemy, i z tad kara P. Boga ustawiczna, niezgody, woyny, potopy, głod, mor, i jeżeli Boga w serce nie weźniemy, nieomylna w krótce zguba wolności.

Po opisanych tedy zupełnie trzech Stanach, więcey mi nie należy tylko Sprawiedliwość S. opisać, jakim trybem i porządkiem idźie w Polszcze.

O TRYBUNALE KORONNYM.

NA początku Rzadów Rzeczypospolitey, Sprawiedliwość obijała się o Sąd samego Króla zaśiadającego na Sądach, z kąd że się były zagęściły Sprawy niepodobne do rozsądzenia samemu Królowi, a z tad scyssye, kłótnie, i nie ukontentowania widząc Królowie, naypierwey za Zygmunta Augusta postrzegła się Rzeczpospolita życząc sobie Sąd główny z wybranych Sędźiów z Województw z samych tylko Swieckich, inni zaś i Duchownych życzyli dla zachodzących Spraw miedzy Stanem Duchownym i Swieckim, ale że na ów czas Luterska, Kalwińska, i Aryańska Herezye zagęściły były; Senat i Stan Rycerski, tak ći zdementowali swoim kacerstwem, ledwie nie pospolski, że nie chcieli zezwolić na Sędźiów Duchownych, i projekt też nie wźiął swego skutku. Stefan Batory obrany Królem Polskim widząc także zagęszczone Regestra Spraw, też samę myśl Stanom Rzeczypospolitey podał do ułożenia Głównego Sądu, jakoż na Seymie Roku 1578. Stany Rzeczypospolitey uradźili Ordynacyą Sądu Głównego i postanowili nazwawszy go TRYBUNAŁEM GŁOWNYM Koronnym, i na tym Trybunale tak ważne Dekreta kazano mieć, jak Seymowe. Pod ten Trybunał Główny Koronny podszyły się Województwa Wołyńskie, i Bracławskie Roku 1589. a Kijowskie Roku 1590. także Pruskie Województwa Roku 1589. i opisane były Ordynacye Trybunalskie wielą Konstytucyami. Że zaś na tych Trybunałach zapatrzyła się była Rzeczp: na zagęszczone scyssye i kłótnie w obieraniu Marszałków, i w nieobserwie Praw ani kursu Sprawiedliwości S. tak Roku 1726. na Seymie Grodźieńskim pod Dyrekcyą Stefana Potockiego Referendarza na ten czas, a potym Marszałka N. Koronnego postanowiła Korrekturę Trybunału tym sposobem ktròdzey jak w Konstytucyach zebranym.

Reassumowana Konstytucya dawnych Seymów 1578. i 1616. żeby Województwa po 2. Ziemie po jednemu, Województwo Wołyńskie 3. z miedzy śiebie obierały Osoby zgodne, uczćiwe, Prawo Koronne rozumiejące, Szlachtę Possessyonatów, i żadnego Processu na sobie nie mających DEPUTATOW, i tey Elekcyi naznaczony pierwszy Poniedźiałek po Narodzeniu Nayśw: Panny. Podobnym sposobem Kapituła Gnieznieńska Prezydenta i Vice Prezydenta, Krakowska dwóch inne zaś Kapituły prócz Warmińskiey po jednemu tylko obierają z miedzy śiebie Deputatów na tenże Trybunał Główny Koronny. Ciż wszyscy Depu-

Deputaci tak Duchowni jako i Swieccy nie mogą być powtórnie obrani aż po wyszłych 4. lat rachując od dnia pierwszey Elekcyi, á jeżeliby który po Elekcyi umarł, tedy na jego mieysce inszy już nie może być obrany, i nie mogą być obrani tylko przytomni, i powinni Duchowni Dekreta Elekcyi swoich Kapituł, á Swieccy instrumenta Elekcyi swoich, lub lauda z Grodów autentyczne z podpisami i pieczęciami Marszałków i Assessorów Seymikowych, przed przysięgą oddać do Ziemstwa. Od czasu Elekcyi swojey już się z nikim sądzić nie mogą ani w Trybunale Lubelskim lub Radomskim, ani w Grodzie, lub Ziemstwie, ani Dóbr mogą kupować aż do skończenia swojey funkcyi, oprócz na wygodę swoję arendować.

W pierwszy Poniedziałek po S. Franciszku zaczyna się Trybunał Wielkopolskiey Prowincyi, gdzie po wysłuchaniu Wotywy o S Duchu i Kazaniu w Kościele Farnym i po wyniesionym Sanctissimum do Zakrystyi, w tymże Kościele Ziemstwo Sieradzkie wraz z Grodem Piotrkow: u Stolika zasiada, i tam słuchają Juramentów Prezydenta i Duchownych, á potym Swieckich, według porządku Województw, jeżeli zaś któremu z Deputatów jest zarzucona objekcya, tedy powinien tenże Deputat iść pod Laskę dla uznania objekcyi przez Trybunał. Ziemstwo zaś lub Grod powinni ingrossować wszystkich Deputatów przysięgę, w akta. W niebytności Ziemstwa Starósta Piotrkowski z Grodem zwykł słuchać Juramentu. Po Juramentach Prezydent z Deputatami wszystkiemi idzie na Ratusz, i tam zasiadszy swoje mieysca według Turnu Województw, Prezydent wita Trybunał i zaleca jedność do obrania Marszałka, á Ziemstwo abo Grod rozdaje każdemu pozbieranych porządkiem, i poprzestrzyganych na papierze Deputatów Swieckich. Z tych jednego każdy Deputat,

tat, którego mu Duch S. poda do myśli wyimie z miedzy karteczek i odda do skrzyneczki zamknięty przez Ziemstwo podaney. Na ten zaś Regestr wchodzą tylko Kandydaci Deputaci tey Prowincyi, na którą turnus Laski przychodzi, bo jednego Roku Wielkopolska Prowincya, drugiego Małopolska, Marszałków swoich mieć powinna. Po odebranych przez Ziemstwo karteczkach skrzyneczkę tę bierze Prezydent z dwiema Swieckiemi z obodwóch Prowincyi, i z niey wysypuje karteczki, na którego większa ich liczba padnie, temu zaraz laskę Ziemstwo, lub Starosta oddaje, Prezydent winszuje, Marszałek nowo obrany dziękuje, á potym przystępują do Ordynacyi ustanowienia miedzy soba. Marszałek nie może być tylko po 4. lat z jednego Imienia. Ma mieysce podle Prezydenta po lewey Ręce, rekapitulować Spraw nie może, ale sentencyą swoję dać powinien, ex turno Województwa lub Ziemie z którey obrany. Vice Marszałka zniesiona Elekcya, ale pod niebytność Marszałka pierwszy Deputat ex turno Prowincyi laskę mieć powinien, i Mieysce Marszałka. Na Elekcyi Marszałka nie może się znaydować Marszałek Lubelski, ani Radomski ani Deputat żaden z tamtych Trybunałów, ani Ministrowie, ani Hetmani W. K. i Polni, ani Litewscy dla fakcyi. Krzyż Prezydentski i laska z rana o 7. godzinie, á po południu o 2. powinny być na Ratuszu dla prętszey akceleracyi Sprawiedliwości S. i kiedy komplet się znidzie nie czekając Marszałka może sądzić przypadające Sprawy. Na Komplet zaś 6. Deputatów Swieckich być powinni á na Duchowny Regestr 6. Duchownych. Regestra Spraw Województw Wielkopolskich w Piotrkowie każdy swego Województwa Deputat trzymać powinien i wszelkie inne Regestra przypadające podczas tego Województwa we Srody i Czwartki lub taktowe, á jeżeliby zaś nie był z tego Województwa Deputat,

putat, tedy z bliższego trzymać powinien. Toż samo i Małopolska Prowincya w Lublinie obserwuje. Insze zaś Regestra pierwszy z Województwa Deputat Prowincyi Wielkopolskiey trzymać powinien w Piotrkowie, á Prowincyi Małopolskiey w Lublinie, jako to: Remissowe, *Militarium*, *Suspensionum*, *Paritatis Votorum*, *Cassandarum*, *Officii*, *Fisci*, *&c.* Duchowne zaś Regestra zwykł trzymać naznaczony od Prezydenta Deputat Duchowny. Tych Regestrów Ziemstwo powinno mieć attendencya, ani ich wolno Deputatom do gospod brać. Do inkwizycyi Marszałek z obodwóch Prowincyi jak turnus przypada Deputatów naznaczać powinien, á Prezydent jednego Duchownego do nich zwykł naznaczać. Likwidacye i komportacye w Trybunale zniesione, ale Grodom nakazane.

Sentencye, na które większa liczba kresek nastąpi, powinne być konnotowane w Sentencyarzu, podpisane rękami Marszałka i Dwóch Deputatów z obodwóch Prowincyi, i oddawane do Ziemstwa. Marszałek nie powinien *per non sunt* zbijać Sprawy, ani dzwonić, i kontynuacye Spraw są zniesione, ale każda przypadła z Rejestru powinna być osądzona. Żaden Urzędnik Ziemski, Grodzki, lub Podkomorzy nie może kondescensyi żadney odprawić podczas funkcyi. Zagadzanie skrzynki z krzywdą strony przeciwney, Sady po gospodach, i kompromissy wszelkie prez Deputatów są zniesione. Od zaczętey Sprawy żaden Deputat wychodzić nie może, á jeżeli wynidzie na długi czas, Sentencyi dać nie może, ani kompletu rwać pod odsądzeniem, chyba że chorobę przysięgą wyświadczy, ale powinien być 3. razy rekwirowany jak Duchowny tak Swiecki. Sekret Izby Sadowey obwarowany pod odsądzeniem od funkcyi. Limita Trybunału przed czasem

sem naznaczonym przez Prawo, nie może być w Ziemstwie akceptowana, prócz w zbliżajacym się powietrzu abo niepokoju. Podczas ustępów sami Deputaci zostać się powinni w Izbie. Luity zniesione dla trzymajacych Regestr, tylko do skrzynki iść powinne. Trybunał nie może przysądzać więcey do skrzynki nad Vadium jedno. Dekreta Trybunalskie czytane być powinne przez Ziemstwo zaraz po ustępie.

Starostowie raz na zawsze Deputatom wyznaczyć stancye powinni na każde Województwo, i Kapituły żeby jak Kapituły tak Województwa reparowali należycie, á przy skończoney funkcyi każdy Deputat powinien Inwentarz spisać Kamienicy, i Gospodarzowi oddać. Długi Miastom należace przez Deputatow powinne być wypłacone po skończoney funkcyi. Deputaci ani cały Trybunał w żadne Jurysdykcye Miasta wdawać się nie powinni ani w żadne taxy.

Deputaci Duchowni sentencye w Sprawach dawać powinni *Arianismi*, *Taktowych*, i *Mixti* wszyscy alternato z Swieckiemi, w Rejestrze zaś *Compositi Judicii* tylko 6. Duchownych i 6. Swieckich powinni dawać, według dawnieyszych Praw 1578.

Prezydent jednak nie jest oddalony od pierwszey sentencyi według dawnych zwyczajów tak w Sprawach Duchownych, jako i wszystkich Swieckich, ani żaden Deputat Duchowny na mieyscu Prezydentckim zasiadajacy.

W Trybunale Piotrkowskim pod laską Prowincyi Wielkopolskiey WOJEWODZTWA POZNAN-

ZNANSKIE i KALISKIE ſadza ſię od zaczęcia Trybunału aż do 15. Liſtopada. WOJEWODZTWO SIERADZKIE z ZIEMIĄ WIELUNSKĄ od 15. Liſtopada aż do Wigilii S. Tomaſza. Po nowym Roku REJESTR ZOŁNIERSKI ſię ſadźi aż do oſmnaſtego Stycznia, á od tego dnia aż do oſtatniego Stycznia REGESTR *SUSPENSIONUM* i *PARITATIS VOTORUM* się ſadźi. WOJEWODZTWO ŁĘCZYCKIE od 1. Lutego aż do oſtatniego, á WOJEWODZTWO BRZESKIE KUJAWSKIE, i INOWROCŁAWSKIE od 1. Marca aż do Limity Trybunału ſadźić ſię powinne.

Pod laſka zaś Prowincyi Małopolſkiey w drugim Roku od zaczęcia Trybunału aż do oſtatniego Pazdźiernika ZIEMIA DOBRZYNSKA i WOJEWODZTWO PŁOCKIE, á od wſzyſtkich SS. aż do Wigilii S. Tomaſza WOJEWODZTWO MAZOWIECKIE ſadźi ſię. Po nowym Roku do oſtatniego Stycznia tak jako wyżey, przez zaś cały Luty WOJEWODZTWO RAWSKIE, a przez Marzec aż do Limity WOJEWODZTWA PRUSKIE.

Miedzy Regeſtrami Wojewodzkiemi Srzoda i Czwartek w każdy tydźień uprzywilejowane ſa, dla Spraw *Expulſionum* z rana, á po obiedźie *Remiſſarum*.

Po każdym Województwie oſtatnie 6. dni ſadza Sprawy Regeſtrów Duchownych *Mixti* i *Compoſiti*, i te dni czyli we Srzodę czyli we Czwartek powinne ſię ſadźić, jak im czas przyjdźie, ani Swięto być powinne potracone. Sprawy zaś tylko tego Województwa, po którym przypadaja dni ſadźić ſię Duchowne powinne.

Regeſtr

Regeſtr *Arianiſmi Hareſiæ, blaſphemiæ contra Deum* i wſzelkich Spraw tykających ſię honoru Boſkiego, Wiary &c. ſadźić ſię powinien z rana, każdego dnia przed wſzyſtkiemi innemi Sprawami, byle był Komplet Duchownych Deputatów Regeſtr TAKTOWY, do którego Duchowni należa codźień o 6. godźinie w wieczor powinien być wźięty. ale tylko *Merè violatæ ſecuritatis, Incarceratorum*, o czym wolno czytać Konſtytucya.

Trybunał Piotrkowſki limitować ſię powinien w Sobotę przed Kwietnia Niedźiela.

Trybunał Lubelſki zaczyna ſię w pierwſzy Poniedźiałek po Przewodniey Niedźieli, i po wyſłuchaney u Jezuitów Mſzy S. i Kazaniu, cały Trybunał idźie na Ratuſz, gdźie Ziemſtwo oddaje Laſkę Marſzałkowi, á po tym Ordynacya wewnętrzna. Od tegoż dnia zaczynaja ſię Sprawy *Militarium, Suſpenſionum, Paritatis Votorum*, i ſadza ſię aż do oſtatniego Maja. W Czerwcu zaś całym ſadza ſię Sprawy *Caſſandorum, Officii, Deductionum Nobilitatis*. W Lipcu pod dyrekcya Wielkopolſkiey Prowincyi Marſzałka, ſadźi ſię WOJEWODZTWO KRAKOWSKIE do 12. Sierpnia. Od tegoż dnia WOJEWODZTWO SENDOMIRSKIE aż do oſtatniego Września, á od 1. Pazdźiernika WOJEWODZTWO KIJOWSKIE aż do 24. tegóż Miesiaca, á reſzta aż do Limity WOJEWODZTWU RUSKIEMU naznaczona do ſadzenia ſię.

Pod dyrekcya zaś Małopolſkiey Prowincyi Marſzałka od reaſſumpcyi aż do oſtatniego Czerwca też ſame ſadza ſię ſprawy jako wyżey. Od 1. Lipca aż do 10 Sierpnia WOJEWODZTWO WOŁYNSKIE, á od 11. aż do 27. WOJEWODZTWO PODOLSKIE. Od 28. Sierpnia aż do 18. Wrzenia WOJEWODZTWO BEŁSKIE, á od 19. Września aż do 10. Pazdźiernika WOJEWODZTWO LUBELSKIE, Od 11.

 Paz-

Paźdźiernika, aż do 8. Listopada, WOJEWODZTWO PODLASKIE. Od 10. aż do ostatniego Listopada WOJEWODZTWO BRACŁAWSKIE, á od 1. Grudnia aż do Limity WOJEWODZTWO CZERNICHOWSKIE sądźić się powinne. A na końcu kadencyi każdego Województwa tak jak w Piotrkowie 6. dni są uprzywilejowane dla Spraw Duchownych, i inne Regestra tymże porządkiem się sądzą jak i w Piotrkowie. Regestr ORDYNACYI ZAMOYSKIEY w Lublinie ma swoy dźień uprzywilejowany Prawem w każdy Mieśiąc.

Regestr *FISCI* tak w Lublinie jak w Piotrkowie ma Czwartek jeden uprzywilejowany po południu w każdy Mieśiąc.

Regenci Ziemscy powinni być przysiężni, i w Regestra Sprawy porządkiem wpisować i one na wokandę oddawać wykopiowawszy z Ksiąg.

Regestr *POENALIUM* przy Instygatorze być powinien, i sądźić się o 6. skrzynkowym w każdą Sobotę. Instygatorów powinno być dwóch skrzynkowych, i dwóch *Securitatis*. Attendencya skrzynki powinni mieć dway Deputaci deputowani od Marszałka, za co im dwoista Lasa idźie ze skrzynki.

Przy Regestrach według Prawa, jeden Deputat może się opponować.

Patronowie stawaiący w Sprawach od stron powinni być przysiężni, Szlachta, ani mogą być Officyalistami Grodzkiemi, i nie mogą woyny służyć poki są w Palestrze, w większych Sprawach więcey nad 3. Patronów nie powinni stawać.

Exekucye Dekretów Trybunalskich Starostowie, lub Grody, lub Burgrabiowie jako i kondemnaty powinni exekwować, Trybunały zaś nie powinne sądźić Spraw tych, które Grodowi lub Ziemstwu należą Roku 1653.

Ewokacye z Prowincy Wielkopolskiey do Lublina, i z Małopolskiey do Piotrkowa zakazane

zane pod karą 1000. grzywien, stronie powołaney á Sądowi pół.

Dekret Trybunalski przeciw Prawu ferowany, może drugi Trybunał skassować.

Marszałek nie może nikogo pod wartę brać kazać bez konsensu całey Izby.

Za grzywny także nie godźi się brać Szlachcica, ani Patrona od niego stawaiącego pod wartę. Traktamenta w dni powszechne zakazane, tak jako Damom nie maiącym Sprawy zabroniło Prawo bywać w Trybunale, bespieczeństwo Trybunału y Osob Deputackich, tak iako poiedynki i hałasy surowo i pod gardłem zakazane.

Ziemstwom taxa Dekretow wszelakich naznaczona, o czym wolno obszerniey czytać korrekturę Trybunału 1726.

Na koniec i karę Prawo naznaczyło na Deputatów Duchownych, lub Swieckich, że jeżeliby kto zadał Deputatowi praktykę albo korrupcyą i dowiódł, taki Deputat powinien być odsądzony od funkcyi, honoru, i poczćiwośći, i już jest tym samym *incapax* wszelkich funkcyi w Polszcze, á Duchowny odsądzony za toż samo, i powinien być odesłany do swego Biskupa na odebranie kary.

Podczas Limity Trybunału Lubelskigo naznaczona wszystkim Deputatom powtorna przyśięga ktorey ktoby nie wykonał powinien bydź przypozwany na przyszły Trybunał, i odsądzony od wszelkich funkcyi w Polszcze na całe życie swoje. Kto zaś przed limitą przysiężę, już więcey nie może należeć do Sądu Trybunalskiego.

Jurament tego Trybunału obwieszczaiące sumnienie Deputatów wolno przeczytać w korrekturze 1726. Bespieczeństwo Osob Deputackich od dnia Elekcyi aż po skończonym Trybunale Lubelskim do 4 Niedźiel obwarowane mocno Prawem.

O TRYBUNALE LITEWSKIM.

TRybunał Główny Litewſki za Króla Stefana w Litwie poſtanowiony, i Artykuły jego z podpiſem i pieczęćia tegoż Króla do Grodów Litewſkich podane, o czym Konſtytucya 1581. Artykuły nie ſą ſpecyfikowane w tey Konſtytucyi, bo po Ruſku wydane do Grodów.

Na ten Trybunał Województwa i Powiaty obieraja Deputatów, którym beſpieczeńſtwo obwarowane takie jako i Koronnym Roku 1620. ani Dekretów tego Trybunału może znośić Seym 1638. i 1647. Deputaći Litewſcy przyśięgaja na Sekret w Izbie i na Sprawiedliwośći akceleracya 1647.

Marſzałk Trybunału Litt: obrany przyśiadz powinien na ſprawiedliwe przywołanie Spraw z Regeſtru, jak się kto wpiſze w Kancellaryi, i nie powinien żadnych depaktacyi czynić, ani ćierpieć, ani exakcyi pozwolić przez Subſtytutów 1647. 1667. Do teyże przyśięgi i obligacyi należy Subſtytut na mieyſcu Marſzałka zaśiadajacy 1670.

Marſzałek wraz z Deputatami Dekreta i Sprawy wſzyſtkie podpiſować powinien, i pilnować żeby nie przeſkakiwano z Regeſtru Spraw 1647.

Duchowni Deputaći Litewſcy z Wileńſkiey Kapituły dwa, z Zmudzkiey 1. i z Smoleńſkiey jeden, także maja w tym Trybunale mieyſce, i dźien naznaczony Wtorkowy do ſadzenia Spraw *Compoſiti Judicii* 1641. i przydaje też Konſtytucya, że tym czteroma Duchownym czterech Swieckich Trybunał Litt: dodaje, dla ſadzenia

Spraw namienionych, ćiż Deputaći Duchowni co Rok obrani być powinni 1670.

Tudźież razem z Swieckiemi Deputatami wykonawſzy Jurament po Elekcyi Marſzałka Trybunału Koła wielkiego nazajutrz obieraja ſobie Marſzałka Duchownego *Compoſiti Judicii* jednego z Swieckich Deputatów.

Trybunał Litt: nie może ſadźić Spraw, które nie były pierwey w Grodźie, lub inſzych Sadach, ani wywodu Szlachectwa pozwalać pierwey aż na Seymiku się ta dedukcya ſtanie 1641. Tenże Trybunał w Wilnie ſadźić się powinien przez 20 Niedźiel, á drugie 20. Niedźiel Alternata, raz w Nowogródku, drugi raz w Mińſku 1699.

Na Aſſyſtencyą temu Trybunałowi przydano Piechoty 100. prócz Officyaliſtów i Rotmiſtrza Rodowitego Szlachćica Litt: na co 25000: z pogłownego Zydowſkiego naznaczono 1699. i Popis ich ma być przed Marſzałkiem Trybunału Litt: 1717. Roku zaś 1726 na Seymie Grodźieńſkim reaſſumowane też Konſtytucye, i wyraźniey Prawo opiſało niektóre obligacye Trybunałowi Litt:. Z Trybunału Litt: Remiſſy nie ida do Mińſka abo Nowogrodka, ale powinne czekać drugiego Trybunału Wileńſkiego.

Regeſtra zaś tylko do dwóch lat trwaja, które co dwa Roki trzeba wpiſować w nowy Regeſtr. Z Nowogródka zaś do Mińſka czyli z Mińſka do Nowogrodka ida Remiſſy dla Alternaty, ale się trzeba nowo wpiſować.

Do Kadencyi Trybunału Wileńſkiego należa Województwo Wileńſkie, Powiaty Oſzmiańſki, Wiłkomirſki, Braſławſki, Województwo Troekie, Powiaty Grodźienſki, Kowieńſki, Upitſki, Xięſtwo Zmudzkie, Województwo Smoleńſkie, Powiat Starodubowſki, Województwo Połockie, i Brzeſciańſkie. Do drugiey zaś Kadencyi według Alternaty w Nowogródku lub Mińſku, należa Województwa Nowogródzkie, Po-

wiaty Słonimski, Wołkowyski, Województwo Witebskie, Powiat Orszański, Województwo Mścisławskie, Mińskie, i Powiaty Mozyrski, i Rzeczycki. Tych Województw w Trybunałach namienionych Sprawy sądzić się powinne według opisanych Regestrów 1726. W Poniedziałek REMISSOWY, we Wtorek DUCHOWNY, że się zaś ten Regestr Nie sądzi w Nowogródku ani w Mińsku wzámiast jemu REMISSOWY naznaczony. We Srzodę z PRZECIWIEŃSTWA. We Czwartek POWIATOWY. W Piatek PRZYPADKOWY. W Sobotę OBLIGOWY, & *INCARCERATORUM*. TAKTOWY co dzień się sądzić może, i z Agentami o prewarykacyą, insze zaś mieszczą się w Remissy, i Powiatowe, jako: *Fisci*, *Militarium*, *Officii*, &c.

Deputatom Trybunału ustawę dochodów Prawo opisało 1726. o czym wolno czytać u Ładowskiego *fol*: 576.

Marszałek Trybunału Litt: po 3. lat, tylko jednego Imienia może być obrany dyrektorem Trybunału, i nie rekapitulując powinien dać sentencyą ex turno Województwa swego, z którego jest obrany Deputatem.

Trybunał Wileński w tydzień po Przewodniey Niedzieli zaczynać się powinien, i kontynuować przez 20. Niedziel, a po wyiściu 20. Niedziel dwa tygodnie Trybunałowi Skarbowemu naznaczono. Po Kadencyi Wileńskiey odłożoney, we 4. Niedziele Kadencya Nowogrodzka, lub Mińska według Alternaty także przez 20. tygodni sądzić się ma, po którym tak jak w Wilnie dwa tygodnie Sprawom Trybunału Skarbowego naznaczono 1726.

Do Trybunału Litt: *Compositi Judicii* Duchownego należą Sprawy Duchowne z Swieckiemi o Legata nie zapłacone, o Dziesięciny zatrzymane, o Prowizye od summ na Dobrach lokowanych, o zapisy, Sprawy gruntowe, i Prawne miedzy samemi Duchownemi i Zakonnemi, Sprawy odesłane z Konsystorza, i kiedy strony zezwolą w nim się sądzić, Sprawy *Arianismi*, *Apostasiæ*, lezye Sędziów w Dobrach ich, *lesæ immunitatis Ecclesiasticæ*. Insze zaś do Swieckich Sądów Trybunalskich należą, które wolno sobie przeczytać Roku 1726. u Ładowi *fol*: 577.

O TRYBUNALE SKARBOWYM RADOMSKIM.

ZYgmunt III. Roku 1613. postanowił Trybunał Radomski, na który Kommissarze z Senatu, i Koła Rycerskiego byli naznaczeni dla rozsadzenia woyskowych interessów, i uznania Percept na woysko. Tenże Trybunał wiela Konstytucyami był reassumowany, i częścią w Radomiu, we Lwowie się agitował, po 3. po 4. po 6. i więcey Niedziel. Roku 1717. i Roku 1726. też same reassumowane Konstytucye, i ten Trybunał naznaczony się sądzić w Radomiu poczawszy od Poniedziałku pierwszego po S. Stanisławie przez 6. Niedziel.

Seym deputuje z Senatu Biskupa jednego Prezydenta na ten Trybunał i Senatorów Swieckich według zwyczaju 12. lub więcey lub mniey. Województwa zaś i Ziemie obieraja po jednemu z Szlachty godnych Possessyonatów, á Generały dwóch, których Elekcya powinna być na Seymikach Gospodarskich na zajutrz po Elekcyi Deputackiey, i tym funkcya służy na dwa Roki, á Senatorom od Seymu do Seymu. Ci wszyscy zjechać się powinni do Radomia na pierwszy Poniedźiałek po S. Franciszku. Tegoż dnia po Mszy S. o S. Duchu i Kazaniu, wszyscy zasiadaja w Zamku przy obecności Podskarbiego W. K. abo Urzędu jego, i przysięgaja Rota Trybunału Piotrkowskiego z przydaniem *de disciplina Militari* według Konstytucyi 1685. przed Ziemstwem Sendomirskim abo Starosta lub Grodem Radom. Potym obrać powinni Marszałka Alternata raz z Wielkopolskiey drugi raz z Małopolskiey Prowincyi z miedzy Senatorów, lub z miedzy Stanu Rycerskiego. Hetmani nie powinni być przytomni ale Kommissarze od Polskiego Woyska 2. od Cudzoźiemskiego jeden.

Na ten Trybunał lub Kommissya Radomska powinni się stawić Superintendenci, lub Administratorowie Ceł, i Składów, Szłachta, i Possessyonaci, i powinni przysiadz na wierna i nie oszukana zwierzchność Urzędów swoich na Komorach przysięga wyrażona w Konstytucyi, 1726. w drugi Poniedźiałek po zaczętey Sessyi przy Podskarbim W. K. lub Urzędźie jego.

Na Senatorów Pensyi po 3000. Skarb Koronny powinien obmyślać, á na Kommissarzów Województwa osobno uchwalaja po 3000. Przytym Skarb Koronny na dyspozycya Prerzydenta i Mar-

i Marszałka 15000. dać powinien, z których Instygatorowi abo Vice Instygatorowi Koron: należy dać złotych 1500. á na Izbowych Instygatorów złott: 400. Przytym Skarb Koronny powinien wypłaćić złott: 20000. z tych po 3000. na każdego Deputata z Woyska á reszta 11000. na Choragwianych Deputátów i ich Dyrektora i na inne Osoby służace Trybunałowi.

Ten Trybunał sadźić się powinien trybem Piotrkowskiego 1613. Dekreta jego tak ważne jak Piotrkowskiego Trybunału. Podskarbi W. K. na poczatku powinien podać delatę nie wybranych pieniędzy, i specyfikować tz kad 1627. Ale ta Delata powinna być podpisana ręka Marszałka Seymowego 1631. Retentorowie powinni być przypozwani na trzy Niedźieli przed Trybunałem 1627. á relacya w Grodźie ma być zeznana, gdźie dobra sa przypozwanego 1629. Na tey Kommissyi powinni się sprawić wszyscy Exaktorowie i Extorsye, aggrawacye, depaktacye, ukrzywdzenia ludźi woyskowych, lub obywatelów, dezertorowie woyska, o czym Konst: 1685.

Ten Trybunał powinien sadźić i czynić to co Seym Traktatowy 1717. obszerniey wyraźił i exekwować, likwidacya z Choragwiami i Regimentami, aby się żadna defraudacya w Kompletach nie dźiała przy Deputatach i Pisarzu Skarbowym odprawić, 1726.

Nie może się zaś wdawać w żadne inne materye, ani impozycye na Skarb, 1726.

O Kwarty nie wypłacone sadźić, i karać według Prawa 1621. Powinni sadźić tych, którzy zapłatę biora, á woyska nie pilnuja 1621. Żaden Skarbu tykajacy się nie może być Kommissa-

missarzem ani przypuszczony ma być choć obrany 1620.

Bespieczeństwo Kommissarzów takie jak Deputatów Piotrkowskich. Dekreta powinien pisać Pisarz Grodzki Radomski 1613. Skarb do Grodów powinien Dekreta odsyłać, które Starostowie powinni exekwować pod karą 500. grzywien, á w Piotrkowskim lub Lubelskim Trybunale odpowiedźieć powinni 1628. 1629. 1631.

Pisarz Polny powinien się znaydować na Kommissyi, i podać Regestr woyskowych pilnych i niedbałych 1703.

TRYBUNAŁ SKARBOWY LITEWSKI odprawuje się w Wilnie przez 2. Niedźieli po skończonym Trybunale 20. Niedźielnym i przez 2. Niedźieli w Nowogródku lub Mińsku. Z Senatu także Biskup, I Senatorowie naznaczeni bywają od Seymu do Seymu, á Kommissarze od Województw naznaczeni i pensyonowani. Tymże trybem, tym bespieczeństwem, i tą powagą się odprawuje jak Radomski, tylko insza forma, bo jak się skończy Trybunał Wileński 20. Niedźielny, tak zaraz łączy się Izba Trybunalska Ziemska z Skarbową, i po przyśiędze wykonaney przez Kommissarzów dwóch obranych od Woyska, tudźież dwóch z Xięstwa Inflantskiego (bo Deputaći i Senatorowie, że są już Jurati, nie przysięgają) obierają Marszałka Skarbowego, toż samo czynią w Nowogródku lub w Mińsku.

KROLESTWO POLSKIE prócz tych namienionych Trybunałów ma wiele innych Sądów jako SĄDY ZADWORNE, które sądzą Kanclerzowie, lub Podkanclerzowie, Koronne Koronni i Litewskie Litewscy. SĄDY RELACYALNE SĄDY KURLANDZKIE, które abo sam Król z Senatorami sądźi tak jako SĄDY SEYMOWE, abo Pieczętarzom zda Jurysdykcyą. SĄDY ZIEMSKIE zwane ROCZKI w Województwach, o których wyżey pod Urzędnikami Ziemskiemi. SĄDY GRODZKIE w Grodowych Miastach, jako wyżey pod Sędźiami Grodzkiemi.

O ORDERACH.

W Polszcze żadnych Orderów Staropolska cnota nazwana *ÆQUALITAS* nie ćierpiała, tak jako i Xięstw, i Grafstw Cudzoźiemskich, ale się zawsze kontentowała dystynkcyą zasług, i Urzędów w własney Oyczyźnie, August II. Król Polski chcąc jakążkolwiek powierzchowną dystynkcyą uczynić Dworu swego, a do tego w Oyczyźnie emulacyą tym większą do zasług ustanowił Order ORŁA POLSKIEGO na którym napisane *PRO FIDE, REGE, ET LEGE.* Jakoby ten honor czyniąc Polakom, że zawsze gotowi ginąć ZA WIARĘ, KROLA, i PRAWO. Ten Order wiszący jest na wstąsce błękitney, á drugi wyszyty lub haftowany na zwierzchniey sukni nad sercem. Ten sam Order Nayjaśnieyszy Regnant teraźnieyszy August III. konserwuje, i zasłużeńszym Senatorom i Ministrom zwykł rozdawać. Prócz tego Orderu teraźnieysi Polacy w zamiast Staropolskiey cnoty zażywają Cudzoźiemskich.

O Dochodach i Woysku Rzeczypospolitey

§ I.

O Dochodach Koronnych

1. Pogłowne ma pierwsze mieysce miedzy podatkami, czyni do Roku w *Wielkiey Polszcze* 2000481 Złło: w Małey Polszcze 1939995. *Summa pogłownego 3940476.*
2. Hiberna, abo podatek włożony na dobra Królew-

lewſkie opłacający kwatery zimowe dla woyſka czyni w *Wielkiey Polſzcze* 326871. Zło: w Małey Polſzcze 371679.

Summa Hiberny 698550

3. Hiberna Duchowieńſtwa Łacińſkiego i Greckiego Unickiego czyni 353407.

4. Pogłowne Żydowſkie czyni 220000.

5. Kwarta abo podatek włożony na dzierżawcow Staroſtw czyni w *Wielkiey Polſzcze* 60720. w Małey Polſzcze 87897.

Summa kwarty 148617.

6. Nowa Kwarta poſtanowiona dla *Artyleryi* włożona na dzierżawcow dobr Królewſkich czyni w *Wielkiey Polſzcze* 49324. w Małey Polſzcze 68474.

Summa kwarty 117798.

7. Łanowe z dobr Królewſkich na Regiment piechoty 107200.

8. Myto i cło, tudźież inne dochody Rzeczypoſpolitey mogą ogulnie wynośić na 500000. Złotych.

Summa dochodow Koronnych 6086048.

Z tey ſummy płaci Rzeczpoſpolita

1.	Na woyſko Koronne	5420856.
2.	Na Artyleryą	147798.
3.	Na przypadkowe wydatki	16468.

Summa wydatkow 5585122.

Zoſtaie tedy w ſkarbie Koronnym na inne potrzeby koło 500926. Złotych.

§ II.

O dochodach W. X. Litewſkiego.

1.	Hiberna czyni	487661. Złotych
2.	Czopowe	492300.
3.	Pogłowne Żydowſkie	60000.
4.	Podymne	927666.

5.

5. Kwarta ſimpla i dochod Artyleryi 54000.

6. Myto, cło i inne dochody ogulnie na 300000

Summa dochodow Litewſkich 2321627.

Wydatek ztey ſummy

1. Na woyſko Litewſkie. 2067627.

2. Na Artyleryą - - 69000,

Summa wydatkow 2136627.

Zoſtaje w ſkarbie Litewſkim koło 185000.

§ III.

O Woyſku Rzeczypoſpolitey.

Woyſko Polſkie dźieli się na Woyſko Oyczyſte i woyſko Zagraniczne. Woyſko Oyczyſte ſkłada się z jazdy, i nazywa się *Uſſarowie* abo *Pancerni*: każdy z Uſſarow bierze żołdu 448. Złł; a Pancerny 372. Złł; nazywa się *Towarzyſz*, i ma każdy rangę Officyera.

Chorągwie *letkie* abo Szwadrony *Tatarow i Kozakow ſą* woyſka letkie podobne do Ułanow.

Regimenta Zagraniczne ſą złożone z piechoty i Dragonii, noszą mundur Niemiecki i munſtr po Niemiecku odprawują.

Woyſka Oyczyſte dźielą się na *Pułki* abo brygady, a zagraniczne na Regimenty.

Woyſka Oyczyſte

Pierwſzy *Pułk* jeſt Królewſki złożony ze 4. Kompanij Uſſarow, z których jedna Pułkownicza od 100. ludźi

Inne od 55. *Towarzyſtwa.*

Summa Uſſarow 265. ludźi.

20. Chorągwi Pancernych, z których jedna, Pułkownicza od 100. ludźi, inne od 50. *Towarzyſtwa.*

Summa Pancernych 1050. *ludźi.*

4. Szwadrony Tatarow i kozakow od 125. *ludźi*

a jedna chorągiew ochotnikow od 50. *ludźi.*

Summa Kozakow 550.

Sum-

Summa Pułku Królewskiego 1865.

Drugi *Pułk* należy do Królewica.

4. Chorągwie *Ussarskie* z których iedna *Pułkownicza* od 80. ludzi, inne od 55. Ussarow.

Summa Ussarow 245.

19. Kompanii Pancernych, Pułkownicza 80 a inne od 50. ludzi

Summa Pancernych 980.

Summa Pułku Królewiczowskiego 1225.

Trzeci Pułk Hetmana Wielkiego

4. Chorągwie Ussarow tymże sposobem iak u Królewica czynią 245. ludzi.

19. Chorągwi Pancernych 980. ludzi.

2 Szwadrony Tatarow 125. ludzi

Summa Tatarow 250.

Summa całego Pułku Hetmańskiego 1475

Czwarty Pułk Hetmana Polnego.

4. Chorągwie Ussarow jak wyżey 245. ludzi.

16. Chorągwi Pancernych - 980.

Dwa szwadrony Tatarow od 100. ludzi

Summa Pułku Hetmana Polnego 1425. ludzi.

4. Pułki jazdy Oyczystey czynią 1000. ludzi.

71. Chorągiew Pancerna. - 3890.

8. Szwadronów Tatarow abo kozakow 1000.

Summa 5990.

Woyska Cudzoziemskie

7. Regimentow Dragonij z których pierwszy Dragonij Gwardyi ma 1000, ludzi inne po 500.

Summa Dragonij 4000.

7. Regimentow piechoty z których pierwszy Gwardyi Liczy 3000, dwa inne od 1000.

Jeden od 900.

Dwa od 850.

Jeden od 536.

Summa 8136.

3. Chorągwie Węgrów abo Janczarów ∫ naznaczone

czone na assystencyą Marszałkowi Wielkiemu, Hetmanom Wielkiemu i Polnemu. Dwie pierwsze po 150. ludzi.

á Jedna po - - - 100.

Summa 400.

Summa Waysk Cudzoziemskich 12536.

Całe tedy woysko Koronne wynosi

Jazda Polska - -	5990.
Jazda Cudzoziemska -	4000.
Piechota - -	8536.

Summa 18576.

WOYSKO LITEWSKIE woysko to składa się z Ussarów, *Petyorczykow*, tudzież Chorągwi *letkich* abo Tatarów, i woyska Cudzoziemskiego: Liczy 6. Chorągwi *Ussarskich*, pierwszą Pułkownicza od 100. koni, 3. inne od 70. á 2 ostatnie od 45. ludzi.

Summa Ussarow 400.

27. Chorągwi *Petyorskich* we 4. Brygadach, z których cztery Pułkownicze po 80. á inne po 40. koni, każda,

Summa Petyorczykow 1240.

20, Chorągwi letkich, z których 10. *Tatarskich* á 10. *Kozackich*. *Summa letkich* ludzi 700.

Summa woyska Oyczystego 2340.

Cztery Regimenty Dragonij w Mundurze Niemieckim, ieden od 600. á 3. inne po 300. ludzi

Summa Dragonij 1500.

Trzy Regimenty piechoty Niemieckiey, z których pierwszy od 1000, ludzi, á Dwa inne po 425.

Summa piechoty Niemieckiey. 1850.

Chorągiew Artyleryi 150 ludzi,

4. Chorągwie Janczarów 400, ludzi.

Summa woyska Cudzoziemskiego 3900.

Całe tedy woysko Litewskie wynosi 6240.

Per-

Porcya abo płaca roczna *Usara* w obu woyſkach wynośi na Rok 448 Zło:

Płaca *Pancernego* w Polſzcze, á *Petyorſka* w Litwie. 372.

Płaca Tatara abo Kozaka 272.

Płaca Dragona - - 300.

Płaca piechotnego - 200.

Regnant Pruſki ieſt obowiązany pośiłkować Rzeczpoſpolitą podług Paktow *Welawſkich* 1500. piechoty i tyleż jazdy, á Kiążę *Kurlandſki* 200: jazdy abo 400. piechoty podług woli Rzeczypoſpolitey.

Wiano Królowy czyni 200. tyśięcy Zło: oprocz 2 tyśięcy Czerwonych Złotych na Zupach Krakowſkich.

Podſkarbiemu Koronnemu 120. tyśięcy, po tyleż każdemu z Hetmanow wielkich Koronnemu i Litewſkiemu, którym, też na akkomodacyą Rycerſtwa i ſtraconych po 46. tyśięcy. Hetmanom Polnym oboyga narodow po 80. tyśięcy, Piſarzowi Polnemu Koronnemu 30. tyśięcy, á Litewſkiemu 15. tyśięcy, Strażnikowi wielkiemu Koronnemu 1500, Litewſkiemu 12. tyśięcy, Strażnikowi Polnemu Koronnemu 9600 á Litewſkiemu 6000. Inſtygatorowi Koronnemu 1700, i 1500. za przytomność na Trybunale *Radomſkim*, á Litewſkiemu 4. tyśiące. złotych dochodźi rocznie &c. *Memoires sur le Gouvernement de la Pologne.*